SELMA LAGERLÖF

MORBACKA

Çevirenler:

S. BİRSEL - B. NECATİGİL

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

İSKANDİNAV KLÂSİKLERİ : 13

MORBACKA

ÖNSÖZ

Selma Lagerlöf, 20 Kasım 1858 de İsveç'in Vaermland eyaletinde Morbacka çiftliğinde doğdu. Tercümesini okuyacağınız eser, kendi çocukluğiyle ailesinin hikâyesidir. Küçük yaşta geçirdiği bir hastalık, ona ürkek ve içine kapanık bir karakter verdiği gibi, ailenin satmak zorunda kaldığı çiftlikten ayrılmak, ruhunda silinmez bir üzüntü izi bırakmıştı. Stockholm'de kız öğretmen okulunda okudu, ilk şiirlerini bu okulda karaladı. Her gün bir, hattâ iki sone yazıyor, bu işi bu kadar kolay becerişine kendi de şaşıyordu. Gün boyu dersler, ödevlerle yorulduktan sonra gece saat onla, on iki arası kaleme sarılıp şiirler yazması, onun bütün yorgunluğunu gideriyordu. Bununla beraber, bu soneleri bir yana bırakırsak, otuz yaşına kadar sadece duydu, hazırlıklarını yaptı. 1885 - 95 yılları arasında Landskrona'da bir kız okulunda öğretmenlik etti. Ona bir yarışmada büyük mükâfatı kazandıran *Gösta Berling* (1891) romanı, öğretmenliğinde yaptığı mahallî tetkiklerin, folklor araştırmalarının bir mahsulüdür. Bu eseri "ilk okulda derslerini bitirdikten sonra kasabanın ihtiyar kadınlarını etrafına toplıyarak, onların cin ve peri masallarını, hürafe ile dolu hikâyelerini dinliyerek, bunları sonradan defterine yazarak" meydana getirdi. Peşpeşe yazdığı eserlerin, başta *Gösta Berling*'in sağladığı kazançla oldukça refaha kavuşarak 1895 de öğretmenliği bıraktı. Hükümetin de yardımiyle İtalyaya, daha sonra Kudüs'e gitti. 1897 de Falun şehrine çekilerek kendini sadece edebiyata vakfetti. 1909 da ailenin es-

ki yurdu Morbacka'yı tekrar satın alıp oraya yerleşti. Romanlarında görülen kıymetli folklor çalışmalarına bir cemile olarak Uppsala üniversitesi 1907 de ona edebiyat doktoru unvanını vermiş, 1909 da *Kudüs* romaniyle Nobel edebiyat mükâfatını kazanmıştı. 1914 de ilk kadın üye olarak, İsveç akademisine seçildi. Ölümünü hazırlıyan günlerde yüksek sulhcü jestleriyle gönülleri tekrar kendisine bağladı ve Finlândiya'ya yardım işinde büyük bir faaliyet gösterdikten sonra, Fin - Sovyet barış şartlarının ağırlığını öğrenince beynine kan hücumiyle ağır hastalanarak 16 Mart 1940 da, 82 yaşında öldü.

Selma Lagerlöf'ün bellibaşlı eserleri şu başlıkları taşır: *Gösta Berlings Saga* (Gösta Berling hikâyesi) 1891, *Osynliga laenkar* (Göze görünmeyen bağlar) 1894,*Legender och Beraettelser* (Lejandlar, hikâyeler) 1899, *Antikrists Mirakler* (Deccalın mucizesi) 1897, *En Herrgordssaegen* (Bir çiftlik hikâyesi) 1899, *I Dalarne* (Dalarne'de) 1901, *I det heligalandet* (Mukaddes topraklarda) 1902 (Son iki kitap, beraberce *Jerusalem* - Kudüs eserini teşkil eder). *Herr Arnes Penningar* (Bay Arne'nin hazinesi) 1904, *Kristuslegender* (Hazreti İsa lejandları) 1904, *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (Nils Holgersson'un İsveç gezisi) 1906/07, *Liljecronas Hem* (Liljecrona'nın yurdu) 1911, *Zacharias Topelius* 1920, *Morbacka* 1922, *Den Löwensköldska ringen* (Generalin yüzüğü) 1925, *Charlotte Löwensköld* 1925, *Anna Svaerd* 1928, *Ett barns memoarer* (Çocukluk günlerimden) 1930.

Temsil ettiği İsveç romantizminin en önemli unsurunu folklor malzemesi teşkil eden, reel hayata nüfuzunda mistik elemanların tesirleri görülen Selma Lagerlöf'ün kahramanlarının kaderlerinde yer yer efsane ve lejand akislerine raslanır. Folklor malzemesinin yanında, ikinci bir unsur olarak, samimî bir hıristiyanlık idealizmi de göze çarpar. Eserleri arasında *Gösta Berling, Kudüs, Nils Holgersson'un İsveç*

gezisi başta gelir. *Gösta Berling* sıcak, ama haşin bir gerçeğin fışkırdığı olaylar panoramasıdır. Yazarın yaratıcı muhayyilesi bu romanda, efsanelerden, romantik masallardan istifade ederek yaşama canlısı kahramanı en güzel aşk ve ihtiras maceralariyle sarmıştır. İhtirasların yangıniyle tutuşan olaylar, peş peşe bir rahibin ruhunda fırtınalar koparır. Din korkusiyle avarelikler arasındaki savaş, sonunda ikincisinin zaferiyle neticelenir. İnanılmayacak olayların birleşmesiyle bir masal hissini veren bu kuvvetli roman, Berling'in sivrilen şahsiyetini baştan sona devam ettirir ve afarozlu rahibin hâmisi olan bir kadınla, Ekeby binbaşısının karısiyle neşeli kavalyelerin, güzel ve iştiyaklarla dolu kadınların hayallerini taşır. *Kudüs* romanının konusu ise Ingmar oğullarının eski, büyük çiftliğinin bulunduğu haşin kuzey toprakları Dalarne ile mukaddes şehrin güneşte yanan, çıplak duvarları arasında geçer. Köylüler vecde kapılıp yurtlarından ayrılarak Filistine giderler. En candan kardeşlikler içinde İncilin emirlerini noktası noktasına gerçekleştirmek azmindedirler, ama çok geçmeden eski köylü kanı hükmünü icraya başlar. Ancak saban başında, değirmende, bağlarda çalışmanın verdiği tatminle eski benliklerini bulabileceklerdir. Uğradıkları hayal kırgınlıklariyle yurt özlemi, tesirini böylelikle daha az duyurmaktadır. Roman acı gerçekler karşısında umduklarını bulamamış kahramanların, eski yurtlarına dönüşleriyle biter. *Nils Holgersson'un İsveç gezisi,* on üç, on dört yaşlarında bir çocuğun bir cinden yediği bir tokatla parmak çocuk olduktan sonra bir yaban kazı sırtında İsveç göklerinde yaptığı yolculuğu anlatır. Lucien Maury, eserin Fransızca tercümesine yazdığı önsözde bu kitap için şunları söylemektedir: "Bu eser bir Odise, canlı ve hareketli bir şiirdir. Görünüşü başka türlü olsa da hiçbir kitap bunun kadar öğretici değildir. Herkes ondan kendine, kendi yaşına uygun olan hisseyi çıkaracaktır. Çocuklar teferruata inen bir ahlâk ve bilgelik dersi, büyükler ve

ihtiyarlar bir tevekkül ve ilham öğretisi kapacaklardır. Herkes ciddîlik, iyilik ve saygı öğüdü alacaktır." Eserin, Nils Holgersson'dan sonra başlıca kahramanlarını, Edmond Rostand'ın "Chantecler" adlı eserinde olduğu gibi hayvanlar teşkil eder. Yalnız bu hayvanlar, La Fontaine'in hayvanları cinsinden değildirler. La Fontaine'nin hayvanları pratik bir lâahlâkîlik içinde yaşamalarına rağmen Lagerlöf'ün yaratmaları tam bir ahlâklılıkla çizilmişlerdir.

Basınımızda Selma Lagerlöf hakkında çıkmış yazılardan görebildiklerimiz şunlar oldu: 1 — Selma Lagerlöf, Selim Sırrı, Türk yurdu, sayı 17-18/211-212 (1929). 2 — İsveç edebiyatına dair, Nahit Sırrı, Hayat, sayı 124 (1929). 3 — Selma Lagerlöf, Ch. M. de Grangers'den tercüme, İçtihat, sayı 312 (1931). 4 — Selma Lagerlöf, Henry de Zogheb'den çeviren: Hüseyin Cahit, Fikir hareketleri, sayı 119 (1936). 5 — Ölümü münasebetiyle Selma Lagerlöf, D. N., Cumhuriyet, 21 Mart 940. 6 — Selma Lagerlöf, Nahit Sırrı, Ülkü, sayı 86 (1940). 7 — Selma Lagerlöf, Yücel, 1940.

Türk yurdu, Yücel, Ülkü, Varlık, Hayat... dergilerinde tektük hikâyelerine rasladığımız Selma Lagerlöf'ün Türkçede kitap halindeki eserleri de şunlardır:

1 — *Nils Holgersson'un akıllara sığmaz İsveç seyahati,* Fransızcadan tercüme eden: Behiç Enver, Edirne 1932.

2 — *Romalı kanı,* çeviren: Müfide Muzaffer, İstanbul 1932 (ufak boyda, 40 sayfa).

3 — *Portugalya imparatoriçesi,* çeviren: Safiye Erol, İstanbul, Semih Lûtfi kitabevi, tarihsiz.

4 — *Gösta Berling,* çevirenler: Hayrullah Örs - Behiç Enver Koryak, Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya edebiyatından tercümeler, İskandinav klâsikleri: 9, İki cilt, Ankara 1949.

5 — *Nils Holgarsson'un İsveç gezisi*, çevirenler: Hayrullah Örs - Behiç Enver Koryak, Millî Eğitim Bakanlığı, Çocuk klâsikleri serisinde iki cilt, İstanbul 1951.

Ayrıca Nahit Sırrı, Hayat dergisi sayı 126 (1929) da *Gösta Berling*'in özetini verdiği gibi, İsmail Habib de *Avrupa edebiyatı ve biz* isimli eserinde (İstanbul 1940 - 41) Selma Lagerlöf'ün hayatı hakkında kısa, sanatı hakkında etraflı açıklamalarda bulunmuş, *Kudüs* romanının tahlilini yapmış, *Nils Holgersson*'un da uzunca bir özetini çıkarmıştır (bk. Avrupa edebiyatı ve biz, C. II, S. 354 - 356, 512 - 513).

Çevirenler

M O R B A Ç K A

ÇOCUKLUK HÂTIRALARI

STRÖMSTADT YOLCULUĞU

DADI

Bir vakitler Morbacka'da Back-Kajsa adında bir dadı vardı. Ferah ferah üç arşın boyunda; iri, kabakıyım yüzünün hatları keskin, asık; elleri, tararken çocukların saçları parmaklarına takılacak kadar sert, pürtük pürtük; hali tavrı gamlı, durgun bir kızdı bu.

Böyle bir insan, pek öyle dadılık için yaratılmışa benzemiyordu; netekim bayan Lagerlöf de onu tutmadan önce bir hayli tereddüt geçirmişti. Back-Kajsa şimdiye kadar bir başka kimsenin yanında çalışmamıştı; soyu sopu bakımından cazip bir tarafı olmadığı gibi, Morbacka'nın yukarısındaki ormanın doruğunda, çevresinde tek insan bulunmıyan o yoksul kulübede, Backarna'da büyüdüğü için de görgü nedir bilmiyordu.

Ama şüphesiz bir başkasını bulamamışlar, ister istemez Back-Kajsa'yı kabullenmişlerdi. Bayan Lagerlöf; Kajsa'nın yatak yapmaktan, soba yakmaktan, banyo hazırlamaktan anlamadığını önceden kestirmişti; hem kıza bunları öğretmekte bir zorluk da çekmedi zaten.

Back Kajsa nazlanmadan odayı silip süpürüyor, toz alıyor, çocukların çamaşırlarını yıkayordu. Ama bayan Lagerlöf, çocuklara nasıl muamele edeceğini ona bir türlü öğretemiyordu. Kajsa küçüklerle oynamak istemiyor, onlara bir tatlı söz bile söylemiyor, sonra ne masal ne de türkü biliyordu. Şüphesiz onları hırpalamıyor; ama ne çare, şamata ve haşarılıktan hiç hoşlanmıyor; çocukların, iskemleciklerinde konuşmadan, kıpırdamadan uslu uslu oturmalarını istiyordu.

Bununla beraber bayan Lagerlöf, pek memnundu Kajsa'dan. Kajsa masal bilmiyorsa varsın bilmesin; Morbacka çocuklarının, her sabah giyinir giyinmez gelip yatak odasındaki köşe sedirine kurulan, bir yığın çocuğu hemencecik etrafına toplayıp öğle yemeğine kadar onlarla türkü çağıran, onlara masal anlatan büyük anneleri de yok değildi ya! Küçüklerin bundan başka, boş saatlerinde gelip onlarla oynaşan babaları teğmen Lagerlöf gibi eşsiz bir oyun arkadaşları vardı üstelik.

Güçlü kuvvetli, sabırlı, vazifesine sadıktı Back-Kajsa; insan ona kayıtsız, şartsız güvenebilirdi. Büyükler, bir davete gittiler mi kızın evden ayrılmıyacağına, çocukları odalarında yalnız bırakmıyacağına yüzde yüz emindiler. Eli biraz daha hafif olsaydı sahiden kusursuz olacaktı Kajsa. Ne çare ki minimini kolları gömleklerin içine yerleştirirken örseler, çocukları yıkarken gözlerine sabun köpüğü kaçırır,

saçlarını tarıyacak olsa yavrucuklar, başlarındaki saçların sanki yolunduğunu sanırlardı.

Morbacka'daki çocuklar odası aydınlık, sıcak ve genişti; evin en güzel odası da buydu zaten! Ama çatı altında olmak gibi bir kusuru vardı gene de. Oraya varabilmek için önce aşağıdaki avluya inmek, sonra bir merdiven tırmanmak, sonra da bütün tavan arasını arşınlamak gerekirdi. Halbuki hayli dik, o küçücük bacaklar için de hayli zorluydu merdiven; bunun için önceki dadının küçüklerden birini kucağına alıp yukarıya çıkarması büyük bir nimet sayılırdı; ama Back-Kajsa böyle bir şeyi aklından bile geçirmiyordu. Tavan arası ise esrarengiz ve korkulu bir yerdi, hele akşamları karanlık bastırınca! İşte o vakit bir büyük avuca sığınmak, o minnacık eller için bir mecburiyetti âdeta. Oysaki büyük, vahşi ormana alışmış Back-Kajsa, Morbacka'daki tavan arasına emin ve âşina bir yer gözüyle bakıyordu. Dimdik, hızlı hızlı yürüyor, çocukların hiçbirine elini uzatmıyordu. Eteğinin kenarını yakalıyabilene ne mutlu!

Üç çocuğun yattığı karyolalar; Askersby'nin o ihtiyar ve usta marangozu tarafından yapılmıştı, baş tarafları kıvrım kıvrım bir dizi çubukla gayet güzel süslenmiştiler. Ama bunlar sürme denen cinstendiler; çünkü çocukların odası ne kadar büyük olursa olsun, üç karyola pek çok yer kaplıyordu; bu yüzden gündüzleri onları iç içe sürmek, iyi bir şeydi her-

halde. Eh, aslında bu bir kusur da sayılmazdı tabiî; gelgelelim o ihtiyar, usta marangoz, o kadar çalıştığı halde karyolaların gece yarısı ortadan ikiye ayrılmalarını önliyememişti.

Kazaya uğrıyan, büyük korkularla en tatlı uykusundan sıçrardı tabiî; yavrucuk karyolayı ortadan ikiye ayrılmış bulunca yeniden uyuyabilmek ümidiyle yatağın yukarı kısmına büzülmeye çabalardı; ama buna muvaffak olamaz, bir müddet sonra bacaklarını tekrar uzatır, boşluğa sarkıtırdı. Böylece tekrar yatıp uykuyu bekler, fakat uykudan gün ortasındaki kadar uzaklaşınca kalkmaya, parçaları yeniden birleştirmeye karar verirdi. Bunu başardığını sandıktan, yatak takımlarını bir güzel yerleştirdikten sonra dikkatle çarşafların arasına sokulur, yatağa rahatça uzanır, yayılırdı. Her şey yolunda gider, uyku yavaştan bastırırdı; fakat ihtiyatsız bir hareket kâfi gelir, karyola paldır küldür yeniden iki parça olur ve olanca uyku ümitleri o geceliğine elden kaçar, giderdi.

Bütün bunları Back-Kajsa uykuda geçiştirirdi; onu uyandırıp da yardımını istemek küçüklerden hiçbirinin aklından bile geçmezdi. Önceki dadı karyolalardan biri koptu mu hemen kalkar, ricaya hacet bırakmadan şipşak bitiştiriverirdi.

Çocukların odasının tam üstünde eski, kırık dökük dokuma tezgâhlariyle çıkrıkların bulunduğu ufak, dar bir kiler vardı; bu eşya

keşmekeşi içinde bir baykuş kendisine bir yuva yapmıştı. Bu hayvan, o cehennemî şamatayı nasıl da koparırdı, hayret! Geceleri çocukların kulaklarında, sanki tepelerinde birisi ağır, kalın kütükleri sürüyormuş gibi sesler çınlardı. Gürültüden korktukları vakit önceki dadı sadece güler; bunu baykuşun yaptığını, korkacak bir şey olmadığını söylerdi. Ormanda büyümüş Back-Kajsa ise bütün hayvanlardan korkardı. Onlara cin, peri göziyle bakar, geceleri baykuş sesiyle uyandıkça ilâhi kitabına sarılıp dualar okumaya koyulurdu. Ama bu, küçüklerdeki korkunun azalmasına hiç de yardım etmez, hattâ bu korkuyu daha da artırır ve zavallı baykuş onların hayalinde büyüye büyüye kaplan kafalı, kartal kanatlı bir canavar kılığına girerdi. Başlarının üstünde böyle bir ucube bulunduğu fikri, çocukları iliklerine kadar ürpertirdi. Ya ucube, o kuvvetli pençeleriyle tavanı delip odaya inmeye kalkışırsa?

Back-Kajsa'nın çocukları ihmal ettiğini veya dövdüğünü kimse iddia edemez. Ondan beklenemezdi bu. Yalnız önceki dadı çocukları temiz tutmak, kollamaktan yana Kajsa kadar titiz davranmazdı ama onlara bol bol dostluk, yakınlık da gösterirdi doğrusu.

O vakitler küçüklerin gözünde en değerli hazine, üç küçük tahta iskemleydi. Bunlar Askersby'deki ihtiyar, usta marangozun bir bağışı idiler. Marangoz bunları karyolaların bozukluğunu karşılamak için mi vermişti, çocuk-

lar bunu pek kestiremiyorlar, ama aşağı yukarı öyle sanıyorlardı. İskemleler şüphesiz hiç özürsüz yapılmıştı, sağlam ve dayanıklıydılar. Masa veya kızak niyetine kullanılıyor, üzerlerine ata biner gibi binilip odada dolaşılıyor, üstlerine çıkılıp aşağı atlanıyor, yere yatırılınca ahır veya ağıl oluyor, kısacası her işe yarıyorlardı.

Bununla beraber çocukların bu sandalyelere neye böyle aşırı bir değer verdikleri, iskemleler ancak başaşağı edilince anlaşılabiliyor, çünkü o takdirde her sandalyenin alt yüzünde küçüklerden birinin resmi ortaya çıkıyordu. Birinde elinde kocaman bir kamçı, mavi elbiseli bir erkek çocuk, Johann; öbüründe allar giyinmiş, başında sarı bir çoban şapkası, bir çiçek demeti koklamakta olan şirin kızcağız, Anna; üçüncüsünde de ne elinde, ne başında bir şey bulunmıyan, mavi entarili, yol yol önlüklü yumurcak Selma görülüyordu.

Bu resimler, sandalyelerin sahipleri bilinsin diye yapılmıştı. Bunun için çocuklar onları elbiselerinden de, aileleri tarafından verilmiş öbür eşyalardan da apayrı bir şekilde, kendi öz malları sayıyorlardı. Elbiseler birinden ötekine geçiyor, bu iş hemen her gün oluyordu. Cicibici oyuncaklara gelince bunlar da ya kilit altında tutuluyor, yahut salondaki etajerden aşağı indirilmiyor; ama resimleriyle markalanmış iskemleleri onların elinden almak, kimsenin aklından geçmiyordu.

Bu yüzden Kajsa'nın bu üç iskemleyi zaman zaman kaldırıp kayın ağacından yapılmış yüksek konsolun üstüne koyması, olur insafsızlık değildi doğrusu, çünkü küçükler oraya yetişemiyorlardı. Ama ne çare, Kajsa odayı henüz silmiş bulunuyor, sandalyeciklerse, ıslak döşemede sürüklendiler mi çirkin izler bırakıyorlardı. Oysa ki Kajsa'dan önceki dadı, bir an için bile olsa çocukların elinden iskemlelerini almaya kıyamazdı.

Hayır, yeni dadı Back-Kajsa'nın, çocuklara nasıl muamele edileceğini bilmediğini bayan Lagerlöf pekâlâ görüyordu. Çocuklar ondan korkuyor, onun yanında tedirgin oluyorlardı. Şu var ki Back-Kajsa bir seneliğine tutulmuştu, bu müddet dolmadan ona yol vermek doğru olmazdı ki! Hem sonra bayan Lagerlöf yaz gelince işleri bir düzene sokabileceğine inanıyordu; çocuklar o vakit bütün gün dışarda oynıyabilecekler, dadıya ihtiyaçları pek kalmıyacaktı.

Yaz başlarında bir sabah kızların küçüğü çocukların odasında tek başına bırakılmıştı. Karyolasında oturuyor, ötekilerin nerde olduklarını kestirmeye çalışıyor; içinde bir sıkıntı, bir rahatsızlık hissediyordu.

Kendisini biraz topladıktan sonra yavrucuk, teğmen Lagerlöf'ün sabahleyin kardeşleriyle birlikte kendisini Âs kaplıcasına banyo yapmaya götürmüş olduğunu hatırladı. Dönüşte öğle yemeğine kadar uyusunlar diye

Back-Kajsa onları elbiselerini çıkarmadan yataklarına yatırmıştı.

Johann'la Anna'nın yatakları boş olduğundan yavrucuk, ikisinin kalkıp gitmiş olduklarını anladı.

Bahçeye inmiş, oyuna başlamışlardı belki de. Gitmiş olmalarına, kendisini odada yapayalnız bırakmalarına canı sıkıldı. Ama yapacak bir şey kalmamıştı. Şimdi o da karyoladan inmeli, peşlerinden koşmalıydı onların.

Üç buçuk yaşındaydı; artık kimsenin yardımı olmaksızın kapıyı açabiliyor, merdivenlerden inebiliyordu. Ama tavan arasından geçmek büyük bir cesaret işiydi doğrusu; bu yüzden yerinden kıpırdamadı, biri gelir de beni alır ümidiyle dışarıya kulak kabarttı.

Nerde, merdivenlerde ayak sesi işitilmiyor, yolculuğa bir başına katlanmayı göze alması gerekiyordu. Fakat karyoladan inmek isteyince beceremedi bunu.

Bu işi tekrar tekrar denedi, ama her seferinde de yastıklara yıkıldı, kaldı. Bacakları artık kendisinin değildi sanki, bacaklarına söz geçiremez olmuştu.

Kızcağız korkudan deliye döndü. Gövdesi vazifesini yapmak istemeyince kendisini saran âcizlik duygusu öylesine korkunç oldu ki yavrucuk bunu uzun zaman, çok sonraları bile, hattâ bütün ömrünce unutamadı.

Tabiî ağlamaya başladı. Tam bir ümitsizlik içindeydi, kendisini anlatılmaz derecede yal-

nız hissediyordu; üstelik yatıştıracak, yardımına koşacak bir büyük de yoktu yanında.

Ama yalnızlığı çok uzun sürmedi. Kapı açıldı, eşikte Back-Kajsa göründü: "Selma, bugün yemeğe inmiyor musun?" diye sordu Kajsa. "Büyükler..."

Kajsa gerisini getiremedi. Küçük kız kapı aralığında duranın kendi huysuz dadıları olduğunu düşünemedi. Sonsuz kederi içinde zavallıcık tek şey gördü: kendisine yardım edebilecek bir büyük gelmişti işte! Yalvararak kollarını Kajsa'ya doğru uzattı: "Gel, al beni, Kajsa!" diye haykırdı. "Gel, al beni!"

Back-Kajsa yatağa yaklaşınca çocukcağız iki kolunu onun boynuna doladı, o ana kadar hiçbir yavrunun yapmadığı şekilde ona sımsıkı sarıldı. Kajsa'nın vücudundan o anda bir ürperme geçti. "Neyin var, Selma, hasta mısın?" diye sorarken sesi titriyordu. Yavrucuk: "Yürüyemiyorum, Kajsa!" diye hıçkırdı.

İşte o zaman güçlü kuvvetli iki kol, ufacık bir kedi yavrusuymuş gibi kolayca onu havaya kaldırıverdi; o ciddî, o sert dadı bir çocukla nasıl konuşulacağını ansızın öğrenmişti.

"Bunun için ağlama, Selma!" dedi. "Ben seni taşırım."

Küçüğün olanca ıstırabı birden sona eriverdi. Kendisini bırakılmış ve bedbaht hissetmiyordu artık. Varsın yürüyemesin, Back-Kajsa kendisini taşıyacak olduktan sonra! İnsanın Back-Kajsa gibi güçlü kuvvetli ve mükemmel

bir dostu olunca ne vardı korkacak? Selma bunu başkasının söylemesine hacet kalmadan anladı, iyice anladı.

KIYMETLİ MİSAFİR

Selma'nın hastalığının yarattığı telâştan Johann'la Anna, ikinci plâna atıldıklarını hissediyorlardı.

Şaşılacak bir şey de yoktu bunda. Johann yedi yaşındaydı; bay Tyborg'dan okuma, yazma dersi alıyordu. Erkekti o, kendisine hemen hemen evin en büyük çocuğu göziyle bakıyorlardı. Gerçi bir ağabeysi vardı, ama o hiç Morbacka'ya gelmiyor, hep Filipstadt'da dedesiyle ninesinin yanında yaşıyordu. Şimdi birdenbire Johann'la ilgilenen kalmamış, herkes sadece en küçük kızı düşünmeye başlamıştı.

Anna'ya gelince beşini sürüyor, daha şimdiden dikiş dikmesini, örgü örmesini beceriyordu; pek şirin bir şeydi bu, kızların büyüğü olduğu gibi annesinin de gözbebeğiydi üstelik. Ama şimdi Selma hasta olmaya kalkıştı kalkışalı bütün bunların kıymeti mi kalmıştı?

Büyükler ayakları çalışmıyan bir çocuk gördüler mi üzüntüden kalbleri parçalanır. "Bu zavallıcık hayatta ne yapar?" derler. "Dünyadan nasip alabilir mi bu? Ömrü olduğu yerde oturup kalmakla geçer. Evlenmekten mahrum, geçimini sağlamaktan âcizdir. Yavru çile dol-

duracak, çile!" İşte herkes zavallı kızcağıza karşı gayet müşfik, gayet merhametli davranıyordu. Johann'la Anna bunu kabul ediyorlar, ama bu böyle diye öteki çocukları da büsbütün unutmamak gerekti.

Bu işte en insafsız hareket eden Back-Kajsa oluyordu. Selma'yı sıtında taşıyor, onunla şakalaşıyor, ona yavru melek olduğunu söylüyordu. Babalarının, annelerinin, büyük annelerinin, halalarının da ondan kalır tarafları yoktu ya! Askersby'nin ihtiyar, usta marangozu Selma'ya ufak bir araba yapmamış mıydı, Back-Kajsa bu arabada Selma'yı gezdirmiyor muydu? Johann'la Anna bu arabayı bir kerecik olsun alabiliyor, onunla kum çekebiliyorlar mıydı? Ne gezer, Selma'nındı araba, kirletilemezdi.

Johann'la Anna, her ikisi, Selma'nın daha önce ayaklarının sağlam olduğu zamanlarda öyle farklı muamele görmediğini pekâlâ biliyorlardı. Ama şimdi eve bir misafir gelecek olsa Selma gelen misafire çıkarılıyor; misafirin Selma'yı görmesi, onunla meşgul olması isteniyordu. Back-Kajsa mutfağa uğrıyan köylü kadınlara Selma'yı gösteriyor, üstelik işin fenası hepsine kızın pek uslu, pek şeker şey olduğunu söylüyor, "hiç kımıldıyamadığı halde ne ağlar, ne de huysuzluk eder!" diyordu. Johann'la Anna, Selma uslu olmasaydı işte buna şaşarlardı doğrusu! Ondaki rahat kimde vardı bakalım! Sabahtan akşama kadar kucak-

ta taşınan, sevilen, şımartılan başkası mıydı sanki?

Evet, Johann'la Anna, Back-Kajsa'nın pek tuhaf bir insan olduğunda anlaşıyorlardı. Kajsa, anneleri. Anna'ya Selma'nınkinden daha güzel bir entari dikti diye kızıyor; birisi Johann için terbiyeli, uslu çocuk demeye kalkışsa, keyfince ayaklarını kullanıp yürüyebildikten sonra uslu olmamasının pek ayıp kaçacağını hatırlatmaktan asla geri durmuyordu.

Sunne'deki ihtiyar doktor Hedberg'in Selma için sık sık getirilmesi de Johann'la Anna'ya göre eh, doğru bir şeydi oldukça. Hattâ arasıra çiftliğe gelip domuzları, inekleri afsunlıyan Högmann'ların Inga'sından akıl danışılmasına da ses çıkarmamışlardı. Ama babaları teğmen Lagerlöf'ün çiftlikte olmadığı bir sırada büyük annenin, kâhya nine ve Back-Kajsa ile başbaşa verip Walpurgis gecelerinde yağladığı süpürgesine binerek Blocksberg'e giden o tehlikeli Högbergalm cadısını Morbacka'ya çağırması, hepsinin üstüne tüy dikmişti. Johann'la Anna, bu büyücü kadının bir bakışta bir evi tutuşturacak kudrette olduğunu işitmişlerdi. Bu yüzden büyücü kadın evlerinde kaldığı müddetçe korkudan helâk oldular, böyle korkunç insanları çiftliğe getirdiği için de Kajsa'yı ayıpladılar.

Elbette iyileşmeliydi Selma; ağabeysi, ablası bunu cânı gönülden istiyor, kardeşlerini

yine canlı, neşeli görmeyi hattâ herkesten çok onlar arzu ediyor; beri yanda Selma'nın kimsenin iyi edemediği bir hastalığa yakalanmış olmasında bir fevkalâdelik görmüyorlardı. Back-Kajsa ise bunda alabildiğine fevkalâdelik buluyordu. Gerek birçok defalar kendisinin öksürüğünü, göğüs ağrılarını geçirmiş olan doktor Hedberg'in, gerek inek, domuz hastalıklarında eli uğurlu Högmann'ların Inga'sının, gerekse bir süpürgeyi canlandırmak kudretine sahip Högbergsalm'lı korkunç cadı karının Selma'yı iyi edemeyişleri, Kajsa'nın gözünde bu fevkalâdeliği daha da artırdı. Hele teğmen Lagerlöf sonunda kızını alıp Karlstadt'ın en meşhur doktoru askerî hekim Haak'a götürdükten, gösterdikten sonra doktorun da bir şey yapamaması üzerine Back-Kajsa kurumundan çatlıyacak hale geldi. Oysaki Selma'nın şifa bulur bir hastalığa yakalanmış olması daha iyi değil miydi?

Johann'la Anna, işin en kötüsü, Kajsa'nın aşırı alâkası yüzünden Selma fazla şımarıyor, diye düşünüyorlardı. Selma ne kadar küçük olursa olsun artık, ayaklarını kullanabilen öteki çocuklar gibi söz dinlemek zorunda olmadığını hemen anlamış, sevmediği şeyleri yemek mecburiyetinden de kurtulmuştu. Annesi onun önüne haşlanmış havuç yahut ıspanak yahut lop yumurta veya çorba koyduğu vakit eskisi gibi tabağındakini bitirmeye zorlanmıyordu. Tabağını itmesi kâfi geliyor, Back-Kajsa he-

men mutfağa seyirterek Selma'ya sevdiği bir yiyecek alıp getiriyordu.

İş bununla da bitmiyordu. Johann'la Anna, bir başka şeyin de pekâlâ farkındaydılar: Doktor Hedberg, Högmann'ların Inga, Högbergalın cadısı tedavisinde âciz kaldıktan sonra kendisine artık günlük yemeklerden verilmemesi; sadece kızarmış piliç, taze patetes, kremalı çilek yemesi; Selma'nın pek hoşuna gitmişti. Sonunda Karlstadt'a götürülüp de doktor Haak bile derdine bir çare bulamayınca artık gözü ringa ile pastadan gayrısını görmez olmuştu.

Johann'la Anna, Karlstadt'taki teyzeleri Nana Hammargren'in Selma'nın haline pek üzüldüğünü, bu kız açlıktan ölecek diye de tahmin yürüttüğünü işitmişlerdi. Johann'la Anna, vaziyette tez vakitte bir değişiklik olmazsa işlerin sarpa saracağından emindiler.

Derken sahiden bir değişiklik oldu.

Bir sabah Back-Kajsa yavru kızı sırtına alıp mutfağa bitişik odaya götürdü. Burada büyük, geniş bir karyola duruyordu, büyük anneleri bu karyolada yatardı. Back-Kajsa karyolaya yaklaştı, Selma'yı yastıkların arasına bırakarak: "Bak, sana ne göstereceğim!" dedi.

Yatak güzelce yapılmış, geceleyin içinde kimse yatmamıştı, şimdi de boş duruyordu. Sair zaman sabahları geç kalkan büyük anne,

sedirde giyinik oturuyor, keza bu odada yatıp kalkan matmazel Lovisa Lagerlöf de giyinmiş bulunuyordu. İkisi de pek keyifliydiler, çünkü kız yatağa yerleşince onun yanına geldiler.

Büyük anne gülümsiyerek: "Evet, yavrum, bu gece pek kıymetli bir misafir geldi!" dedi. Selma da gülümsemeye başladı, çünkü bir misafirin gelmesinden daha güzel bir şey olabilir miydi?

Bu arada etrafına bakınıyor, misafiri göremeyişine hayret ediyordu. Odada değildi herhalde. Köşedeki sarı dolapta, yüksek duvar saatinin arkasında, halasının yazı masasının altında olamazdı şüphesiz. Odada saklanmaya elverişli tek yer vardı, o da gömme kiler merdiveniydi ama Selma kıymetli misafirin oraya gizlenmiş olmasına ihtimal vermiyordu.

Bu iş Selma'nın pek garibine gidiyordu. Büyük annesinin yatağında ne diye oturuyordu sanki; hepsi niçin etrafını sarmışlar, gelen misafir içinde imiş gibi gözlerini yatağa dikmişlerdi? Kızcağız, şaşkın şaşkın bir onun, bir ötekinin yüzüne bakıyordu. Derken matmazel Lovisa eğilip yastıkların üzerine bir şey çıkardı, o anda Selma yatakta yanıbaşında küçük, uzunca bir çıkın gördüyse de buna fazla dikkat etmedi. Büyük annesi, çok kıymetli bir misafir geldi dediğine göre kıymetli misafir lâfından uzaktan gelenler, gelirken de çocuklara büyük külâhlar içinde şekerler, oyuncak-

lar getirenler anlaşılırdı. Selma etrafında böyle bir misafir arıyordu.

Salonun kapısını göstererek: "Orda mı?" diye sordu. Kulak kabartarak bitişik odada bir konuşma olup olmadığını anlamak istedi. Ötekilerin keyifli, memnun tavırları merakını çoğaltıyordu.

Derken büyük anne: "Canım, işte senin yanında!" dedi ve uzunca çıkını gösterdi. Bunun üzerine Selma bu çıkında iki minik elle ufak, buruşuk bir yüz bulunduğunu gördü.

Kundaktaki çocuğa hor bir bakışla baktı. Şimdiye kadar çok kundak çocuğu görmüş, ama hiçbirine karşı bir ilgi duymamıştı. Gözlerini çevirdi, aklı fikri şeker külâhlariyle gelen misafirde kalmıştı.

"Bak, sana bu gece bir küçük kardeş geldi, ona karşı nazik ol!" dedi Lovisa hala.

Kızcağız afallamış, kalmıştı. Yürümesini, konuşmasını bilen yeni bir kızkardeş iyi, güzel bir şeydi şüphesiz. Fakat bu kundak çocuğu onu hiç ilgilendirmiyordu.

Selma işte o anda birdenbire misafir falan gelmemiş olduğunu anladı. Büyük annesi misafir demekle sadece bu bebeği kastetmiş, tabiî o da şeker falan getirmemişti.

Selma'nın bunu anlayınca duyduğu hayal kırıklığı pek acı oldu. Göz yaşlarını tutamadı; Back-Kajsa'nın onu yine sırtına alıp kıymetli misafirin uyanmaması için dışarıya, mutfağa götürmesi icabetti.

Ah, ah, Selma nasıl ağlamasındı; çünkü bundan böyle saadet, saltanat çağı sona eriyordu. Şimdi Back-Kajsa'nın yeni doğan yavruya bakmakta bayan Lagerlöf'e yardım etmesi gerekiyor, çünkü bebek Selma'dan daha âciz durumda bulunuyor, aklı bir şeye ermiyordu. Bebeğe meram anlatmak imkânı olmadığı için de şimdi sabretmek, beklemek hep Selma'ya düşüyordu.

Artık gelen misafirlere çıkarılması işi de tavsamıştı. Şimdi bebeğe bakılıyor, ona hayran olunuyordu. Selma'da hiçbir fevkalâdelik kalmamıştı artık, Johann'la Anna'dan farklı tarafı kalmamıştı. Bu hal ertesi yıl da bir hayli acılı saatlere yol açtı. Pastaların, ringaların sonu geldiği gibi anneleri, önüne haşlanmış havuç yahut ıspanak veya taze bezelye koyduğu vakit tabağını alıp başka yiyecek getirmeye koşanların da ardı kesilmişti. Ne çare, şimdi önüne ne konursa onu yemesi gerekiyordu.

Şimdi Anna, Selma'nınkinden daha güzel bir entariye kavuşsa kimse çıkıp da tek lâf söylemiyor, aksine Anna kızların en büyüğü olduğu için bunu gayet tabiî buluyorlardı.

Evet, bazan Selma'nın o küçücük yüreği kapkara bir acıyla dolar; çünkü Back-Kajsa'nın, bu küçük kardeşi, bir zamanlar gözbebeği Selma'yı sevdiği gibi sevmesinden şüphelenirdi.

KARLSTADT YOLCULUĞU

Back-Kajsa ile himayesindeki kızcağız, seyahat için yola çıkmışlardı. Büyük arabanın arabacı kerevetinde ahır uşağı Magnus'un yanında oturuyorlar; Magnus ise o korkunç Karlstadt yolu üzerinde üç atı birden idare etmek mesuliyeti içinde, konuşamıyacak kadar heyecanlı bulunuyordu.

Arabanın içinde bayan Luise Lagerlöf'le matmazel Lovisa Lagerlöf, arka kanepede de Johann'la Anna oturuyorlardı. Arabacı kerevetine kurulup da atları seyretmek, içerde kapalı kalmaktan çok daha güzeldi şüphesiz. Johann da arabacının yanında oturmayı çok istemişse de anneleri, Back-Kajsa'yı arka kanepeye sıkıştırmanın imkânsız olduğunu söylemiş, buna göre Selma'nın da Kajsa'nın oturduğu yerde oturması icabetmişti. Yolculuğa teğmen Lagerlöf de katılmış; ama o, yola onlardan önce ufak faytoniyle çıkmıştı.

Kızcağızın bacakları tutulalı işte tam bir sene olmuştu; yavrucuk hâlâ ne ayakta durabiliyor, ne de yürüyebiliyordu. Şimdi hastalığı yenmek için ciddî bir tecrübeye girişmek, yani Batı kıyılarında bir müddet oturmak istiyorlardı. Yolcuların arasında tek hasta Selma idi ama yaz boyunca deniz banyosu almak hepsi için faydalı olurdu.

Selma, arabacının yanında oturmakla hemen bütün acılarını unutmuştu. Back-Kajsa ile

uzaklara gitmek, hele bebek de evde kaldıktan sonra ne güzel oluyor, asla unutamadığı o eski saadet günleri şüphesiz işte yine geri geliyordu.

Kızcağız Kajsa'ya sokuluyor, kolunu dadının boynuna dolıyor, ikide bir baş başa kalmalarına Kajsa'nın da kendisi kadar çok sevinip sevinmediğini soruyordu.

Back-Kajsa ona cevap vermiyordu ama Selma'nın buna aldırdığı yoktu: Back-Kajsa konuşkan bir insan değildi ki zaten!

Karlstadt'a giden o büyük şose, o zamanlar da tıpkı bugünkü gibi bayırlar, tepelerle doluydu. Dönemeçli Baevik tepesi, yarım mil süren Gunnarsby tepesi, Sundgard dağlarına çıkan dik bayır, yol bir uçurum kenarından geçtiği için hepsinin en tehlikelisi olan Kleva bayırı, hepsi bu şosede toplanmıştı. Gökle yer arasında boşlukta gidiliyormuş gibi yokuşlar çıkılıyor, inişler başlıyordu. Teğmen Lagerlöf, yolculuk kolaylaşsın diye arabaya üç at koşturmuştu, ama bu şekli arabacı da, atlar da yadırgamışlardı.

Kızcağızın, Back-Kajsa'ya tekrar bir başına sahibolmaktan doğan sevinci; önünde üç azgın at, arabacı mevkiinde gitmekle artıyor; atlar bir oyuncak gibi çekip götürdükleri arabayı dönemeçlerde iki tekerlek üstüne kaldırıp sarsıyorlardı. Bu devamlı bir eğlence oluyor, zaman zaman atlar gerilmiş bacaklariyle arka ayakları üzerinde kayarak yokuş aşağı iniyorlar, bayır fazla dik olursa arabacı Magnus a-

yağa kalkıp kamçısını çılgınca şaklatıyor, yüksek arabanın devrilmesini önlemek için atları koşturması gerekiyordu.

Bu şahane yokuşlardan birinin ortasında kızcağız tekrar dadısına dönüp sordu: "Benimle yalnız kalmaktan memnunsun değil mi Kajsa? Bebeğin yanımızda olmayışına sevinmiyor musun?"

Bu sefer de bir cevap çıkmadı; Selma dadının yüzüne bakmak için hayretle başını çevirdiği vakit Back-Kajsa'yı beti benzi atmış, gözleri bir noktaya dikili, dudakları kenetlenmiş bir halde, kerevete sımsıkı sarılmış gördü.

"Back-Kajsa, sevinmiyor musun?" diye sordu kızcağız. Ama hayır, Kajsa zerre kadar sevinmiyordu, Selma bunu o anda açıkça anladı, anlayınca da ağlıyacak gibi oldu.

Ama işte Back-Kajsa nihayet cevap verdi: "Sus, Selma! Tehlike içinde yüzerken konuşmak doğru değil. Böyle korkunç bir şey hiç başıma gelmemişti; sen olmasaydın ben çoktan arabadan iner, koşa koşa eve dönerdim!"

Yavrucuk hiç sesini çıkarmıyor, bu cevabın mânasını düşünüyordu. Tatmin edilmemişti. Kendisi Back-Kajsa'nın yanında oldukça asla korkmadığına göre Kajsa'nın da kendisiyle beraberken korkmaması gerektiğini sanıyordu. Arabadan inip de eve koşmayışı iyiydi şüphesiz, ama Kajsa en ufak bir korku duy-

mıyaçak kadar sevinmiş olsaydı çok daha iyi olurdu.

UDDEHOLM'UN KAMARASINDA

Morbacka'lılar yollarına devam ediyorlardı, ama artık o büyük arabada değil de Uddeholm adındaki şirin vapurun güvertesindeydiler.

Bütün günü Karlstadt'ta akraba ziyaretleriyle, alışverişle geçirmişler; akşama doğru şehirden ayrılarak hayli zaman, güzelim Wener gölüne açılan uzun iskelede durup beklemişlerdi. Back-Kajsa gölün karşı sahilini göremeyince orası muhakkak dünyanın sonudur diye hemen yeni bir kuruntuya kapılmıştı. O güzelim beyaz vapur kıyısız yakadan doğru birdenbire belirip de onları almak için iskeleye yaklaşınca sade Back-Kajsa değil, ötekiler de bu işe hayret ettiler.

Back-Kajsa; Teğmenin, karısının, matmazel Lovisa'nın, Johann'la Anna'nın hiç tereddüdetmeden iskeleden geçtiklerini görünce onların peşini takibetti. Back-Kajsa, teğmen Lagerlöf'ün yavrularını bile bile ölüm tehlikesine atacak kadar vicdansız olmadığını düşünüyor, fakat dünyanın bittiği o noktaya gelindiği vakit ne olacağını bir türlü kestiremiyordu.

Sular acaba dosdoğru bir uçuruma mı boşalacak, yoksa başka bir yere mi akacaktır; bunu görmek için güvertede kalmayı çok ister-

di; fakat hava kararmaya başlayınca Morbacka'lı bayanlarla çocukları aşağı indirdiler, onları kamara dedikleri bir yere soktular. O yaşa kadar gördükleri odaların en küçüğüydü burası; geceyi geçirmek için buraya yerleştiler.

Bayan Lagerlöf, iki uzun duvardan birini boylu boyunca kaplıyan ensiz bir sedire elbiseleriyle yatmış, karşısındaki aynı biçim bir başka sedire de matmazel Lovisa uzanmıştı. Bayan Lagerlöf'ün üstündeki raf gibi bir yere Johann'ı, matmazel Lovisa'nın yukarsındaki benzeri ranzaya da Anna'yı yerleştirmişlerdi. İki sedirin arasında yerde bir battaniye üzerinde, yanında hasta kız, Back-Kajsa yatıyor; böylece oda adamakıllı dolmuş bulunuyordu. Oturacak, yatacak, hattâ ayakta duracak başkaca en küçük bir yer bile kalmamıştı.

Işığı söndürmüşler, birbirlerine hayırlı geceler dilemişler ve uyumaya yatmışlardı; bir müddet ses sada çıkmamıştı.

Ama gitgide Back-Kajsa ile Selma'nın yattığı döşeme, gayet tuhaf bir şekilde kalkıp inmeye başladı; yavrucuk bir top gibi önce annesinin sedirine, sonra yine Back-Kajsa'nın yanına yuvarlanıyordu. Bu çok eğlenceli oluyor, kızcağızın bir yerini acıtmıyor, Selma sadece döşemenin niçin yerli yerinde durmadığına akıl erdiremiyordu.

Bir müddet sonra annesiyle halasının fısıldaştıklarını işitti.

Bayan Lagerlöf: "Sjösted'lerde semiz som balığını biraz fazlaca kaçırmışım!" dedi.

Matmazel Lovisa: "Ama pek saçma bir yemek oldu bu!" cevabını verdi. "Wener gölünde yolculuk edeceğimizi bilmeseler hadi neyse!"

Bayan Lagerlöf içini çekti: "Wener gölüne güven olmaz ki!"

Back-Kajsa da mırıldanmaya başlamıştı: "Aman, Bayancığım; gölün bittiği, suların uçuruma boşaldığı yere geldik mi yoksa?"

Dadının ne demek istediğini pek anlamıyan bayan Lagerlöf: "Bütün gece gitsek gölün sonu gelmez, kızım!" diye cevap verdi.

Tekrar bir sessizlik oldu, ama sallantı kesilmemişti. Döşeme kalkıp iniyor, kızcağız bir ileri bir geri yuvarlanıyordu.

Bayan Lagerlöf bir kibrit çakarak ışığı yaktı. "Çocuklar ranzalarda tutunabiliyorlar mı, hele bir bakayım!" dedi.

"Hay Allah razı olsun!" diye bağırdı Lovisa hala. "Nasıl olsa uyuyamıyoruz."

"Ah, bayan Lagerlöf, matmazel Lovisa! Boyuna dibe doğru gittiğimizi hissetmiyor musunuz?" diye sızlandı Back-Kajsa. "Ah, ah, bunca derinlikten bir daha nasıl yukarı çıkar, bir daha nasıl yerimize, yurdumuza dönebiliriz?"

Matmazel Lovisa, yengesine sordu: "Bu ne demek istiyor acaba?"

Back-Kasja'nın, aklından neler geçirdiğini ancak matmazel Lovisa kadar anlamış olan bayan Lagerlöf: "Suların sonuna gelmişiz, diyor!" dedi.

Tekrar sustular, her biri kendi düşüncesiyle baş başa kaldı. Küçük kızda ötekilerin korktukları hissi uyanmıştı. Kendisinin keyfine pâyan yoktu halbuki, bir büyük beşikteymiş gibi sallanıyordu.

Bu ara dışardan birisi, kapı tokmağını çevirdi. Kırmızı bir perde aralandı: Teğmen Lagerlöf gülerek eşikte duruyor, kamaraya bakıyordu.

Bayan Lagerlöf hemen sordu: "Kuzum Gustav, ne oluyor? Fırtına mı var?"

"Ay, siz uyumadınız mı?" dedi Teğmen Lagerlöf ve sakin bir sesle devam etti: "Evet, biraz rüzgâr çıktı. Kaptan, havanın bundan fazla bozmıyacağını sizlere haber vermemi istedi de onun için geldim."

"Sen ne yapacaksın?" diye sordu Lovisa hala. "Sen de yatsan olmaz mı?"

"Peki ama nereye yatayım, Lovisa'cığım?" dedi teğmen Lagerlöf.

Tıklım tıklım kamarada boş bir yer bulmak için etrafına bakınırken öyle sâf ve kalender bir tavır takınmıştı ki hepsi kahkaha ile gülmeye başladılar. Az önce ürkmüş, deniz tutmuş bir halde serilekalmış olan bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa, rahat rahat gülebilmek için yataklarında doğrulmuşlardı. Jo-

hann'la Anna yukarda ranzalarında gülüyorlar, gülmekten nerdeyse aşağı yuvarlanıyorlardı; Back-Kajsa gölün sona erdiği noktaya gelmek üzere olduklarını unutmuş, gülüyor, yanındaki kız da gülmekten tortop oluyordu.

Teğmen Lagerlöf pek seyrek gülerdi, ama şimdi etrafa neşe saçıyor, içeri giremediği için de hâlâ kapı eşiğinde duruyordu.

Kahkahalar kesilince: "Görüyorum ki tehlikede değilsiniz!" dedi. "Ben yine yukarı çıkayım da kaptanla çene çalayım bari!"

Teğmen hayırlı geceler diledi, çekilip gitti. O gittikten sonra kamarada endişe, endişeyle birlikte deniz tutması yeniden başgösterdi. Bayan Lagerlöf boyuna, hep birden uçuruma gömülecekleri anı bekliyen Back-Kajsa'yı boş yere yatıştırmaya çalışıyordu. Küçük kız uyumuş kalmıştı her halde, çünkü o gecenin bundan sonraki olaylarını hatırlıyamıyordu.

KUYUMCUDA

Yolculuğun en sıkıntılı kısmı atlatılmışa benziyordu. Şimdi ne o berbat Karlstadt yolunda devrilmek korkusu kalmıştı, ne de Wener gölünde deniz tutması! Sağ salim Göteborg'a ayak basmışlardı. Bütün zahmetler unutulmuş, güzel bir yaz havasında şehri gezip görmeye çıkmışlardı.

Limanın doğusundaki caddeyi takibederlerken elinde bastonu, başında geriye atılmış

şapkası, gözünde gözlüğü ile teğmen Lagerlöf önden gidiyordu. Johann'ı elinden tutmuş bayan Lagerlöf kocasının arkasında yürüyor, onun peşinden Anna'yı çekip götüren matmazel Lovisa geliyor, Selma ile Back-Kajsa da kafilenin sonunu teşkil ediyorlardı. Kajsa şehir içinde sırtında taşımayı yakışıksız bulduğu için çocuğu kucağına almıştı.

Teğmen Lagerlöf sırtına kahverengi bir ceket, başına da açık renk bir hasır şapka giymişti. Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa geniş, eğik kenarlı beyaz panama şapkalar ve üçgen şeklinde katlanmış, büyük, halis dokuma şallar altında ışıldıyorlardı; şallar geniş, siyah ipek etekliklerini, beyaz dantelli, zarif kadife bluzlarını, bol ve kabarık kol kapaklarını hemen tamamen örtüyordu. Johann siyah kadifeden bir bluz, Anna ise mavi benekli, sert kolalı basma bir entari giymiş; şapkasını, güneş şemsiyesini, krinolin etekliğini de ihmal etmemişti. Selma'nın üzerinde de mavi benekli, sert kolalı entarinin bir eşi görülüyor, ama başında şapka yerine evde yapılmış beyaz bir Helgoland başlığı bulunuyor; şemsiyesiz, krinolinsiz gidiyordu.

Teğmen hem yol alıyor, hem de arasıra geriye dönüp peşinden gelen kadınlı çocuklu kafileye bakıyordu. Başını sallıyor, gülüyor, halinden onlarla beraber olmaktan sevinç duyduğu anlaşılıyordu.

"Siz de, ben de buraya ilk defa geliyoruz!" diyordu. "Ne var, ne yok, iyice görelim bari!"

Netekim cadde boyunca ilerliyorlar; evlere, küçük küçük köprüleriyle kanallara, arabalara, gezmeye çıkmış insanlara, dükkânların tabelâlarına, havagazı fenerlerine bakıyorlar, en çok vitrinlerle ilgileniyorlardı.

Teğmen Lagerlöf acele etmeleri için onları sıkıştırmıyor, hep birden doya doya görmelerini, eğlenmelerini istiyordu. "Burada bizi kimse tanımaz, bakın istediğiniz kadar!" diyordu.

Bir yeni moda eşyalar vitrininde matmazel Lovisa, beyaz kuğu tüyleri ve pembe goncalarla süslü bir şapka gördü; Anna'nın eli elinde, olduğu yerde kalakaldı; buna göre teğmen Lagerlöf'ün karısının, Johann'ın, kucağında Selma ile Back-Kasja'nın da kuğu tüylü şapkanın önünde durmaları icabetti. Matmazel Lovisa ötekileri unutmuş, büyülenmiş gibi yerinden kıpırdıyamaz olmuştu; teğmen Lagerlöf onu böyle kendinden geçmiş görmekle büyük bir haz duyuyordu. Ama sonunda sabrı tükendi.

"Bu şapkayı almayı düşünmüyorsun ya, Lovisa?" dedi. "On yedisindeki kızlara göre bu!"

Hâlâ da güzel ve gösterişli olmakla beraber ilk gençliğin taravetini çoktan gerilerde bırakmış olan Lovisa hala: "Güzel bir şey görmekten ihtiyarlar da hoşlanır!" cevabını verdi.

Kuğu tüyü şapkanın karşısından gözleri arkada kalarak ayrılmışlardı ki bir kuyumcu dükkânının önüne geldiler; bu sefer de teğmen Lagerlöf olduğu yerde çivilenip kaldı. Yüzükleri, bilezikleri, gümüş kaşıkları, vitrine serili daha başka şeyleri uzun uzun seyrettikten sonra Teğmen, duyduğu coşkunlukla hafiften, vay canına, demeye başladı.

"Gelin, girelim içeri!" dedi.

"Fakat Gustav," diye hatırlattı karısı. "Şu sıra böyle şeyler alacak durumda değiliz ki!"

Kocasının kolundan tutarak onu durdurmak istediyse de Teğmen büyük bir cam kapıyı açıp dükkândan içeri girmişti bile. Geride kalanlara onu takibetmekten gayri yapacak bir iş kalmamıştı; Johann'la bayan Lagerlöf, Anna ile matmazel Lovisa, kucağında Selma ile Back-Kajsa da Teğmenin peşisıra girdiler.

İçeri girdikleri vakit teğmen Lagerlöf'ü tezgâh önünde, genç bir tezgâhtarla konuşur buldular.

"Hayır, bir şey alacak değilim!" diyordu. "Ama vitrininizde o kadar cici şeyler var ki girip içerdeki öbür cicilerinizi de görebilir miyim diye ricada bulunmaktan kendimi alamadım."

Teğmenin konuştuğu genç biraz şaşırır gibi olmuş, ne cevap vereceğini kestirememişti. Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa, her ikisi

de ellerini Teğmenin omuzuna koymuşlar, onu tekrar kendileriyle birlikte dışarı çıkarmaya savaşıyorlardı.

Derken dükkânın küçük odasından kuyumcunun kendisi çıkageldi. Anlaşılan dükkâna birçok kimselerin girdiğini işitmiş, kârlı bir iş yapabilirim diye düşünmüştü. Genç tezgâhtarın yanına geçip avuçlarını tezgâha yapıştırarak, mültefit bir eda ile: "Ne emrediyorsunuz?" dedi.

Teğmen Lagerlöf ricasını tekrarladı. Bir şey satın alacak durumda olmamakla beraber kendisine dükkândaki bu güzelim şeyleri seyretmek izni verilemez miydi?

Kuyumcu, başını biraz eğdi, Teğmene şöyle yandan bir baktı.

"Beyim, siz Wermland'lı mısınız?" diye sordu.

"Amma da tuhaf şey doğrusu, ya nereli olacakmışım?" cevabını verdi teğmen Lagerlöf. "Elbette Wermland'lıyım."

Bir kahkaha tufanıdır koptu, o koskoca dükkândakilerin hepsi birden gülüyorlardı. Bütün çıraklar, memurlar gülüşerek Teğmenin etrafına biriktiler; içerdeki odaların birinden kibar kıyafetli bir bayan, kuyumcunun karısı da çıkmış, dükkândaki neşenin sebebini öğrenmeye gelmişti.

Fakat bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa Lagerlöf öylesine sıkılmışlardı ki bu kibar dükkânda durmaktansa tekrar korku, helecan

içinde o arabada olmayı yahut Wener gölünün fırtınalarında sallanmayı tercih ediyorlardı. Bunun için teğmen Lagerlöf'ü dükkândan çıkarmayı bir daha denediler.

"Gel, Gustav!" diye rica ettiler. "Gidelim Allah aşkına!"

Gayet nazik bir eda ile: "Ne münasebet, efendim, ne münasebet!" dedi kuyumcu. "Kalınız, kalınız! Lûtfen müsaade ediniz de nemiz varsa hepsini gösterelim sizlere!"

Kuyumcu, tezgâhtara emirler verdi, dolaplar açıldı, yukardaki raflarda bulunan şeyleri aşağı indirmek için merdivenlere tırmanıldı. Az sonra upuzun tezgâh, bir yığın gümüş ve altın eşya altında kayboluvermişti. Kuyumcu ile karısı bilhassa görülmeye değer şeyleri seçip seçip ayırıyorlar, ziyaretçilere gösteriyorlar, her birinin ne işe yaradığı, nasıl yapıldığı hakkında izahat veriyorlardı.

Teğmen Lagerlöf, daha iyi görebilmek için ipek mendiliyle gözlüğünü temizlemişti. Hayret ediyor, hayran oluyor, ağır gümüş ibrikleri eline alarak süslerini gözden geçiriyordu.

"Bak, Lovisa!" diyordu. "Bu, Sunne başrahibinin evinde bulunandan çok daha güzel!"

Bir başka sefer bir gümüş tepsiyi gözlerine doğru Back-Kajsa'ya uzatarak bağırdı: "As dağındaki dev, yemeğini bundan daha güzel tepsilerde yemez herhalde, Kajsa!"

Çıraklar kikirdeşiyor, gülümsiyor, yabancılarla eğleniyorlardı. Kuyumcu ile karısı da

pek memnun, pek keyifliydiler; ama bir başka bakımdan. Dost canlıydı onlar, teğmen Lagerlöf'e kanları kaynamıştı. Çok geçmeden de Teğmenin kim, yanındakilerin kimler olduğunu ve bir kalça hastalığı yüzünden yürüyemiyen çocuğuna deva aramak üzere Strömstadt'a gittiğini öğrendiler.

Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa işin aksamadığını görünce yatıştılar, hayranlıkta Teğmenden geri kalmadılar. Bayan Lagerlöf gümüş kaşıklarda babasının evindeki gümüş takımlarını süsliyen o eski desenlerin aynını görünce pek sevinmiş, matmazel Lovisa ise bir şeker hokkası karşısında demin kuğu tüyü şapka önünde duyduğu hayranlığı duymuştu.

Nihayet her şeyi doya doya görüp de vedalaşma zamanı gelince eski dostlardan ayrılıyormuş gibi oldular. Kuyumcu ile karısı, dükkândaki işçiler onları sokağa kadar uğurladılar; gelip geçenler dükkânda binlerce kronluk alışveriş yapıldığını sanmışlardı herhalde.

Teğmen Lagerlöf veda için elini uzatırken: "Tekrar tekrar affınızı dilerim!" dedi.

Kuyumcu: "Ne münasebet, Teğmenim!" cevabını verdi.

Özür diliyen bir eda ile bayan Lagerlöf söze karıştı: "Sizi bunca zahmete soktuk."

"Sizler bize pek hoş vakit geçirttiniz!" dedi kuyumcu. "Bunda üzülecek ne var? İnsan, dükkânı içinde de olsa arada bir zevki için bir şeyler yapmadılar."

Teğmen Lagerlöf yine liman caddesindeki yürüyüşüne devam ederken şapkasını ensesine her zamankinden fazla yıkmış bulunuyordu. Bastonunu sallıyor, macerasiyle gururlandığı açıkça görülüyordu.

Bayan Lagerlöf ise matmazel Lovisa'ya hafif sesle şunu söyledi: "Ne kadar korktuğumu anlatamam sana; bizi muhakkak kapı dışarı ederler sanmıştım."

"Öyle, Gustav'dan başkası olsaydı yüzüne gözüne bulaştırırdı." cevabını verdi matmazel Lovisa. "Fakat Gustav bu, ona kimse dayanamaz!"

HOLMEN GRO

Yemekten yana yolcuların tasalanmasına hiç de lüzum yoktu; pazara çıkıp öteberi aldınız mı tamam. İnekler doyuyor mu, yulaflar büyüyor mu diye telâşa da lüzum yok; çünkü şimdi çıplak kayalarla su arasında yaşamaktalar ve dünyada tarlalar, çayırlar da olduğunu unutmuşlardır. Uzaktan gelenleri misafir etmek, mutfağa kapanıp ziyafet yemekleri pişirmek veya misafirleri nereye yatırsak, acaba yatak takımları yetişecek mi diye kafa patlatmak da yok artık. Sığırlar hastalanmış yahut kâhya kadın hizmetçi kızla çekişmiş; Lagerlöf ailesinin bunlardan da haberi olmuyordu. Hürdüler, bağımsızdılar; bütün kaygılardan, tasa-

lardan uzak bir halde sadece sıhhatleri, eğlenceleri için yaşıyorlardı.

Şimdiye kadar hiç böyle dört başı mâmur olmamışlardı. Strömstadt'a biraz zayıf ve halsiz gelmiş olan bayan Lagerlöf semirmiş, yanakları al al olmuştu. Birdenbire, on sene gençleşmişti âdeta; kendini ruhan da böyle hissediyordu. O şişman, uyuşuk ve yabancıların yanında ağız açamıyacak kadar utangaç matmazel Lovisa gözle görünür derecede zayıfladı, açıldı, konuşkan bir insan oldu. Johann'la Anna, Strömstadt çocukları arasında kendilerine bir sürü arkadaş buldular. Johann yengeç avlamak delisi olmuştu; Anna ise şekercinin kızları olan ve kendisine daima bonbonlar ikram eden iki kızla dostluğundan dolayı göklere uçuyor, çocuklar artık Morbacka'ya dönmek istemediklerini söylüyorlardı.

Hasta kızcağıza gelince, onda hiç de iyileşme eseri görülmüyordu; ama bu, küçüğün zerre kadar umurunda değildi, o da ötekiler kadar bahtiyardı bilâkis. Şimdi tam istediği gibi olmuştu: Back-Kasja ile yine ayrılmamacasına dosttular. Kız, Kajsa'ya her istediğini yaptırıyor, hastalığının o ilk ve unutulmaz devresindeki gibi el üstünde tutuluyordu.

Fakat hepsinden çok teğmen Lagerlöf'ün işi iştı doğrusu. Gerçi ilk haftalarda, Morbacka yollarında dolaşmaya çıkmışçasına, yolda rasladığı herhangi bir adamla konuşmak isteyince ters bakışlar, kestirme cevaplarla karşılaş-

mış, fakat yılmamıştı. Bu Strömstadt'lılarla ahbap olamamak, onuruna dokunurdu onun. Netekim onlar da zamanla Teğmene teslim oldular; çok geçmeden sokakta Teğmene rasladıkça en asık suratlı kadınların bile yüzlerinde bir gülümseme belirmeye başladı; çünkü Teğmen onların kulübelerine uğruyor, kocalarının halini, ahvalini soruyor, çocukları övüyor, onlarla kahve içmeye kalıyordu. Sokakta peşine bir sürü küçük çocuk takılıyordu, çünkü Teğmenin cebinde bakır paralar dolu olduğunu anlamıştı çocuklar. Balıkçılarla da ahbaplığı ilerletmişti; balıkçılar, birinin peşinden öteki, Teğmeni uskumru avına çağrıyorlardı. Evinde barkında oturmak mecburiyetine rağmen hep denizlere açılmak hasretiyle yanan yaşlı, emektar kaptanlar; onu ufak verandalarında grog içmeye davet ediyorlar, ona vaktiyle denizlerde tehlikeler, maceralar arasında ordan oraya nasıl sefer ettiklerini anlatıyorlardı.

Teğmen Lagerlöf, insanlarla kaynaşmayı seviyor; burada, dünyanın bir ucundaki bu insanların hayatla nasıl pençeleştiklerini öğrenmek istiyordu. İster yüksek, ister aşağı tabakadan olsun herkese sokuluyor, konuşma mevzuu bulmaktan yana hiç sıkıntı çekmiyor; daima gayet sevimli, gayet iyi kalbli bir adam tesiri bırakıyordu. Strömstadt'lıların da onu sevmesine şaşılmaz; ama Teğmenin, kendi nüfuzunun farkında olmadığını da kimse söyliyemezdi doğrusu.

Morbacka'lıların bu seyahatte talihleri yaver gitti. Bu arada Wermland'lı eski dostlarına raslamışlardı, artık her gün onlarla beraberdiler. Filipstadt'lı Magister Tobiaeson, karısı, iki kızkardeşi; sonra bekâr Magister Lundström keza aile çevresini teşkil ediyorlardı.

Hep birden bir kayık partisi vücuda getiriyorlar, her gün veya gün aşırı bir yelkenliye dolup denize açılıyorlardı. Bu gezintilerden çocuklar çok hoşlanıyorlardı. Teğmen Lagerlöf, yelkenlide Strömstadt'lılardan duyduğu eğlenceli şeyleri anlatıyor; kimisi beni tersledi, kimisi de benim gibi yaman delikanlının gemici olmayışına acındı, diyordu. Sonra yelkenlide birkaç büyük, kulplu sepet bulunurdu daima! Denizden bıktıkları vakit bir yere yanaşıp karaya çıkıyorlar, kayalık bir adada güle oynaya bir yemek yiyorlardı. Sonra çocuklar harıl harıl midye, istridye kabuğu topluyorlardı. Böyle şeyleri yeni görüyorlar, ceplerini bu hazinelerle istedikleri gibi doldurabiliyorlar ve büyüklerin buna izin verişine son derece hayret ediyorlardı. Bu kabuklardan, çayırdaki çiçekler yahut böğürtlenlerden duydukları sevinci duyuyorlardı.

Yine bir gün denizde yelken açmış, gidiyorlardı. Müsaitti hava, rüzgâr. Kulplu sepetler yelkenlide duruyor, teğmen Lagerlöf hikâyelerle yüklü bulunuyor, hepsi o nefîs ikindinin tadını çıkarıyorlardı.

Aksilik bu ya, topluluktan biri Strömstadt'ın tam karşısındaki o küçük Holmen Gro adasına hiç çıkmadıklarını hatırlattı. Derhal, dönüşte bu sefer de bu adacığa yanaşılması, kahvaltının orada yenmesi kararlaştırıldı.

Yüzlerce sene önce bu adada Kitta Gro isminde, adı kötüye çıkmış bir cadı karı yaşıyordu; şeytandan bile baskın bir cadı! Şerrinden, kimse onun sağlığında bu adaya adım atamamıştı. Birisi çıkıp da bu işe cesaret edecek olsa derhal başına bir felâket geliyor; ya kolu, ya bacağı kırılıyor; yahut kaypak, sivri, çıplak kayalardan aşağı denize yuvarlanıyordu.

Ama şimdi Kitta Gro çoktandır ölmüş, adı sanı unutulmuştu madem; bu adacığa bir uğrayıvermek artık bir tehlike teşkil etmezdi şüphesiz. Fakat gemici, adadan sakınmalarını söylüyordu; çünkü bu ilkbaharda birkaç delikanlı ile birlikte adadan geçmişler, fakat o sırada içlerinden biri bir uçuruma düşerek bacağını kırmıştı.

Şu var ki bu olay, gezintiye çıkmışların gözünde adayı bütün bütün cazipleştirdi. Holmen Gro'ya çıkmaya âdeta can atıyorlardı.

Yelkenli, adaya dümen kırdı; süzülerek kayaların altına girdi, gemici yanaşmak için uygun bir yer arıyordu.

O anda küçük Anna, annesinin kolunu çekti: “Anne” dedi. “Selma ağlıyor!”

Evet, sahi, hasta çocuk oturmuş, ağlıyordu! Yol boyunca hiç korkmamıştı da işte şimdi ürkmüştü. Holmen Gro'ya çıkacaklarına ötekiler gibi o da sevinmişti; ama ne çare, bu sarp kayalar öyle dehşet verici, öyle kasvetli şeylerdi ki! Selma sadece kayalardan korkmuştu, bir şeysi yoktu başka.

Ötekiler neye ağladığını sordular, ama Selma cevap vermiyordu; bir kayadan korkuyorum diyemezdi tabiî!

Cevap zahmetinden de kurtuldu; çünkü gemici yanaşacak bir yer bulduğu için ortaya yapılacak başka işler çıkmıştı.

Yelkenlinin karaya yanaştığı anda Filipstadt'lı Magister Lundström ayağa kalktı ve halat elinde karaya atladı. Fakat görünmiyen bir yaratık kıyıda durmuş da göğsüne bir darbe indirmiş gibi, geriye doğru sendeledi ve ayağını bastığı kaya düzlüğünden, sırtüstü denize yuvarlandı.

Bir dehşet, bir korku, bir çığlıktır kapladı yelkenliyi! Fakat korku kısa sürdü. Gemici, balık avlıyan bir martı hıziyle yelkenlinin kenarından aşağı sarkarak Lundström'ün ceketinin yakasına sarıldı ve uzun boylu Magister'i sırsıklam, ama sağ salim bir halde sudan dışarı çıkardı.

Bir insanı doğruca ölümün koynuna düşmüş görünce, bu korkunç manzara karşısında tabiî herkes müthiş heyecanlanmıştı. Tehlike

atlatılmış olmakla beraber hiç kimse eski neşesine dönemiyordu bir türlü.

Magister Lundstöm; onların hepsinin karaya çıkmasını, Strömstadt'a gidip üst baş değiştirdikten sonra dönmek üzere yelkenliyi kendisine bırakmalarını teklif etti ve: "Ne kadarcık yer; isterseniz yelkenli derhal döner, gelir, sizi alır!" dediyse de kimse buna yanaşmadı. Holmen Gro'da göreceklerini görmüşlerdi hepsi. Bu kaygan kaya düzlüklerinin üstüne çıkmaya, yahut tehlikeli kaya yamaçlarına tırmanmaya kimse heves etmiyordu.

Böylece Strömstadt'a dönüldü; herkes içinden, eski efsanelerde bir hakikat payı olup olmadığını düşünüyordu. Kazanın tam da orada olması tuhaf değil miydi? Strömstadt adalarının hemen hepsine çıkmışlardı da hiçbirinde bir şey olmamıştı.

Matmazel Tobiaeson'larin biri: "Küçük ağlamaya başlayınca birden bir tuhaf oluverdim!" dedi. "Başımıza bir kaza geleceği o anda içime doğdu."

Öteki matmazel Tobiaeson, bu sözlerin söylendiği şahsa, Teğmene dönerek: "Peki, Teğmenim, siz bu hâdiseye ne dersiniz?" diye sordu.

"Ne mi derim?" cevabını verdi Teğmen. "Karaya böyle bir allâmeyi çıkardıktan sonra daha başka ne beklenirdi, derim. Magister, Kitta Gro'nun aradığı adam değilmiş!"

"Demek sizce," dedi matmazel Tobiaeson, "şayet karaya bir başkası, meselâ siz çıksaydınız daha iyi karşılanırdınız, öyle mi?"

"Elbette, hay ömrüne bereket, ben de bunu demek istiyordum!" diye bağırdı Teğmen.

Hey Allahım, öyle bir kahkaha koptu ki! Yelkenlideki o gamlı hava birden uçup dağılıverdi. Teğmenin Kitta Gro ile karşılaşmasını tasvire başladılar.

Tabiî, tabiî; teğmen Lagerlöf kendisinin mukavemet edilemez bir erkek olduğunu biliyordu.

Hey Allahım, şimdi hepsi ne de içten gülüyorlardı!

CENNET KUŞU

Lagerlöf ailesi; Karlstrasse'nin başladığı yerde minimini bir evde oturuyor, kendilerini gayet rahat hissediyorlardı. Hattâ teğmen Lagerlöf'le çocuklar o eve küçük Morbacka demeye karar vermişlerdi. Yabancı bir şehirde bir evin alabileceği en şerefli unvan da buydu şüphesiz.

Evin önünde bir tahtaperde ile çevrili ağaçlık bir bahçe vardı; kahvaltılarını, akşam yemeklerini ağaçların gölgeleri altında yiyorlardı, çünkü kahvaltılar da, akşam yemekleri de evde hazırlanıyordu. Evin arkasında patates ekili bir miktar arazi görünüyor, bunun da arkasında dik dağ yamacına yaslanmış, hemen

hemen Uddeholm kamarası küçüklüğünde bir kulübecik bulunuyordu. Kaptan Bergström'ün karısı olan ev sahibesi, işte bu kulübede oturuyordu.

Lagerlöf'ler, bayan Bergström'ün kışları büyükçe evde oturduğunu, ama yazın evini kaplıcaya gelenlere kiraya verip bu müddet zarfında bu küçük kulübede barındığını öğrenmişlerdi. Kadın sabahtan akşama kadar iri iri çiçekler açmış zakkum ağaçları arasında, orada oturuyor; bütün masalar, raflar kaptan Bergström'ün yabancı memleketlerden getirdiği harikulâde eşyalarla dopdolu bulunuyordu.

Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa dostlarına kahve içmeye, teğmen Lagerlöf denizde uskumru avlamaya, Anna şekercinin kızlarına, Johann ise yengeç tutmaya gittikleri vakit Back-Kajsa da küçük kızı kucağına alır ve yukarıya, kulübeciğinde oturan bayan Bergström'ün yanına seyirtirdi.

Küçük kız, zakkum ağaçları arasında, bayan Bergström'ün yanında kendini tıpkı yurdunda, Morbacka'da köşe minderinde büyükannesinin yanında oturduğu zamanlardaki gibi rahat ve emniyette hissederdi. Bayan Bergström anlatacak masal bilmezdi ama bir sürü tuhaf tuhaf eşyası olur, ona ve Back-Kajsa'ya bunları gösterirdi: kulağa konduğu zaman vınlıyan, melodiler söyliyen iri şeytan minareleri; sözde Çin işi, saçları uzun örgülü, uzun bıyıklı porselen adamlar; biri içi alınmış Hin-

distanceizi, öteki bir devekuşu yumurtası, kocaman iki kabuk.

Back-Kajsa ile bayan Bergström, çoğu zaman çocuğun hiçbir şey anlamadığı ciddî ve dinî mevzulardan bahsetmekle beraber bazan da daha basit bir konuya geçerlerdi. O takdirde bayan Bergström kocasından, kocasının yaptığı seyahatlerden söz açardı. İki misafir; kaptanın Jakob adında büyük, güzel bir gemisi olduğunu, şimdi tuz getirmek üzere Portekiz'e, St. Ybes'e gitmiş bulunduğunu öğrendiler.

Back-Kajsa, kocasının korkunç denizlere sefer ettiğini bildiği halde bayan Bergström'ün gönlünün nasıl olup da rahat ettiğini sordu. Bayan Bergström, kocasını koruyan birisi bulunduğu cevabını verdi; gemisindeyken sanki Strömstadt sokaklarında geziyormuş gibi kocası için hiç tasa etmediğini söyledi.

Lâf buraya gelince kadıncağız, küçük kıza döndü ve kocasının inşallah yakında döneceğini, çünkü Jakob'da küçüğün çok hoşuna gidecek bir şey, bir cennet kuşu bulunduğunu söyledi.

Bu, tabiî, çocuğu çok ilgilendirdi. "Cennet kuşu nedir?" diye sordu.

"Hani büyükannen cennetten bahsederdi, Selma!" dedi Back-Kajsa.

Evet, şüphesiz, Selma şimdi hatırlıyordu. Büyükannesi ona cennetten bahsetmiş, Selma da orasını aşağı yukarı, evlerinin batı cephesi yanındaki gül bahçesi gibi tahayyül etmişti.

Aynı anda cennetin Allah baba ile de bir münasebeti olduğunu düşündü ve zihninde yeni bir fikir belirdi: Bayan Bergström'ün kocasını koruyan; adamın Jakob'da bulunuşunu, yurdunda, Strömstadt'da oluşundan farksız göstererek kadıncağızı müsterih yaşatan varlık, olsa olsa cennet kuşuydu hiç şüphesiz!

Selma bu kuşu görmeyi çok istiyordu. Kendisine de yardımı dokunurdu belki! Hasta bir çocukları olduğundan dolayı herkes annesine, babasına acıyor, onlar da bu masraflı seyahate sırf kendisi için çıkmış bulunuyorlardı. Selma, Back-Kajsa'ya yahut bayan Bergström'e cennet kuşunun kendisine yardımı dokunup dokunmıyacağını sormak istediyse de buna cesaret edemedi. Güler, alay ederler diye korkuyordu.

Fakat bu konuşmayı unutmadı. Cennet kuşunun karaya uçabilmesi için Tanrının günü Jakob'un dönmesine dua etti.

Birkaç gün sonra da Jakob'un sahiden geldiği haberini aldı.

Bu habere çok sevindi; ama bu hususta kimseye bir şey söylemedi, çünkü kendisi için pek yüce bir şeydi bu. Âdem ile Havva'yı anlatırken büyükannesinin ne kadar ciddî olduğunu düşünüyordu. Jakob'da bulunan ve kendisini iyileştirmesini rica etmek istediği bu cennet kuşundan Anna'ya da bahsetmedi, hattâ Back-Kajsa'ya bile bir şey söylemedi.

Fakat kuş hiçbir yerde görünmüyordu, çok garip şeydi bu. Selma bayan Bergstörm'e gittikçe kuşu zakkum ağaçlarına tünemiş göreceğini umuyor, ama kuştan eser bulamıyordu.

Back-Kajsa'ya sordu, Back-Kajsa kuşun henüz Jakob'da olduğunu söyledi.

"Dur hele, pek yakında görürsün!" dedi Kajsa. "Çünkü baban, yarın sabah hep birden Jakob'a gideceğimizi söyledi."

Back-Kajsa, doğruyu söylemişti. Kaptan Bergström döneli bir gün ya olmuş, ya olmamıştı ki teğmen Lagerlöf'le canciğer dost oluverdiler. Teğmen, Jakob'a birkaç kere girip çıkmış, gemiden pek hoşlanmıştı. Geminin ne yaman şey olduğunu bütün aile görsün istiyordu.

Evden çıkarlarken içlerinden hiçbiri, Jakob'a gitmenin mânasını doğru dürüst kavramış değildiler. Sadece hasta kızcağız, gemiyi büyük vapurlar gibi rıhtıma yanaşmış bulacaklarını sanıyordu.

Ama hiç de öyle olmadı. Jakob açık denizde demirlemişti; bir kayığa binmeleri, kürek çekerek gitmeleri icabetti. Yanına yaklaştıkça Jakob'un büyümesi de çok tuhaftı doğrusu! Bir dağ gibi duruyor, ufacık kayıktakilerin bu gemiye çıkması imkânsız görünüyordu.

Lovisa hala derhal, yolculuklarının hedefi bu boylu boslu gemi ise kendisinin bu gemiye asla çıkamıyacağını söyledi.

"Dur hele Lovisa'cığım!" dedi Teğmen. "Göreceksin, zannettiğinden çok kolaydır bu iş!"

Fakat matmazel Lovisa, bunun kendisi için Laholmen'deki bayrak direğine tırmanmak demek olduğunu belirterek iyisi mi geri dönmelerini ilâve etti.

Bayan Lagerlöf'le Back-Kajsa da ona hak verdiler ve hemen geri dönmeyi uygun buldular.

Ama teğmen Lagerlöf ısrar ediyor, dediğinden dönmüyordu. Hayır, hayır, gemiye çıkmalıydılar, hiçbir tehlike yoktu bunda! Büyük bir ticaret gemisi görmeleri için beki de biricik fırsattı bu! Böyle bir fırsatı kaçırmamalıydılar.

"Öyle ama, gemiye çıksak bile bir daha inemeyiz ki!" dedi Lovisa hala.

Yollarına devam ediyorlardı ki çuval yüklü bir kayıkla karşılaştılar. Teğmen, kızkardeşine: "Bu kayığı görüyor musun?" dedi. "Çuvallarda ne var biliyor musun?"

"Hayır, Gustav'cığım, nerden bileyim?" cevabını verdi matmazel Lagerlöf.

"Hah, işte bunlar Jakob'dan çıkan tuz çuvalları!" diye izah etti ağabeysi. "Bu çuvalların ne eli var, ne de ayağı! Onlar gemiden indikten sonra sen bu işi haydi haydi becerirsin!"

"Öyle, sen de krinolinle uzun eteklikler giy hele de o zaman bu cesaretin kalır mı, bakalım!" cevabını verdi matmazel Lovisa.

Yol boyunca hep böyle çekiştiler, durdular. Cennet kuşunu görmeye can atan küçük kız, Lovisa hala ile ötekilerin gemiye çıkmaya karar vermelerini bütün kalbiyle istiyor, beri yanda o da bu işi imkânsız görüyordu.

Ne olursa olsun kayık şimdi geminin iskelesi altına gelmişti. Jakob'un birkaç tayfası, misafirlerin yukarı çıkmasına yardım etmek üzere kayığa atladılar. Kucakladıkları ilk insan, küçük hasta oldu. Tayfalardan biri onu yukarıya, bir arkadaşına uzattı; o da kızı merdivenden, yahut ismi her neyse o basamaklardan yukarı taşıyıp Jakob'un güvertesine oturttu. Kızı orada bırakıp öbür misafirlere yardıma koştu, Selma tek başına kaldı.

Selma ilkin çok korkmuştu, duracağı yer güvertenin ensiz bir kenarıydı çünkü. Önünde büyük, baş döndürücü bir delik görünüyor, ta dipte çuvallara doldurulmuş kar beyazı bir şey duruyordu.

Yukarda uzun zaman yalnız kaldı; aşağıda kayıkta yukarı çıkma işi itirazlara yol açmıştı herhalde. Görünürde kimseler yoktu, kendini biraz topladıktan sonra tabiî, etrafına bakınıp cennet kuşunu aramaya koyuldu.

Önce yukarıya direklere, iplere baktı. En az bir hindi kadar büyüktür herhalde, diye düşünmüş; bu takdirde onu bulmanın zor olmıyacağını tahmin etmişti.

Fakat kuş muş göremeyince az ötede duran, kaptan Bergstörm'ün kamara yamağına

cennet kuşunun nerede olduğunu sordu. Çocuk: "Gel benimle, göstereyim!" dedi ve ambara düşmemesi için kıza elini uzattı. Sonra kamaraya giden merdivenden geri geri inmeye başladı, kız da onu takibediyordu.

Aşağıda kaptanın kamarası öyle güzel, öyle güzeldi ki! Mobilye ve duvarlar çepeçevre pırıl pırıl mahun ağacından yapılmıştı, cennet kuşu da orada duruyordu.

Ah bu kuş! Selma'nın hayal ettiğinden çok daha harikulâde bir şeydi bu! Canlı değildi, ama bütün tüyleri tamam bir halde, aslındaki büyüklük ve gösterişiyle karşısındaydı işte!

Selma bir iskemleye, oradan da masaya çıktı. Cennet kuşunun yanına oturup güzelliğini seyre koyuldu. Muço yanında duruyor, ona kuşun uzun, parlak, sarkık tüylerini gösteriyordu. Nihayet dedi ki: "Görüyor musun, insanın cennetten çıkmış diyeceği geliyor; ayakları bile yok!"

Bu, çocuğun cennet hakkındaki tasavvurlarına; cennette yürümek olmadığı, iki kanad sayesinde hareket edildiği düşüncesine de tıpatıp uygun düşüyordu. Selma derin bir huşu içinde kuşu seyrediyordu. Sonunda akşam duasını okurken yaptığı gibi ellerini birleştirdi. Daha sonra kaptan Bergstörm'ü koruyanın bu kuş olduğunu acaba muçu biliyor mu, diye düşündü. Ama sormaya cesaret edemedi.

Bütün gün orada nihayetsiz bir hayranlık içinda oturup kalsaydı keşki! Fakat güverteden gelen gürültüler üzerine daldığı âlemden uyandı. "Selma, Selma!" diye seslenildiğini duyar gibi oldu.

Çok geçmeden ötekiler de hızlı hızlı kamaraya üşüştüler; teğmen Lagerlöf, Back-Kajsa, bayan Lagerlöf, matmazel Lovisa, kaptan Bergström, Johann ve Anna! O kadar kalabalar; şaşırmış, afallamış gibiydiler.

"Buraya kadar nasıl geldin?" diye sordular; şaşırmış, afallamış gibiydiler.

Hiç kimse tarafından taşınmaksızın güverteyi kendi yürümüş, merdivenlerden kendisi inmiş, kamaraya kendisi girmiş olduğunu Selma da işte o anda fark etti.

"Yere in!" dediler. "İn de görelim, sahiden yürüyebiliyor musun?"

Selma masadan iskemleye, iskemleden yere kaydı; yere inince de ayak üzeri durup yürüdü.

Ah, ne saadetti bu! İşte seyahatlerinin gayesine varmışlar, bu çok masraflı iş boşuna olmamıştı. Çocuk âciz, bedbaht bir kötürüm olup kalmıyacak, normal bir insan olacaktı.

Büyükler, gözleri yaşlı, küçüğün etrafında duruyorlar, hastalığın Strömstadt'ın o mükemmel kaplıcası sayesinde iyi olduğunu konuşuyorlardı. Havasını, denizini, bütün şehri övüyorlar, buraya geldikleri için bahtiyarlık duyuyorlardı.

Küçük kıza gelince o bambaşka şeyler düşünüyor; sadece, içinden, kendisine yardım edenin sahiden cennet kuşu olup olmadığını halletmeye çalışıyordu. Ona ayaksız olunamıyan bu yeryüzünde yürümeyi öğreten; ayağa ihtiyaç hissedilmiyen bir diyardan gelmiş bu titrek kanadlı ufak mucize miydi yoksa?

HÂTIRA

Bayan Bergström'e hoşça kalın demişler, küçük Morbacka'ya veda etmişlerdi. Çocuklar o pek kıymetli deniz hayvanı kabuklarını paketlemişler, büyükler bavullarını bağlamışlardı. Kendilerini Strömstadt'tan alıp götürecek vapura binmek üzereydiler.

Rıhtımda bir sürü insan vardı. Yalnız kaptan Bergsrtöm'le tayfaları değil, banyolarda tanıştıkları başka dostlar, ayrıca daha birçokları gelmişlerdi.

Çok kere yelken safalarına birlikte çıktıkları beylerden biri: "Galiba şehrin bütün kılavuzları, kaptanları, balıkçıları buraya toplandı!" dedi.

Bir başkası: "Öyle, hem sonra kaplıcada çalışan bütün kadınlarla balıkçı karıları da burda!" diye ilâve etti.

"Gustav'ı uğurlamaya gelmişler herhalde!" dedi bayan Lagerlöf. "Onun tanımadığı insan var mı!"

Teğmen Lagerlöf öyle çok kimseyle vedalaşmak zorundaydı ki kurtulup da gemiye binemiyordu az kaldı! Onun Strömstadt'a niçin geldiğini herkes biliyor, ayakları tutmıyan çocuğunun derdine deva aramaya gelmiş olduğunu bildikleri için de şimdi hepsi kendisini tebrik etmek istiyordu.

Bir balıkçı: "Küçük kızı güvertede ötekilerin yanında ayakta durur görmek; ne zevk, değil mi?" dedi.

Hazırcevap Teğmen hemen karşılık verdi: "Onu iyi eden, senin çamçak balığın oldu şüphesiz!"

"Tabiî, çamçak balığı iyi bir gıdadır!" dedi ihtiyar bir balıkçı.

Teğmen, banyolarda çalışan kadınlardan mürekkep bir gurupa dönmüştü. "Hepinize candan teşekkür ederiz!" dedi. "Bu hayırlı neticede sizin de hisseniz var."

Bayan Lagerlöf, güverteden aşağıya seslendi: "Hemen vapura bin, Gustav! Üçüncü düdük çaldı."

Son saniyede gayet süslü giyinmiş iki kız, koşa koşa iskeleye çıktılar. Bir koşu Lagerlöf ailesinin kızlarının yanına gittiler, diz kırıp el uzattılar, iyi yolculuklar dilediler. İkisine de ufak birer paket verip tekrar karaya atladılar.

Şekercinin kızlarıydı bunlar: Anna'nın bütün yaz ahbaplık ettiği, ama hasta kızcağızın şöyle böyle tanıdığı kızlar. Bu yüzden her

iki kızın kendisine de bir ayrılık hediyesi vermeleri karşısında Selma büyük bir heyecan duydu.

Paketi açtığı vakit içinde çok güzel bir şeyle karşılaştı: Kırmızı ipek bir kordeleye, üzerinde siyah ipekle işlenmiş birkaç harf bulunan kanaviçe şeklinde bir karton parçası yapıştırılmıştı. "Bu işaret kordelesi!" dedi Back-Kajsa." Dua kitabının içine korsun!"

"Üzerinde yadigâr yazıyor!" dedi annesi. "Sana bu kordeleyi işlemiş küçük kızı unutmaman için!"

Kanaviçeli, siyah yazılı kırmızı ipek kordele, küçüğün dua kitabında senelerce kaldı. Daha sonra kilisede bu kitabı açıp da bu işaret kordelesini gördükçe düşünceleri hep eski zamanlara gidiyordu.

Tekrar o deniz havasını teneffüs ediyor, gözlerinin önünde gemiler, gemiciler canlanıyor, denizin kendisini pek değilse de çeşit çeşit kabukları, deniz analarını, yengeçleri, deniz yıldızlarını, çamçak ve uskumru balıklarını iyiden iyi görüyordu.

Aynı zamanda hâfızasında Karlstrasse'deki o aşı boyalı küçük ev beliriyor; cennet kuşunu, kaptan Bergström'ün karısını, Jakob gemisini, Holmen Gro'yu, liman caddesini, Uddeholm vapurunu ve o ağır arabayı çeken üç beygiri görüyordu.

Son olarak da arabanın; alçak, kırmızı binalarla çevrili, beyaz tahta perdelerle sarılı bü-

yük, yeşil çimenliğin önünden geçtiğini görüyordu. Ufak ufak pencereli, küçük verandalı, kırmızı boyalı, geniş bir evin önünde durmuşlar; gelenlerin hepsinin bir ağızdan: "Çok şükür, yine evimize kavuştuk!" dediklerini duymuştu.

Morbacka idi burası, Selma'dan başka hepsi Morbacka'yı hemen tanımışlardı. Selma yalnız olsaydı bulunduğu yerin neresi olduğunu bilemiyecekti. Bir yurdu olduğunu biliyordu herhalde, ama burasının ne biçim bir yer olduğunu şimdiye kadar hiç görmemişti.

Verandada çizgili bir entari ile siyah bir yelek giymiş, ufak tefek, iki büklüm, ak saçlı ve güzel bir ihtiyar kadın vardı. Büyük anneleriydi bu. Küçük kız onu da çok iyi hatırlıyor, ama onun bu görünüşte bir insan olduğunu hiç mi hiç bilmiyordu.

Ağabeysi Daniel, en küçük kardeşleri, kâhya kadın ve Othello için de aynı şey. Bütün bunlar da Selma için bir yenilik oldu. Onları hatırlıyor, ama hiçbirini daha önce bu şekilde görmemiş bulunuyordu.

Selma'yı büyük annesinin yanına götürdüler, artık yürüyebildiğini göstermesi icabetti. Daha sonraları Doğu Aemtervik kilisesinde işaret kordelesinin üzerine eğilmiş otururken bir şeyin farkına vardı: Strömstadt yolculuğu ona sade yürümeyi değil görmeyi de öğretmişti. Bu yolculuk sayesinde şimdi bütün sevdiklerinin en verimli çağlarını yaşadıkları, hayat-

larından memnun bulundukları o zamanlarda ne şekilde, ne görünüşte insanlar olduklarını biliyordu. Bu yolculuk olmasaydı o devirlere ait her şey hâfızasından silinip gidecekti.

Fakat kırmızı kordelenin yardımiyle bütün öteki şeyler de canlı kalmakta devam ettiler. Kordele ona: "Bütün bunların üzerinde unutmanın otları bitmesin, dikkat et!" diyordu. "Anneni, babanı hatırla! Onların, kızcağızlarının zinde, sıhhatli, normal olması için çırpındıklarını, bu neticeye erişene kadar hep üzüntü içinde yaşadıklarını düşün! Back-Kajsa'yı, onun büyük sevgisini, sabrını, onun denizde ve karada bunca zahmetlere senin hatırın için katlandığını unutma!"

KÂHYA NİNENİN HİKÂYELERİ

BÜYÜK ANNE

Strömstadt'a yapılan o büyük yolculuktan bir sene sonra Morbacka'lı yavrular, büyük bir acı ile karşılaştılar.

Büyük anneleri öldü. Kadıncağız, ölümüne kadar her gün çocukların odasında köşe minderine oturmuş, onlara türküler söylemiş, hikâyeler anlatıp durmuştu.

Küçüklerin aklında kalan, onun sabahtan akşama kadar kendileriyle şarkı söylediği, hikâyeler anlattığı idi; yanında oturduklarını, onu dinlediklerini hatırlıyorlardı. Ne güzeldi o günler! Onlardaki keyif, başka hiçbir çocukta olamazdı.

Onlar büyük annelerinin bütün bu hikâyeleri, şarkıları nerden bulup çıkardığını bilmiyorlar, ama büyük anneleri kendi anlattıklarının her kelimesine inanıyordu. Pek tuhaf bir şey anlatacak oldu mu çocukların gözlerinin ta içine bakar, en inandırıcı sesiyle: "Bütün bunlar benim sizi, sizin de beni gördüğünüz kadar doğru!" derdi.

Bir sabah kahvaltıya indikleri vakit onları her zamanki gibi büyük annenin odasına girip de günaydın demeye bırakmamışlardı; büyük anne hasta idi çünkü. Bunun üzerine yatak odalarındaki köşe minderi bütün gün boş kalmış, çocuklar o uzun saatleri nasıl geçireceklerini bilemez olmuşlardı.

Birkaç gün sonra çocuklara, büyük annelerinin öldüğünü söylediler. Ceset kefenlenip tabuta yerleştirildikten sonra çocukları, elini öpmeleri için odaya aldılar. Fakat birisi çıkıp da onlara, kendilerine verdiği bunca neşeden dolayı büyük annelerine teşekkür için bunun son fırsat olduğunu söyliyene kadar çocuklar bu işi yapmaktan korktular.

Sonra günün birinde masallar ve şarkılar; uzun, siyah bir tabutun içinde çiftlikten alınıp götürüldüler; bir daha da asla geri gelmediler.

Bu, küçükler için en acıklı kayıp çağı oldu. Evvelce istedikleri gibi girip çıktıkları güzel bir sihir dünyasının kapısı kitlenmişti sanki. Bu kapıyı tekrar açacak bir kimse de yoktu ortada.

Zamanla öbür çocuklar gibi bebekler ve oyuncaklarla oynamayı öğrendiler; artık büyük annelerinin yokluğunu duymadıkları, hattâ onu bütün bütün unuttukları söylenebilirdi. Ama doğru değildi bu; büyük anne onların kalblerinde hâlâ yaşıyordu. Kâhya ninenin büyük annelerinden naklen anlattığı hikâyeleri

dinlemekten bıkıp usanmıyorlar; bu hikâyeleri asla kaybolmıyacak hazineler gibi kalblerinde saklıyorlardı.

VİLLALAR KAYALIĞINDAKİ HORTLAK

Kâhya nine: "Morbacka'ya çift çubuk gireli, insanlar gelip yerleşeli şunun şurasında kaç sene olmuş ki!" derdi. Çünkü büyük hanımı da ona: "Benim gençliğimde birçokları buranın eski halini hatırlıyorlardı. Bu Morbacka bir zamanlar, vâdinin batı tarafında Fryken gölüne yakın büyük çiftlikler var ya, onlardan birinin mandırası imiş!" diye anlatır, sonra da dermiş ki: "İlk sürünün buraya ne zaman geldiğini, ilk koyun ağılının hangi tarihte kurulduğunu araştırmaya kalkışmak, şimdi artık boşuna zahmet olur! Çünkü çoban milleti bin sene aynı yerde oturur da bir iz, bir işaret bırakmadan çeker, gider. Çok doğru, Morbacka'da onların devrinden kalma kaç şey var ki!"

Büyük hanımın fikrine göre sürülerini, atlarını otlattıkları As dağı önünden geçen inişli çıkışlı yola Morbacka adını bir çoban takmış olmalıydı; büyük annenin dediğine bakılırsa hiç şüphe yok, bu yolları yürüye geçe, çobanlarla sürüleri açmışlardı.

Evet, şüphesiz, güneyden gelip As dağı boyunca uzayan yolu çobanlar kullandılar; bu

muhakkak! Çünkü sürüleriyle o taraftan gelmiş olsalar gerek! Doğudan gelen ve dağdan yokuş aşağı inen yol da onların eseridir. As dağının öte yakasındaki koyun çobanlariyle merhabalaşmak istedikçe bu yoldan gidiyorlardı. Kuzey batı yoluna, Sunne'ye giden yola gelince: adamakıllı berbat bir yoldu bu; bugün bile onun eski bir keçi yolu olduğunu anlamak kabildi hâlâ. Ama beri yanda doğrudan doğruya batıya giden bir yol yok, demişti büyük anne.

Batıda sulak çayırlariyle, bataklıklariyle eski bir göl yatağı uzanıyor, ortasından bir dere geçiyordu. Çoban, kulübesi önündeki taş basamakta dikilirse emrinde çalıştığı çiftliğin ta ilerde vâdinin öte yakasında olduğunu görüyor, ama çiftliğe varabilmek için kuzey veya güney istikametinde dolambaçlı yollar tepmesi gerekiyordu.

Çobanlar en çok güneyden dolaşarak geliyorlardı anlaşılan; çünkü yolculukları esnasında mola vermeyi âdet edindikleri dinlenme kayası, çiftliğin az güneyinde, yol kenarında bugün hâlâ durur. Fakat gece olup da karanlık bastırdı mı çobanlar, bu kayanın orada oyalanmayı göze alamıyorlardı; işin esrarlı tarafıydı bu!

Eefndim, Morbacka'nın henüz küçük bir mandıra olduğu zamanlarda Sunne cemaatinin bir papazı vardı; öyle sert, öyle şirret bir adam ki yanında yanaşmalık eden delikanlı, kapılanmasından bir iki ay sonra kendini asmış, inti-

har etmişti. Papaz, hâdiseyi öğrenir öğrenmez fazla düşünmemiş, hemen cesedi alıp çiftlikten uzaklaştırmaya koşmuştu. Büyük annenin dediğine göre papazı, sırf intihar etmiş bir insana el sürdü diye ruhaniyetinden tecridetmişler, kendisine murdar damgasını basmışlardı. Sunne cemaati, papazın kiliseye ayak basmasını yasak ettikleri gibi yerine bir başkası tâyin edilip gelene kadar da onu hapiste tutmuşlardı.

Fakat bu papaz da kalkıp Aemtervik'e gitti; bir kilisesiyle küçük bir papaz evi olduğu halde papazsız kalmış o cemaate vaizlik etmek istedi. Sunne papazı bu işe girişirken: "Aemtervik dünyanın bir ucu, benim lekeli olduğumu kim, nerden bilecek!" diye düşünmüştü herhalde. "Oraya gider, rahipliğimi orada yaparım!"

Netekim ata atlayıp Aemtervik'teki kiliseye gitti. Şu var ki dedikodu da hemen peşisıra yetişmiş, o daha kürsüde duasını okurken kilisedeki halk, yaptığı işi, bu yüzden bir mâbetten içeri girmeye lâyık bir insan olmadığını fısıldaşmaya başlamışlardı.

İş bununla bitse neyse: Aemtervik köylülerinde papazın kendilerine büyük bir hakarette bulunduğu hissi uyanmıştı. Aralarında bu meseleyi görüşüyorlar, kendilerinin Sunne'liler kadar dürüst, namuslu olduklarını konuşuyorlar, onların reddettiği bir papazı affetmek istemiyorlardı.

Birkaç delikanlı, şuna bir ibret dersi verelim diye sözleştilerse de bir papaza el kaldırmanın tehlikeli olduğunu bildikleri için işi, evine gideceği zamanı bekliyelim daha iyi, kararına bağladılar. Nasıl olsa tek başına gidiyordu; Aemtervik'le Sunne arasında bazı tenha yerler vardı ki nasıl olsa oralardan geçecekti, pusu kurup onu bu yerlerin birinde faka bastırmak mümkündü daima.

Gelgelelim papaz komployu sezinlemiş olacak ki, Sunne'ye dönerken her zaman gittiği vâdinin batısındaki yoldan gitmedi de inekçilerin kullandığı doğu yolunu tuttu: Evine bu yoldan da gidebileceğini düşünmüştü.

Büyük hanımın dediğine göre, batı tarafında papazı boş yere beklemiş olanlar; birdenbire onun gizlice sıvıştığını, kendilerininse bir şey yapamadan geri döneceklerini anlayıverdiler. Ama içlerinden biri, papaz yüzünden canına kıymış olan gencin kardeşi; papaz böyle kolayca ellerinden kurtulsun istemiyordu. Çayırda ot yüklemişlerden kalma uzun bir sırığı kaptığı gibi vâdinin bataklıklarına atıldı, ötekiler onu takibettiler. Koşa sıçraya, pek öyle zahmet çekmeksizin karşı yakaya geçtiler. Morbacka'daki koyun ağılının az aşağısında ayakları yine sert toprağa değdi. Atlı papazın yolunu kesmek üzere güneye doğru, hızlı hızlı yollarına devam ettiler. Dinlenme kayasının altındaki tümsekte karşısına çıktılar.

Maksatları papaza bir güzel sopa çekmekti sade; ama felâkete bakın ki, yanlarında kardeşinin intikamını almayı düşünen genç vardı şimdi. Pelerininin altında bir kılıç taşıyordu. Ötekilerin, papazı attan alaşağı etmeleri, yere yıkmaları üzerine kılıcını çekip papazın kafasını gövdesinden uçuruverdi.

İş olup bittikten sonra hepsi dehşet içinde kaldılar, şimdi yalnız hâdisenin gizli kalması için ne yapmak gerektiğini düşünüyorlardı. Atı ürkütüp dehlediler ve cinayet yol kesenler tarafından işlenmiş hissini versin diye cesedi yol kenarında bıraktılar. Kendileri de acele acele yine bataklıklar üzerinden dönüş yolunu tuttular. Vâdinin bu yakasında kendilerini bir gören olduğunu hiç ummuyorlardı. İşlek yolda ise onları kimsecikler görmemişti. Sonra bataklıkları aşmayı göze alabilecekleri kimin hatırından, hayalinden geçebilirdi ki?

Vaziyet, umduklarından daha iyi gitti. Papaz, ölümü sıralarında cemaatinin gözünden düşmüş olduğu için ne oldu, nerdedir diye arayıp soran çıkmadı; günün birinde cesedi bulununca da cinayetin suçunu haydutlara, yol kesenlere yüklediler. Öldükten sonra bile murdar kaldı. Herkes ölüsüne el sürmekten çekindi; son uykusunu takdis edilmiş toprakta uyuması caiz değil diye düşündükleri için onu, bulunduğu yerde, olduğu gibi bıraktılar. Üzerine sadece çimen toprakları örttüler; kurt, çakal

kazıp eşip çıkarmasın diye bir yığın iri iri taşlar, kayalar yığdılar.

Ama büyük hanımın dediğine göre, kendisine bu şekilde hazırlanan mezarda ölü papaz rahat edemedi; ay ışıklı, aydın gecelerde dinlenme kayasının altındaki tepede, üstünde uzun cüppesi, başı avuçlarında, görünüyordu. Onu insanlardan daha iyi atlar görüyordu. Atlar ürküyor, şaha kalkıyor, yolcuları çokluk yabani ormanlardan geçen dolambaçlı yollardan gitmeye mecbur ediyorlardı.

Morbacka'da yalnız çobanlar olduğu müddetçe hortlak, öyle fazla bir zarar yapmamıştı. Ama yeni göçler olup da sonunda tam bir çiftlik meydana gelince iş çetinleşti. Hortlağın ne şekilde baskı altında tutulabileceğini, mezarında kendi halinde yatırmanın nasıl mümkün olabileceğini kimseler bilmiyor; seneden seneye, gece yarılarına doğru dinlenme kayasının önünden geçmekten sakınmak gerekiyordu.

Fakat büyük hanım, kâhya kadına yemin billâh etmişti ki artık kimsenin kesik baş papazdan korkmasına hacet yoktur; çünkü akıllı, azimli, başkalarından daha anlayışlı, Morbacka'lı bir köylü kadını papazı sükûna, huzura kavuşturmuştu.

Bu iş şöyle olmuştu: Bu kadın, bir gece geç vakit at üstünde dinlenme kayasının önünden geçiyordu. Ayışığı altında aydınlıktı ortalık. Önceden düşündüğü gibi hortlak, taş yı-

ğının aşağısında yolda, önünü kesmek ister gibi karşısına dikildi.

Fakat korkmuyordu köylü kadını; hem sonra kendisi gibi soğukkanlı, pervasız bir ata binmişti. Kadın, atı hortlağın ta yanına sürdü ve papaza, mezarına yatıp dinlenmesini hatırlattı.

"Peki ama neden yerinde, köşende sakin, sessiz yatamıyorsun sen?" diye sordu. "Biliyorsun ki bundan daha iyi bir mezar olamaz senin için! Sen asla takdis edilmiş toprakta yatamazsın; öldüğün zaman lekeliydin, murdardın çünkü!"

Kadın bu sözleri tam bir inançla söylüyordu; çünkü rahip cidden fena bir adam olduğu gibi kadın da onu kilise mezarlığına gömülmeye zerre kadar lâyık görmüyordu.

"İntikam alacağım diye mezarından kalkman da boşuna!" diye devam etti kadın. "Çünkü sen kendi hareketlerin yüzünden burada yatıyorsun, sen bunu hak ettin çünkü, kendin de pekâlâ bilirsin ya!"

Kadın bu şekilde konuşurken hortlak, kadının önünde koyulaşıyordu âdeta, çizgileri de bütün bütün belli olmaya başlıyordu. Derken kadının üzerine yürüyecekmiş gibi bir hal aldı, ama kadın yılmadı; bu sıkıntıya bir son vermek üzere tekrar hortlağa bazı şeyler söyledi.

"Fakat mezarında sessiz, sakin yatacak olursan buradan her geçişimde sana Ey Rab-

bimiz duasını okuyacağıma söz veriyorum!" dedi.

Kadın hemen duayı okumaya başladı, daha ilk kelimeleri telâffuz etmişti ki hortlağın eriyip bir sis haline geldiğini ve ayışığında silinip gittiğini gördü. Ortada bir gölge kalmıştı sade; kadın daha âmin demeye vakit bulmadan bu gölge de yok oluverdi.

O günden sonra dinlenme kayasının orada hortlak bir daha görünmedi; bu dert de sona erdikten sonra Morbacka'da işler rasgitmeye başladı. Orası da bölgenin öbür çiftlikleri gibi, gösterişli yapılariyle güzel bir çiftlik haline geldi. Çiftlik sahipleri huzur, refah içinde yaşamaya, gelecek için hiç tasa etmemeye başladılar.

Büyük hanımın dediğine göre Morbacka'nın hatırı sayılır bir çiftlik olduğunun en iyi delili, on yedinci yüzyıl başlarında bir gencin oradan yüksek okula gönderilmiş olmasıdır. Bu genç ilerliyerek papaz olmuş, atalarının çiftliğinin ismi olan Morell adını almış, daha sonra Aemtervik'e diakonus seçilmişti. Kendisine miras yoliyle gelen Morbacka'da yerleşmiş, kendi ruhani bölgesinde oturan ilk rahip olmuştu. Haleflerinin hepsi Sunne'de otururlar, pazar günleri vaız vermeye Morbacka'ya gelirlerdi. Aemtervik köylüleri, artık hususi bir rahipleri olduğundan ötürü pek memnundular; hele en çok, kendi malı bir çiftliği olduğu, orada oturduğu cihetle ayrıca rahip evi yapmalarına ha-

cet kalmadığı için seviniyorlardı. Morbacka çiftliği kiliseden bir hayli uzakta idi ama bu mahzur kat kat telâfi ediliyordu; çiftlik kendisinin olduğu için rahip varlıklı, şuna buna bağlı olmıyan bir adamdı çünkü.

Rahiplik maaşı az bir şey olduğu gibi bunun da büyük bir kısmı Sunne başpapazlığına gidiyordu; Morbacka'nın sahibi olmasaydı diakonus, açlıktan ölürdü doğrusu!

İşte gerek cemaat, gerekse rahip için bu en kârlı vaziyeti gelecekte de devam ettirmek için Morbacka'daki ilk vâiz yardımcısı, kızlarından birini Lyselius adında bir papazla everdi ve gerek çiftliğin, gerekse vazifenin miras yoliyle damadına geçmesini sağladı.

Lyselius da aynı şekilde hareket etti. Kızlarından birini rahip Erik Wennervik'e nikâhladı; hem çiftlik, hem de rahiplik meşru bir miras sıfatiyle sonunda bu zata geçti.

Büyük hanımın dediğine göre herkes bu meselenin en iyi şekilde halledildiğinde, böyle devam etmesi gerektiğinde müttefiktiler, "Hem sonra," diyordu büyük anne. "Rahiplerin kızları da memnundular bundan, memnun ve mesut!"

RAHİP WENNERVİK

Büyük anne, kâhya kadına Morbacka'yı Morell, Lyselius ve Wennervik adlarında üç rahibin kurduğunu da anlatmıştı.

Çok eskiden, demişti, Morbacka bir çiftlikti sadece! Büyük, zengin bir çiftlik olmakla beraber bütün öteki çiftliklerden bir farkı yoktu onun. On ineği barındıracak bir yerle iki beygirlik bir ahır kâfi görülmüş, fazlası istenmemişti. Ev bir büyük odadan ibarettir; ev halkı bu odada oturur, gece gündüz bu odaya girip çıkarlar, ayrıca "kave" dedikleri bir de ufak, kasvetli mutfak bulunurdu. Çiftlikte başka yapılar da vardı tabiî: Kiler, hamam, marangozhane, demirhane, samanlıklar, harman yeri ve birkaç sundurma! Fakat bunlar pek küçüktüler; çiftlik o zamanlar henüz küçük olduğu için de başka türlü olamazdı zaten!

Büyük anne: "Hayret doğrusu!" dermiş. "Bu üç rahip on beygirlik, otuz ineklik ahırlar yapmaya nasıl başlamışlar! Lâzım olacağını anlamışlar da geniş samanlıklar, ambarlar, sundurmalar da yapmışlar üstelik. Şimdi yazıhane olarak kullanılan bira mutfağı, bira odası da o devirlerden kalmaydı; süthane, dokuma odası, hizmetkârlar odası keza!

En son olarak — 1790 sularında — büyük annenin babası rahip Wennervik yeni bir ev yapmış, bu ev bütün öbür yapılara kıyasla daha mütevazi olmuştu. Rahip evin tek katlı olmasını kâfi görmüş; bir mutfak ve zeminde dört, tavan arasında iki oda ile yetinmişti. Ama gerek mutfak, gerekse odalar aydınlık ve geniş oldukları gibi tertip bakımından da öyle güzeldiler ki insan daha avluya ayak ba-

sar basmaz, rahatlığın, kollarını açarak kendisini karşıladığını hissediyordu.

Baharatlı ot tarhları ve meyva ağaçlariyle, evin kuzeyine düşen bostanı da rahip Wennervik yapmış; batı tarafındaki küçük gül bahçesini de o vücuda getirmişti. Bir bahçıvanın oğluymuş, bahçe işlerinden çok iyi anlarmış. Aemtervik çiftliklerinde bugün hâlâ duran bir sürü aşılı elma ağaçlarının, çeşitli gül fidanlarının dikilmesinde de yardımı dokunmuştu.

Rahip, büyük bir malikânede hususi öğretmenmiş gençliğinde. Büyük anne ondaki, çitlere, parmaklıklı kapılara karşı alâkanın buradan geldiğini söylerdi. Bostanın etrafına güzel güzel kapıları olan beyaz, süslü bir tahtaperde çevrilmiş, gül bahçesinin dolayına da bir başka çit yapılmıştı. İki yanı ağaçlı yoldan aşağı inmek istediniz mi önce o gösterişli parmaklığı açmalıydınız! Daha sonra geçilecek olan çiftliğin arkası ise ek yapılar ve çitlerle çevrilmişti, yer yer parmaklıklı kapılar görülüyordu; çiftliğin ön tarafı da aynen bu şekilde!

Çocuklar, rahip Wennervik hakkında anlatılanları dinlemekten hoşlanıyorlardı. Döküntü odasında bir dolapta rahibin imzasını taşıyan Lâtince ve Yunanca kitaplar; hattâ Leopold ve Bellman'dan kendi eliyle kopya ettiği şiirler bulmuşlardı. Çiftliğe piyano ve kitara da rahibin zamanında gelmişti. Böylece çocuk-

lar rahip Wennervik hakkında iyi bir fikir sahibi olmuşlardı. Rahibi sadece ihtiyar kâhya kadın değil, babaları, halaları da biliyorlardı; onunla konuşmuşlardı. Güzel giyinen, kibar, sevimli bir zatmış o! Yalnız çiçekleri, meyvaları sevmekle kalmamış, herhalde kuşlardan da hoşlanmıştı. Mutfak penceresinin önündeki çimenliğe sekiz köşeli güvercinliği de o yaptırmıştı. Evet, kolayca görülüyordu; her şeyi düzene, yoluna koymuş, Morbacka'yı güzelleştirmek istemişti. Morbacka'da daha önce oturmuş rahiplerin çoğu bir köylü hayatı sürmüşler; o ise bu basitliği bırakarak hayatı daha kolay, daha hoş hale sokan güzel âdetlerin yerleşmesine önderlik etmişti.

Morbacka'da onun zamanından kalma büyük, eski yağlı boya bir tablo da vardı. Gençliğinde âşık olduğu Vaestergötland'lı zengin, asîl bir genç kızın resmiydi bu! Rahip, bu kızın erkek kardeşine hususi ders veriyordu. Genç kızın o vakte kadar tanıdığı erkeklerin en güzeli, en hoşa gideni olduğu için de önce kız onu sevmiş, sonra da rahip kıza tutulmuştu. Konağın bahçesinde gizlice buluşup aşklarını anlatırlar, birbirlerine ebediyen sadık kalacaklarına dair yeminler ederlerdi. Fakat günün birinde yakalandılar, genç öğretmen konaktan uzaklaştırıldı.

Rahibin ilk gençlik hulyalarından bir bu tablo kalmıştı, ama bu da pek bir şeye benzemiyordu doğrusu. Genç kız usta bir ressama

düşmemişti. Resimde pudralı saçlar altında gayet silik ve mânasız bir çehreyle görünüyordu; bu çehreye bakınca bir insan yüzünden ziyade güzel bir maske karşısında bulunduğunuzu sanırdınız.

Bununla beraber baş ve çehre asîl bir ifade taşıyordu; bu gözlerin nasıl parladığını, bu dudakların nasıl gülümsediğini bizzat görmüş bir insan, resmi ne olursa olsun güzel bulurdu. Bakışlarını resme çevirdikçe rahip Wennervik'in kalbi o eski ateşle tutuşuyordu ihtimal.

Ufak bir köy papazına, yuvasını çiçeklerle, kuşlarla çevrelemek; hayatını müzikle, eski şarkılarla güzelleştirmek kuvveti de bu resimden geliyordu herhalde!

BABAÇ KAZ

Fakat çocuklar, rahip Wennervik'in bir hareketini hoş görmemişlerdi: ihtiyarlık günlerinde, evinin idaresine bakan Raklitz adında yaşlı bir kadınla evlenmiş olmasını! Bu kadın o çiftlikten ötekine gitmiş, huysuz hanımların dırdırını, eziyetini çekmiş; sonunda da aynı şeyleri kendisi bir başkasına yapmak hevesine kapılmıştı.

Rahip Wennervik şayet evlenecekse sevgili küçük kızını üvey anadan korumasını düşünmeliydi. Kadının, üvey kızına keyfince emret-

mek, kızı cezalandırmak, dövmek, ölçüsüz işlere koşmaktan yana baskısız bırakılmış olmasını çocukların aklı almıyordu.

Çocuklar, günün birinde sarhoş olan ve sarhoşluk haliyle tos vurup elindeki konyak testisiyle beraber, bayan Raklitz'i yere yıkan tekeden pek hoşlanmışlardı.

Keza Ombergshed pazarında kadının elmalarını çalarak, arkasından Morbacka rahibinin, elmaları fakirlere para ile satmıyacak kadar iyi kalbli olduğunu söyliyen pazarcılardan yana çıktılar.

Hele kapısına bir hapishane kilidi kadar büyük, ağır yeni bir kilit takmış olmasına rağmen, bayan Raklitz'in kilerini açıp içeri giren usta hırsızın marifetini işitince sevinçten deliye döndüler.

O iri babaç kaz içinse ağlıyorlardı nerdeyse!

Bayan Raklitz'in zamanında güzel bir nisan günü Morbacka'nın kaz sürüsü, çiftliğe yakın tepelerden birine salıverilmişti. O sırada yaban kazları yükseklerden uçarak geliyorlar, âdetleri olduğu üzere çığrışıp haykırışıyorlardı. Evcil kazlar bu seslere karşılık veriyorlar, kanad çırpıyorlar, her bahar tekrarladıkları bu iş için onları kümese kapamak kimsenin aklından geçmiyordu.

Yaban kazları peş peşe sürüler halinde geliyor, evcil kazlar ise telâşlarını gitgide artı-

rıyorlardı. Birdenbire yerdeki babaç kazlardan biri havalanıp yaban kazlarının arasına karıştı.

Morbacka'lılar onun kısa bir zaman sonra yine dönüp geleceğini düşündüler, o kadar! Ama boşuna beklediler, dönüp gelmedi. Gitmiş, bir daha da gelmemişti. Ertesi gün de dönmeyince artık onu hiç göremiyeceklerine inandılar. Yükseklerden düşüp de parçalanmadıysa bir tilkinin, yahut bir kartalın lokması olmuştu şüphesiz. Evcil bir kazın, yaban kazları yanısıra kuzeyin bir ucuna uçup gidebilmesi, görülmüş şey miydi?

Yaz boyunca ondan ses sada çıkmadı; derken yine sonbahar geldi, yaban kazları peş peşe sürüler halinde tekrar göründüler. Âdetleri üzere çığrışıp haykırışıyorlardı; çiftlik yakınındaki tepede evcil kazlar kanad çırpıyor, karşılık veriyorlardı.

Bayan Raklitz kazlardaki telâşı görünce son defakinden daha akıllı davranmak istedi. Üvey kızı Lisa Maja'ya, koşup kazları kümese kapamasını emretti.

Lisa Maja emri yerine getirmeye seyirtti; ama daha tepeye varmamıştı ki başının üstünde, havada kuvvetli bir vınıltı duydu. Ne olduğunu anlamaya vakit kalmadan, bir kaz sürüsünün önüne, yere konuverdiğini gördü. Sürünün başında beyaz ve gösterişli bir babaç kaz yürüyor, kül renginde iri bir dişi ile benekli dokuz palaz onun peşinden geliyorlardı. Rahibin kızı onları ürkütürüm korkusiyle yerinden

kıpırdamaya cesaret edemedi. Gayet yavaş, çiftliğin cümle kapısını açarak arkasına gizlendi.

Babaç kaz, doğruca çiftlikten içeri girdi, ailesi efradı onu takibettiler. Gözden kayboldular; Lisa Maja olup biteni görmek için usulca arkalarından gitti. Beyaz, babaç kaz dosdoğru kümesine yönelmiş, çağırmış, gaklamış, peşindekileri de tamamen içeri almıştı. Sonra onlara, içinde yulaf ve su bulunan yemliğin yolunu göstermiş, kendi de yem yemeye başlamıştı.

Ailesine: "İşte benim alışık olduğum şeyler, işte benim hayatım! Yem derdim, su derdim yok! Her zaman için dolu bir yemlik var önümde!" diyor gibiydi âdeta.

Lisa Maja yaklaşıp kapıyı arkalarından kapadı. Sonra da bir koşu bayan Raklitz'e gitti.

"Anneciğim!" dedi. "Gelin, görün! İlkbaharda uçup giden babaç kaz, bir dişi ve dokuz yavru ile birlikte döndü, geldi!"

Fakat kızcağız, babaç kazı içeri kapayıp da geldiğini haber verdiğine bütün ömrü boyunca pişman oldu. Çünkü bayan Raklitz, hiç sesini çıkarmadan, kaz kesmekte kullandığı küçük bıçağı aramış ve daha akşam olmadan o cânım beyaz, babaç kaz, o kül renkli dişisi ve bütün o güzelim yavrular kesilip yolunmuştu.

"Bize bunca güzel kazla birlikte dönüp geldi diye babaç kaz, böyle mi mükâfatlandırılır?" dedi Lisa Maja. Fazla bir şey söylemeye cesaret edemedi.

Bayan Raklitz, sert ağzı etrafında şirret bir gülümseme ile şu cevabı verdi: "Benim isteğime karşı gelirler de kendi bildiklerine giderlerse çiftlikteki bütün kazların âkıbeti budur."

KUZEY FARELERİ

Lisa Maja'ya karşı daha babasının sağlığında sert davranan bayan Raklitz, rahip 1801 yılında ölüp de bütün otorite kendine geçince tabiı çok daha insafsızlaşmış, ortalığı kasıp kavurmaya başlamıştı. Üvey kız, koruyanı kollıyanı olmaksızın tamamen onun baskısı altında bulunuyordu. On yedi yaşındaydı; yaşlı başlı ve açıkgöz bir kadınla başa çıkamıyacak kadar gençti henüz. Bir ağabeysi vardı ama o bütün yıl Upsala'da üniversitede okuyor, kız ondan bir yardım ummuyordu.

Lisa Maja ile üvey annesi, çok geçmeden birbirlerine açıkça düşman kesildiler. Bayan Raklitz, kızını, eski âdete uyarak, babasının yerine gelmiş olan yardımcı vaizle evlendirmek istiyor, fakat Lisa Maja bunun lâfını bile ettirmiyordu. Gerek annesinin, gerekse eski usulü tek doğru usul diye bellemiş cemaatin kendisini razı etmek teşebbüslerine karşı ko-

yuyordu. Rahip kızının kendine göre, garip düşünceleri vardı. Bir adamla sırf Aemtervik rahibi diye evlenmek istemiyor, evleneceği adamın sevebileceği bir kimse olmasını da istiyordu.

Yeni vaiz, projesini zorla gerçekleştirmeyi düşünüyor, kendisine tatlı dil ve tehdit kullanarak yardım eden üvey annenin arkasına gizleniyordu. Ama rahip kızı hep hayır diyor, dediğinden de dönmüyordu. Bunun üzerine bayan Raklitz'in aklına Öjervik'e, Lisa'nın vasisi olan kaymakam Sandelin'e gitmek, bu işi onunla görüşmek düşüncesi geldi.

Aklına geleni de yaptı netekim. Gerek kaymakam, gerekse karısı nezdinde umduğu muvafakati de buldu tabiî! Bu ikisi bayan Raklitz'i çok iyi biliyorlardı. Kadın, uzun yıllar Öjervik'teki evlerde kâhyalık etmiş olduğu için onun ne açıkgöz, ne baskın bir kadın olduğunu biliyorlardı. Rahibin kızını Morbacka'daki yardımcı vaizle evermek, böylece kurulu düzeni devam ettirmek isteyişinde haklıydı, Allah için! Onların kanaatine göre başka türlüsü de olamazdı şüphesiz.

Dediğimiz gibi, bayan Raklitz'i Öjervik'te çok iyi tanıyorlardı. Onu akşam yemeğine alıkoydular, sonra da kaymakam kadının yanına oturdu, gece geç vakte kadar onunla bu meseleyi konuştu. Bayan Raklitz, Morbacka'ya dönmek üzere Öjervik'ten ayrıldığı vakit saat on biri geçiyordu. Ama gökyüzü berrak, ay

pırıl pırıl olduğu için korkacak bir şey yoktu; sağ salim evine dönebilirdi.

Öjervik'ten ayrılırken bayan Raklitz, yolculuğundan memnun bulunuyordu. Kaymakamlarda iyi karşılanmış; kızın vasisi, Lisa Maja'nın yardımcı vaizle evlenmesi gerektiği, bunun yapılacak tek doğru hareket olduğu hususunda tamamen kendisinden taraf çıkmıştı.

Araba, Fryken gölü kıyılarından Sunne'ye giden yolda büyük bir hızla ilerlerken bayan Raklitz; biçare üvey kızını, azminden vazgeçirmek için ne gibi ezalara, azaplara sokmak gerektiğini tasarlıyordu. Kız şimdi varsın bu iyiliğini anlamasındı, değil mi ki onun hayrına çalışıyordu, bayan Raklitz'in vicdan azabı duymasına sebep var mıydı?

Birdenbire yağız at şahlandı ve öyle şiddetle yana kaçtı ki araba az kaldı devriliyordu. At ansızın ürkmüşe, gemi azıya almışa benziyordu. Yoldan çıkarak yol kenarındaki hendeği aştı; Uzun Bengt onu durdurana kadar at, bir tarlayı boylamıştı bile. Yanaşma hayvana nihayet hâkim olduğu vakit hayvan zangır zangır titriyordu. Olduğu yerde durmakla beraber ayaklarının birini bırakıp birini kaldırıyor; zaman zaman atlarda pek görülmiyen bir şekilde haykırır gibi kişniyor, arada sırada şaha kalkıyordu. Atı tekrar şoseye çıkarmanın imkânı yoktu. Uzun Bengt onu yürütmek isteyince öyle bir çifte attı ki araba parçalanmak tehlikesi geçirdi.

Kesik kesik: "Ne oluyor, nedir bu, Bengt? Ne olduğunu söyliyemez misin bana?" dedi bayan Raklitz, ve korkudan yanaşmanın kolune sarıldı. "Çıldırdı mı bu at?"

"Hayvan bizim ikimizden daha akıllı!" dedi Uzun Bengt. "Hayır, çıldırdığı falan yok ama bizim uyanık gözlerimizin fark etmediği bir şey gördü herhalde!"

Yağız at, şimdi de olanca güciyle geri geri gitmeye başlamıştı. Burnunu yere uzatıyor, soluyor, arabanın ve içindekilerin ne olacağını düşünmeden hep geri basıyordu. Bereket, yazın çavdar hasat edilmiş, şimdiyse boş ve düz bir tarladaydılar. Araba henüz tekerlekleri üstünde bulunuyor, fakat gitgide geniş, derin bir hendeğe yaklaşıyordu.

Araba hendeğin kenarına varmıştı ki yağız at durdu. Kendisini korkunç tehlikeden kurtulmuş hissediyordu sanki. Sakinlemiş, sıçrayışları bırakmıştı, ama tekrar tekrar soluyordu.

Uzun Bengt, bayan Raklitz'e: "Arabadan inseniz iyi olur, hanımcığım!" dedi. "Gördüğü şey ne olursa olsun yanından geçip gidebilmemiz için atı bir zorlamak istiyorum, bakalım!"

Rahibin karısı, ayağındaki battaniyeyi araladı, ama tam yere basıyordu ki haykırarak geri çekildi, kendisini palas pandıras arabanın içine attı.

"İnemem!" dedi Uzun Bengt'e. "Kımıldıyor!"

"At gibi siz de aklınızı kaçırdınız galiba!" dedi Uzun Bengt. "Kımıldıyan ne?"

"Bütün tarla kımıldıyor, toprak kımıldıyor!" diye bağırdı bayan Raklitz; sesi titriyordu, nerdeyse ağlıyacaktı.

Hemen arabadan aşağı atlıyarak: "Daha neler!" dedi Uzun Bengt. Yollarını kesenin, atı ürkütenin bir ecinni olduğuna kanaat getirmişti, ama eciniler havadan gelirlerdi canım, onların topraklarda süründüklerini hiç mi hiç işitmemişti.

Ne çare, Uzun Bengt de tekrar palas pandıras arabaya atladı. Bir daha da yere ayak basmayı aklından çıkardı. Rahibin karısı doğru söylemişti çünkü: Toprak kımıldıyordu.

Toprak bir zelzeledeki gibi kımıldıyor, bir heyelândaki gibi kaymıyor, hayır, sanki toprak topakları ayaklanmışlar da Fryken gölüne doğru gidiyorlar gibi oluyordu.

Bayan Raklitz'le Uzun Bengt arabada oturmuşlar, gözlerini toprağa dikmişlerdi. Nihayet tarlanın üstünde ufak uafk hayvanların koşuşmakta olduğunu gördüler; fakat bu, onlardaki korkuyu azaltmadı. Bu kadar çok hayvan nerden gelmişti acaba? Çavdar tarlasında kıpırdamadan duran en ufak bir toprak parçası yoktu ki!

Bütün bu hayvanlar — hayvan mı, yoksa başka şey mi, her neyse! — bir koşu hendeği aşıp şoseye çıkıyor, oradan da bir tümseği ge-

çip doğruca göle atlıyorlardı. Sayılarını ifadeye rakamlar yetişmezdi herhalde!

Yağız at yatışmış gibiydi. Yalnız hayvanlar ayaklarının arasından geçtikçe soluyor, şahlanıyordu. Hiç yatışmıyan biri varsa o da bayan Raklitz'di. Korkudan dişleri birbirine çarpıyor, bir şeyler mırıldanıyor, kendi kendine söyleniyordu.

Araba tarlada kaldığı müddetçe bayan Raklitz, yerinde sessizce oturmuştu ne de olsa! Şu var ki yağız at bütün gece böyle açıklarda durmak istemiyor, bunun için de şimdi kendi isteğiyle yavaş yavaş ilerlemeye başlamış bulunuyordu. Adımlarını tek tek, usul usul, gayet ihtiyatlı atıyor; fakat ilerliyordu işte!

Acayip hayvanlar atın, arabanın önünden kaçmıyorlardı. Tekerleklerin altında çiğnendiklerini gösteren çıtırdılar işitiliyordu.

Rahibin karısı bu çıtırdıları duydukça çileden çıkıyor; vahşi, korkunç feryatlarla yerinde zıp zıp sıçrıyordu.

Uzun Bengt, kendisini arabadan aşağı atmasın diye bir kolunu kadının beline dolamıştı. "Beni götürüyorlar!" diye feryadı basıyordu kadın. "Beni götürüyorlar! Tekerleklere çıktılar, basamağa çıktılar, arabaya girdiler!"

At şimdi daha hızlı gidiyordu. Araba gayrimuntazam, fakat emin ilerliyor; tekerlekler ufacık hayvanların üstünden geçtikçe çıtırdılar, gıcırıtılar devam ediyordu.

"Arabaya doldular, arabaya doldular!" diye bağırdı bayan Raklitz. Bağırmasiyle ayağa kalkması, arabacı kerevetinde dimdik dikilmesi bir oldu. "Eteğimden çekiyorlar, beni de göle götürmek istiyorlar!"

Uzun Bengt, ayağa kalkıp onu sımsıkı tutmak zorunda kaldı. "Bunca kötülüklerin için seni arabadan aşağı bırakmamı hak ettin etmesine!" diye mırıldandı Bengt, fakat yine de kadını kollarından sıkı sıkı tutuyordu.

Sonunda yine şoseye çıktılar, burada da bir yığın göçebe hayvan üzerinden geçtiler. Derken yağız at durdu ve keyifli keyifli kişnedi.

"Eh, atlattık işte! Oturun, bayan Raklitz! Hadi, oturun yerinize!"

Fakat bayan Raklitz nerde, yatışmak nerde! "Arabadalar, etekliğimi çekiyorlar, beni de göle götürmek istiyorlar!" diye feryadediyordu.

Uzun Bengt'in onu kerevetten zorla indirmesi, yerine oturtması icabetti. Kadın çırpınıyor, Bengt onu serbest bırakmaya cesaret edemiyordu.

"Yürü Yağız'ım, yürü! Dizginleri kullanmasam da gideceğin yolu bilirsin sen!"

Yağız at yola koyuldu; beri yanda bayan Raklitz hıçkırıklarla sarsılıyor, tekerleklere tırmanıp arabaya girmek istiyen hayvanlardan dem vurup duruyordu.

"Tabanları yağlaman lâzım, Yağız!" emrini verdi Uzun Bengt. "Yoksa ben evine atana kadar bütün bütün kaçıracak bu kadın!"

At, Bengt'in dediğini anlamıştı herhalde. Anlasın, anlamasın, o da yurduna yemliğinin başına varmak istiyordu. Adımlarını yavaşlatmadan bayır aşağı, bayır yukarı koşmaya başladı.

Uzun Bengt'in alnında soğuk terler birikmişti. Rahibin karısını tehlikeyi savuşturdukları hakkında ikna etmek istiyor, fakat kadın ona inanmıyordu.

"Sen iyisin, hoşsun, Bengt!" diyordu ağlıyarak. "Fakat kurtulduğumuzu inandıramazsın bana. Ben onların sesini duyuyor, onları görüyorum. Peşimizden geliyorlar, göle beni de götürmek istiyorlar!"

Sonunda Morbacka'nın verandası önünde durdukları ve hizmetçi kızlardan biri rahip hanımının inmesine yardım için koşup geldiği vakit, bayan yine arabadan inmekten çekindi.

"Yok, seni istemem!" diyordu. "Kuvvetin yetmez senin. Sen beni onlardan kurtaramazsın!"

Hizmetçi kız korkup geri çekildi; çünkü bayan Raklitz'in sesi her zamanki ses değildi şimdi.

"Çağır rahip kızını!" emrini verdi bayan Raklitz. "Lisa Maja'yı çağır! Ecinniler ancak onun sözünü dinler!"

"Matmazel Lisa Maja yattı!" cevabını verdi hizmetçi.

"Git de mümkün olduğu kadar çabuk gelmesini rica et kendisinden!" dedi Uzun Bengt. Bayanın yolda büyük bir korku geçirdiğini söyle!"

Bayan Raklitz, üvey kızı giyinip de merdivenin başında görününciye kdaar ürpertiler, titremeler içinde arabada kaldı.

"Ah, Allah senden razı olsun!" diyerek kollarını kıza uzattı. "Gel de yardım et bana! Dargınlığını bırak artık! Ben de bundan sonra sana hiçbir kötülük etmiyeceğim!"

Rahip kızı arabaya yaklaşarak: "Neniz var, anneciğim!" diye sordu.

"Gel de bana elini ver!" dedi üvey annesi. "Ah yavrum, ben ininciye kadar uzaklaştır onları! Onların beni yakalamasına mâni ol! Sana karşı bir şey yapamazlar. Sen onlara söz geçirirsin!"

Sonunda arabadan inince üvey kızının boynuna sarıldı. "Beni sakın bırakma!" diye yalvardı. "Bana kızma! Gönlünün istediği ile evlenmekte serbestsin, asla itiraz etmiyeceğim!"

"Yolda gözüne göründüler!" dedi Uzun Bengt. "Cehennemin olanca ufak yaratıkları yola dökülmüşlerdi. Bayan onların hâlâ peşinden geldiklerini, kendisini Fryken gölüne çekip götürmek istediklerini sanıyor."

Rahip kızı üvey annesini kucakladı: "Gel anneciğim!" dedi. "Artık Morbacka'dasın! Burada emniyettesin, anneciğim!"

Bayan Raklitz o kadar korkmuş, o kadar sarsılmıştı ki rahip kızı onu harekete geçirmek; odasına, yatağına götürmek için bir çocukla şakalaşır gibi dil dökmek zorunda kaldı. Ta sabaha kadar üvey annesinin başında bekledi, yanında oturdu, elini tuttu, sızıltılarını dinledi.

Ama o geceden itibaren bayan Raklitz, üvey kızına bir daha kötülük yapmaya cesaret edemedi. Eski halini tamamen bıraktı, odasından dışarı çıkmamayı tercih etti, evin idaresini Lisa Maja'ya verdi. Bir bayram gelecek yahut bir ziyafet verilecek olup da işler çoğalınca yardım ediyor, ama artık asla evden dışarı adım atmıyordu.

Böylece 1835 e kadar yaşadı. Üvey kızına candan bir muhabbet bağladı mı, burası bilinmez; ama Lisa Maja nihayet evlenip de ev küçük çocuklarla dolunca bu çocukları çok sevdi. Küçükler her gün evin batı kısmındaki odasına gidiyorlar, ona günaydın diyorlardı. Kahve içmekten çok hoşlanır, kendine kahve pişirebilmek için ocakta hep ateş bulunsun isterdi. Çocuklara da sık sık kahve ikram eder, ama anneleri kahveyi küçükler için zararlı bulurdu. Büyük annelerinin odasında kahve içmeyi onlara yasak etti.

Ama bu yasağın ertesi günü çocukların en küçükleri olan Nana ile Lovisa, büyük annelerinin odasına yaptıkları mûtat ziyaretten dönüşte daha ta uzaktan kahve kokuyorlardı.

"Ee, bugün büyük anneniz size ne ikram etti, bakalım?" diye sordu anneleri.

Çocukların ikisi de hiç tereddüt etmeden, bir ağızdan: "Çorba, anneciğim!" cevabını verdiler.

"Peki, büyük anneniz çorbayı nede pişirdi?" diye sordu anneleri.

Çocuklar, tıpkı deminki gibi: "Kahve güğümünde anneciğim!" cevabını yapıştırdılar.

Bunu öyle komik bir şekilde söylemişlerdi, çocuklar da henüz öyle küçük, öyle sâf şeylerdi ki kahkahayla gülmekten başka ne yapılabilirdi?

SU GÜZELİ

Bölgenin güney kısmında manzara kuzeyden, Morbacka dolaylarından daha hoş, daha çeşitlidir.

Orada Fryken gölü, kıyılarda sıra sıra derin koylar vücuda getirmişti; bu koyların her birinde verimli topraklar, yapraklı ağaçlardan müteşekkil ormanlar; bilhassa üç, dört tane eski tarz, gösterişli çiftlik bulunuyordu. Koylar arasında ta denizin içerlerine kadar diller uzanıyor; ârızalı, ağaçlıklı, vahşi ve nobran yerler oldukları için de hiç kimse buraları sü-

rüp ekmeyi, mâmur bir hale koymayı düşünmüyordu.

Bir yaz günü Lisa Maja Wennervik, atına atlayıp dağların himayesinde yetişen o nefîs armutlardan ısmarlamak üzere en güneydeki koya, Bössviken'e gitti. Bössviken'liler tarafından iyi karşılandı, kulübelerin çoğuna uğrayıp hal hatır sormak zorunda kaldı. Morbacka'ya dönmek için yola çıktığında vakit bir hayli ilerlemiş bulunuyordu.

Bir başına olduğu halde aydınlık yaz gecesinde korkusuzca ilerliyor, at üstünde aheste beste gidiyordu; nefîs bir gece vardı çünkü, Lisa Maja seyrine doyamıyordu. Derken ormanın en ıssız kısmında bir tepeye geldi; burası o kadar karanlıktı ki çalılıklardan birdenbire haydutlar yahut vahşi hayvanlar çıkıverse de beni atımdan alaşağı etseler halim nice olur, diye düşündü. Sonra yine aşağılara, açıklık vâdilere inerek üzerlerine kırağı düşmüş çayırların, güzel kayın ağacı korularının, ışıl ışıl parlıyan suların arasından, yanından geçti. Batan güneşten kalmış renkli bir parıltı henüz gökyüzünde duruyor, kızıllık göle de vuruyordu. Lisa Maja bu yaz gecesinden daha tatlı bir şey görmemişti ömründe.

Bir koy kenarında Lisa Maja iriyarı, gösterişli bir aygırın kıyı çayırlığında otlamakta olduğunu gördü. Beyaz, baklakırı bir beygirdi bu; yelesi öyle uzundu ki yerlere sürünüyor, bir çavdar demeti gibi gür kuyruğu nerdeyse

toprağa değiyordu. Beygirin ön tarafı yüksekçe geniş bir sağrısı, incecik bacakları, ufacık bir başı vardı; açık renkti gözleri. Tırnakları beyazdı, ottan kaldırdıkça gümüş gibi parıldıyordu. Nalsızdı hayvan; vücudunda eyer yahut başlık takımından kalma bir iz görülmüyordu.

Lisa Maja yavaş yavaş bir tepeden inmişti; yağız at, âdeta ile aygırın otlamakta olduğu çayıra doğru ilerliyordu. Aygıra o kadar yaklaştılar ki aralarında sadece bir parmaklık kaldı. Lisa Maja elini uzatacak olsa bu güzel hayvanın sırtını okşıyabilirdi.

Aygır, o ana kadar onlara aldırış etmemişti. Sonunda başını kaldırıp genç kıza baktı.

Lisa Maja Wennervik gayetle güzel bir kızdı; atla yoldan geçerken delikanlılar ellerinde balta veya orak, yahut başkaca her ne varsa fırlatıp atarlar; kız geçip gidene kadar parmaklıklar üzerinden eğilip bakmaya şoseden tarafa koşarlardı.

Fakat ne tuhaf, şimdi de o güzel baklakırı, beyaz at gözlerini kıza doğru kaldırınca kız, parmaklıklara abanan köy delikanlılarının hayran bakışlariyle karşılaşmış gibi oldu.

Aygır, Lisa Maja'ya bir an baktı, sonra sağa sola çifte atarak savrulan yelesi, boydan boya dümdüz uzanan kuyruğiyle dörtnala kaçtı gitti. Çayırı rüzgâr gibi geçip de kendini göle atınca genç kızın yüreği ağzına geldi. Koyun kıyıları sığlıktı, hayvan suyun içine atlayınca

su, bir çağlıyan gibi etrafına köpükler saçtı. At ansızın gözden kaybolmuştu.

Lisa Maja bir felâket karşısında olduğunu, çılgınca hızı içinde hemencecik suların derinliklerine gömülen aygırın boğulacağını sanıyordu. Genç kız, acaba yine suyun üstüne çıkar mı diye bir an bekledi, fakat beygir bir daha görünmedi. Bir ayna gibi dümdüz uzanıyordu göl.

Lisa Maja, altındaki atı göle sürerek mümkünse o güzelim hayvanı ölümden kurtarmaktan yana gönlünde sıcak bir arzu duydu. Ama bu işi nasıl başaracağını bilmiyordu doğrusu! Beri yanda hayvanın şimdiye kadar gördüğü atların en güzeli olduğunu düşünüyor, şosede tembel tembel durup ona yardım tecrübesine girişmemeye de gönlü razı olmuyordu.

Dizgini kavrıyarak atını parmaklıktan yana çevirdi, parmaklığı aşması için elindeki değnekle atı kamçıladı. Fakat yağız at insan zekâsından daha üstün bir duyguya sahibolduğu için parmaklığın üstünden atlıyacak yerde doludizgin Morbacka yolunu tutmayı tercih etti. Genç kız yüksek eyerin üstünde hayvana hâkim olamıyordu; zaten çok geçmeden de onu itaate mecbur etmeye kalkışmanın mânasız olduğunu anladı. Yağız at yaptığı şeyi bilerek yapardı. Binicisinin kurtarmak istediği atın ne tip bir at olduğunu da biliyordu.

Lisa Maja, az evvel gördüğünün nenin nesi olduğunu, ormanın karanlıklarına gömülmüş

en yakın tepeye varınca anladı. Birçok defalar, yelesi yerde sürünen nalsız ve gümüş renkli aygırın bahsini duymuştu. Bu olsa olsa su güzeliydi şüphesiz!

Eve dönüp de başından geçenleri anlatınca herkes, onun su güzelinin ta kendisini görmüş olduğunda birleştiler; Lisa Maja ile bütün çiftlik halkının dikkatli olmalarını, çünkü bunun içlerinden birinin yakında suda boğulacağı mânasına geldiğini konuştular.

Ama Morbacka'da göl yoktu ki! Çiftliğin batısına raslıyan eski göl yatağı tamamen kurutulmuş; bataklıktan, yosundan eser kalmamıştı. Evvelce yayılarak, tehlike arz ederek akan ırmak bile küçülmüş, yazın basit bir dere haline gelmişti.

Fakat ağustosta geceler daha karanlık olup da ırmağın, çayırların üstü sislerle örtüldüğü bir sırada Morbacka'lı ihtiyar bir adam, yaya olarak batıya, yurduna dönüyordu. İhtiyarın başına neler geldiğini yahut sisler içinde ne gördüğünü kimse öğrenemedi; şu var ki adam o gece evine dönmedi, ertesi gün de onu derede boğulmuş buldular, derenin suyu adamın vücudunu ancak örtüyordu. İhtiyar ve sakat bir adamdı, ölümüne pek öyle yas tutan olmadı belki de! Fakat şimdi Morbacka'da, Lisa Maja'nın su güzelini görmüş olduğundan artık şüphe eden kalmamıştı. Lisa Maja o gece aygırın peşine düşseydi de Fryken gölüne

gitseydi hayvan onu insafsızca mavi suların derinliklerine çeker, götürürdü.

ALAY MUTEMEDİ

Bayan Raklitz'in uslanması o kadar esaslı değildi anlaşılan; çünkü asıl, kâhya kadın, çocuklara, alay mutemedi Daniel Lagerlöf gibi mükemmel bir adamla evlenmenin Lisa Maja için ne büyük bir saadet olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Parası yoktu ama iyi kalbli, zeki ve namuslu bir insandı Daniel. Lisa ona varmakla hayatı için aradığını bulmuş oldu.

Gerçi bir rahip değildi Daniel; ama babası, dedesi, ataları hep o meslektendiler; hepsi de rahip kızlariyle ev bark olmuşlardı; öyle ki Daniel, Wermland'ın bütün eski rahip aileleriyle hısım akraba bulunuyordu. Atalarından vaız vermek yahut güzel söz söylemekten yana büyük bir kabiliyet tevarüs etmemiş olmakla beraber toplulukları idare etmek, onlara şekil vermek, kanında vardı Daniel'in. Bir rahip kıziyle evlenip de eski geleneği bozduğu için kendisine önce yan yan bakmış olan Aemtervik'liler, çok geçmeden köyün bütün işlerini istediği gibi çekip çevirmekte onu serbest bıraktılar.

Çocuklar kâhya ninenin bu şekilde konuşmasına çok hayret ediyorlardı. Büyük babaları hakkında herkesin ağzında dolaşan birtakım hikâyeler işitmişlerdi. Rivayete göre büyük bir

keman sanatkârıydı o; hele gençlik yıllarında melânkolik bir mizaçta olduğu için yurdundaki hayatı sıkıntılı bulmuş, o yüzden başını alıp gitmesine ses çıkaran olmamıştı.

Ama kâhya nine bu söylentileri katiyetle reddediyordu. Mutemedin hiçbir rahatsızlığı yoktu. Uydurma şeylerdi bunlar! Kadıncağız, çocukların kulağına böyle bir şeyi kimin koymuş olabileceğini düşünüyor, bulamıyordu. Hayır, doğrusu şu ki, Daniel Lagerlöf sık sık seyahate çıkardı; ama hep vazife icabı yapılan seyahatlerdi bunlar. Alay mutemedi olduğu için yılda bir kere bütün Wermland'ı dolaşır, harb vergisi toplardı. Sadece alay mutemetliğiyle kalmıyor, aynı zamanda ta kuzey sınırında bulunan Kymsberg demirhanelerinin işlerini de o idare ediyordu. Her fırsatta buraya da gitmesi gerekiyordu; üçüncü ve son bir iş olarak da, gördüğü büyük itibar dolayısiyle ikide bir vasilik veya miras idaresi gibi hususlarda hep ona başvuruyorlardı. Daniel Lagerlöf için en büyük külfeti, Öjervik kaymakamının karısı olan ve kendisine demirhane sahibi Antonsson'dan tam yedi tane demirhane kalmış bulunan bayan Sundelin'in vasiliği teşkil ediyordu. Daniel Lagerlöf, Fryken gölünün batısına düşen demirhanelerde, çapraşık işleri yoluna koymak için aylarca oyalanmıştı.

Fakat işlerinden baş aldıkça hemen Morbacka'ya dönüyor, tesadüf sabahın erken saatlerinde kimseye görünmeden gelmiş olursa ke-

manını yanağına dayayıp yatak odasının altına geliyor, karısını müzikle uyandırıyordu.

Meselenin bu kısmı gerçeğe uyuyordu; fakat evinden kaçıp gittiği; uzun zaman, yerini kimselere bildirmeksizin uzaklarda vakit geçirdiği noktasına gelince, halk uyduruyordu bunu; herhalde Morbacka'da her şeyi kadının idare ve tanzim ettiğini görüyorlardı da onun için!

Çocuklar; büyük babalarının çok ciddî, çok ağırbaşlı, çok anlayışlı bir adam olduğunu duyunca bir tuhaf oldular. Ama kâhya nineye inanmaktan gayri ellerinden bir şey gelmedi.

Gelgelelim annelerinin, babalarının bir yerde davette oldukları bir gece, büyükler dönünciye kadar uyumaması, beklemesi tembih edilmiş oda hizmetçisi; bu bekleyiş müddetince kendisine arkadaşlık etmesi için, Back-Kajsa'nın halefi dadıyı — ismi Maja — kandırmış, yanına almıştı.

Çocukların odasında sobayı bir güzel yaktılar; çocukların küçük, kırmızı iskemlelerini çekip oturdular; karyolalarında uyuyan küçük kızların uyanmaması için fısıl fısıl konuşmaya başladılar.

Birdenbire kapı açıldı, içeriye kâhya kadın girdi. Oda hizmetçisini evin her tarafında arayıp da bulamayınca merak etmişti.

Derken o da sıcak sobanın başına oturdu. Hanımı, beyi sağ salim dönmedikçe uyuyamıyacaktı nasıl olsa!

Üçü rahat rahat ateşin önüne oturmuşlardı. İki hizmetçi bunu fırsat bilip mühim bir mesele hakkında kâhya nineye akıl danıştılar.

"Lisa ile ben, istihare gözlemesi pişirmek istiyoruz!" dedi Maja. "Ama bunun ne işe yarıyacağını bilmiyoruz ki!"

Böylece iki hizmetçi, kâhya nineden, matmazel Lisa Maja Wennervik'in istihare gözlemesi yaptığı zaman neler olduğunu dinlemek istiyorlardı.

Rahip Wennervik'in henüz sağ bulunduğu son Noel yortusunda, matmazel Lisa Maja, yılbaşı gecesi için kendisine bir istihare gözlemesi yaparak eğlenmişti. O zaman on yedi yaşındaydı, bir genç kızın evlenme hayalleri kuracağı çağa gelmişti yani. Lisa Maja üç kaşık su, üç kaşık un, üç kaşık tuz aldı; hepsini birbirine karıştırıp bulamacı tavaya döktü, pişirdi ve bu gözlemeden yiyebildiği kadar yiyip yatağa girdi. Ama uzun zaman uyuyamadı, çünkü yediği tuzlu gözleme yüzünden şiddetli bir susuzluk hissediyordu; uykudan önce su içmekse katiyen yasaktı tabiî.

Ertesi sabah uyandığı vakit rüya gördüğünü hatırlamıyordu. Gün ortalarında bir ara verandaya çıktı, ansızın gönlü derin bir bahtiyarlıkla doldu. Geceleyin rüyasında aynı yerde durduğunu o anda hatırlamıştı. O sırada biri yaşlı, biri genç iki yabancı bey, ona doğru gelmişler; yaşlısı Arvika başrahibi Lagerlöf olduğunu söylemiş, Lisa'nın susuz olup olmadığını,

bir yudum su içip içmiyeceğini sormak üzere oğluyla beraber geldiğini anlatmıştı.

Peşinden genç bey, elinde bir bardak taze su, Lisa'ya yaklaşmış, bardağı ona uzatmıştı. Duru, taze suyu görünce Lisa ne kadar sevinmişti, çünkü uykusunda bile boğazının susuzluktan kavrulduğunu duyuyordu.

Rüya burada bitmişti; ama o andan itibaren Lisa Maja kocasının kim olacağını biliyordu; çünkü bir kız, bir istihare gözlemesi yiyip de yatar, rüyasında kimin kendisine su verdiğini görürse onunla evlenir.

Matmazel Lisa Maja, bu işin ne neticeye varacağını pek merak ediyordu, o zamanlar Lagarlöf adında bir kimse tanımıyordu çünkü. Fakat bakın şu işe, yeni yıl girmişti ki çiftliğe bir kızak geldi; Lisa Maja pencerede oturuyordu, kızaktaki adamı görür görmez bir feryat kopardı ve kâhya kadının kolunu sıktı: "İşte rüyamda gördüğüm adam!" dedi. "Göreceksin, ismi Lagerlöf'tür."

Netekim yanılmamıştı. Kızakla gelen adamın adı Daniel Lagerlöf'tü. Kymsberg demirhanelerinin kâhyasıydı, ot satın almaya gelmişti.

Lisa Maja onu görünce önce korktu, güzel değildi pek; sonra yaslı, kapanık bir hali vardı; Lisa Maja bu adamı sevebileceğini düşünmedi bile.

Daniel Lagerlöf geceyi Morbacka'da geçirdi; ertesi sabah yanaşma gayet garip bir

haberle çıkageldi: Kurt kapanına iki kurtla bir tilki düşmüştü. Çiftlik adamlarından hiçbirinin, kapana düşmüş hayvanları çukurdan nasıl çıkaracaklarını bilemeyişleri karşısında Kymsberg vekilharcı, elinde silâhı namına sadece bir sopa, çukurun içine atladı; kafalarına birer vuruşta kurtları sersemletip boyunlarına birer kement geçirdi, çekip yukarı çıkardılar.

Bu cesaret karşısında Lisa Maja mağlûbolmuş, kalbini vekilharca kaptırmıştı. Şimdi yalnız ve yalnız bu adamla evlenmek istediğini anlıyordu.

Daniel ise daha ilk görüşte Lisa Maja'ya tutulmuştu, ama bunu hissettirmiyordu. Vaktiyle nişanlanmıştı, nişanlısı ölmüş olmakla beraber Daniel kızın hâtırasına ihanet etmek, bir başkasını düşünmek istemiyordu.

Şu var ki Daniel, o kış ot satın almak için sık sık Morbacka'ya geldi; üvey annesi yüzünden kızın ne kadar bedbaht olduğunu kısa zamanda anladı. Kıza cânü gönülden acıyor, yardım etmek istiyor, fakat ölü nişanlısını düşündükçe bir türlü evlenmek teklifinde bulunamıyor, ama buna mukabil kızı, Fin ormanlarında bir yerde rahiplik eden kardeşiyle evlendirmeyi düşünüyordu.

Netekim Lisa Maja ile kardeşi arasında bir tanışma imkânı da yarattı; fakat bu şekilde hareket etmekle en büyük fenalığı yapmış oldu. Rahip, matmazel Lisa Maja'ya öyle delicesine tutuldu ki ömrü boyunca artık başka-

sını düşünemez oldu; beri yanda Lisa ise Kymsberg vekilharcını seviyor, ötekini asla istemiyordu.

Rahip Lagerlöf, bu işi bir nişanlanmaya kadar götürmedi. Çünkü piskopos onun, yıllardır evinde duran ve kendisine izdivaç vâdettiği bir kadınla evlenmesini emrediyordu. Bu işte bayan Raklitz'in de parmağı olmuştu. Böylece bu mesele bir felâketle neticelendi; çünkü rahip Elof, matmazel Lisa Maja ile evlenemeyince kendini içkiye verdi; evvelce nasıl mükemmel, muntazam bir adamsa birdenbire yine o kadar perişan oldu.

Bu vaziyette Daniel Lagerlöf, kendi yerini tutacak bir başka erkek bulamadı; Morbacka'lı rahip kızına yardım etmek istiyorsa bu işi bizzat yapması gerekiyordu. Bir ölüye sadık kalmaktansa bir diriye yardımda bulunmayı daha akla yakın görmüş olmalı ki bir cesaret, Lisa Maja'ya evlenmek teklif etti.

Lisa Maja sevinç içinde yüzüyor, artık acılarının sona erdiğini sanıyordu; ama çok geçmeden nişanlısının gayet garip ve içine kapanık bir adam olduğunu gördü. Ziyaretine çok seyrek geliyor, geldiği zamanlar da saatlerce sessiz sadasız oturup kendisini seyretmekle kalıyordu. Yahut kemanını çenesine dayıyor, geldiği andan ayrıldığı dakikaya kadar hiç durmadan keman çalıyordu.

Derken bütün bütün seyrek uğramaya

başladı; tam bir sene olmuş, nişanlısını görmemişti.

Kız fırsat düşüp de düğünün ne zaman yapılacağını sordukça Daniel, ortaya yeni yeni bahaneler çıkarıyordu. İlkin: "Hele Morbacka'yı satın alacak, diğer vârislerin hisselerini ödiyecek kadar para kazanayım da ondan sonra!" demiş, bir başka sefer Lund'da okuyan kardeşlerine paraca yardımda bulunduğunu öne sürmüş, bir üçüncüsünde kendisini alay mutemetliğine tâyin ettirmeye çalıştığı için düğünün geciktirilmesi lâzım geldiğini bildirmişti.

Evlenmeyi boyuna geri atıyor, kâh yazacak çok şeyleri olduğunu, kâh oraya buraya gitmesi gerektiğini söylüyordu.

Sonunda Lisa Maja'dan gayri, bu işin bir evlenme ile biteceğine inanan tek kişi kalmadı. İşin Lisa Maja için asıl kötü tarafı, Sunne ve Aemtervik'ten bazı gençler, tekrardan Morbacka'ya gelerek kıza talip olmaya başladılar. Lisa Maja onlara gayretlerinin boşuna olduğunu anlatıyor, ama içlerinden bazısı pek inatçı çıkıyordu. Boyuna geliyorlardı. Lisa Maja onlara Morbacka'ya gelmeyi yasak edince orman kenarında gizlenip kızın ormandan dönüşünü kollamaya başladılar.

Daniel Lagerlöf hakkında bildikleri bütün kusurları kıza bir bir sayıp döküyorlardı. Kıza kâh Daniel'in, çivarı haraca kesen, namuslu insanların rahatını kaçıran ayaktakımı güruhundan ve içkiye düşkün şövalyelerle düşüp kalk-

tığını söylüyorlar, kâh vahşi bir hayvan gibi ormanlarda sürttüğünü iddia ediyorlardı.

Bazıları Daniel Lagerlöf'ün şimdi alay mutemedi olduğu, bu işten bıkmamışsa belki evleneceği haberiyle kızın canını sıkıyorlar, bir kısmı ise onun memleketin en zengini olan Finli Erik'in kızı peşinde koştuğunu iddia ederek Lisa'yı korkutuyorlardı.

Ama bütün bunlara rağmen Lisa Maja zerre kadar yılmıyor, eski neşesini muhafaza ediyor, gördüğü rüyaya güveniyordu; evet, hiç şüphesiz, rüyasındaki gibi olacaktı netice!

Fakat günün birinde kulağına bir haber çalındı: Nişanlısı, başımda şu nişan derdi olmasaydı yabancı diyarlara gider, keman çalmasını iyice öğrenirdim, demişti güya.

Lisa Maja buna, şimdiye kadar ilk defa, alındı; Uzun Bengt'le konuşmak üzere dışarı çıktı.

"Dinle, Bengt!" dedi. "Arabayı hazırla, hemen Kymsberg'e git, alay mutemedini al, getir; kendisine söyliyeceklerim var."

"Hayhay, gider, denerim bir kere!" dedi Uzun Bengt. "Ama gönlü olup da gelmezse ne yapayım?"

"Senin yalnız dönmene müsaade etmediğimi söylersin!" dedi Lisa. Uzun Bengt arabayı koşup Kymsberg'e hareket etti.

Kymsberg yolu tam bir gün çeker, netekim Uzun Bengt de ancak ertesi günün akşa-

mı dönüp geldi. Ama yalnız değildi, arabasında mutemedi de getirmişti.

Matmazel Lisa Maja, nişanlısını her zamanki gibi güler yüzle karşıladı. Onu alıp salona götürdü; oturmasını, uzun yolculuğun yorgunluğunu çıkarmasını rica etti; akşam yemeğinin hemen hazırlanacağını, çünkü herhalde acıkmış olduğunu söyledi.

Mutemet odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, düşünceli ve sabırsız görünüyordu. Tekrar başını alıp gideceği anı bekler gibiydi sadece.

İki nişanlı yalnız başlarına yemeğe oturmuşlardı ki hizmetçi kızın, elinde yemek, içeri girdiği anda Lisa Maja sanki o dakikayı bekliyormuş gibi mutemede döndü ve ona nişanı bozacağı haberinin doğru olup olmadığını sordu.

Hep aynı sıkıntılı tavırla: "Doğru!" dedi mutemet. Bunu yapmayı çok istediğini, Lisa'nın da bunu çoktan anlamış olacağını ilâve etti.

Lisa Maja kıpkırmızı kesildi. Kendisinin şimdiye kadar bu hususta bir şey sormamış olmasının, sırf birbirlerinin kısmeti olduklarına iman ettiğinden ilerigeldiğini söyledi.

Daniel çirkin bir kahkaha salıverdi ve Lisa Maja'ya ne demek istediğini sordu.

Genç kız daha da kızardı; sonra yılbaşı gecesinde nasıl istihare gözlemesi pişirdiğini, rüyasında Daniel'le babasını nasıl gördüğünü,

babasının kendisine neler söylediğini kısaca anlattı.

Daniel çatalı, bıçağı masanın üzerine bırakmış, hayretten büyüyen gözlerle Lisa'ya bakıyordu.

"Bu masalı sen sonradan uydurdun!" dedi.

"Ot almak için ilk defa geldiğin vakit sen daha kızaktan inmeden benim seni tanıyıp tanımadığımı Maja Persdotter'e sorabilirsin!" cevabını verdi Lisa Maja ve masanın etrafında dolaşıp tabak uzatmakta olan kâhya kadına döndü.

"Peki, o halde," diye sordu Daniel. "Bana bunu niçin daha önce söylemedin?"

"Aramızda ancak senin istemenle bir bağ kurulabilirdi, düşünsene!" dedi Matmazel.

Daniel eski sessizliğiyle oturuyor, ama işittiği şeylerle derinden heyecanlanmışa benziyordu.

Az sonra: "Bana kendisinin Arvika başrahibi Lagerlöf olduğunu söyliyen adamı tarif edebilir misin?" diye sordu.

"Elbette!" cevabını verdi Matmazel ve hemen başrahibi tarife koyuldu. Herhalde söyledikleri noktası noktasına gerçeğe uydu ki başrahibin oğlu afallıyarak masadan kalktı.

"Fakat babam senin doğduğun senede öldü!" dedi. "Onun ne şekil bir adam olduğunu sana anlattılar herhalde!"

"Ben daha önce Lagerlöf adında ne birisini gördüm, ne de bu rüyadan evvel gerek

senden, gerek babandan bahsedildiğini duydum!" cevabını verdi matmazel Lisa Maja. "İşte yanımızda duran Maja Persdotter'e bir sor hele! Benim, babanı tekrar tekrar tıpkı şimdiki gibi tarif ettiğimi duymuş mu, duymamış mı, ondan öğren!"

Daniel Lagerlöf, Lisa Maja'nın hemen önünde durdu. "Ah, bir inanabilsem!" dedi. Sonra bir kere daha odayı boydan boya dolaştı. Sonra yine Matmazelin yanına geldi. "Bir inanabilsem sevgili babamın bana münasip gördüğü kız sen olurdun!" dedi.

Matmazel Lisa Maja'nın bu söze ne karşılık verdiğini kâhya nine asla öğrenemedi, çünkü o anda odadan çıkıp gitmenin tam zamanı olduğunu anlamıştı.

Şu var ki nişanlılar saatlerce bir arada kaldılar, konuştular; ertesi gün anlaşmışlardı, çok geçmeden de düğünleri yapıldı.

Matmazel Lisa Maja, kâhya nineye, evlenmelerine engel olan şeyin, Daniel'in hüzünlü tabiatiyle kuruntuları olduğunu da açıklamıştı. Daniel önceleri ilk nişanlısına ihanet etmemeyi düşünmüş, daha sonra kardeşi Elof'u hatırlıyarak onun kendisi yüzünden bu kadar bedbaht olması karşısında bizzat mesut olamıyacağını sanmıştı.

Lisa Maja'nın rüyası dolayısiyle şimdi yönelmek için sabit ve emin bir zemin bulmuş oluyordu; en büyük arzusunu gerçekleştirmek cesaretini bu şekilde elde etti.

Evlendiği günden itibaren bambaşka bir adam oldu. İlk yıllarda kendini zaman zaman melânkoliye kaptırmadı değil, ama gitgide sakinleşerek hislerinde itidalli olmaya başladı. Morbacka'da yapılan düğünden bir yıl sonra kardeşi suda boğuldu; bu hâdise onun acılı bir devre daha yaşamasına yol açtı; ama bu da geçti, gitti.

Daniel'le büyük anne, kırk altı yıl beraber yaşadılar; son otuz sene zarfında artık bütün zorlukları yenmiş bulunuyorlardı; onlardan daha mesut insanlar olamazdı bu dünyada...

Çocuklar küçük yataklarında yatıyor, anlatılanları dinliyor, aynı zamanda seviniyorlardı; çünkü büyük anneleri o ana kadar kendileri için cansız bir hayal gibi kalmış, şimdiyse etten kemikten bir varlık haline gelivermişti.

REDİFLER

1810 yılında, senelerdir evli, iki de bebek sahibi büyük annem, bir akşam mutfak odasında doğuya bakan pencere kenarında oturuyordu. Hava kararmaya başlamıştı; büyük anne mart ortaları olduğu, ışık yakmak istemediği için eline çorap örgüsünü almıştı, çünkü zifiri karanlıkta bile örgü örebilirdi o.

İşine daldığı bir sırada durup dururken başını kaldırdı, pencereden dışarı baktı. Fakat birden gözlerine inanamadı. Dışarda henüz az

önce sakin ve açık olan hava, şimdi kesif bir tipi ile kapanmıştı. Kar öyle sık yağıyordu ki büyük anne tam karşıya raslıyan hizmetkârlar odasının penceresindeki ışığı hayal meyal seçebildi. Rüzgâr şiddetli vuruşlarla karları savuruyor, karlar çıtırtıyla duvarlara çarpıyordu. Bayan Lagerlöf'ün o kısa oturuşu esnasında gittikçe daha kesif yağan karlar, fidanlarla tahta perdeyi tamamen örtmüşlerdi.

Tipinin başlaması üzerine karanlık da birden koyulaşıvermiş olmakla beraber bayan Lagerlöf, iri iri bazı hayvanların kar dalgaları içinden arka avluya koşuştuklarını görebiliyordu. "Allah vere de kızlar kendilerini kollasalar, odun almaya dışarı çıkmasalar!" diye düşündü. "Boz bacaklılar bu gece yolda çünkü..."

Az sonra bir uluma işitti ve bir kurdun arka avludan gelerek penceresinin önünden kayıp gittiğini gördü. Kurdun ağzında bir şey vardı: kendisini korumaya, kurda karşı koymaya çabalıyan bir şey! Bayan Lagerlöf bunun bir çocuk olabileceğini düşündü, ama hangi çocuk acaba? Kendininkiler yanındaydılar; çiftlikte başka çocuk da yoktu ki!

Fakat işte birinci kurdun peşinden hırlıyarak bir ikincisi geldi, o da ağzında bir çocuk taşıyordu.

Büyükanne, iskemlesinde daha fazla tahammül edemedi. Yerinden öyle bir fırladı ki iskemle devrildi, kadıncağız hemen mutfağa geçti, mutfak kapısından dışarı koştu. Fakat

olduğu yerde kala kaldı. Karşısında açık, sakin bir bahar gecesi uzanıyor; ne tipiden, ne kurttan eser görülmüyordu. Anlaşılan çorap örgüsüne dalınca içi geçmiş, sadece rüya görmüştü.

Ama bunun gerisinde bir tehlike saklı olmalıydı, büyük anne anlıyordu bunu. Hizmetçilere: "Çocuklara çok dikkat etmeliyiz!" dedi. "Boş bir rüya değil, bir ihtardır bu!"

Ama çocuklara hiçbir şey olmadı; büyüyor, gelişiyorlardı. O hayal veya rüya, yahut her neyse, bu kabil birçok şeyler gibi unutuldu gitti.

Aynı yılın ağustosunda Morbacka'ya bir yığın zavallı asker geldi. Üstleri başları lime lime, aç ve hasta idiler; zayıflıktan iğne ipliğe dönmüşlerdi, gözleri vahşi hayvan gözleri gibi parlıyordu. Ölümle damgalanmış gibiydiler.

Fryken gölünün yukarı ucundan, Fryken vâdisinin kuzey bölgesinden geldiklerini; ama şimdi yurtlarına yaklaştıkları şu sıra içlerinin rahat olmadığını; çünkü ailelerinin kendilerini tanıyamıyacaklarını söylüyorlardı.

Yurtlarından iki yıl önce terütaze, güçlü kuvvetli birer delikanlı olarak ayrılmışlardı. Onları böyle sefil, harap görünce yurttaşları ne diyeceklerdi? Artık kilise mezarlığının topraklarına gömülmekten gayri ne işe yararlardı ki!

Zavallılar harbe katılmamışlar; sadece aç bîlâç, soğuklarda oradan oraya sevk edilmişlerdi. Savaş yüzü görmemişler, aksine sadece hastalıklarla, bakımsızlıklarla çarpışmışlardı.

Giderlerken binlerceydiler, ama bin tanesi peş peşe kırılmıştı. İçlerinden büyük bir kısmının üstü açık mavnalara doldurulduğunu, kara kışta dalgalı denizde kürek çekmeye mecbur tutulduklarını anlatıyorlardı; yolculuğun nasıl geçtiğini hiçbiri bilmiyordu; fakat mavnalar karaya yanaşınca içindekilerin kürek başlarında öle kalmış, buz bağlamış, donmuş oldukları görülmüştü.

Tektük sağ kalanlar, işte şimdi kendi başlarına yurtlarına dönmeye çalışıyorlardı. Fakat bu gurbet yürüyüşleri esnasında köylere, çiftliklere yanaştıkça sık sık taşa tutulmuş, kovulmuşlardı.

Bilhassa bir derttir içlerini kemiriyor, harbe girip de vurulacakları yerde sonsuz azaplar içinde hayatta şimdi böyle sürünmeye mecbur kalmak, onları kahrediyordu.

Ne halde olduklarını gayet iyi biliyorlardı; bit içindeydiler, kirden leş gibi kokuyorlar, çok korkunç görünüyorlardı. Morbacka'ya geldikleri vakit ne yatmaya bir yatak, ne başlarını sokmaya bir dam altı istediler; birkaç demet otla uzanabilecekleri kuru bir yercik rica ettiler.

Bu biçare askerler Morbacka'da taşlarla karşılanmadı. Alay mutemedi çiftlikte değildi ama karısı arka avuluda tahta perdenin yanında bir kamp kurmalarına müsaade etti. Onlar için büyük kazanlarda bulgur ve çorba kay-

natıldı, kendilerine en lüzumlu giyecekler verildi.

Çiftlik halkı, yığın yığın, bu zavallıların anlattıklarını dinlemeye kamp yerine birikiyorlardı. Fakat hepsi konuşamıyordu. Bazıları söylenen sözlere cevap vermiyorlardı, hisleri o kadar körleşmişti. Kim olduklarını, nereli olduklarını artık bilmiyor gibiydiler.

Bu adamlardan bir kısmının bu kadar değişmiş olması öyle olağanüstü bir hâdiseydi ki haber etrafa yayıldı; kendi gözleriyle görmeye ta uzaklardan gelenler oldu.

Acınacak haldeki yolcuları uzun uzun tetkik eden bir yabancı: "Şu," dedi. "Şurada duran Torsby'deki Jörgen Persa'nın oğlu imiş. Ama ben Jörgen Persa'nın oğlunu tanırım. Yakışıklı bir delikanlı idi. Bunun ona zerre kadar benzer yeri yok!"

Bir gün yoldan doğru bir dul kadıncağız geldi. Ta kuzeyde ufak bir orman köyündendi bu kadın; orada açlıkla, sefaletle pençeleşerek geçinip gidiyordu.

Hasta redifleri bir müddet gözden geçirdikten sonra sordu: "Aranızda Börje Knutsson adında biri var mı?"

Kalabalığın içinde hiç kimse cevap vermedi. Askerler, bacakları karınlarına çekik bir vaziyette toprağa oturmuşlar, çenelerini dizlerine dayamışlardı. Bazan hiç kımıldamadan böyle saatlerce otururlardı.

"İçinizden birinin adı Börje Knutsson ise tanıtsın kendini, çünkü benim oğlumdur o!" dedi kadın.

Zavallıların hiçbiri ne bir lâf söyledi, ne de bir bir harekette bulundu. Hattâ gözlerini kaldırıp da kadına bakmadılar bile.

"Gitti gideli her gün ağlıyorum," diye devam etti dulcağız. "Aranızda ise ayağa kalksın da söylesin bana, çünkü artık ben onu seçemiyorum."

Fakat hepsi dilsiz gibi sustular, kadınsa geri dönüp ağır ağır yürümeye başladı.

Karşılaştığı ilk insana başına gelenleri anlattı. Anlatırken de sakindi, müsterihti âdeta.

"Şimdiye kadar oğlum geri gelmezse çıldırırım sanırdım!" dedi. "Şimdiyse onun bu iskelet yığını içinde bulunmayışına hamdediyorum."

Rediflerin Morbacka'da mola verişleri tam bir hafta sürdü. Sonra biraz canlanmış, zindeleşmiş olarak kuzeye giden yollarına devam ettiler.

Fakat geriye dizanteri bırakmışlardı. Bütün çiftlik halkı ağır hastalandı, fakat büyük annenin iki yavrusundan gayri ölen olmadı. Çocuklar, bu hastalığı yenemiyecek kadar küçüktüler henüz.

İki yavru, tabutlarında yatarken büyük anne şöyle düşündü: "Ben de başkaları gibi yapsaydım, ben de bu yabancıları çiftliğime

almasaydım da taşlayıp kovsaydım çocuklarım ölmezdi böyle!"

Ama bunu düşünürken birden o bahar akşamındaki hayali, yani kurtlarla, kurtların alıp götürdüğü çocukları hatırladı.

"Allahın suçu ne bu işte," dedi. "O beni ikaz etti."

Öyle ya, çocuklar kendisinin merhametli oluşundan değil, sirayete karşı gereken tedbirlerin alınmamış olmasından, korunmadıklarından dolayı ölmüşlerdi.

Böylece büyükanne, yavrularının ölmelerinde, gömülmelerindeki suçun kendisine ait olduğunu anlayınca büyük bir yeise kapıldı. "Bu acıyı hiçbir zaman unutamam," diye düşünüyordu. "Ben bir yarım insanım bundan sonra!"

Kocasının, iki yavrunun ölümünü nasıl karşılıyacağı düşüncesi, ıstırabını daha da artırıyordu. Kocası aylar var ki çiftlikte değildi artık. Herhalde melânkoliye mağlûboluyor, yurduna yuvasına dönmeye cesaret edemiyordu. Büyük anne onun şimdi nerde olduğunu bilmiyor, hâdise hakkında kendisine bir haber bile gönderemiyordu.

Bu vaziyet karşısında şüphesiz, evlenmelerinin ilâhî bir ceza olduğunu düşünecekti kocası; bir daha karısına dönüp gelmiyecekti belki de.

Zavallı kadın kocasının yine de haklı olup olamıyacağını doğru dürüst tâyin edemiyordu

artık. İhtimal en iyisi, birbirlerini bir daha görmemeliydiler.

Bütün çiftlik büyük annenin bu derin kederinden dolayı büyük bir üzüntü duyuyor, ona nasıl yardım edeceklerini bilemiyorlardı. Yanaşmaların en yaşlısı Uzun Bengt, bu işi bir kere de kendi başına denemeyi aklına koydu ve efendisini getirebilmek ümidiyle ikinci defa olarak Kymsberg'e gitti.

Uzun Bengt'in geri dönüp gelmesi, bu sefer tam olarak iki gün bile sürmedi. Alay mutemedini tam da orda bulmuş, dileğini söylemişti. Sözünü bitirmişti ki efendisi, arabanın beygirini değiştirterek bütün gece hiç durmadan yol aldı ve daha ertesi sabah Morbacka'ya geldi.

Geldiğinde hırçınlığı, sertliği kalmamıştı. Karısını muhabbetle kollarına aldı, göz yaşlarını sildi, en şefkatli sözlerle onu teselli etti.

Aşkının olanca büyüklüğünü karısına, ilk defa şimdi, onu böyle mahvolmuş, acılar içinde gördüğü şu anda göstermeye muvaffak oluyordu sanki.

Karısına bu bir mucize gibi geliyordu.

"Üstelik seni de kaybedeceğim sanıyordum!" dedi büyük anne.

"Istırapta kaybedilecek adam değilim ben!" cevabını verdi kocası. "Merhametli olduğun için seni terk edeceğimi düşündün, öyle mi?"

Büyükanne, kocasının kalbinin derinliğini işte o dakikalarda gördü. Şimdi onu her zamankinden daha iyi anlıyordu.

Evet, şimdi biliyordu: Ferah, iyi günlerinde kendi kuvvetine dayanmalıydı, dayanabilirdi de! Ama acıda, mücadelede, muhataralı zamanlarda kocası, onun yanında olacak, onu koruyacaktı daima.

ESKİ YAPILAR, ESKİ İNSANLAR

KÂGİR EVLER

Çiftliğin teğmen Lagerlöf'e geçtiği sıralarda Morbacka'daki beyaz binalar çok eskiydiler, ama hizmetkârlarla çobanların oturdukları kulübeler hepsinden de eski sayılıyordu. Fakat bu katiyetle söylenemezdi; çünkü kiler olarak kullanılan, o kazıklar üstüne oturtulmuş kulübe, sonra çatısı altında basık bir galerisi bulunan ahır, keza içinde et tütsüledikleri çamaşır odası, hububat çimlendirdikleri fırın; bütün bunlar da dünkü şeyler değildiler hani.

Hizmetkârlar bölüğüyle çobanlar kulübesi taştan yapılmıştı: yuvarlak, düz, küçük, büyük taşları tarlalardan getirdikleri şekilde koyukoyuvermişlerdi. Duvarların kalınlığı iki arşını buluyor, bir muhasaraya dayanabilmeleri için böyle yapıldıkları söyleniyordu. Böyle bir yapı tarzı ne şu son, ne de daha önceki senelerde kullanılmıyor, bu yüzden bu binalar eskilikten yana hemen hemen başta geliyordu.

Morbacka'ya yerleşen ilk insanların civarda bir yerden geldikleri sanılıyordu; herhalde

eski yerlerinde pek kalabalıktılar, ama sürüp ekmeye yeter derecede toprakları yoktu, bu yüzden de günlük ekmeklerini zarzor çıkarıyorlardı besbelli. Herhalde genç bir çift ev ocak sahibi olmak istiyor, ama ellerinde avuçlarında bir şey bulunmuyordu; hali araziye göç etmekten başka çare göremediler. As dağının aşağısındaki otlağı gözlerine kestirmekle iyi etmişlerdi. Oraya göçmüşler, önce eskiden çobanların oturdukları kulübelere yerleşmişlerdi. Ama aradan bir müddet geçince ihtimal kendilerini emniyette görmemişlerdi; yakınlarında kimsecikler oturmuyor, zaman zaman ayılar ahırı ziyarete geliyorlar, kendileri de kömürcüleri, odunculları ağırlamak zorunda kalıyorlardı.

Bu durum karşısında tabiî iki taş kulübe yaptılar; biri kendileri, biri de hayvanları için. Hayvanların barındıkları kulübe daha büyüktü; burası penceresiz olmakla beraber ayıların, hırsızların girmesini önlemek için üzerinde bizzat dövdükleri demirden yapılmış parmaklıkları havi mazgallar bulunuyordu. Zemin iyice bastırılmış topraktan ibaret ise de barınağın içi muhkem bir ağaç bölme ile ikiye ayrılmış, birbirleriyle geçinemiyen hayvanlar böylece iki partiye bölünmüştü; bölmenin yarısında dostlukları devamlı atlarla koyunlar barınıyor, öteki kısmı ise ineklerle keçiler işgal ediyordu.

Kendilerine mesken olan taş kulübeye gelince bu daha küçükçe ve tek odadan ibaret

olmasına rağmen zemine kakılı kütükler döşenmiş, uzun duvarların birine iki pencere takılmış, kulübe ocak ve baca ile techiz edilmişti. Pencereli duvarın karşısına düşen doğu yüzüne göçmenler, enli ve gömme ranzalar yapmışlardı. Buraya iki geniş yatak sığıyordu; yataklar yerde duruyor, bunların üzerinde tavana yakın iki geniş yatak yeri daha bulunuyordu. Ölçü o kadar geniş tutulmuştu ki yatakların her birine yan yana üç kişi yatabilirdi pekâlâ. Pencerelerin bulunduğu duvar boyunca bir kerevet uzanıyor, bu kerevetin önünde çam ağacından yapılma kütük gibi bir masa duruyordu. Ocak ensiz duvarlardan birine açılmıştı, kapı ocağın tam karşısına düşüyordu.

Teğmen Lagerlöf'ün zamanında, evvelce esas bina olup da şimdi hizmetkârlar odası olarak kullanılan bu yapının içi hiç değişmemişti. Yataklık eski yerindeydi yine; yuvarlak, önü açık ocakla demir parmaklıklı, küçük camlı pencereler de keza eskisi gibiydiler. Buna mukabil o uzun kerevetle masa kaldırılmış, yerlerine içi alet edevat dolu bir dolapla bir marangoz tezgâhı konmuştu. Herhalde ilk göçmenler zamanından kalma ufak, yuvarlak, üç ayaklı iki iskemle vardı; ayrıca ocağın yanında yıpranmış bir odun kütüğü!

Seyisle yamağı burada oturuyorlardı; işçiler paydos zamanlarında yemek yemek, dinlenmek için buraya geliyorlar, geceliyecek bir

yer istiyen fakir göçebeler burada misafir ediliyorlardı.

Mutemedin zamanında seyis olan Bodur Bengt de emeklilik yıllarını burada geçiriyordu; aileye bunca yıl hizmet etmiş olduğu için teğmen Lagerlöf, onun madalya ile taltif edilmesini münasip görmüştü.

Çiftlikte bir kişi daha bu madalyadan alacaktı: Kâhya nine! Kâhya nine, Bodur Bengt kadar yaşlı olmadığı, işinden gücünden henüz geri kalmadığı, eline çabuk, sıhhati yerinde olduğu cihetle madalyanın kendisine koro refakatinde verilebilmesi için efendilerinin arabasında kiliseye gitti.

Bodur Bengt ise o gün lûmbagosu, mafsal ağrıları yüzünden yatakta yatıyordu, arabaya binecek halde olmadığı için evde kalmıştı.

Madalyayı alacaktı nasıl olsa; ama kiliseye gidemediği için yapılacak töreni göremiyeceğine üzülüyordu. Sunne başrahibinin bizzat Aemtervik'e geleceği, bu sadık hizmetçiler için bir hitabe iradedeceği, pırıl pırıl gümüş madalyayı onların boyunlarına kendi eliyle takacağı söyleniyordu üstelik.

Bodur Bengt'in ne kadar üzgün olduğunu tahmin edebilirsiniz! Kendisi terler, acılar içinde yatağında yatarken hayatın önüne çıkardığı en mutlu dakika, elden kaçıp gidiyordu işte!

Teğmen Lagerlöf, başrahibe Bodur Bengt'in hasta olduğunu, bu yüzden kiliseye gelemediğini söylemişti tabiî.

Şu var ki ömrü boyunca hep aynı kapıda hizmet etmiş, efendilerinin sevincini, acısını paylaşmış sadık bir hizmetkârı şereflendirmekten yana Aemtervik başrahibinden daha gönüllü bir kimse olamazdı bu dünyada! Rahip vaziyeti öğrenince derhal âyin biter bitmez Morbacka'ya gideceğini, seyise madalyayı bizzat vereceğini söyledi.

Teğmen buna sevindi şüphesiz, ama düşündü de bir taraftan. Âdaba erkâna riayet ederek hemen kiliseden ayrıldı; başrahipten epey önce varabilmek için şimşek hıziyle Morbacka'ya yollandı.

Bodur Bengt'i çarçabuk yıkadılar, saçlarını taradılar, bayramlık gömleğini giydirdiler, yatağına yeni çarşaflar serdiler, üstünden gündelik postunu alıp yerine güzel örgülü bir battaniye örttüler. Hizmetkârlar odası baştan başa süpürüldü, talaş parçaları kaldırıldı, tavandan sarkan tozlu örümcek ağları temizlendi. Döşemeye ardıç dalları serpildi, kapı önüne çam dalları kondu, ocağa bir büyük demet kayın ve leylâk dalları sokuldu.

Sunne'nin o zamanki başrahibi, Andreas Fryxell'in ta kendisiydi. Heybetli, vakur, insanda hürmet ve tazim hisleri uyandıran, fakat mütevazi bir adamdı bu. Morbacka'ya gelir gelmez madalyasını takmak üzere hemen hizmetkârlar odasına, Bodur Bengt'in yanına gitti.

Teğmen, bayan Lagerlöf, matmazel Lovisa, kâhya nine ve bütün çiftlik halkı onu takibettiler. Başrahibin Bodur Bengt için küçük bir hitabe iradetmesini bekliyorlardı tabiî; odanın duvarları boyunca sükûnet ve huşu içinde sıra sıra dizildiler.

Başlangıçta her şey gereği gibi oldu. Başrahip İncilden bir parça okuyarak işe başladı. Bodur Bengt sessiz, vakur yatıyor, rahibi dinliyordu.

"Bengt!" diye devam etti rahip. "Sen Hazreti İsa'nın bahsettiği iyi ve sadık kullardan birisin!"

Yatağından doğru: "Evet!" dedi Bodur Bengt. "Yalan değil. Ben öyle bir adamdım şüphesiz."

"Kendi rahatını efendilerininkine tercih etmedin, sana emniyet edilen vazifeleri daima yerine getirdin!"

"Evet!" dedi Bodur Bengt. "Hepsi doğru. Bunu söylediğiniz için zatıâlinize teşekkür ederim."

Rahip, sözlerinin habire kesilmesinden canı sıkılmışa benziyordu. Asîl bir adamdı çünkü, etrafında kibar kimseler görmeye alışmış, yaptıklarına daima isabetli şeyler göziyle bakmıştı. Karşısındakiler şaşırır, o ise daima hepsinden ağır basar, son sözü kendisi söylerdi.

Ama şimdi kendisini bu hitabeye hazırlamamış bulunuyordu, Morbacka'ya gelmesi pek âni olmuştu, kilisede iradettiği hitabe bu hiz-

metkârlar odasına pek uymazdı tabiî. Bir iki öksürdü, sonra yeniden söze başladı:

"Bengt, sen iyi ve sadık bir hizmetkâr oldun!"

"Evet, öyle!" cevabını verdi Bodur Bengt. O anda yüce ve bilgili rahip Fryxell'in bütün kanı yüzüne hücum etti.

"Ben konuşurken sen sus, Bengt!" dedi.

"Evet, şüphesiz, biliyorum!" diye tasdik etti ihtiyar uşak. "Ama ben sizin dediklerinize aykırı bir şey söylemiyorum ki! Zatıâlinizin sözleri tamamen doğru!"

Başrahip daha da kızardı. Tekrar öksürdü, şansını yeni baştan denedi.

"Bengt, sen iyi ve sadık bir hizmetkâr oldun, ama iyi efendilere düştüğünü de unutma!"

İşittiği bu sözler ihtiyar adamı pek sevindirmişti; buna karşı da susamazdı ya!

"Çok doğru, rahip efendi, çok doğru! Efendilerim, hepsi de Allah için mükemmel insandılar. Bay Wennervik, bay Mutemet, şimdi de bay Erik Gustav, hepsi!"

İhtiyar uşak elini uzatıp teğmen Lagerlöf'ün omuzuna koydu, Teğmenin kolunu okşadı. O kadar sevinmişti ki etrafa neşe saçıyordu.

Rahip sesini yeniden yükseltti.

"Ben konuşurken sen sus, Bengt!" diye ihtar etti.

"Tabiî, tabiî!" dedi ihtiyar adam. "Yerden göğe haklısınız, rahip efendi, söylediklerinizin hepsi hakikat, her sözünüz doğru!"

Bu durum karşısında başrahip yarım ağız gülümsemek zorunda kaldı.

"Seninle başa çıkılmaz, Bengt!" dedi. "Sana hitabe iradetmekten vazgeçtim. Al şu madalyanı da nice nice yıllar sağlıkla, afiyetle üzerinde taşı!"

Böyle deyip Bengt'in yanına geldi, madalyayı ihtiyarın bayramlık mintanına iliştirdi.

Öğle yemeği esnasında başrahip hayli sıkıntılı görünüyordu.

"Böylesi başıma gelmemişti, apışıp kaldım!" dedi. "Fakat her türlüsünü görmek, geçirmek lâzım."

PARA KUTUSU

Bodur Bengt; kendisine iradedilen hitabeden şüphesiz pek memnun kalmıştı. İyi, sadık bir hizmetkâr olduğu sözü, madalya, başrahibin ta hizmetkârlar odasına kadar gelişi, gösterilen saygı ve sevgiler; ona mafsal ağrılarını, bel tutulmasını yenmek kuvvetini vermişti. Öğleden sonra ihtiyar adam, yatağında doğrulmuş, oturuyor; dinleyicilerine tekrar tekrar, alay mutemedinin para kutusunu nasıl kurtardığını, o büyük macerayı anlatıyordu.

Bir kış mutemetle birlikte para tahsiline çıkmışlardı. Bütün doğu bölgelerini dolaşmışlar, sıra şimdi batıya gelmişti. Fakat alay mutemedi bu işe daha başlamadan, bir gün evine dönmek istedi: çoluğunu çocuğunu özlemişti.

Ama Bodur Bengt'e böyle söylemedi. Atın birkaç gün dinlenmesi, azığın tamamlanması lâzım, diyerek asıl arzusunu gizledi. "Hem sonra kutu da doldu, kırda bayırda paralarla dolaşmaktansa önce onu boşaltalım, paraları Karlstadt'a gönderelim!" diyordu.

Fakat istikametini Morbacka'dan yana çevirdiği gün şiddetli bir kar tipisi başladı. Yollar az zamanda öylesine karla kapandı ki yolculuk, ancak âdeta gidişle mümkün olabiliyordu. Klarelf ötesindeki Ölsaeter'den geçtikleri sıra karanlık çökmeye başladı; az sonra Nordsjö çiftliği yakınlarından geçerlerken Bengt, ufak bir dönemeç yapmanın, orada geceliyecek bir yer istemenin herhalde iyi olacağını söyledi. Fakat dedik ya, mutemet yurdunu özlemişti bir kere, sonra da Morbacka'ya iki mil mesafedeydiler; bu durumda Bodur Bengt'le, daha on, on bir saat yolda kalsalar bile, en iyisi, evlerinde kendi yataklarında uyumak olduğu hususunda anlaştılar.

Nordsjö ile Sandviken arasındaki gür ormana girmişlerdi ki yollar geçilmez oldu, kızak çok ağır gidiyordu, doru atın kuvveti kalma-

mıştı. Her adımda duruyor, ne kamçı, ne de müşfik bir söz onu yerinden kımıldatamıyordu.

"Vaziyet kötü, Bengt!" dedi mutemet. "Söylesene kuzum, bu yakınlarda bir kulübe yok mudur?"

"Var beyim, çok da uzakta değil. Ama oraya gidemeyiz."

"Ne düşündüğünü tahmin ediyorum, Bengt!" cevabını verdi mutemet. "Kulübe it kopuk yatağıdır herhalde. Dürüst insanlar oraya gitmekten çekinir. Fakat Nordsjö'den buraya üç saatte gelebildik; at ise yorgunluktan bitap düştü. Kendini toparlaması için onu bir saçak altına çekmemiz lâzım!"

"Hayhay beyim, siz nasıl isterseniz öyle yapın!" dedi Bodur Bengt.

Efendisi, uşağın kulübeye gitmenin aleyhinde oluşunun haklı tarafları bulunduğunu biliyordu, netekim karar verdi, bir kere daha şoseye çıkmayı denedi.

Kızaktan indiler, karları çiğniyerek ata yol açmaya başladılar, at onları ağır ağır takibediyordu. Zahmetli bir işti bu. Bodur Bengt'e bile zor geliyor; mutemedin üzerinde ta dizlerine kadar çıkan çizmeler, kurt kürkü, yol kuşağı olduğu için o bütün bütün soluk soluğa kalıyordu.

Kulübeye hemen hemen yaklaşmışlardı ki: "Yok, Bengt, olmaz böyle!" dedi mutemet. "Ben de atın vaziyetindeyim. Sen git, içeri gir de barınacak bir yer iste!"

Bodur Bengt'e emre boyun eğmekten gayri yapacak bir iş kalmamıştı. Ama ona kalırsa yanlarındaki kuronlarla böyle bir haydut yatağına girmeye kalkışmaktansa bütün geceyi kızakta geçirmek daha münasipti doğrusu. Başlarına bir felâket gelecekti muhakak, Bengt bunu açıkça seziyordu.

Bengt gidip kulübeye girdi, karı koca rahatça ocak başına kurulmuşlardı. Gelenleri dostça karşıladıkları iddia edilemez. Bin dereden su getirdiler: öteki odanın ısıtılmamış olduğunu; beylere verilecek yatakları, örtüleri olmadığını söylediler.

Fakat neticede razı oldular. Kadın yan odaya odun taşıdı, odayı ısıttı. Adam eline bir kürek aldı ve atın, kızağı kulübenin önüne kadar çekebilmesi için karın kürünmesinde Bodur Bengt'e yardım etti.

Bodur Bengt, kızağın yanına gelince alay mutemedini yorgunluktan uyumuş buldu.

"Bak hele, kuronlara pek de aldırdığı yok!" dedi adam, sırıtarak.

Bodur Bengt soluyarak cevap verdi: "Sen ne diyorsun, bugüne kadar kuronların tek Schilling'ini bile kaybetmemiştir o!"

Mutemetle Bodur Bengt, bir yere inecek oldular mı para kutusunu eve daima efendisi taşır, Bodur Bengt de yiyecek kutusunu getirirdi.

O gün Bodur Bengt, efendisinin çok yorgun olduğunu görünce kızağı, atın barınacağı

derme çatma sundurmaya çektikten sonra ona: "Siz gidin, yatın beyim!" dedi. "İki kutuyu da ben alır, gelirim."

"Kutunun birini getir, kâfi!" dedi mutemet. Bunu söylerken de aklında yalnız para kutusu vardı, çünkü öteki kutuda yiyecek bitmişti nasıl olsa. Fakat Bodur Bengt bunu düşünemedi.

Koşumunu çözüp atı sundurmaya götürdü. Dönüp geldiği zaman efendisi kulübeye girmiş, adam da ortadan yok olmuştu. Para kutusu kızakta değildi, fakat bunda bir gayritabiîlik yoktu ki!

Bodur Bengt içeri girdiği vakit mutemet, harap bir odada pencere kenarında oturuyordu. Çıkan ses, yanaşmanın, kapı yanına bir kutu koyduğunu gösteriyordu, mutemet çok yorgun olduğu için başını çevirip de bakmadı. "Kapıyı kitle, Bengt, anahtarı da üstünde bırakma!" dedi.

"Yemek kutusunu almışız, almamışız, aynı şey!" dedi Bengt. "İçinde bir şey yok zaten."

"Evet, benim de aklıma o geldi!" cevabını verdi efendisi. "Fakat zannederim, biz bu gece aç yatacağız."

Böyle söyliyerek çizmesini, kürkünü çıkarmadan üstüyle başiyle kerevete uzandı; başının altına birkaç tahta parçası çekerek hemen uyudu.

Her zaman en çok saat dörde veya beşe kadar uyurdu zaten, ama bu defa uykusunu

almış, iyice dinlenmiş bir halde daha saat ikide uyandı.

"Kalk, Bengt!" diye seslendi. "Allahın izniyle yola koyulalım da kahvaltıya Morbacka'ya yetişelim!"

Bodur Bengt hemen kalktı. Odada ışık yoktu, ama kış gecesi karanlık değildi pek. Yordamlıyarak dışarı çıkacak kadar etraflarını görebiliyorlardı.

"Sen kutunu al, Bengt! Ben öteki odaya gideyim de yatma ücretimizi vereyim."

Az sonra her şey tamamdı, hareket ettiler. Tipi dinmişti; yol henüz açılmamıştı ama oldukça hızlı gidebiliyorlardı.

"Orda geceleyişimiz yaman oldu doğrusu!" dedi mutemet.

"Ben bu kadarını tahmin etmiyordum" cevabını verdi Bengt. "Fakat berbat rüyalar gördüm, bir sürü de gürültü işittim. Kulübe sahiplerinin odasından çekiç sesleri, takırtılar geliyordu sanki. Şimdi hâlâ da kestiremiyorum; sahiden onlar yatmadılar da çalıştılar mı, yoksa ben mi rüya gördüm."

"Rüyanda benim kutuyu çaldıklarını gördün herhalde!" dedi efendisi.

Yanaşma, ayak örtüsünün altını araştırarak: "Evet, peki ama nerde sizin kutu, beyim?" diye haykırdı.

"Kutu mu?" diye sordu mutemet. "Odadan çıkarken sen aldın ya!"

"Ben mi? Ben sadece yiyecek kutusunu aldım."

"Fakat ben sana dün, sade para kutusunu getir, öteki kızakta kalsın demedim mi?"

Alay mutemedi Lagerlöf'ün, bir yanlış anlama neticesi para kutusunun kızakta bırakılmış olduğunu öğrendiği an, hayatının en korkunç anı oldu. Demek kulübedeki adam çalmıştı kutuyu, hiç şüphe yok! Peki ama ne yapmıştı acaba? Açabilmiş miydi? Hususi kilidi, muhkem çemberleriyle hakiki bir kasa gibiydi bu; fakat kırılarak açılması mümkündü ne de olsa.

Atı yolda bırakarak hızlı hızlı kulübeye döndüler.

İki yolcunun telâşla içeri girdikleri anda adam, kadın, daha da dört kişi ocağın önünde oturuyorlardı. Hiçbiri bir telâş eseri göstermedi; fakat Bodur Bengt, yeni gelmiş bu dört kişinin civarın en tehlikeli kopukları olduğunu bir bakışta anladı.

"Kar makinesi geçmeden evinize dönemezsiniz demedim mi ben size?" dedi kadın.

"Dönmesiyne dönerim!" cevabını verdi mutemet. "Ama benim para kutusu burda kalmış, onu almaya geldim."

"Nasıl olur? Kutunuzu almadan mı gittiniz? İçerde odadadır şu halde. Siz gittikten sonra içeriye kimse girmedi."

Sert bir eda ile: "Bu iş unutmak işi değil!" dedi mutemet. "Çıkarın baklayı ağzınızdan.

Devletin parasını çalanların başına neler geleceğini bilirsiniz."

"Biz koca kutuyu nereye saklıyabiliriz ki?" cevabını verdi kadın. "Odada ne var, ne yok, görüyorsunuz; kulübeyi de baştan başa arıyabilirsiniz!"

Bodur Bengt o aralık bu işi zaten yapmış bulunuyordu. Köşe bucağı karıştırmış, aramış taramış, ama bir şey bulamamıştı.

"Kutuyu gönül rızasiyle vermediğiniz takdirde," dedi mutemet, "uşağımı başınıza nöbetçi dikmekten başka yapacak iş kalmaz. Ben jandarmaları alıp gelinciye kadar kimse kulübeden dışarı çıkmıyacaktır."

"Bak helê, bu adam burda kalacak, bizi salıvermiyecek, öyle mi?" diye sordu kadın, sesi sanki gülmek istiyormuş gibi çıkıyordu. Mutemet jandarmaları getirene kadar odada altı kişiyi zaptedebilmek, Bodur Bengt'e de imkânsız görünüyordu.

Fakat Bodur Bengt, bu müddet zarfında aklı bir şeye takılmış, hep onu düşünmüştü. Fırının yandığını, çıtırdadığını duyuyor, ama ortada kadının pişirmek için bir şeyler hazırladığına delâlet edecek bir iz göremiyordu.

Hiçbir şey söylemeden gizlice sokuldu ve fırının kapağını hızla açtı.

"Gelin beyim, fırında pişen şu ekmeğe bakın!" diye bağırdı.

Evet, fırının içinde, yanmakta olan bir sıra odunun üstünde para kutusu duruyordu.

Adamla karısı, Bodur Bengt'in üstüne atılmak istediler; fakat mutemet güçlü kuvvetli bir adamdı, hırsızları geri püskürttü. Kıpırdamaya yeltenen öteki serseriler de yiyecekleri yumrukları görünce yelkenleri suya indirdiler.

Bodur Bengt fırına uzanarak kutuyu çektiği gibi dışarıya, ocağın üzerine çıkardı. Parmaklarını yakmak pahasına bile olsa bir an dahi sabredemedi, kutunun gördüğü hasarı anlamak istedi.

"Tamam, kutu hiç açılmamış!" diye bağırdı.

Sahiden de açılmamıştı. Sağlam meşe, dayanmıştı. Hırsızlar bütün gece çekiçle, törpüyle açmak istemişler; fakat ne kilit, ne de demir tokalar üzerinde bir tahribat yapamamışlardı. Son çare olarak kutuyu fırına sokmuşlar, fakat Bodur Bengt onlardan daha atik davranmıştı. Kutunun bir köşesi hafif kararmıştı, o kadar.

KAZIKLI KULÜBE

Çiftlikteki bütün ihtiyarlar, taş binalardan sonra en eski yapının kazıklı kulübe olduğunda müttefiktiler. Ama bu kulübe ilk göçmenler zamanından kalmamış, onlardan bir yüz sene kadar sonra Morbacka'nın doğru dürüst bir çiftlik olmaya başladığı sıralarda yapılmıştı.

O zamanlar Morbacka'da oturan köylüler, bir kazıklı kulübe kurmak için sabırsızlanmışlardı herhalde, çünkü az çok sivrilmiş her çiftlikte böyle bir kulübenin bulunması usuldendi. Şu var ki bu kulübe en basit şekilde yapılıvermişti; hayli alçak kazıklar üstünde duruyor, süsten gösterişten mahrum bulunuyordu. Kapısı öyle basıktı ki insanın, içeriye girebilmek için eğilmesi gerekirdi. Gelgelelim kilidiyle anahtarı, bir hapishaneye takılacak derecede büyüktüler.

Kulübede pencere hak getire, tahta kanadlarla kapatılan ufak mazgalları vardı sade. Yazları bu delikleri açık tutmak istedikleri zaman tahta çubuklardan yapılmış bir nevi sineklik takarlardı. Mazgalları kapatacak büyüklükte camlar yerleştirilene kadar ince ince çubuklarla dama tahtası şeklinde örülmüş bu sineklikleri kullanmışlardı. Deliklerden içeri öyle fazla ışık girmez, ama kulübenin içi de pek öyle karanlık olmazdı.

Kazıklı kulübe iki kattı; üst katı alttakine kıyasla daha özene bezene döşemişlerdi. Köylüler en kıymetli eşyalarını vaktiyle burada saklarlardı.

Teğmen Lagerlöf'ün zamanında kulübenin hali, yapıldığı vakitlerdekine tıpatıp uyuyordu ihtimal. Belki saçağı yenilemişler, ama geri kalan kısımlar eskisi gibi kalmıştı. Basamakları ayak basılamıyacak kadar üst üste ve dar olmasına rağmen merdivende de hiçbir şey de-

ğişmemiş, mazgallara tek cam olsun takılmamıştı.

Sonbahrda kulübenin içi muhteşem bir hal alırdı. Alt katta içleri yeni öğütülmüş un dolu koca koca sandıklar sıralanır; onların yanında salamuraya konmuş sığır, domuz etleriyle ağızlarına kadar dolu iki geniş fıçı durur, bunların da yanında sonbahar kesiminde hazırlanan çeşit çeşit sucuklarla dolu kovalar, tekneler görülürdü. Ta geride köşede bir ringa balığı fıçısı, tuzlu gümüş balığı, hattâ bazan som balığı dolu ufak bir başka fıçı; içlerinde salamura fasülyeler, ıspanaklar, sarı yeşil bezelyeler olan kablar kacaklar bulunurdu.

Üst katta yazdan doldurulmuş, kışa saklanan büyük yağ kabları duruyordu. Mazgalların üstündeki raflarda sıra sıra peynirler görülüyor, tavandan aşağı geçen yıldan kalma tütsülenmiş jambonlar sarkıyordu. Çiftlikte yetiştirilen şerbetçi otları çuvallarda pufla döşekler gibi kabarıyor, başka çuvallarda çimlendirilmiş hububat muhafaza ediliyordu. Bir yıllı erzak buraya istif edilmişti.

Bu erzak deposu kâhya kadının emrindeydi. Burası onun malikânesiydi âdeta, anahtarı hemen her zaman onun elinde bulunuyordu. Matmazel Lovisa Lagerlöf mutfakta, mutfak odasında istediğini yapıyor, ama erzak deposunu kâhya nine bizzat idare ediyordu.

Kâhya nine ayrıca mutfakta belli başlı yemeklerin pişirilmesini de kendi üzerine al-

mıştı. Reçel kaynatılacakmış, ringa balığı pişirilecekmiş, çörektir, kurabiyedir yapılacakmış, bunları matmazel Lovisa da hazırlıyabilirdi; fakat iş bir kızartma yapmaya, peynir hazırlamaya yahut katı ekmek pişirmeye gelince kâhya nine âmir mevkiine geçiyordu.

Morbacka çocukları onu çok seviyorlar, ona karşı hudutsuz bir itimat besliyorlardı. Onu bütün çiftliğin en önemli şahsı olarak görmelerinde noksan bir taraf yoktu pek.

Ziyarete gelen bütün akrabaların kâhya nineye merhaba demek için hemen mutfağa gittiklerini görüyorlardı çünkü; mühim bir aile meselesiyle karşılaşılınca teğmen Lagerlöf de onu çağırıyor, bu işi onunla görüşüyordu. Daniel ve Johann'a, yılbaşı veya paskalya tatilinden sonra okullarına dönecekleri vakit kâhya nine ile de vedalaşmaları tembihleniyordu.

Çocuklar, bütün misafirlerin, mutfağında böyle sadık bir hizmetçisi bulunduğu için bayan Lagerlöf'ün Allahın bahtiyar kulu olduğunu söylediklerini de işitiyorlardı. Kâhya nine her türlü israfın önüne geçiyordu.

Hem sonra hiçbir yerde Morbacka'daki gibi kışlık bira, kuru ekmek, böyle enfes yemekler bulunamazdı doğrusu; bütün bunlar kâhya ninenin eseriydi sadece, herkes bunu biliyordu.

Çocukların ona, evin temel direği göziyle bakmalarına şaşmamalı şu halde. Kâhya nine-

siz Morbacka'nın teker meker yuvarlanıp gideceğine iman etmişlerdi.

Derken günün birinde küçük Anna Lagerlöf, kendisini dehşete düşüren bir sır öğrendi. Bu sırrın ağırlığını bir başına taşıyamadığı için onu hemen kardeşi Selma'ya da açmak zorunda kaldı: Anna, hizmetçilerin birinden kâhya ninenin evli olduğunu, bir kocası bulunduğunu işitmişti.

İki küçük kız, anlatılamaz bir heyecan içindeydiler. Kâhya nine eğer evli ise, eğer bir kocası varsa Morbacka'da temelli kalacağı şüpheliydi şu halde.

Kâhya nine giderse, şimdi bu kadar iyi bir yardımcıya sahip anneleri ne yapardı o zaman? Mutfağa uğrıyacak olsalar onlara tatlı yiyecekler ikram eden kâhya ninesiz, nice olurdu halleri? Bütün çiftlik kâhya nine olmayınca nasıl yaşar giderdi?

İki küçük kız, meselenin iç yüzünü muhakkak öğrenmek istiyorlardı. Kâhya kadının sahiden evli olup olmadığını yeni dadıları Maja'dan sorup öğrenmeye karar verdiler.

Evet, Maja meseleyi biliyordu. Bu işin olduğu sırada Morbacka'da çalışmış annesinin bundan bahsettiğini duymuştu.

Çocuklar, kâhya ninenin evliliğinden o vakte kadar hiçbir şey sezinlememiş olmalarına rağmen doğruydu, yalan değildi bu! Kocası sağdı henüz; Karlstadt'da oturuyor, marangozluk yapıyordu. Keşki ölmüş olsaydı!

Bu iş şu şekilde olmuştu: Teğmen Lagerlöf'le kardeşi Karlstadt'a okula giderlerken anneleri, sadık hizmetçisi Maja Persdotter'i de onlarla birlikte göndermişti. Kâhya kadın gençlerin işlerine bakacak, yemeklerini pişirecekti. Maja Persdotter orada marangozla tanıştı, adam evlenme teklif etti.

Maja'nın annesinin anlattığına göre baharda kâhya kadın Morbacka'ya dönüp de evlenmek istediğini söyleyince hanımı buna pek üzülmüş, korkmuştu âdeta; hizmetçisini kaybetmekle en değerli hazinesini kaybettiğinden şüphe etmiyordu çünkü. "Evleneceğin adam ne biçim adam, Maja?" diye sormuştu. "Dürüst bir insan olduğunu biliyor musun?"

"Elbette!" demişti kâhya kadın. "Bir marangoz ustası; dükkânı var, malı mülkü var, işleri yolunda, her an evlenebiliriz, bundan iyisini bir daha bulamam ben!"

"Sen ki hep köyde yaşadın, senelerini bir şehrin çıplak sokaklarında oturmakla geçirebilir misin?" diye sormuştu büyükanne.

Kâhya kadın bundan korkmuyordu. Saadete kavuşacaktı. Gayet rahat bir hayatı olacak; ekmeğini kendi pişirmek, birasını kendi yapmaktan kurtulacak, çarşıya giderek ev için lüzumlu öteberiyi hazır alacaktı.

Büyük anne, Maja Persdotter'in böyle bir ağız kullandığını görünce aklı başına geldi: Hizmetçisi evlenme delisi olmuştu, düğün hazırlıkları yapmaktan başka çare kalmıyordu.

Düğünleri Morbacka'da yapıldı, damat geldi; uslu akıllı, namuslu dürüst bir kimseye benziyordu. Düğünün ertesi günü karısını alıp Karlstadt'a gitti.

Ama iki hafta sonra, hattâ o kadar bile olmamıştı, büyük anne bir akşam erzak deposunun anahtarını aldı; akşam yemeğine jambon kesip getirmek üzere dışarı çıktı. Anahtarı eline her alışında Maja Persdotter'i düşünür, kendi kendine kızın mesut olup olmadığını sorardı.

"Keşke Karlstadt'a gitmesine razı olmasaydım!" diye düşündü. "Yine benim sağ kolum olurdu, şimdiki gibi günde yirmi kere kilere gidip gelmezdim böyle!"

Erzak deposundan içeri giriyordu ki ağaçlık yol boyunca şoseye bir göz gezdirdi; o zamanlar önü kapanmamıştı kulübenin. Birden olduğu yerde kalakaldı; çünkü kayın ağaçları altından doğru yayan birisi geliyordu, küçüklüğünden bugüne sadık hizmetçisi Maja Persdotter'e benziyen birisi! Büyük annenin elindeki kiler anahtarı yere düştü.

Yabancı yaklaştıkça şüpheleri bütün bütün yok oluyordu. Yolcu ta önüne gelip de: "Hayırlı akşamlar, hanımcığım!" deyince büyük anne gözlerine inanabildi.

"Sahiden sen misin, Maja?" diye sordu. "Niçin geldin? O iyi kalbli kocan nerde?"

"Kocam bütün gün içiyor!" cevabını verdi kâhya kadın. "Evlendik evleneli sarhoş olma-

dığı gün yok. Marangozlukta kullandığı ispirtoyu içiyor. Böyle domuzuna bir adamla yaşamam imkânsız!"

"Ama hani çarşıya çıkıverdin mi olup bitecekti her şey, hani iş görmekten kurtulacaktın!" dedi büyük anne.

"Ben sizin işlerinizi görmek istiyorum, hanımcığım, ben beni kabul ettiğiniz takdirde sizi el üstünde tutmak istiyorum!" diye temin etti kâhya kadın. "Gece gündüz hep Morbacka'yı özledim."

"Gel içeri de kocamla konuşalım bu işi!" dedi büyük anne. O kadar sevinmişti ki gözleri yaşarmıştı. "İnşallah bundan sonra hayatta birbirimizden ayrılmayız artık!" diye de ilâve etti.

Dediği gibi de oldu. Kâhya kadın Morbacka'da kaldı. Kocası, karısını geri getirmenin boşuna olduğunu anlamıştı. Kalkıp da karısını almaya gelmedi; karısı olduğu yerde kalabilirdi. Kâhya kadın parmağındaki yüzüğü çıkardı, çamaşır sandığına koydu; bir daha da bu meseleden hiç bahsedilmedi.

Teğmen Lagerlöf'ün küçük kızları, bütün bunları dinledikten sonra rahatlıyabilirlerdi; ama daha uzun zaman korkularını devam ettirdiler. Marangoz hayatta olduğu müddetçe günün birinde aklına eser, karısını almaya gelebilirdi. Şoseye bakan erzak deposunun önüne her gidişlerinde adam yoldan çıkıverecek sanıyorlardı. Hem sonra, dadıları onlara, adam ge-

lip de karısını geri istiyecek olursa kâhya ninenin muhakkak onunla gitmesi gerektiğini de söylemişti.

Kâhya ninenin kaç yaşında olduğunu doğru dürüst bilmiyorlardı. Hangi yılda doğduğunu nine kendisi de unutmuştu, kilise kütüğündeki tarih doğru değil, diyorlardı. Yetmişini aşmış olmalıydı, ama marangoz bu kadar mükemmel bir kadını geri istiyebilirdi pekâlâ!

Kâhya nine giderse Morbacka ne olurdu?

HİZMETKÂRLAR ODASI

Bir çiftlikte çalışan bir hizmetkârın üst başının da efendileri tarafından yapıldığı eski zamanlarda kadınlar, bütün sene işten baş alamıyorlardı tabiî. Uzun, karanlık kış gecelerinde; uzun, karanlık kış sabahlarında çıkrık başında oturur ve dokuma tezgâhına iplik hazırlarlardı. Ama bizzat dokuma işine ilkbahardan, günlerin uzamasından önce başlıyamazlar, çünkü bu iş ancak aydınlıkta yapılabilirdi.

Köyün terzisi gelmeden abaların, ketenlerin, pamukluların, daha ince yünlülerin hazırlanmış olması için dokuma tezgâhı başında harıl harıl mekik sürmek icabederdi. Ama tezgâh mutfakta olduğu müddetçe işler doğru dürüst ilerlemezdi bir türlü. İyisi mi dokuyucu kızlar bir odaya çekilip rahatsız edilmeden çalışmayı tercih ederlerdi.

Bunun için eskiden hatırı sayılır her çiftlikte ayrı bir dokuma odası vardı, Morbacka'da da böyle bir oda bulunuyordu. İlk rahipler devrinden kalma idi bu oda. Hizmetkârlar odasının üstüne bir kat daha çıkılmıştı; bu katta iki basık oda; duvarları balçıktan, tavanları direkli bu odalarda birer tuğla soba bulunuyordu. İçerlek odada baş hizmetkâr oturuyor, öndekinde iki pencere kenarında birer dokuma tezgâhı duruyordu.

Hizmetkârlara emeklerinin karşılığı elbise, üst baş olarak ödenmek âdeti kalkmış olmakla, artık nakit para verilmekle beraber tezgâhlar, teğmen Lagerlöf'ün zamanında işliyordu henüz. Bayan Lagerlöf'ün en büyük zevki kumaş dokutmaktı. Havlu, yatak çarşafı, masa örtüsü, paspas, perde, mobilya yüzü, çamaşırlık bez kabilinden, ev ihtiyaçlarında kullanılan her ne varsa bu tezgâhlarda dokunuyordu. Bayan Lagerlöf, dokuma tezgâhlarını bütün yaz çalıştırırdı.

Sonbahar gelince tezgâhlar bir kenara bırakılır, onların yerine üzeri baştan başa zift lekeleriyle örtülü uzun, alçak bir masa konur; hizmetkârlar odasından yuvarlak, üç ayaklı tabureler getirilirdi. Köy kunduracısı asker Svens'in beklendiğine işaretti bu.

Kunduracı ile çırakları, çok geçmeden arkalarında büyük çantaları çıkagelirlerdi. Çantalar; bizler, çekiçler, kalıplar, ziftli iplikler, yumak yumak kıllar, ökçe demirleri, tokalar,

çivilerle dolu olur, bunların hepsi alçak masanın üstüne serilirdi.

Uzun boylu, zayıf nahif, siyah saçlı, top sakallı bir adamdı kunduracı. İlk bakışta yaman ve tehlikeli bir adam tesiri bırakır, insan daha ziyade bir muharip karşısında bulunduğunu sanırdı. Fakat konuşacak olursanız yumuşak, çekingen bir sesle karşılaşırdınız. Mavi mavi ve uysaldı gözleri; tavırlarında ve hareketlerinde bir tereddüt okunurdu; netice olarak zerre kadar tehlikeli bir adam değildi kunduracı.

Kunduracı gelince Morbacka çocuklarının sevinçten etekleri zil çalardı. Boş saatlerinde derhal zorlu merdivenlerden yukarı fırlayıp dokuma odasına dalarlardı. Asker Svens çok çalışan, az konuşan bir adam olduğu için çene çalmaya değil; yapılan işleri görmeye, köselesinin kalıba çekilişinden kayışlarının kesilişine kadar bir çizmenin ne gibi safhalardan geçip ortaya çıktığını tetkik etmeye giderlerdi.

Kunduracı, çokluk, başı eğik, sessizce oturur, ama başhizmetkârın odasına çıkan merdivenlerde teğmen Lagerlöf'ün ayak seslerini işitince diriliveririrdi.

Kunduracı ile Teğmen alaydan arkadaştılar. Çizmeler, taban köseleleri, boyalar üzerine bir müddet görüşürler, sonra Trosanaes karargâhındaki hâtıralarını yâdetmeye geçerlerdi. İş bir kere bu safhaya dökülünce teğmen Lagerlöf, kunduracıyı razı eder, ona eski bir asker türküsü söyletirdi. Başka harb şarkıların-

dan çok farklı bir türküydü bu, çünkü: "Biz İsveçli kahramanlar, çarpışmaktan hoşlanmayız!" diye başlıyordu. Bu türküyü 1848 yılındaki Danimarka seferinde, "Tereyağlı Ekmek Harbi" denen savaşta bizzat askerler düzmüşlerdi.

Kunduracı Svens'in, terzi Lager hakkında hikâyeler anlatmaktan hoşlanması pek ömürdü doğrusu. Terzi Lager, alay mutemedinin zamanında nice nice defalar yine bu odada oturmuş, üst baş dikmişti. Kunduracı ne kadar gamlı, durgun bir adamsa o kadar neşeli, şakacı bir adamdı terzi.

"Teğmenim, siz terzi Lager'in, kendisine bu ismi almaya kalktığı zaman neler olduğunu işitmişsinizdir herhalde!" derdi kunduracı.

Teğmen, bu hikâyeyi "Ey Rabbimiz..." duası kadar mükemmel bildiği halde yine de: "İşitmişimdir belki, ama bir de siz bildiğiniz gibi anlatın, Svens!" cevabını verirdi.

"Dinleyin öyleyse: benden önce olmakla beraber benim gibi askerdi Lager. Alayda asıl adının Lars Andersson olduğunu söylüyorlardı. Derken bir emir geldi: alayda sürü sürü Andersson, Johannsson olduğu için bu askerlerin kendilerine yeni isimler seçmeleri istendi.

Bir gün Trosnaes'de yapılan bir yoklama esnasında askerler peş peşe Teğmenin babası mutemet Lagerlöf'ün yanına çağrıldılar; alay defterine hangi ismi kaydettirmek istedikleri soruluyordu. Lars Andersson da içeri girdi;

mutemet onu tanıyor, bu terzinin ne şakacı bir adam olduğunu biliyordu; çünkü terzi seneler senesi haftalarca Morbacka'da bulunmuş, mutemetle adamlarına elbiseler dikmişti. Gelişinden gidişine kadar çiftlik alaylar, kahkahalarla çın çın öterdi. Civarın bütün çiftliklerindeki insanların taklitlerini yapar, bir hokkabaz gibi hünerler gösterir, bir çubuğa üfliyerek insanda bütün bir alayın yürüyüşe geçtiğini işittiği hissini uyandırırdı. Tehlikeli bir adamdı da: çeşit çeşit yalanlar uydurur, çiftliktekileri birbirine düşürürdü.

Karşısındakinin işi şakaya boğmasını önlemek üzere ciddî bir tavır takınarak: "Sen hangi ismi aldın, Lars Andersson?" diye sordu mutemet.

"Bakın hele, mutemet bey!" cevabını verdi terzi. "İstediğim ismi alabilir miyim?" Hangi ismi alsın diye derin derin düşünüyormuş hissini vermek için de alnını kırıştırdı.

"Evet, Lars Andersson, istediğin ismi alabilirsin!" cevabını verdi mutemet. Ama adamını tanıdığı için bunun saçmasapan bir kelime değil, doğru dürüst efendice bir isim olmasını da ilâve etti.

Teğmenim, babanızı hatırlıyorsunuz, değil mi? Çok iyi adamdı şüphesiz; ama uzun boylu ve heybetli olduğu, kara kara çok gür kaşları bulunduğu için birçokları ondan korkarlardı.

Şu var ki terzide korku morku arama!

"Öyleyse benim adım Lagerlöf olsun!" dedi terzi. "Çünkü şerefli ve meşhur bir isim bu! Bütün Wermland'da bundan daha çok saygı toplamış bir isim bilmiyorum."

Alay mutemedi, bu külhaninin Lagerlöf ismini almak istediğini duyunca kan beynine sıçradı.

"Olmaz!" dedi. "Aynı alayda bir isimden iki tane olamaz."

"En az üç tane Uggla ismi var, Liliehöök ismi ise dört tane!" cevabını verdi terzi. "Hem hiç kimse, zatıâlinizle beni birbirimize karıştırmıyacaktır."

"Canım, Lars Andersson, bunun imkânsız olduğunu anlamıyor musun?" diye sordu mutemet.

Terzi tam bir ciddiyet ve tevazu içinde şunları söyledi: "Siz beni istediğim ismi almakta serbest bırakmasaydınız ben bu ismi seçmezdim tabiî! Sözlerinize güvenileceğini biliyorum."

Ve sustu. Alay mutemedi derin düşüncelere dalmış, oturuyor, bu nazik vaziyetten kendisini nasıl kurtaracağını hesaplıyordu. Bütün alayın diline düşeceğini bilmekle kalmıyor, bu terzi gibi çapaçul bir adamın Lagerlöf ismini almasını asla istemiyordu.

"Dinle, Lars!" diye söze başladı. "Alay dahilinde her ikimiz aynı ismi taşıyabiliriz belki; ama Morbacka'da bu imkânsız! Arzunu ille

gerçekleştirmek istersen bundan böyle Morbacka'da terzilik etmeyi aklından çıkar!"

Bu defa korku sırası terziye gelmişti, Morbacka'da geçirdiği haftalar senenin en güzel haftaları oluyordu çünkü. Hiçbir yerde oradaki gibi güler yüzle karşılanmıyor; hiçbir yerde hikâyelerine, şakalarına Morbacka'daki kadar gülüp sevinmiyorlardı.

Karşısındakinde bir duraklayış olduğunu görünce mutemet devam etti: "İstersen Lager ismine razı ol!"

Böylece terzi, Lager adını kabul etmek zorunda kaldı; ömrü boyunca da Lager ismini taşıdı.

HİZMETÇİ KADIN

Yaşlanmış bir kızdı bu! Senelerce Filipstadt'ta bayan Lagerlöf'ün annesi, babası yanında çalışmış, daha sonraki hanımını daha çocukken tanımıştı. Şimdi ihtiyarlık günlerini Aemtervik'de geçiriyor, ama senede bir iki kere Morbacka'ya misafirliğe geliyordu.

Uzun boylu ve güzeldi, ak pak saçları, düzgün bir ağzı, enerjik bir burnu, ciddî bir hali vardı. Rahiplerden, din kitapları satan seyyar satıcılardan hoşlanıyor; dinî toplantılara, dikiş derneklerine gidiyordu. Danslardan, romanlardan, aşklardan konuşulamazdı onunla; bu gibi şeylere tahammül edemiyordu.

Keza onun yanında ne bir kimse çekiştirilebilir, ne de giyimden kuşamdan bahsedilebi-

lirdi: Dünya günahlarına kulaklarını tıkayordu.

Onunla konuşulabilecek bir mevzu bulmak kolay değildi doğrusu. Kala kala ortada sadece havadan, yemeklerden söz açmak kalıyordu. Bunlar bir müddet için işe yarar, nihayet bu mevzular da tükenirdi; konuşkan değildi çünkü; bütün sorulara kısa ve tartılı cevaplar verirdi.

Onu konuşturmak için tek çare vardı, ama bu da cesarete bakardı. Bir müddet bir başrahibin konağında kâhyalık etmişti; başrahibin yirmi çocuğu vardı; hepsi de halen hayatta, yetişkin çocuklar. Hizmetçi kadın bu aile ile yine görüşüyor, onların lâfını etmekten çok hoşlanıyordu.

Bir ikindi üstü Morbacka'da oturmuş, kahve içiyorlardı. Üzerinde fincanlar, tabaklar, şeker kabı, kaymak kâsesi, gevrek sepeti olduğu halde servis tepsisi, yemek masasında duruyor, bunun yanında kahve pişirme aleti bulunuyordu; çünkü ancak kibar misafirlere kahveyi dışarda kahvedanlığa koyup getirirlerdi.

Herkes sıra ile fincanına kahve koyuyordu. Herkes bir şeker; bir çavdar, bir de buğday gevreği alıyordu. Simit, çörek veya poğaça olunca da bir taneden fazla almazlardı. Fincanını dolduran tekrar yerine oturuyor ve kahvesini orda içiyordu. Kanapenin bir köşesinde bayan Luise Lagerlöf, öbür köşesinde matmazel

Lovisa oturuyor, teğmen Lagerlöf sırf kendine ait olan, başka hiç kimsenin oturamadığı salıncak koltuğunda yer alınış bulunuyordu. Johann'ın hususi öğretmeni bay Tyberg bir hezaren koltukta oturuyor, dördünün ortasında kızılağaçtan yapılmış yuvarlak bir masa duruyordu. Pencere kenarındaki ufak masalardan birinin önüne Johann Lagerlöf, bir başka masacığın önüne de Anna oturmuşlardı. Sobanın bulunduğu köşedeki oyun masasının başında evin en küçükleri Selma ile Gerda oturuyordu; bunlar daha pek küçük oldukları için kahve içmiyorlar, birer bardak sütle kanaat ediyorlardı.

Hizmetçi kadın o gün ziyaretlerine gelmiş, kahvaltıya da kalmıştı. Her zaman yemek masasının altında duran siyah, hezaren iskemlelerden birine oturmuştu; yeri hemen hemen odanın ortası olduğu için herkes onu görebiliyor, onunla konuşabiliyordu.

Kahvelerini içerlerken tehlikesiz bütün mevzuları konuşmuşlar, hepsini tüketmişlerdi; bunun üzerine sohbetin sekteye uğramasına tahammül edemiyen teğmen Lagerlöf; hizmetçiden misyonların, seyyar kitap satıcılarının, dinî toplantıların, dikiş derneklerinin ne halde olduklarını sormaya başladı.

Teğmenle hizmetçinin ne tabiatta insanlar olduklarını bilmek, bu işin altından çapanoğlu çıkacağını bilmek demekti.

Bayan Lagerlöf, konuşmayı başka mecraya sürüklemeye çalıştı, matmazel Lovisa, ağabeysini dirseğiyle dürttü, bay Tyberg pek güzel olmuş kahve hakkında araya lâf sokuşturdu. Ama Teğmenle hizmetçi kadın bildiklerinden şaşmadılar, iyiden iyi kızışmaya başlıyorlardı.

Bayan Lagerlöf, yüzde yüz biliyordu ki, hizmetçi kadın, Teğmenin, misyon hakkında sarf edeceği bir sözden alınacak olursa en az bir yıl semtlerine uğramıyacaktır. Halbuki kadıncağız, hiç değilse altı ayda bir Morbacka'ya gelip birkaç öğün iyi yemek yemek, giderken de bir hayli un yüklenip götürmek ihtiyacındaydı.

Bayan Lagerlöf, bu korku içinde, hizmetçiye, başrahibin yirmi çocuğunun ne olduklarını sormaktan başka çrae göremedi.

Hizmetçi kadın, misyonu, din kitabı satan seyyar satıcıları, dinsizleri, hattâ kâfir Teğmeni hemen unuttu, yüzü ışıyıverdi, derhal anlatmaya koyuldu:

"Hayatımın en tuhaf hâdisesidir bu. Biz o çiftlikte her on beş günde bir dağlar gibi çamaşır yıkardık; tekneler çamaşırla dolar, taşardı. Hiçbirimiz yemeğimizi tek başımıza yiyemezdik, çünkü yanımıza birer çocuk almak zorundaydık; çocuğa da mama hazırlamak, onu da doyurmak icabediyordu. İç çamaşırı dikileceği zaman eve toplarla bez gelirdi; kundura-

cı, terzi, dikici kadın civarda başka eve gitmezler, bu evde bol bol iş bulurlardı."

Konuşmayı hararetlendirmek için bayan Lagerlöf: "Peki ama, Anna," dedi. "Başrahiple karısı bu kadar çok çocuğu nasıl büyütebildiler?"

"Büyüttüler işte, hepsi de yetiştiler, mükemmel birer insan oldular!" cevabını verdi hizmetçi. "Hepsi de iyi çocuklardı. Evin en büyük kızı Eva'nın, çocuk öteberisi dikmekten, küçüklere bakmaktan yana ne çok işi vardı, bir düşünün! Ama daha on yedisinde iken Skilanda'da diakonus Jansson'la evlendi, Jansson ölünce de Westergötland'lı bir rahibe vardı. Eva'nın da bir sürü çocukları oldu; ama o, ilk evlenişinden sonra anasının, babasının evine bir daha hiç uğramadı."

"Orasının zaten tıklım tıklım dolu olduğunu düşündü herhalde!" dedi teğmen Lagerlöf, soğuk bir sesle.

Sobanın bulunduğu köşedeki küçükler bu söz üzerine gülüştüler, ama hizmetçinin sert bakışı karşısında hemen susuverdiler.

"Onun küçüğü, Adam adında bir oğlandı!" diye devam etti hizmetçi. "Ben ömrümde bundan daha yaygaracı çocuk görmedim. Sonradan rahip oldu, dualarını öyle gür sesle okuyordu ki saray vaizliğine alındı. Hangi kızla istese evlenebilirdi, ama ömrü boyunca bekâr yaşadı, sebebini bilmiyorum."

"Yaa, vay canına!" dedi bay Tyberg; küçükler tekrar kikirdemeye başladılar; hizmetçi kadın, bay Tyberg'le çocuklara gözlerini belertiverince hepsi birden ürküp sustular.

"Onun da küçüğü Noah adında bir erkek çocuğu!" dedi hizmetçi. "Ne dersiniz, balık tutmakta üstüne kimse yoktu onun; evin balıklarını o tutardı, annesiyle ben minnettar kalırdık ona. Halland'a rahip oldu, ömrü boyunca her yıl anasına, babasına bir fıçı tuzlu som balığı gönderdi."

"Ta kendisi, som balığı!" dedi teğmen Lagerlöf, bir parti som balığı getirtelim diyecekti, ama hizmetçinin sözünü kesmek kabil olmadı.

"Onun da küçüğü, Sem adında bir erkek çocuğu! Noah ne kadar usta bir balıkçı ise bu da o derece mükemmel bir avcıydı. Ah, ah, onun tutup tutup getirdiği yaban horozlarını, tavşanları görmeliydiniz! O da rahip oldu, Schonen'deki kilise vakıflarının başına geçti. Her kış eve kendi eliyle vurduğu bir karaca gönderirdi."

Hizmetçi kadın, Sem'in hikâyesini bitirince derin bir nefes aldı, etrafına bakındı. Hepsi sükût içinde ve mütevekkil oturuyor, içlerinden hiçbiri onun sözünü kesmeyi düşünmüyordu.

"Bu üç erkekten sonra Sara adında bir kızda sıra. Tanrı huzurunda, insanların önünde yemin edebilirim ki ben ömrümde hiyar turşusu kurmakta, ringa balığı pişirmekte bundan

daha erbap bir başkasına raslamadım. Sara evlenmedi, Stockholm'e giderek saray vaizi olan ağabeysinin evine yerleşti."

"Onun küçüğü yine bir kız, adı Rebekka!" diye devam etti hizmetçi. "Bütün çocuklar içinde en az anladığımın, bu kız olduğunu söylemeliyim. Öyle kafalı bir kızdı ki ağabeyleri gibi rahip olabilirdi pekâlâ. Hem sonra şiir yazmasını da bilirdi. Bütün memlekette, ninni düzmekte ondan daha baskın bir kimse olmadığını söylüyorlardı. Evlendi, ama olup olacağı bir öğretmenle!"

Kadıncağızın konuşması o anda sekteye uğradı; çünkü oda hizmetçisi içeri girmiş, ikinci fincan için yeni pişirilmiş kahveyi getirmişti.

"O ailede bunca insan içinde doğru dürüst kahve pişireni de var mıydı acaba?" dedi teğmen Lagerlöf.

"Lâfımı ağzıma tıktınız!" dedi hizmetçi kadın. "Tuhaftır, bu kadar çocuk içinde yalnız dördüncü oğlan, yemek ve öteberi pişirmesini çok iyi bilirdi. Adı Isaak'tı; salça yapmakta, kebap pişirmekte eli öyle yatkındı ki mutfakta bizlere büyük yardımı dokunurdu."

Bay Tyberg, lâfa karıştı: "Herhalde çocuk maması hazırlamakta erbaptı bu!"

Bu defa sade soba tarafından değil, odanın her yerinden bir gülüşmedir duyuldu; yalnız bayan Lagerlöf bu kere de ciddiyetini bozmamıştı.

Emektar hizmetçinin keyfi kaçmasın diye onu övdü: "Hâfızanıza hayranım, Anna!" dedi. "Her şeyi ne de güzel hatırlıyorsunuz."

Başka vakit gayet alıngan olan hizmetçi, başrahibin sevgili çocuklarından bahsedebilmek imkânını bulunca bu alınganlığını bir tarafa bırakır, vurdum duymazlaşırlardı. Ama bay Tyberg, oda halkını Isaak'tan kurtarmış; bu gencin, kabiliyetini ne gibi işlerde kullandığını dinlemek külfetinden onları halâs etmişti.

"Ondan sonra ikizler geliyordu: Esau ile Jacob!" diye yılmadan devam etti hizmetçi. "Birbirlerine tıpatıp benziyorlardı, ben onları asla ayırdedemezdim. Ata binmekte, atlamada, kızak kaymakta bunlardan daha mahir kimse görmedim. Ama onlar da rahip oldular."

Teğmen Lagerlöf: "Keşke cambaz olsalardı!" diye lâfa karıştı.

İstifini bozmadan: "Öbürleri gibi rahip oldular!" diye kesti attı hizmetçi. "Esau, Jaemtland'a gitti, orada dağlara tırmanmak imkânını buldu. Jacob ise Bohuslaen'e yerleşti; kayıklara, gemilere bindi istediği kadar. İkisi de yerlerini buldular; Tanrının, öbür kardeşlerine olduğu kadar kendilerine de verdiği kabiliyetlerden istifade etmek fırsatına kavuştular."

"Peki, Josef ne oldu?" diye sordu Teğmen.

Büyük bir ketumluk içinde; "Önce sıra iki kızda, Teğmenim!" dedi hizmetçi. "Sıra Rahel'le Lea'da! Bunlar bahçe işlerinden çok iyi anlıyorlardı. Biri eker, yetiştirir; öteki muzir ot-

ları ayıklardı. Piskopos misafir gelince hiçbir yerde bu kadar güzel bezelye, bu kadar enfes çilek yemediğini söylerdi. Rahel ile Lea'nın eseriydi bunlar. İkisi de birer demirhane sahibiyle evlendiler. İşte şimdi Josef'e geldim."

"O da herhalde çiftçi oldu!" dedi Teğmen.

"Evet, babasının yanında kaldı, işlerin başına geçti!" dedi hizmetçi. "Ekip biçmeyi, hayvan yetiştirmesini biliyor; ailenin ekmeğini topraktan o çıkarıyordu."

"Nasıl bildim!" dedi Teğmen ve ayağa kalktı; şapkasının, bastonunun asılı olduğu kapıya doğru yürüdü, başka bir şey söylemeden sıvışıp gitti.

"On üçüncüsü Daniel!" diye devam etti hizmetçi. "Üç kere evlendi, her karısından üçer çocuğu oldu. İsterseniz karılariyle çocuklarının isimlerini de söyliyebilirim. Ama önce yirmi kardeşin yirmisini de tamamlıyalım, daha iyi!"

Hepsi son teklifi daha uygun buldular, fakat ihtimaller karşısında bayan Lagerlöf'ü heyheyler bastı. "Hele elime işimi alıp geleyim!" dedi. "O zaman daha iyi dinlerim." Ama işini alıp gelmesi, birhayli uzun sürdü.

"On dördüncüsü bir kızdı, adı Deborah. Ekmek pişirmekte sağ kolumdu o benim. Evlenmedi, evden ayrılmadı, küçük kardeşlerini büyütmekte annesine yardım etti. Ara sıra kıza bir hal olur, rahiplerine evlenmeyi yasak ettiği için Katolik dinini sevdiğini söylerdi..."

Hizmetçi kadın tam bu noktaya gelince kapıda hafif bir gıcırtı duyuldu: Bay Tyberg o kadar sessiz dışarı sıvışmıştı ki kapı kapanmadan kimse bunun farkına varmamıştı.

"On beşincisi bir kızdı, adı Martha. İnsan ondan daha güzelini bulamazdı dünyada, ama o da terelelliydi biraz. Sırf yurdundan yuvasından çekip gidebilmek için henüz on yedisinde, altmış ikilik bir başrahiple evlendi."

Şimdi de Johann'la Anna ayağa kalkmışlardı. Hava karardığı için dışarı gidip ışık getireceklerini söylediler. Ama ışığı alıp gelmeleri uzadıkça uzadı.

"On altıncısının adı Mara!" diye devam etti hizmetçi. "Çirkindi bu. Ne rahip, ne de başka birisi, hiç kimseyle evlenmiyeceğini söylerdi. Ama mümkün olduğu kadar çabuk, evden kurtulmak istediği için gitti, bir yanaşma ile evlendi."

Matmazel Lovisa, kanapenin köşesinde sadık ve sessiz, uyuyordu hâlâ. Mışıl mışıl uyuyor, ama hikâyeci bunun farkına varmıyordu.

"Ben başrahibin evinden ayrıldığımda on yedincisi, henüz on sekiz yaşındaydı. Evde oturuyor, kardeşlerine yollanacak mektupların yazılmasında annesine yardım ediyordu; tek insan bu işin altından kalkamazdı çünkü!"

O anda dışardan birisi kapı tokmağını kımıldattı, kapı hafiften aralandı, ama yine derhal kapandı.

"On sekizincisi," diye azimle devam etti hizmetçi. "On beşindeydi henüz; ama Amerikaya gideceğini söylüyor, sebep olarak da ağırlıkları altında ezildiği bunca kardeş ve akrabaya tahammül edemediğini ilâve ediyordu. On dokuzuncu, yirminci numaralar; son görüşümde henüz on üç, on dört yaşındaydılar!"

Hizmetçi kadının bu sözleri söylediği anda elinde örgüsiyle bayan Lagerlöf, bir lâmba ile Johann ve Anna, odadan içeri girdiler; matmazel Lovisa uykusundan uyandı.

"Teşekkür ederim, Anna'cığım!" dedi bayan Lagerlöf. "Anlattıklarını hiç unutmıyacağız. Bu, hem benim, hem de çocuklarım için çok istifadeli oldu."

GELİN TACI

Matmazel Lovisa Lagerlöf, gelin giydirirdi. Bununla beraber köyde evlenen her genç kızın, kendisini süslemesi için matmazel Lovisa'ya geldiğini sanmayınız. Hayır, bu iş yalnız en muteber evlerin kızlarına yapılırdı. Bazan yılda üç dört kız evlenir, bazan da hiç düğün olmazdı.

Morbacka'da rahiplerin yaşadığı eski devirlerde, bilhassa nikâhları kilisede kıyılacak gelinleri süslemek; rahip hanımının vazifelerinden biriydi herhalde. Matmazel Lovisa'nın annesi, büyük annesi, onların anneleri, nineleri

hep aynı şeyi yapmışlardı şüphesiz. Matmazel Lovisa'ya kadar gelmiş eski bir âdetti bu.

Matmazel Lovisa, aynı zamanda, nesiller boyunca Morbacka'da birikmiş bunca gelin zinetlerinin de vârisi olmuştu. Eski, büyük bir dolabı vardı: Gözlerden birinde taklit incilerden, mercanlardan, kehlibarlardan yapılmış uzun gerdanlıklar duruyor; ayrıca saçları yarım arşın kadar yukarda tutan eski bağa taraklar koleksiyonu; üzerlerinde ya çiçek resimleri, yahut beyaz ipek bir kılıf olan ve gelinin köylü kıyafeti başlık ve cepken giydiği zamanların âdetine uygun hazırlanmış birkaç ufak, yuvarlak mukavva bulunuyordu. Dolabın gözünde bir de kartondan ve yüksek bir gelin tacı vardı; bu tacın çıkıntıları kısmen altın yaldızlı kâğıtla, kısmen de yeşil yahut pembe tafta ile donanmıştı. Yine orada suni güllerden yapılmış çelenkler, üzerlerinde pembe ipek çiçekler dikili arşınlarca yeşil kurdeleler de bulunuyordu. Aynı göz alınlara dökülecek Jenny Lind zülüfleri, düğmeleri yaylı saç tokaları; uzun, taklit inciler taşıyan küpeler; üzerlerinde sahte yakutlar, ametistler, safirler bulunan çeşit çeşit broşlar, bilezikler, pirinç ayakkabı tokaları da ihtiva ediyordu.

Bunların kullanıldığı devirlerde bir gelin süslemek hem yorucu bir işti, hem de mesuliyetli. Çünkü düğünden günlerce evvel harekete geçmek, düğün elbisesinin kollarına ve eteklerine ipek kurdeleler dikmek, bazan gelin

tacına yeni altın yaldızlı kâğıtlar yapıştırmak, yeni çiçekler hazırlamak, altın gibi parlamaları için bütün pirinç öteberiyi pırıl pırıl parlatmak icabediyordu.

Bu zinetler sahte bile olsalar başında büyük, yüksek bir taç; kalın çiçek çelenkleri; boynunda bir yığın renk renk inci dizileri; elbisesinde alacalı bulacalı ipek kordeleler; kollarında bilezikler, ayaklarında tokalarla böyle bir köy gelini karşısında hayatınızın en şahane dakikasını yaşardınız.

Vücudu zahmetli işlerle gelişmiş, yüzü açık havada çok durmak neticesi esmerleşmiş dalyan gibi, elâ gözlü, al yanaklı bir köy kızına en çok yakışan kıyafet de buydu şüphesiz. Genç kız bu kıyafetle gururlanır, kendisini akranlarından üstün görüyormuşçasına çalım satardı. Düğün günü güveyin gözüne bir kıraliçe, bir servet tanrıçası gibi görünürdü. Kırlarda açan güllerin en güzeli olur, delikanlının gözlerinde altın bir çerçeve gibi ışıldardı.

Matmazel Lovisa'nın gelin süslediği sıralarda ise artık eski süsler kullanılmaz olmuştu. Şimdi geline mersin dallarından ufak, ince bir taçla yine mersin yapraklarından küçük, ince bir çelenk yapılıyor, büyük ve beyaz bir duvak takılıyordu. Hepsi bundan ibaret. Bazan siyah ve sade yün entarinin beline kırmızı ipek bir kordele bağlanıyordu. Matmazel Lovisa gelinlere bazan, ödünç olarak altın bir broş, altın kordonlar, altın bilezikler ve altın bir sa-

at da verir; basit elbise bu sayede biraz renk ve parıltı kazanırdı.

Ama matmazel Lovisa içini çekerek eski devirleri arıyordu. Zinette ve renkte bu kadar hasis olmanın, çizgileri biraz kaba bile olsa sıhhatli bir yüzü ince, beyaz duvağın altına gizlemenin aptallık olduğunu söylüyor; bunun damada bir rüya güzelliğiyle ve iffetli görünmek istiyen solgun şehir kızlarına yakışır bir moda olduğunu ilâve ediyordu. Evet, güzeldi bu; bunu matmazel Lovisa da teslim ediyordu; ama köy kızları eski gelin kıyafetiyle çok daha güzelleşirlerdi.

Ya Allahın kırında taç için, çelenk için mersin dalları bulmanın güçlüğü! Matmazel Lovisa kendi de mersin fidanı yetiştiriyor, ama fidanlar bir türlü boy verip serpilemiyorlardı. Gelinlerse ona yardım edecek durumda değildiler.

Günün birinde matmazel Lovisa tam bir şanssızlığa uğradı. Yaşı geçkin bir kız, Kajsa Nilsdotter, Matmazele gelip kendisini süslemesini rica etmişti. Kajsa tanınmış köylü ailelerinden birinin kızı olmamakla beraber evleneceği adam bir öğretmen olduğu için böyle iyi bir izdivaç karşısında kendisini süslemek işine ancak matmazel Lagerlöf'ü lâyık görmüştü.

Matmazel Lagerlöf de hayhay demiş, ama mersin dalları tedarikinde gelinin kendisine yardım etmesini şart koşmuştu.

"Benim mersin kurumak üzere, başkasını da nerden bulacağımı bilemiyorum" demişti.

Gelin, taç ve çelenk için mersin dalları bulup getirmeyi vâdetti, ama va'dini pek kıt kanaat gerçekleştirebildi: Düğünden bir gün önce Morbacka'ya, yaprakları kararmış, dökülmüş bir iki dal parçası gönderdi; bir gelin tacına kullanılacak hali yoktu bunların.

Felâket! Matmazel Lovisa, kendi fidanında henüz yeşil kalmış dalları kopardıysa da bunlar da yetişmiyordu. Hizmetçi kızlar bir çare bulmak için büyük çiftliklere koştular; ama ya elleri boş döndüler, ya da ancak bir iki kısır dal parçasiyle dönüp geldiler. Bu yıl bütün mersinlerde hastalık vardı sanki; kara kuru yaprakları el değer değmez kopuveriyorlardı.

Gelin tacını mersinden başka bir bitkiyle örmek de imkânsızdı. Zarif ve diri kırmızı yaban mersinleri de bildiğimiz mersinleri andırıyordu. Ama tacı bunlarla yapmak gelini lekelemek demek olur, bu şekilde gelin, sahte bir izdivaç yapmış sayılırdı.

Matmazel Lovisa elindeki kavruk dalları suya koyup gece geç vakte kadar taç ve çelenk üzerinde çalıştı. Elinden geleni yaptı, fakat ümitsizdi vaziyet.

Ertesi sabah sessiz ve gizlice ağaçlıklı yoldan doğru yakındaki ormana gitti. Giderken eline bir şey almamıştı, keza eli boş döndü.

Mutfağa uğrayıp odasına giderken içini çekerek, güzel bir gelin tacı hazırlamanın, kendisine hiçbir zaman şimdiki kadar güç gelmediğini söyledi. Bu, hizmetçi kızlara o kadar dokundu ki hepsi birden daha uzak çiftliklere gidip mersin istemek teklifinde bulundular.

"Hayır, teşekkür ederim!" diye reddetti matmazel Lovisa. "Artık çok geç; gelinle güvey nerdeyse gelirler!"

Böyle deyip odasına gitti; taçla çelenge, çok boş olan yerlere bir iki dal parçası daha yerleştirdi. Sonra eserini kâhya nine ile hizmetçi kızlara gösterdi.

"Aman nasıl oldu da siz bunu tamamladınız, matmazel Lovisa?" diye sordular. "Bu taç da, bu çelenk de evvelce yaptıklarınız kadar güzel. Hani elinizde kel dallarla kara kuru yapraklar vardı sade?"

Matmazel Lovisa, mersin dallarının koyduğu suda yeşerdiklerini söyledi; yaprakların daha ziyade tozdan, dumandan kararmış olduklarını ilâve etti.

Az sonra gelin, güvey de geldiler; gelin matmazel Lovisa'nın odasında giydirildi. Hiç de genç değildi ama güzel, yakışıklı görünüyordu. Süslenmesi bitince büyük aynada kendisini seyretmesi için onu salona götürdüler; neticeden pek memnun kalmıştı.

"Bu kadar güzelleşeceğimi hiç düşünmemiştim!" dedi.

Sonra eline, damadın hediye ettiği bir ufak şişe kolonya ile bir zarif kutu aldı. Kutunun içi kuru üzüm ve çeşitli şekerle doluydu. Matmazel Lovisa'dan başlıyarak herkese üzüm, şeker tuttu. Herkesin eline önce biraz kolonya dökülüyor, sonra kutudan biraz üzüm veya şeker alıyorlardı. Bu gelin, bütün öbür gelinlerden daha sevinçli, dâha memnun görünüyor; herkes tuvaletinin güzel olduğunu, yakıştığını söylüyordu.

Az sonra gelin, güvey nikâh için önce rahibin evine, oradan da düğün şenliklerinin yapılacağı oğlan evine gittiler.

Düğünden sonraki ilk aylarda Kajsa Nilsdotter pek mesuttu. Kocası kendisinden bir hayli yaşlıydı ama Kajsa, onun ilmi karşısında öylesine bir saygı duyuyordu ki ona iyi bakmayı, rahat bir yuva temin etmeyi şahsı için bir şeref biliyordu.

Derken kulağına bir şeyler çalındı. Bunun Morbacka'lı biri tarafından ortaya atıldığı rivayet edildiyse de bu dedikoduyu yayanın kim olduğu bilinmiyordu. Bütün köyde bunun sözü edilmiş, sonunda sadık dostun biri tarafından Kajsa'nın kulağına fısıldanmıştı.

"Matmazel Lovisa, senin gelin tacını yaban mersininden yaptı!" demişti dostu.

Kajsa bunu ilk duyunca inanmak istememişti. İmkânsızdı bu. Ama sonra bu haber üzerinde düşündü. Başına konan taç, diğer taçlar kadar güzeldi; taze yeşiliyle ışıl ışıl başında

parlamıştı. Kajsa, bu tacın, başına kibar bir hanım tarafından konmasiyle ne kadar gurur duymuş olduğunu hatırladı.

Ama canım, taç aslında o kadar da yeşil miydi bakalım? Baharda evlenmişti; o sırada bütün mersinlere bir hastalık ârız olmuştu, bunu gayet iyi biliyordu. Hattâ kendisi güzel, yeşil mersin dalı bulmak için ne çok didinmiş, ama buna muvaffak olamamıştı.

Matmazel Lovisa, fakir bir kız için işi ciddiye almanın lüzumsuz olduğunu düşünmüştü herhalde. Fakat tanınmış ailelerden birinin kızına yaban mersinlerinden bir taç yapmaya asla cesaret edemezdi şüphesiz!

Kajsa bu meseleyi düşündükçe düşündü, kahırlandıkça kahırlandı; vaziyeti kocasına da açtı. Ona, eğre tacı sahiden yaban mersinleriyle yapılmışsa evlenmesinin pürüzlü bir evlenme olduğunu söyledi.

Kocası, onu nasıl yatıştıracağını bilemiyordu. Kajsa ağlıyordu, bedbahttı. Şerefini lekelenmiş, kendisini hakarete uğramış kabul ediyordu. Matmazel Lovisa, onu kendi eliyle süslemeye lâyık görmemiş, bu yüzden tacını yaban mersinleriyle yapmıştı. Evet, şimdi arkasından gülüyordu matmazel Lovisa; onunla birlikte bütün köy halkı da gülüyordu.

Bunun üzerine kocası, onun Morbacka'ya gitmesini, işin içyüzünü matmazel Lovisa'ya sorup öğrenmesini tavsiye etti. O da kocasının dediğini yaptı.

Kajsa, Morbacka'ya gayet bicimsiz bir zamanda vardı. O gün çiftlikte büyük bir eğlenti yapılıyordu. Kajsa mutfağa girdiği zaman ona hoş geldin demeye bile pek vakit bulamadılar. Matmazel Lovisa'yı sordu, Matmazel misafirlerin yanında bulunuyordu, dışarıya çağrılamazdı. Kajsa'dan özür dilediler, bugünün bir şenlik günü olduğunu söylediler. Mutfağın bitişiğindeki odaya, matmazel Lovisa'nın odasına geçip oturmasını, Matmazeli orda beklemesini rica ettiler.

Kajsa odaya girdi. Evet, yaban mersininden yapılmış tacı onun başına burda koymuşlardı! O gün ne kadar mesut olduğunu düşündü. Şimdi de bu odada, Matmazelin kendisini bu şekilde aldatmış olmasını aklı hayali almıyordu.

Az sonra mutfaktan iki hizmetçi kız geldi, ikisinin de ellerinde davetlilere ikram edilecek şarap kadehleriyle dolu birer tepsi vardı; misafir odasına girdiler. Kapıyı yarı aralık bırakmışlardı, Kajsa içerdeki salonu ve oturma odasını görüyordu; salon ve oda insanlarla doluydu. Evet, büyük bir şenlikti bu. Sadece Aemtervik'li aileler değil, başkaları da vardı orda: Kajsa, orada Sunne başrahibiyle doktorun ve ailelerinin de bulunduğunu; matmazel Lovisa'nın ablasiyle evli, Karlstadt'lı Magister Hammargren'in de orda olduğunu gördü.

Kajsa, ruhunda büyük bir sıkıntı hissetti; tam kapıyı kapıyordu ki kulağına çalınan

bir iki kelime, onu gizlenip neler konuşulduğunu dinlemeye sevk etti. Elinde bir şarap kadehi, teğmen Lagerlöf, odanın ortasında durmuş, kardeşi Lovisa'nın Aemtervik'li rahip Milén'le nişanlandığı haberini vermişti.

Bunun üzerine odada neşeli tebrikler, yaşa sesleri yükseldi. Hepsi memnun ve rahatlamış görünüyorlardı; şaşılacak bir tarafı da yoktu bunun. Matmazel Lovisa kırkını sürüyordu, akrabaları onun evlendiğini görmekten artık ümitlerini kesmişlerdi. Rahip Milén duldu, bakılmaya muhtaç dört küçük çocuğu vardı. Bu yüzden bu nişanlanma çok isabetli oluyordu.

Kajsa Nilsdotter, matmazel Lovisa'nın, gençliğinde, ailesinden ayrılmaya gönlü razı olmadığı için asla evlenmek istemediğini işitmişti. Ama şimdi anası babası ölmüş olduğu için artık ayrı ve müstakil bir yuvası olmasına seviniyordu herhalde.

Kajsa, matmazel Lovisa'nın Morbacka'dan uzaklaşmak istemediğini de işitmişti. Şimdi rahip evinin çiftliğe beş dakikalık mesafede oluşu da tam gönlüne göre idi doğrusu.

Kajsa Nilsdotter, çelengini yaban mersinlerinden yapmış olan Matmazelin böyle şanslı çıkmış oluşu karşısında kalbine bir bıçak saplanmış gibi oldu; hemen kapının kenarından çekildi.

O anda, kâhya ninenin, arkasında durmakta olduğunu gördü. Kâhya nine içerde ne-

ler olduğunu biliyordu, sadece nişanın ilân edilişini dinlemeye gelmişti.

Kajsa, sert bir hareketle, elini kâhya ninenin omuzuna koydu.

"Ben buraya, matmazel Lovisa'nın, benim gelinlik tacımı yaban mersinlerinden yapıp yapmadığını öğrenmeye geldim!" dedi. "Ama böyle bir günde bunu sormak, çirkin düşer herhalde!"

Kâhya nine irkildi, fakat soğukkanlılığını kolay kolay kaybetmezdi o.

"Ne saçma şeyler söylüyorsun, Kajsa!" dedi. "Sizin tacınız için matmazel Lovisa'nın ne zahmetler çektiğini bu evde herkes bilir. Biz hepimiz çiftliklere seyirttik de mersin dalı dilendik."

Kajsa, hakikati öğrenmek maksadiyle, ruhunun derinlerine bakmak ister gibi, gözlerini kâhya nineye dikmişti.

"Ama köyde herkes böyle söylüyor."

Kâhya nine sadece Kajsa'yı nasıl yatıştıracağını, matmazel Lovisa'nın sevinçli gününü zehir etmemesi için onu nasıl evden dışarı çıkaracağını düşünüyordu.

"Beni dinle, Kajsa!" dedi. "Matmazel Lovisa'nın gelin tacının mersinden yapılacağı nasıl muhakkaksa sizinkinin de baştan başa mersinden yapıldığı öylesine muhakkak!"

"Bu sözlerini unutmıyacağım!" dedi öğretmen karısı. "Matmazel Lovisa'nın tacının ne-

den yapıldığını görürsem benimkinin de neden yapıldığını öğrenmiş olacağım!"

"Hayhay!" cevabını verdi kâhya nine.

Bunun üzerine her ikisi mutfağa gittiler. Kajsa Nilsdotter kâhya nineye elini uzattı.

"İyisi mi, gidiyorum ben!" dedi, gayet sakin görünüyordu. "Matmazel Lovisa ile bugün konuşamam."

Kadın çıkıp gitti, kâhya nine de ocağının, yemeklerinin başına döndü. Nişan ziyafeti için bunca iş arasında bu ziyareti tamamiyle unuttu. Kajsa Nilsdotter'in kendisine ne sorduğunu, kendisinin ne cevap verdiğini, matmazel Lovisa'ya ancak birkaç gün sonra anlattı.

Matmazel Lovisa bunu duyunca sarardı. "Ah, Maja, böyle söylemen doğru mu? Taca iki üç tane de yaban mersini dalı kattığımı söyleseydin keşke! Evet, fazla değil."

"Onu yatıştırıp savmak istedim!" diye kâhya nine özür diledi.

"Benim tacımın da aynen onunkinde kullanılan dallarla yapılacağını söyledin ha? Ne yaptın, Maja, göreceksin, taç takınamıyacağım ben!"

"Daha neler, matmazel Lovisa! Siz muhakkak evleneceksiniz, rahip Milén bırakmaz sizi!"

"Araya başka şeyler girebilir, Maja, araya başka şeyler girebilir."

Matmazel Lovisa birkaç gün daha bu işi düşündü, kahırlandı, sonra artık düşünmez ol-

du. Düşünecek pek çok şey vardı çünkü. Altı ay içinde düğünleri yapılacağından harıl harıl çeyizini hazırlamaya koyuldu. İplik aldı, dokuma tezgâhını harekete geçirdi, çamaşırlarını dikti, markalarını işledi. Sonra Karlstadt'a gidip öteberi satın aldı. Eve gelinliği için kumaşla, üzerine mersin dalları takılacak, telden, ufak bir taç getirdi. Bunca gelin tarafından taşınmış tacı değil, kendininkini kullanmak istiyordu.

Fakat tam bunlar satın alınıp tamamlanmıştı ki ortaya sahiden bir engel çıktı. Rahip Milén hastalanıp yatağa düştü. Biraz iyileşip de ziyaretleri yatak dışında kabul eder hale gelince birden değişiverdi. Nişanlısiyle konuşmaktan kaçtığı, Morbacka'nın kısacık yolunu göze alıp da onu hiç ziyarete gelmediği görülüyordu. Yaz gelince bir kaplıcaya gitti. Orada sıhhatinin düzeleceğini, eski haline döneceğini umdular; umdukları oldu belki de; ama orada kaldığı müddetçe matmazel Lovisa'ya tek bir mektup olsun yazmadı.

Matmazel, sıkıntı ve endişe içinde çok acı günler yaşadı. Ama sonunda, rahibin, aralarındaki bağı koparmak arzusunda olduğuna muhakkak nazariyle baktığı için yüzüğü geri gönderdi.

Bu işin olduğu gün Matmazel, kâhya nineye şöyle dedi: "İşte görüyorsun ya Maja, benim gelinlik tacı da mersin dallarından yapılmıyor, hayır, o da mersinden değil!"

Aradan birçok seneler geçmişti ki teğmen Lagerlöf'ün kızlarından biri, halasından, gelin süslerini kendisine ödünç vermesini rica etti: Kıyafet denemesi yapmak istiyordu. Matmazel Lovisa, eski zinetlerin muhafaza edildiği dolabın anahtarını ona verdi. Dolap halanın odasında değil, yukarda çatı altı odalarından birinde bulunuyordu. Genç kız yukarı çıktı, anahtarı dolabın kilidine soktu, gözlerden birini çekti.

Şaşkın şaşkın gözün içine bakıyordu: O alacalı bulacalı gelin süsleri yoktu karşısında. Çekmede paket yapılmış bir tül, onun yanında renkli bir ipek kumaş ve telden yapılmış ufak bir gelin tacı vardı sade.

Genç kız o anda yanlış bir gözü açtığını düşündü. Öyle ya, gelin süsleri yandaki çekmede, solda olacaktı. Ama bir an hareketsiz kaldı. Aklı fikri perişan, çekmeye baktı, baktı, durdu. Zavallı halasının orada bulunan eşyaları kullanamamış olduğu düşüncesi, ok gibi kalbine işlemişti. Halasının yıllarca ne kadar bedbaht olduğunu, her türlü teselliyi nasıl reddettiğini biliyordu. Evet, hattâ aklını oynatacağından korkmuşlardı.

Genç kızın gönlünde eski bir hâtıra canlandı. Ağır felâketi, derin kahırları esnasında bir gün genç kız, halasının odasına girmişti. Halası masa başında oturuyor; önünde bir yığın yaban mersini dalı, elinde telden, küçük bir taç bulunuyordu. Dalların bir ikisinden yap-

raklar koparmış, tacı bu yapraklarla süslemeye başlamıştı.

Derken bayan Lagerlöf odaya girmişti.

"Lovisa, burada ne yapıyorsun?" demiş, yüzünde bir korku, bir dehşet belirmişti.

"Düşünüyorum." demişti matmazel Lovisa." Yaban mersinleriyle yapılmış bir taca razı olsaydım... Ne çare, saçma bir fikir bu."

Hızla yerinden kalkmış, tacı da, yaban mersini dallarını da fırlatıp atmıştı.

"Biliyorum, her şey bitti!" diye sızlanmış, ellerini uğuşturarak gezinmeye başlamıştı. "Artık hiçbir şey kâr etmez!"

"Lovisa'cığım!" demişti bayan Lagerlöf. "Bütün bunlar onun hastalığı yüzünden oldu."

Matmazel Lovisa, büyük bir dehşet ve azap içinde odada bir aşağı bir yukarı dolaşmasına devam etmişti.

"Ah, ne yaptım da Kajsa Nilsdotter'in tacına yaban mersini koydum!" demişti.

"Hayır, hayır, böyle düşünme!" diye tekrar söze başlamıştı bayan Lagerlöf. Kızının, gözleri hayretten açılmış, orada bulunduğunu o anda fark etmişti.

"Hadi sen salona git, Selma!" demişti. "Lovisa halanız çok dertli. Siz çocuklar odasına girip de onu rahatsız etmemelisiniz."

WACHENFELDT

Gümüş bir çıngırak şosede çınlıyor. Astsubay Karl von Wachenfeldt, kızağile geliyor.

Astsubay Karl von Wachenfeldt... Hani şu bir zamanlar Wermland'ın, hattâ bütün İsveçin en güzel erkeği dedikleri adamdı değil mi? Arazi ölçme imtihanı vermek üzere Stockholm'de geçirdiği 1820 kışında oradaki bütün kibar kadınların gözdesi olmuştu, değil mi? Kızak eğlenceleri tertibeden, yüksek sosyeteye mensup kavalyeleri gölgede bırakan danslariyle kotiyonlarda parlıyan da oydu, değil mi? İnsanı mesteden valsleri yalnız o oynadığı, en tatlı sohbetleri yalnız o başardığı için, ilk zamanlar Wermland'lı bu fakir astsubaya hiç ilgi göstermiyen kibar akrabalar; yalvaran mektuplarla onu davet ederler, çünkü o olmadıkça genç ve kibar bayanlar, hiçbir balodan zevk almazlardı, değil mi?

Kumarda öyle şanslıydı ki Stockholm'de kaldığı müddetçe bir hassa alayı teğmeni gibi eli açık yaşamak imkânını böylece elde etmişti, değil mi? Kontlarla, baronlarla senli benli konuşuyor, ama zarafette, şövalyelikte hepsini bastırıyordu, değil mi? Bir akşam amiral Wachtmeister'lerde temsil veren bir amatör tiyatrosunda jönprömiye rolüne çıkmış, rolündeki şiirleri öyle içten okumuştu ki ertesi gün mektup kutusunda tam yirmi tane aşk mektubu bulmuştu, değil mi? Stockholm caddelerinden, sayısız gümüş çıngıraklarla süslü, tek atlı bir kızakla geçen ilk adam oydu, değil mi? Bütün Stockholm'de öylesine tanınmıştı ki göründüğü her yerde, saray bahçesinde, Mavi Kapı-

da, opera salonunda, en kalabalık sokaklarda arkasından: "İşte Wachenfeldt geliyor! Ah, bakın, işte Wachenfeldt geliyor!" diye fısıldaşırlardı, değil mi?

Stockholm'de şahane bir kış geçirdikten sonra aynı hayatı Karlstadt'da, hattâ her gittiği yerde devam ettirmişti, değil mi? Yanına astsubay Sellblad'ı arkadaş, trampetçi Tyberg'i hizmetkâr diye alıp Göteborg'a giden, orada kendini bir Fin baronu diye tanıtarak on beş gün Fince konuşan, zengin tüccarların yaşama canlısı oğulları için bir kumar masası işleten o değil miydi? Bir vakitler mağrur kontes Apertin'le dans edebilen tek astsubay o olmamış mıydı? Karlstadt tiyatrosunda şarkı söyleyişine hayran olarak o güzel matmazel Widerström'e delicesine âşık olan, sonra onu ayartıp birlikte Norveçe kaçmaya razı eden, ne çare kızın çalıştığı tiyatro direktörü tarafından bir talihsizlik eseri Avika'da yakalandığı için bu emeline erişemiyen de o değil miydi?

Evet, ta kendisi! Nihayet yine o yaverlik gibi bir vazife ile Sunne'ye bağlı Angersby'deki yüzbaşı Waestfeldt'in emrine verilmemiş, orada Fryken vâdisinin gençlerini hayata kavuşturmamış mıydı? Orası, daha önce kilise açılışı törenlerinde o kadar parlak balolar, o kadar mestedici Noel şenlikleri görmüş müydü yahut bu derece neşeli istakoz yemeği gezintilerine yahut görülmeye değer güzel yerlere bu derece romantik pikniklere şahit olmuş muy-

du? Angersby'deki yüzbaşının, sedirine yan gelip roman okumaktan başka bir iş görmiyen hülyalı karısı, onun şahsında tecessüm etmiş bir roman kahramanı görmemiş, genç kızlarından biri ilk aşk rüyalarının erkeği olarak kendine onu seçmemiş miydi? Ya güzel kızlarla dolu komşu çiftlikteki, Morbacka'daki vaziyet? Gitarayı olduğu kadar saç masasını da ustalıkla kullanan ve kıvırcık, sarı saçları etrafında aşk maceralarının kazancı bir zafer parıltısı taşıyan böyle bir Don Juan'a mukavemet edilebilir miydi?

Astsubay von Wachenfeldt yokuşlar çıkıyor, inişler iniyor; tek gümüş çıngırağından çıkan sesler cılız, âdeta sefil, perişan! Eskiden, o parlak günlerinde başlık takımiyle dizginlerde asılı altmış gümüş çıngırak etrafa neşe saçar, tok bir ses verirlerdi. Âdeta von Wachenfeldt'in zaferlerini ilân ederler, bir galibin yaklaştığını duyururlardı. Şimdiyse elde kalmış tek çıngırak; saadeti solmuş, parlaklığı gitmiş bir adamın gelmekte olduğunu haber veriyor.

Astsubay, emektar atı Kalle ile gidiyor: Her görenin, arkasına dönüp dönüp baktığı pek garip, ufak tefek bir hayvandır bu. Ama sahibine dönüp de bakan yok artık.

Von Wachenfeldt, Gunnarsby hanının önünden geçerken kuyu başında iki kız duruyor, kuyudan su çekiyorlar. Astsubay, kamçısiyle onları selâmlıyor; eski alışkanlıkla onla-

ra çapkınca gülümsiyor, ama kızlar onu kayıtsız bakışlarla süzüyorlar. Şaşkınlıktan kovayı ellerinden düşürdükleri, peşinden yanakları alev alev baktıkları bile yok.

Astsubay von Wachenfeldt, atına bir kamçı vuruyor. Hiç de aptal değildir, vaziyeti olduğu gibi görüyor: Saçları ağarmış, yüzü kırış kırış olmuştur. Bıyıkları seyrelmiş, kalan kıllar arap saçına dönmüştür; gözünün birinde perde var, öbürü zaten ameliyat gördüğü için gayet kalın bir camla biçimini kaybetmiştir. Evet, ihtiyarlamış, güzelliğinden eser kalmamış olduğunu biliyor pekâlâ! Fakat bu böyle diye onun bir zamanlar kim olduğunu, nasıl olduğunu bütün bütün unutmaları lâzım gelmez ki!

Ne çare, Kila' da bir köylü evinde kiralanmış iki odadan gayri bir yeri yurdu olmadığını biliyor. Bütün malı mülkü bir attan, bir arabadan, bir kızaktan, birkaç mobilyadan ibaret. Daha başka şeyler de biliyor: Yaşlı, sadık, musibet bir hizmetçi kadından başka bir adamı da yok. Ama onun bir zamanlar Wachenfeldt olduğunu, bütün Wermland'a nam salmış Wachenfeldt olduğunu unutmak mı lâzım?

Şimdi yırtık pırtık bir kürk var üstünde, başındaki fok derisi kasket kürkten de harap. Hasta ellerini korumak için kalın eldivenler giymiş, ama parmak boğumlarını kaplıyan nikris şişlikleri yine de belli oluyor. Bununla beraber nice nice güzel kadınları kollarına almış

adamdır o. Bu şuuru ondan kimse çalamaz. Şu dünyada onun gibi yaşamış olan var mı? Kim onun gibi sevilmiştir?

Dişlerini sıkıyor, kendi kendine hiçbir şeye pişman olmadığını söylüyor. Hayatını yeni baştan yaşıyacak olsa yine aynı şeyleri yapacaktır. Gençlik, güzellik, kuvvet namına bir erkeğin sahibolabileceği bütün imkânlardan nasibini almıştır. Maceraları, aşkları gırla gitmişti.

Yaptığına pişmanlık duyduğu yalnız bir iş vardı belki, evet, sadece bir tane! Tanıdığı kadınların en kibarı olan Anna Lagerlöf'le keşke evlenmeseydi! Onu çılgıncasına sevmişti, ama onunla keşke hiç evlenmeseydi!

Daha kolay, daha eğlenceli tarafından para yığmak varken âtıl bir halde oturmak, hesaplı, ihtiyatlı hareket ederek evin geçimini idare etmek Wachenfeldt'e göre miydi? Karısı tapınılmaya lâyık bile olsa yalnız karısına mı tapınması gerekirdi? Evliyim diye huyunu değiştirebilir miydi? Şöhretini kumardaki şansı, aşktaki talihi yüzünden kazanmamış mıydı?

Evet, evlenmiş olduğuna pişmandır. Karısı ona uymuyordu, karısı haddinden fazla iyiydi onun için; bunu teslim ediyor. Karısı çalışma, intizam, sükûn ve huzur istiyordu. Kendine ve kocasına, tıpkı Morbacka'daki aile ocağı gibi bir yuva kurmak için didinmişti.

Başkaları, evlendiğine değil, asıl karısına bunca hayal kırıklığı, bunca keder vermiş ol-

duğuna pişman olması icabettiğini söyliyeceklerdi belki. Anna von Wachenfeldt, on yedi sene süren bedbaht bir evlilikten sonra daha fazla dayanamıyarak ölüm döşeğine düşünce bu yüzden çeşitli felâketlerle karşılaşmıştı. Bu ölüm üzerine alacaklılar artık müsamahayı bir tarafa bırakmışlar, elinden yurdunu almışlardı. Kumarı bırakmak zorunda kalmıştı: İskambile elini sürer sürmez kaybediyordu. Nikris ağrıları başlamış, gözüne perde inmişti. Daha altmışına basmadan saçları ağarmıştı; kımıldıyamaz, yardımdan mahrum, yarı kör, sadakaya mühtaç duruma gelmişti. İyi kalbli, müşfik karısı sağ olsaydı bu kendisi için ne büyük bir saadet olurdu!

Karısının ölümü üzerine başkalariyle olan münasebetleri kesilmişti. Sağ mı, öldü mü diye soranı çıkmıyordu. Kimse onu davet etmiyordu. Herkes sırf karısının hatırı için onunla görüşmüştü sanki! Canı eğlenmek, gülmek istediği, güzel bir yemek yemeyi özlediği, kültürlü insanlarla konuşmaya hasret kaldığı zamanlar ne tarafa gideceğini, kimi ziyaret edeceğini bilemiyordu artık.

Gerçekten eski hayatını kısmen yaşıyabilmek için bu dünyada gidebileceği tek yer kalmıştı: vaktiyle karısını aldığı Morbacka! Orada neler düşündüklerini, neler söylediklerini biliyor bilmesine: Orada karısını sefaletlere, felâketlere sürüklediği, hattâ ettiği cefalarla onun ölümüne sebebolduğu söyleniyordu. Ama

yine de senede en az iki üç defa, büyük şenliklerde oraya gidiyor, çünkü başka türlü bu hayata tahammül etmek ona imkânsız görünüyordu.

Gümüş çıngırak keskin ve iniltili bir sesle çınlıyor: Astsubay von Wachenfeldt atına kuvvetli bir kamçı indirdi. Hayatın birçok acı meyvaları vardır, eyvallah demek lâzım. Efendisiyle birlikte at da acı çekiyorsa bunda aykırı bir taraf yok.

Morbacka çocukları, Noelin yaklaştığını hiçbir şeyden anlamasalar bile astsubay von Wachenfeldt'in gelişinden çıkarırlardı.

Kızağı ağaçlıklı yolun ötesinden belirdi mi sevinçten göklere uçarlardı. Bir koşu bütün evi dolaşırlar, haberi verirlerdi; misafiri karşılamak, selâmlamak için merdiven başına dizilirler, ata ekmek getirirler; yapraklarla, çiçeklerle çaprazlama süslenmiş hafif yol çantasını kalacağı odaya taşırlardı.

Çocukların von Wachenfeldt'i hep böyle sevinçle karşılamaları, biraz garipti doğrusu. Onlara şeker veya hediye getirmezdi; ama herhalde çocuklar onun Noelden bir parça olduğunu düşünürler, bu ise sevinmeleri için kâfi bir sebep olurdu. Çocukların onu sevinçle karşılamaları iyiydi ne de olsa; çünkü büyükler pek oralı olmazlardı. Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa onu karşılamaya verandaya bile çıkmazlardı. Teğmen Lagerlöf, derinden içini çekerek elindeki Wermland gazetesini bir

kenara bırakır, salıncak koltuğundan kalkarak misafire hoş geldin demeye giderdi.

Von Wachenfeldt merdiven başında görününce: "Ee, demek yine burdasın!" derdi. Sonra yolculuğunun nasıl geçtiğini, yolların vaziyetini sorar, eniştesini alıp yazıhanesine götürürdü. Konsol çekmelerinden birini boşaltır, elbise dolabında boş yer olup olmadığına bakardı. Sonra çocuklarla birlikte çıkar gider, misafiri kendi haline bırakırdı.

Astsubay von Wachenfeldt ne zaman Morbacka'ya gelse teğmen Lagerlöf'ün gönlünde ölmüş kardeşinin hâtırası tekrar canlanırdı. En büyükleriydi kardeşi; Teğmeni o yetiştirmiş, her bakımdan onu o korumuştu. Teğmen öbür kız kardeşlerinin hiçbirini onu sevdiği kadar sevmemiş, hiçbiriyle o kadar iftihar etmemişti. Derken ablası bu von Wachenfeldt serserisine gönül vermişti. Güzel ve uzun boyluydu ablası; güzel olduğu kadar da iyi ve mükemmel bir insandı. Daima yüzü güler, etrafındakilerin hayatlarını kolaylaştırmaya çalışırdı. Yuvasını yıkılmaktan kurtarmak için sonuna kadar mücadele etmişti. Kocası ise har vurup harman savuruyordu. Ne kadar zoluk çekerse çeksin ıstıraplarını Morbacka'ya duyurmaktan kaçınmış, yardıma koşmalarını istememişti. Bu yüzden öyle birdenbire çökmüş, kırk yaşlarında ölmüştü.

Yürekler acısı, heyecan verici bir hikâye idi bu! Hâtırası gönlünde hâlâ köpürüp dur-

dukça Teğmen, Wachenfeldt'e karşı nazik olamıyor, içindeki öfkeyi yeninciye kadar hep uzun bir gezinti yapması gerekiyordu.

Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa da aynı şeyi hissediyorlardı. Bayan Lagerlöf, görümceleri içinde en çok Anna von Wachenfeldt'i sever, ona karşı hayranlık duyardı. Lagerlöf ailesi içinde bunca akrabadan hiçbiri, kendisine ölmüş görümcesi kadar yakınlık göstermemişti. Bu kadar aziz bir insanı bu derece bedbaht ettiğinden dolayı bayan Lagerlöf, astsubay von Wachenfeldt'i asla affedemiyordu.

Matmazel Lovisa çocukken arasıra Vaelsaeter'e gider, ablasiyle eniştesinin çiftliğinde kalırdı. Ablasının ne meşekkatli bir ömür sürdüğünü herkesten çok o biliyordu. Wachenfeldt ismini ne zaman duysa iki yanaşmanın Vaelsaeter'e gelip ahırdan en iyi ineklerin ikisini alıp götürdükleri sabahı hatırlardı. Ablası evden dışarı fırlamış, bunun mânasını sormuştu. Yanaşmalar gayet soğukkanlı, astsubayın o gece efendileriyle oynadığı kumarda bu iki ineği kaybettiğini söylemişlerdi. Ablasının o andaki perişanlığı, bugün hâlâ matmazel Lovisa'nın gözlerinin önüne geliyordu.

"Beni kara topraklara vermeyince akıllanmaz bu adam!" demişti.

Şu var ki misafir ağırlayıcı sıfatiyle vazifesini unutmıyan ilk insan yine de matmazel Lovisa oluyordu. Bir taraftan örgüsünü işlerken arada bir, dikiş sepetinde açılı duran bir

romana göz gezdirdiği sırada dikiş masası başından kalkıyor, mutfak kapısını aralıyordu. Özür diliyen bir sesle: "Maja'cığım, Wachenfeldt yine geldi!" diyordu.

Öfkeli öfkeli: "Aklım almıyor," diyordu kâhya nine. "Karısına bunca kötülük etmiş bir adam, nasıl oluyor da her yortuda kalkıp buraya gelebiliyor?"

"Ne yapalım, kovamayız ya!" cevabını veriyordu matmazel Lovisa. "Lûtfen kahve pişiriver, Maja! Yoldan geldi, sıcak bir şey içsin bari!"

"Tam da kahveler içildikten, ocakta ateş söndükten sonra gelir bu adam!" diye homurdanıyordu kâhya nine. İstifini bozmak niyetinde değilmiş gibi görünüyordu.

Ama yine de hazırlanıyordu kahve. Çünkü bir müddet sonra hizmetçi kız, von Wachenfeldt'e gönderiliyor, kahve içmeye gelmesi söyleniyordu.

Astsubay, avluyu geçerken bastonuna dayanarak yürür, ama sofada bu bastonu bırakır, biraz toparlanarak salona girerdi. Fakat onu karşılamak için odada bekliyen matmazel Lovisa, Wachenfeldt'in ne zahmetle yürüdüğünü görür, elini sıkarken bu elin nikris şişlikleriyle dolu olduğunu hisseder, başını kaldırıp da yüzüne bakınca ameliyat geçirmiş gözün malhuf ve büyümüş bir şekilde sabit bir bakışla kendisine baktığını görürdü. Öfkesinin bir kısmı dağılırdı. Onun zaten cezasını çekmekte oldu-

ğunu düşünür, taşıdığı yüklere yeni yeni taşlar eklemekten kaçınırdı. Kendini zorlar: "Bu Noele de bize gelişine çok iyi ettin, Wachenfeldt!" derdi.

Wachenfeldt'in fincanına kahve doldurur, Wachenfeldt açılıp kapanır oyun masasiyle soba arasındaki köşede her zamanki yerine otururdu. Mütevazi bir yerdi orası, ama bütün odanın da en sıcak yeri! Astsubay Wechenfeldt oraya otururken bunu bilir de otururdu.

Matmazel Lovisa'ya hemen hizmetçisinden bahsetmeye koyulur; kadının, yanlarında kiracı olduğu köylülerle boyuna çekişmekte, dövüşmekte olduğunu anlatırdı. Baldızının günlük olaylar üzerine bu gibi konuşmalardan hoşlandığını bilir, bir müddet sonra matmazel Lovisa'nın kendisine de bir fincan kahve koyduğunu, kahve içmekte onu yalnız bırakmadığını görürdü.

Her ikisi böylece kahvelerini içerlerken hava kararmaya başlar, odaya bir lâmba getirilip kanapenin önündeki yuvarlak masaya konurdu. Az sonra bayan Lagerlöf odadan içeri girerdi.

Duyduğu nefretin ilk tepkilerini henüz bütün bütün yenememiş olur, selâmını ona göre verirdi: Astsubaya hiçbir söz söylemeden yalnız elini uzatır, sonra da kendi işinin başına otururdu.

Astsubay gayet sakin, matmazel Lovisa ile konuşmasına devam eder, ama bu sefer

mevzuu değiştirirdi. Oturduğu çiftlikte insanlara, hayvanlara ârız olan acayip bazı hastalık vakalarından söz açar, şaşılacak bir netice olarak da hepsini iyi etmeye muvaffak olduğunu söylerdi.

Bu durum karşısında bayan Lagerlöf teslim olur, tuzağa düşerdi: Kendi de farkına varmadan konuşmaya katılıverirdi.

Derken teğmen Lagerlöf de gelir, salıncak koltuğuna kurulurdu. İçeri girdiği sırada onun da suratı asık, dili tutuk olur; ama konuşma hiç farkına varılmadan tekrar yeni bir mevzua kayıverirdi. Astsubayın doğduğu, Teğmenin tahsilini yaptığı Karlstadt'tan bahsedilmeye başlanırdı; teğmen Lagerlöf bu mevzuda konuşmaktan her zaman hoşlanırdı. Söz sözü açar, konuşma Stockholm'e gelir, dayanırdı. Emilie Högquist, Jenny Lind, eski günlerin nice nice dilberleri, hatırlanmaya değer şeyleri yad edilirdi. Son olarak sıra Wermland'a ait çeşit çeşit hikâyelere gelir, akşam saatleri öyle çabuk geçerdi ki hizmetçi kız yemek masasını hazırlamaya geldiği vakit hepsi hayret içinde kalırlardı.

İşin en garibi asıl şuydu ki astsubay von Wachenfeldt, kendi maceralarından herhangi birini anlatacak oldu mu insanda gayet aklı başında, gayet temkinli bir adammış tesirini bırakırdı. İnanılmıyacak maceraları da olmuştu şüphesiz, inkâr edilemezdi bu. Ama her za-

man için yol gösteren bir dost rolü oynamış, akılsızları müşkül durumlardan kurtarmıştı.

Meselâ Angersby'deki Waestfeld'ler hâdisesi! Bu cana yakın, bu sâf insanlara Wachenfeldt'in az mı yardımı dokunmuştu; hele nişanlısı oğullarını bırakıp bir başkasiyle evlendiği vakit!

Hiç kimsenin annesinden, karısından Wachenfeldt kadar üstün saygiyle bahsettiği duyulmamıştır. Böyle hakikatli bir oğul, böyle vefalı bir koca dostlar başına!

Wachenfeldt, genç kadınlara daima uslu akıllı nasihatlerde bulunmuş, dargın karı kocaları barıştırmış, kopmak üzere olan evlilik bağlarını tekrardan pekiştirmişti. Bu işlere az mı emeği geçmişti!

Bütün bedbahtlar onu kendilerine sırdaş seçmişler, o da onların dertlerine çare bulmuştu. Hattâ kendilerini kumara kaptırmış insanları bu iptilâdan kurtarmış, onlara fikrini kabul ettirmiş, vazifelerini hatırlatmıştı.

Akşam yemeği yenip de astsubay von Wachenfeldt topallıya topallıya odasına çekilince teğmen Lagerlöf, karısı ve kızkardeşi yan yana, sessizce otururlar, birbirlerine bakışırlardı.

"Şu Wachenfeldt," derdi Teğmen. "Bir garip adam, doğrusu! Hepimizden akıllı!"

"Wachenfeldt'le konuşmak her zaman için bir zevktir!" derdi matmazel Lovisa.

"Başkalarına böyle yardımlarda bulundu-

ğu doğru ise kendini idareden bu derece âciz olması kabil mi?" derdi bayan Lagerlöf, sert bir sesle:

"Eh, ne çare, böyleleri de var işte!" derdi teğmen Lagerlöf.

*
* *

O günden itibaren Wachenfeldt Noel haftasını Morbacka'da geçirir, bey gibi yaşar, daima da olgun ve tecrübeli bir adam rolünü muhafaza ederdi. Her konuda ona akıl danışılır; yüzdeki sivilcelerin, nezlenin ilâcını bilir; tuvalet reçeteleri, yemek tertipleri, boya formülleri verir; çift çubuk mevzularında fikir yürütür; insanlar hakkında en iyi, en doğru hükümleri o bulup o söylerdi.

En çetin işlerde hep ona başvurulurdu.

Bir gün matmazel Lovisa: "Garip değil mi, Wachenfeldt, bu çocuğa bir türlü havuç haşlaması yediremiyoruz!" demişti. "Halbuki havuç çok iyi bir gıda!"

Astsubay von Wachenfeldt, matmazel Lovisa'nın umduğu cevabı verdi:

"Beni gece yarısı uyandırıp da önüme havuç korsanız yerim hepsini!"

Wachenfeldt'in şimdi böyle olgun, temkinli ve mâkul oluşu inanılmaz bir şeydi âdeta. Altmış gümüş çıngıraklı bir zafer arabasiyle geçen o eski Don Juan Wachenfeldt'ten kalma en ufak bir iz bile yoktu şimdi.

Derken günün birinde civardaki bir kız yüzünden teğmen Lagerlöf'le evdeki hanımlar arasında bir ihtilâf çıktı. Gerek bayan Lagerlöf, gerekse matmazel Lovisa, bu kızın cazip ve şirin olduğunu söylüyorlar, Teğmense onda zerre kadar güzellik bulunmadığını iddia ediyordu.

Evdeki âdete uyup Teğmen, Wachenfeldt'i hakemliğe çağırdı.

"Sen söyle, Wachenfeldt, sen kadınlardan anlarsın!" dedi teğmen Lagerlöf. "Böyle şebek gibi bir kızı öper misin sen?"

Bu sözler karşısında Wachenfeldt'in ruhunda bir ayaklanma olduğu yüzünden okunuyordu. O kadar yaşlı olmasına rağmen kızardı, yumruğunu masaya indirerek iskemlesinde yarı doğruldu ve gürledi:

"Bana böyle şey sorulur mu! Ben ömrümde asla çirkin bir kadın öpmedim!"

Karşısındaki o fasit insanlar kahkahayla gülmeye başladılar. Bunca zamandır kendini olgun bir adam olmaya zorlamış, harcıâlem bir insan rolü oynamış, ama bu tek sual onun yüzündeki maskeyi düşürüvermişti. Kalbinin derinlerinde eski Don Juan hâlâ yaşıyordu. Sefil ve hasta, yaşlı ve sakattı ama hiç kimse onun vaktiyle çirkin bir kadını öpmüş olacağını zannetmemeli, böyle bir zanna kapılmamalıydı, asla!

Ah Wachenfeldt, Wachenfeldt!

ORKESTRA

Aslında Finlandiyalı albay Ehrenkrona evvelleri şahane bir konakta oturur, kibar bir zattı; ama ihtiyarlık günlerini bir köylü ailesinin yanında kiracı olarak geçiriyor, tıpkı von Wachenfeldt gibi yoksul ve monoton bir hayat sürüyordu. Gayet güzel boru çaldığı söyleniyorsa da böyle fakir ve münzevi oldu olalı kimse onun boru çaldığını duymamıştı.

Sonra bay Tyberg! İşe Wermland alayında trampetle başlamıştı. Teğmen Lagerlöf onun küçük çocuklara okuma yazma öğretmekten yana maharetini keşfetmeyip de kendisini önce çocuklarına öğretmen tutmamış olsaydı bay Tyberg içki yüzünden ölüp giderdi. Teğmen ona daha sonra Doğu Aemtervik'te bir okulda bir öğretmenlik de bulmuştu.

Sonra Jan Asker! O da Wermland alayında mızıkacılık etmişti; şimdi Doğu Aemtervik'te kilise kayyumluğu yapıyor, ölü gömme işlerine bakıyordu. Eski bir müzisyen ailesine mensuptu; düğünlerde, danslarda klârnet çalardı. Gamlı, durgun bir adamdı; hayata onu yalnız müzik bağlıyordu.

Muhasip Gejer okul binasında çatı altı odalarından birinde oturuyor, her işini kendi görüyordu. Her şeyden çok müziği severdi; ama pek fakir olduğu için çalgılarını elinden çıkarmak zorunda kalmıştı. Şimdi tahta ma-

sası üzerine döşediği piyano tuşlarını çalıyordu.

Son olarak öğretmen Melanoz geliyordu, onu başrahip Fryxell yetiştirmişti; şiir yazmasını, çizme ve mobilya yapmasını bilir, çiftçilikten anlardı. Bütün düğünleri, bütün cenaze törenlerini o idare eder; Fryken vâdisindeki öğretmenlerin içinde en başta gelirdi. Her pazar öğleden önce Doğu Aemtervik kilisesindeki heybetli orgu o çalardı. Pazarları öğleden sonra kendisini teselli etmek için alıp çaldığı kemanı olmasaydı bu işe tahammül etmek kolay olmazdı onun için; çünkü bir müzisyen ruhuna sahipti Melanoz.

Bütün bu zevat Noel yortusunda Morbacka'da buluşmaya karar vermişlerdi: Orada Noel birası, Noel jambonu, baharatlı ekmek vardı nasıl olsa!

Morbacka'ya ilk gelen, hemen evden içeri girmedi, bekledi; sonunda hepsi tamam oldular: Albay Ehrenkrona, bay Tyberg, kayyum Jan Asker, muhasip Gejer, öğretmen Melanoz! Sonra, kafile başında Albay olduğu halde: "Portekiz, İspanya, Büyük Britanya!" diye bir şarkı tutturarak eve doğru ilerlediler.

Teğmen Lagerlöf hazırlığın kokusunu almıştı ihtimal, ama misafirlerin neşesini bozmamak için dışarı çıkmamıştı. Ama şarkıyı duyunca hemen yerinden fırladı, onları karşılamaya dışarı koştu. Bu işten geri kalmıyan-

lardan biri de astsubay von Wachenfeldt olmuştu. Noel sona ermemiş olduğu için tabiî henüz Morbacka'da bulunuyordu.

Misafirler kürklerini, lâstiklerini çıkarmak için odaya girdikleri sırada teğmen Lagerlöf, iki oğlu Daniel'le Johann'ı tavan arasına yolladı; oradan gitarayı, boruyu, fülütü, triangeli getirmelerini söyledi. Kendisi de hemen yatak odasına giderek karyolanın altından kocaman bir keman kutusu çıkardı. Kutuyu bir iskemle üzerine koyarak anahtarını kilide soktu; saygılı bir tavırla kutunun içinden, kırmızı ipek bir mendile sarılı kemanı aldı.

Kendisi hiç tütün kullanmadığı, evde tütün içilmesine asla tahammül edemediği halde oğullarını yollayıp rahip Wennervik zamanından kalma uzun saplı bir çubukla içi tütün dolu dörtköşe bir tahta kutu getirtti: Albay Ehrenkrona'nın alışık olduğu piposunu tüttürmesini, keyfinin kaçmamasını istiyordu.

Nihayet beş misafir, yanlarında von Wachenfeldt ve Teğmen olduğu halde yemek salonuna geçtiler; üzeri punç kadehleriyle dolu bir tepsi getirildi; ebediyen alkole tövbeli bay Tyberg müstesna, hepsi sıcak punçlarını zevkle içmeye koyuldular.

Albay da çubuğunu ateşleyince hepsi birden, zamanı çene çalarak, iskambil oynıyarak öldürmektense müzik parçaları çalmayı, bu işi daha iyi başaracaklarını kararlaştırdılar.

Teğmen de zaten bunu bekliyordu, çarçabuk aratıp buldurduğu çalgıları alıp getirmeye koştu.

Kendi kemanını öğretmen Melanoz'a takdim etti; Melanoz önce kendini naza çekti; kemanın çalgıların kıraliçesi olduğunu, bu odada keman çalmakta kendisinden daha liyakatliler bulunduğunu söyledi. Ama hiç kimse böyle bir iddiadan taraf çıkmayınca bir hazine bulmuş kadar sevindi, hemen aleti akordetmeye koyuldu.

Bay Tyberg fülüt çalacaktı tabiî. Alayda iken onun çalgısıydı fülüt. İşe trampetle başlamış, fülüte kadar çıkmıştı. Morbacka'nın eski fülütünü tanıyor, bu çalgının yer yer çatlak ve kurumuş olduğunu biliyordu. Bunun için bir koşu mutfağa gidip fülütü taze biraya batırdı, çatlaklarına kıtık sardı.

Teğmen, gitarayı muhasip Gejer'e verdi. İnce uzun yüzlü, ince uzun boyunluydu muhasip. Su mavisi gözleri, ince uzun parmakları vardı. Halinde tavrında bir narinlik, bir çıtkırıldımlık okunuyordu. Gitaranın geniş, renkli ipekten kordonunu cilveli bir genç kız gülüşiyle boynuna astı, gitarayı da sanki bir sevgiliymiş gibi iştiyak içinde göğsüne dayadı. Çalgıda sadece üç tel bulunduğunu görüyordu görmesine, ama tahta bir masada piyano çalmaya alışık olduğu için yeter de artardı bu.

Kayyum Jan Asker ihtiyatlı davranmış,

kendi klârnetini yanında getirmişti. Pelerininin cebindeydi çalgı, bitişik odaya geçip aldı geldi.

Astsubay von Wachenfeldt sobanın olduğu köşede her zamanki yerinde oturuyor, katılaşmış parmaklariyle artık hiçbir çalgı çalamadığını bildiği halde memnun görünmek için elinden geleni yapıyordu. Ama işte Teğmen, ona da triangeli uzattı; bu çalgıyı nasıl olsa idare edebilirdi o; Wachenfeldt buna gayet sevindi.

Albay Ehrenkrona elinde çubuğu oturuyor, gür beyaz bıyıklarından dumanlar savuruyordu. Peş peşe herkese birer çalgı verildiğini görüyor, fakat görmezlikten geliyordu.

"Bana da iki tencere kapağı ver bari!" dedi Teğmene. "Gürültüye benim de emeğim geçsin. Benim çalabileceğim çalgı bu evde yok nasıl olsa!"

Teğmen bir ok gibi bitişik odaya fırladı; gıcır gıcır parlatılmış, yeşil ipek püsküllü bir boru aldı geldi. Albayın da çalgısını bulduğuna pek memnun görünüyordu.

"Ya buna ne dersin, bey ağabey?" diye sordu Teğmen.

İhtiyar adam keyiflenmişti: "Sen yaman bir adamsın, Erik Gustav kardeş!" dedi.

Sonra çubuğunu bir yana bırakıp gümbür gümbür borusunu öttürmeye başladı.

Hepsi de tam teçhizattılar, yalnız Teğmenin çalgısız olduğunu gördüler.

Ama Teğmen, kullanmaya başlamadan önce yarıya kadar suya sokulması lâzım, kü-

çük bir tahta düdük çıkardı. İnsan biraz dikkatli oldu mu bu düdükle, hiçbir bülbülün küçümsemiyeceği zarif melodiler çalabiliyordu.

Son olarak bayan Lagerlöf'ten salona gelmesi, piyanoda kendilerine refakat etmesi rica edildi.

Albayın şerefine önce "Björneborgare" marşını çaldılar. Marşı Bayan Lagerlöf idare ediyor, yedi çalgı mümkün mertebe ona uymaya çalışıyordu. İnsanı sersem eden bir gümbürtüdür gidiyordu.

Hepsi de olanca gayretlerini kullanıyorlar; öğretmen Melanoz'dan, bay Tyberg'den kuvvet alıyorlardı. Ama albay bazan geri kalıyor, Teğmense ya düdüğün huysuzluğu tuttuğu, yahut kendisi ötekileri şaşırtmak istediği için arada bir falso yapıyordu.

Marşı kazasız belâsız sona erdirdikleri vakit hepsi bundan pek memnun kaldılar; bu sefer hiç aksatmadan bir daha çalmaya kārar verdiler. Âlâ! Albay borusunu öttürmeye başladı; gözleri kızarıyor, avurtları patlıyacakmışçasına şişiyordu. Ama boru çalmakta kendi zannettiği kadar usta olmadığı için bu defa da ahengi bozdu.

Birdenbire öyle şiddetle yerinden kalktı, boruyu soba tarafına öyle bir fırlattı ki Wachenfeldt'in ağrılı ayak parmakları parçalanıyordu nerdeyse.

"Lânet olsun!" diye gürledi. "Björnebor-

gare marşını zehir ettim size. Siz kendiniz çalınız, biliyorsunuz nasıl olsa!"

Öbürleri önce biraz afallar gibi oldular, ama üçüncü defa marşa başladılar, albay da güfteye karıştı: "Kan akıtmış, acı çekmiş bir milletin oğulları!"

O güzel ve gür basso sesiyle marşa refakat ediyor, sesi bütün evi dolduruyordu. Bu ses kuvvetli bir nehir gibi akıp gidiyor; cılız piyanoyu, mızmız klârneti peşinden sürüklüyor; öğretmenin eski çalgıcılar usulünce kullandığı keman, bay Tyberg'in elindeki kırık dökük fülüt, üç telli gitara, astsubayın yamrı yumru parmaklarındaki triangel Teğmenin huysuz bülbülü; hep bu sesin tesirinde kalıyorlardı.

Gönüllerini tatlı bir sıcaklık kaplamıştı; Finlandiyayı kaybedişimizin üzüntüsü ruhlarda tutuşuyor; elden gitmiş ülkeyi Ruslardan kurtarmak üzere cesur Björneborga delikanlılariyle birlikte savaşa katıldıklarını sanıyorlardı.

Marş bitince teğmen Lagerlöf, karısına işaret etti: Bayan Lagerlöf, Gustav Vasa operasından, Albayın en çok sevdiği "Yüce ataların aziz hayalleri" parçasını çalmaya başladı.

Albay, gür sesiyle parçayı söylüyordu; çalgılar da âdeta dile gelmişler, şarkıyı terennüme başlamışlardı.

Pencereler arasındaki küt ayaklı kanapede evin bütün çocukları toplanmıştı: Daniel, Johann, Anna, Selma ve Gerda. Çıt çıkarmadan oturuyor, can kulağiyle dinliyorlardı.

Büyükler çalgı çalıp eğlenirlerken onlara sessiz sedasız oturmak düşüyordu. Albay "Yüce ataların aziz hayalleri" parçasını söylerken çocuklar, onun kendinden ve salondaki öbür büyüklerden bahsettiğini sandılar. Çünkü onlar, çocuklar için, silinip gitmiş ataların ruhları; zengin, ışıklı bir âlemin hayalleri gibiydiler. O dünyadan kala kala bu zayıf hayaller kalmıştı.

YENİ MORBACKA

ON YEDİ KEDİ

Alay mutemedinin son senelerinde çiftlikte, Britta Lambert adında ahır işlerine bakan bir besleme vardı. Bücür ve çirkin bir şeydi bu. Yüzü kara kuru olduğu gibi tek gözlüydü üstelik. Başkalariyle geçimsizliği bir yana mükemmel bir hizmetçiydi doğrusu; çünkü inekleri, sığırları seviyordu. Bir ineğin gece vakti buzağılıyacağını tahmin etmiyegörsün, yatağını ahıra serer, orada yatardı. Her gün mutfakta su ısıtır, koca koca kovalarla bu suyu inek ahırına taşır, hayvanlar kıyılmış yemlerini sıcak sıcak yesinler, derdi. Yemleri nisanda tükenmeye yüz tutup da inekler çavdar samanı yemeye mecbur kaldılar mı gizlice beygir ahırına girip atların otlarından aşırmayı küçüklük saymazdı.

İdaresi altında bulunan inek ahırı öyle harap, öyle karanlık bir yerdi ki içine girince gözlerinizin önünü göremezdiniz. Geçitleri dar, döşemesi delik deşik bir yerdi burası. İnekler ufak, daracık bölmelerde dururlardı. İneklerin temizliğine de baktığı yoktu Britta'nın. Ama

hayvanlar doğuyor, serpiliyorlardı bu eski ahırda. Bir ineğin mide fesadına uğradığı, yahut samanlara saplandığı, yahut doğumunda bir sakatlık olduğu duyulmamıştır. Orada her zaman için bol süt, bol buzağı bulunurdu; Morbacka'nın hanımının inek ahırından yana gönlü rahat, başı dinçti daima.

Fakat bir hayvan cinsi vardı ki, Britta Lambert onları ineklerden de çok seviyordu: kediler. Kedilerde, kendini ve inekleri korumaktan yana bir tılsım bulunduğuna inanıyordu; ona yapılacak kötülüklerin en zalimcesi, arada bir bir kedi yavrusunu suda boğması emrini vermek olurdu; bunca kediyi, bunca ineği beslemesi yetişmiyormuş gibi! Ahıra girecek olsanız çepeçevre karanlığın içinden yeşil yeşil kedi gözlerinin ışıldadığını görürdünüz! Ayaklarınızın arasına kediler sıçrar, hattâ bazısı cesur bir hamle ile omuzunuza atlardı; çünkü Britta Lambert onları bu şekilde terbiye etmişti.

Teğmen Lagerlöf, babasının peşinden Morbacka'nın başına geçtiği zaman inek ahırında tam on yedi tane kedi bulunuyordu. Kırmızı kırmızı çizgileri vardı hepsinin: beyaz, siyah, kül rengi değildi hiçbiri; çünkü Britta Lambert, yalnız kırmızılı kedilerin uğur getirdikleri hakkında sarsılmaz bir kanaat besliyordu.

Evet, teğmen Lagerlöf de hayvan dostuydu şüphesiz; kedilere karşı bir düşmanlığı da yoktu üstelik. Ama kendi inek ahırında on ye-

di kedi beslemek, barındırmak; işin tadını kaçırmak değil miydi? Bu kediler üç buzağıya bol bol yetecek kadar süt içiyorlardı. Şüphesiz sıçanları, fareleri bir güzel tutuyorlar, ama kuşçağızları avlamaktan da hiç geri kalmıyorlar, böylelikle Morbacka'da serçe artık tek tük görülüyordu.

Kedileri öldürmek, öldürüp de hem Britta Lambert'in, hem de çiftlikteki öbür kadın hizmetçilerin yüreklerini kaldırmamak için Teğmen, tasavvurları hakkında hiçbir şey söylemedi. Yalnız, yine çiftlikte kalıp kâh beriki, kâh ötekiyle dalaşan eski seyis Bodur Bengt'e ufak bir direktif verdi, o kadar!

O günden sonra ahırdaki kediler gayet esrarlı bir şekilde ortadan kaybolmaya başladılar. Çarçabuk olmadı bu iş, hayır, yavaş yavaş. Britta Lambert'e öyle geliyordu ki, üstelik en çok üstüne titrediği kedileri birbiri peşi sıra artık göremez olmuştur. Ama bunu katiyetle iddia etmek kolay değildi onun için; çünkü kediler renkten, çizgiden yana birbirlerine o kadar benziyorlardı ki! Britta, şimdi süt içmeye geldikleri vakit kedileri saymayı deniyordu; ama bu da öyle kolay bir iş değildi; çünkü bir kere kediler süt kabı etrafında karman çorman oluyorlar, sonra da ahırda zifiri bir gece hüküm sürüyordu.

Britta, derdini hem kâhya nineye, hem de çiftliğin genç hanımına açtı.

"Benim tasam, telâşım; sırf sizi düşündüğümden!" dedi. "Çünkü kırmızılı kediler kaybolacak olurlarsa ahırın uğuru kaçar. Bize şimdiye kadar hayrı dokunmuş mahlûklara karşı nankörlükle işe başlamak! İyi idare böyle mi olur?"

Ama gerek bayan Lagerlöf, gerekse kâhya nine, kedilere hiçbir kötülükte bulunmadıklarına yemin ettiler: "Hiç şüphe etmiyoruz, on yedi ciğerparene yakında hep birden kavuşursun!" dediler.

Fakat Britta, kedilerin azaldıkça azaldığını pekâlâ fark ediyordu. Kâh berikinden, kâh ötekinden şüphe ediyor, fakat bunların hiçbiri suçunu itirafa yanaşmıyordu. Kendisine, kedilerine kıymak gibi bir kötülük yapacağını asla ummadığı tek şahıs, Teğmendi. Onu, annesinden iyi huylar almış bir insan diye biliyordu.

Teğmen ahıra uğradıkça Teğmene: "Bunun sonu iyi değil, Teğmenim!" diyordu. "Kediler elimden gidiyor. Ah, ah, yüreğim nasıl yanıyor, anlatamam."

"Ama ben kedilerin her zamanki gibi ayaklarımın önünde oynaştıklarını sanıyorum!" cevabını veriyordu Teğmen.

"Şimdilik on üç tane iseler azalmamışlar mı yani!" diyordu hizmetçi. "Bu suçu işliyen evlerden ırak. İşin fenası, bunun cezasını bütün çiftlik çekecek."

O zamanlar Teğmen Lagerlöf genç, güçlü kuvvetli bir adam, çalışkan bir çiftçi idi. Mor-

backa hakkında çok şeyler düşünüyordu; henüz pek öyle büyük değildi çiftlik, toprağı iyiydi fakat, teğmen Lagerlöf bunu biliyordu: Tarlalar dümdüz ve taşsız bir halde yan yanaydılar. Çiftliği, Fryken vâdisinin en üstün çiftliklerinden biri olmamışsa bu, onun suçu değil de neydi sanki?

İstediği gibi kullanabileceği parası da vardı üstelik; Filipstadt'da bir maden ocağı sahibi olan kaynatası Wallroth varlıklı bir adamdı çünkü. Damadının böyle becerikli, çalışkan oluşuna seviniyor, bütün faaliyetlerinde onu himaye ediyordu.

Buna göre Teğmen bütün gayretiyle çiftliğinde değişik ziraat usulünü tatbika uğraşıyordu. Derin kanallar açtı; otlakları gelecekte üzerlerinde sadece çayır çiçekleri açmasın diye yonca ve çayır tirfili tarlaları haline getirdi. Artık bütün kış samanlığa tıkılıp da el döğeni ile pat küt veriştirmeye lüzum kalmasın diye bir harman makinesi aldı. Aşağıdan, Naeset'deki büyük çiftliklerden cins inekler, öküzler tedarik etti. İnekleri ormana salıverdirip de bahardan güze kadar aç kalmalarının önüne geçerek açıkta, onlara iyi bir otlak ayırdı.

Çiftliği geliştirmekten yana düşündüğü bütün çareleri teğmen Lagerlöf, keza tatbik mevkiine koydu. Onlardan toprak satın alarak kendi arazisini bir bütün haline getirmek üzere vâdinin batısındaki köylülerle devamlı müzakerelere girişiyordu. Adamlarının doğru dürüst

evleri, bir parça arazileri, bir inek, bir domuz besliyebilecek ahırları olmasını istediği için yapıyor, yaratıyor, onları da düşünüyordu.

Çalışmaları boşa da gitmedi hani. Daha birkaç sene olmadan çiftlik, Teğmenin ektiklerini Teğmene iade etti. Aradan az bir zaman geçmişti ki teğmen Lagerlöf, kış boyunca otları nereye yerleştireceğini bilemez oldu. Bezelye ekmeye kalksa bire yirmi alıyor, pancar dikecek olsa topraktan öyle bir bereket taşıyordu ki toplamaya kendi adamları yetmiyordu da atlariyle, arabalariyle gelip evlerine koyabilecekleri kadar pancar almaları için komşularına haber yolluyordu.

Şu var ki çiftliğinin ıslahı uğruna giriştiği çalışmalarda karşısına çetin bir engel çıkmıştı: Birçok zarif kıvrımlarla dolanarak, tarlalarının olduğu vâdiye akan Aemt deresi! Aslında bu küçük ırmak, ormanlarda raslanan dereciklerden pek de büyük değildi hani; ama şiddetli bir yağmur yağacak oldu mu taşıyor, yonca ve yulaf tarlalarını ufak göller haline sokuyordu.

Teğmen bu dere işini halletmedikçe rahat edemedi. Arazisinde kalan kısımlarına düz ve derin yataklar kazdı; bu yataklar sayesinde su şimdi sakin akıyordu. Ama teğmenin bu işteki sevinci pek uzun sürmedi. Morbacka aşağısında oturan köylüler dereyi eskisi gibi, suyun gayet durgun aktığı o kıvrıntılı ve sığ yatağında bıraktılar. Kuvvetl bir yağmur karşısın-

da dere hem Teğmenin, hem de köylülerin kıyılarına eski inadiyle yine taşıyordu.

Bu durum karşısında Teğmen âdeta isyan etti. Bütün didinmelerin ne kıymeti vardı; Aemt her an kuru ot yığınlarını, pancar demetlerini alıp götürdükten sonra? Hayır, dereye hükmedemediği müddetçe çiftliğini özlediği yüksekliğe imkânı yok çıkaramıyacaktı. Teğmen bunu gayet iyi anlıyordu.

Komşulariyle görüştü, bunlar dere yatağının adamakıllı kazılmasına muarız görünmediler. Bir mesaha mühendisi getirildi; bu adam ölçtü biçti, keşfini yaptı; her şey hazır olduktan sonra bu işle alâkalılar, belediye dairesine karar almaya çağrıldılar.

İş bu kerteye gelene kadar birçok engelleri, mahzurları yenmek icabetmişti. Belediyeye karar almaya gideceği sabah, esas dâva halledilmişe benzediği için Teğmen sevinç içinde yüzüyordu.

Fakat bak hele, tam arabaya oturuyordu ki o kırmızılı ahır kedilerinden birini kanapenin ortasına kurulmuş, sessiz sessiz kendine bakıyor gördü.

Eh, bir fevkalâdelik yoktu bunda! Çünkü ahırın bütün kedileri arabada gitmekten çok hoşlanırlardı. Britta Lambert onları ta küçükken el arabasına kor, sürer, götürürdü. Böylece kırmızılı kediler bütün ufak çocuklar gibi arabada gitmeye bayılırlar, her gördükleri iş arabasına teklifsizce sıçrayıp otururlardı. Ama

şimdiye kadar beyin, hanımın arabalarına çıkmaya kalkışmamışlardı hiç.

"Vay, demek sen de toplantıya gitmek istiyorsun!" dedi Teğmen kediye. Sonra da onu arabadan dışarı fırlattı. Kedi de lûtfen uzaklaştı, ama uzaklaşmadan önce de Teğmene çok bilgiç ve hain bir bakışla baktı. Teğmen bu bakış karşısında bir sıkıntı duydu.

Şoseye çıkmadan önce Teğmenin parmaklıklı üç kapıdan geçmesi gerekiyordu. O sabah kapıların üçünün de kazığında birer kırmızılı kedi duruyordu. Eh, bu işte de bir fevkalâdelik yoktu pek; çünkü kediler güneşlemek ve aşağıda, çayırda kımıldaşan şeyleri gözetlemek üzere kazıkların üstünde oturmayı severlerdi. Fakat Teğmenin içinde, bugün bütün kedilerde bambaşka bir hal olduğu hissi uyanmıştı. Kendisine alay edercesine ve hain hain bakıyorlar, sanki yolculuğunun nasıl neticeleneceğini Teğmenden daha iyi onlar biliyorlardı.

Teğmen, âdeta Britta Lambert'e hak vererek bunların kedi kılığına girmiş cinler, periler olduğuna inanmaya başlamıştı. Bir yola çıkarken bunca kediye raslamak uğurlu sayılmazdı şüphesiz; ama Teğmen annesinden öğrendiğini yapmış her kedi karşısında tü tü diye üç kere tükürmüştü. Yol boyunca da kırmızılı kedileri düşünmedi artık. Derenin kazılmasına ait plânı tekrar zihninden geçirdi; bunu herkes tarafından anlaşılabilmesi, akla yakın gelmesi için nasıl izah edeceğini kararlaştırdı.

Fakat belediyeden içeri girince elinde olmaksızın kedileri hatırladı. Çünkü içerde çekinme ve tereddüt dolu bir hava esiyordu. Köylülerin cümlesi; put gibi, kapalı kutu gibi öylece oturuyorlardı.

Teğmenin keyfi kaçtı. Anlaşılan bunlar fikirlerini değiştirmişlerdi. Netekim caymıştılar. Teğmenin bütün izahları redde uğradı.

"Evet, bu derenin açılması Morbacka için pek faydalı olacaktır, bunu pek güzel anlıyoruz anlamasına; fakat bundan bize ne!" dediler.

Onlardan başkaca bir cevap almak kaabil olmadı.

Teğmen Lagerlöf, toplantıdan dönerken bütün cesaretini kaybetmiş bulunuyordu. İşte bu mesele de uzun zaman için yüzüstü kalmış, derenin zarar ziyana istediği gibi devam etmesine göz yumulmuştu. Yabancı bir sığır sürüsü tarlalarına girse hayvanları kovalıyabilirdi; ama derenin, şahsını zarara sokmak, arazisini tahribetmek hürriyetini önlemesi kaabil mi?

Oturmuş, boşa giden ümitlerine yanarken birdenbire yerinden fırladı ve hizmetkârlar odasına, Bodur Bengt'in yanına gitti.

"Dere işini halledemedim, Bengt!" dedi.

"Yazık oldu, Teğmenim!" cevabını verdi ihtiyar. "Mutemet bey, Aemt'e söz geçirilirse çiftliğin değeri bir kat daha artar, derdi."

"Dinle, Bengt!" dedi Teğmen ve sesinin perdesini alçaltarak fısıldar gibi konuştu:

"Artık ahırda fazla kedi kalmadı şüphesiz. Geridekileri Britta'ya bıraksak iyi olur herhalde!"

"Nasıl emrederseniz!" cevabını verdi Bodur Bengt.

Teğmen, hizmetkârlar odasındaki eski duvarların, söylediklerini duymasından korkuyormuş gibi, sesini daha da alçalttı.

"Sen onları nerede boğuyordun, Bengt?"

"Dereye götürüyordum!" cevabını verdi Bodur Bengt. "Bizim burdaki ördek gölünde boğarsam su yüzüne çıkarlar da gören olur diye çekiniyordum."

"Öyle ya, derede!" dedi Teğmen. "Ben de böyle düşünmüştüm." Bir müddet düşüncelere daldı, sonra içinden geçenleri dışarı vurdu: "Evet, bu dünyada çok garip şeyler olur!" dedi.

"Tabiî, ona şüphe mi var, Teğmenim!" diye tasdik etti ihtiyar.

Ömrü oldukça teğmen Lagerlöf; derenin, o canım tarlalarını, işine geldiği gibi hırpalamasına eli kolu bağlı seyirci kaldı. Morbacka beyi, her yıl suların kıyılardan taşıp sıra sıra göller halinde aşağı doğru, tekmil vâdiye nasıl yayıldığını görüyordu.

Ve Teğmen bu hali her görüşünde, karar almaya giderken kapı kazıklarında oturmuş o kırmızılı kedilerden bahsetmeye başlıyordu. O gün başına gelecekleri kediler biliyorlar mıydı acaba? Kedilere kötülük edenin, cezasını bulacağı doğru muydu? Teğmen, yaşı ne kadar

ilerlerse ilerlesin tekrar tekrar hep bunları düşünürdü.

YENİ AHIR

Teğmen Lagerlöf, Morbacka'nın ekili, verimli bir çiftlik olmasını kâfi görmüyor; oturdukları ev, etrafı çepçevre bahçelerle süslenerek güzel, gösterişli bir malikâne haline gelsin istiyordu.

Ne çare, çiftliğin arka kısmında, tam evle karşı karşıya çökük ot damı, ufak mazgalları, kararmış ahşap duvarlariyle harap, çirkin bir inek ahırı bulunuyordu. Gerçi ahırın önünde, gövdeleri yosun kaplı, gür yapraklı bir sıra asırlık akçaağaç; onu gözlerden saklıyor, çiftliğin görünüşünü pek çirkinleştirmiyordu, ama Teğmen inek ahırı orada durdukça Morbacka'nın asla bir malikâne manzarası alamıyacağını düşünüyordu.

Morbacka'ya yerleştiğinin ilk yıllarında tarla işlerinden fırsat bulamamış; ancak Strömstadt seyahatinden, annesinin ölümünden sonra, yeni bir ahır yapmak tasavvuru, ruhunda yer etmeye başlamıştı. Çünkü eskisini yıktırmadan önce bir yenisini yaptırmak gerekiyordu.

Ahırın, evlerinden bakılınca mümkün olduğu kadar görünmiyecek bir yerde olması için de onu kumlu tepenin hemen altına, Morbacka'nın meskenler dışında kalan binalarının bu-

lunduğu düz tarlaların oraya yapmaya karar verdi. Bu plândan haberdar olunca evin kadın hizmetçileri sızlanmaya başladılar. Ahırdaki ineklere bakmak için bunca yol yürümeleri gerekecekti. Ya ahır işlerine bakan iki besleme için günde üç sefer o dik bayırdan yukarı süthaneye süt taşımak, az eziyet miydi bu! Ama bütün bunlara Teğmen kulak asmadı. Bütün ek binaları, süthaneyi keza, tepenin aşağısına nakletmeyi; hepsini orda toplıyarak hizmetçileri de, hayvanları da zahmetten kurtarmayı düşünüyordu.

Fakat inek ahırı böyle uzağa yapılsa bile bütün o civardaki ahırların en gösterişlisi olacak deniyordu. Saçak altına kadar duvarlar tuğla olacak, bina elli inek alacak büyüklükte ve haç şeklinde yapılacaktı. Bir kubbesi eksik olacaktı sade, uzaktan bir kilise gibi görünecekti.

Teğmen bu tasavvurunu kaynatasiyle görüştü; bir maden ocağı sahibi olan Wallroth, eski ahırın durumunu pek iyi bildiği için bir yenisinin yapılması fikrini gayet müsait karşıladı. Mühim bir para vererek bu işi destekledi. Teğmen hazırlıklara başladı. Temellerde kullanılmak üzere As dağından bir iki kış taş getirtti. Bir iki yaz balçık makinesi, Morbacka'da ördek gölü yanında durdu, işçiler kiremit, tuğla yaptılar; katılaşıp sağlamlaşması için güneşe, kurumaya bıraktılar. Bir iki sonbahar Teğmen, adamlarını yolladı; ormanında çatı göv-

desi ve direkler için ağaç kestirdi.

Nihayet hazırlıklar tamamlanınca sıra, arsayı ölçüp işaretlemek, kazmaya başlamak işlerine geldi. Yapı işçileri en üstteki toprak tabakasını kaldırmak için ilk beli vurdukları vakit Teğmen hayatının mühim bir anını yaşadı.

Çiftliğe en yakın olan tarafta, doğu tarafında kazmaya, temel atmaya başladılar. Burada her şey yolunda gidiyordu. Sağlamdı toprak; temel taşları koydukları yere yerleşiyordu.

Doğu tarafının temeli ve batı cephesinin çatı duvarı tamamlandıktan sonra tarlalardan taraftaki, batı cephesinin ana duvarları için temel atma işine geçildi. İşte o anda büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Üstteki topraklar kazılıp kaldırıldıktan sonra yumuşak ve gevşek balçıkla karşılaştılar: temel tutmuyordu. Konan bütün taşlar derinlere gömülüyor, kayboluyordu.

Yapıya başlamadan önce teğmen Lagerlöf, bu kısımdaki zemini de muayene ettirmemekle büyük bir hata işlemişti. Ne çare, mukabil taraftaki zemini sağlam bulunca seçtiği bu yerde inşaata devam edebileceğini sanmıştı. Yaşlı bir duvarcı gerçi ona, yapıyı tepeye doğru kurmayı öğütlemiş, balçıkla uğraşmanın akıl kârı olmadığını söylemiş, ama Teğmen bu fikre yanaşmamıştı. Balçıklı arazide inşaat yapmanın da çareleri, yolları vardı elbet. Elle-

rinde bu kadar kaya olduktan sonra balçığın dibini bulurlardı şüphesiz.

Balçık zemine arabalar dolusu taş boca edildi; çok geçmeden ortaya taştan ve geniş bir set çıktı. Sağlama benziyordu. Bir cesaret, temeli bu seddin üstüne oturtmaya başladılar. Ama şiddetli bir yağmurdan sonra sette yarıklar, çatlaklar başgösterdi. Ertesi günü bir kısmı içeri göçtü, birkaç gün sonra set tamamen kaybolup gitti.

Bu durum karşısında duvarcılar ve başkaları, Teğmene ahırı başka tarafa yapmasını tavsiye ettiler; ama Teğmen kimseyi dinlemek istemiyordu, buraya bu kadar emek harcamıştı, yapının yeri değiştirilecek olursa işe ta başından başlamak gerekirdi. Hem sonra Teğmen ne olursa olsun ahırın kendi tâyin ettiği yerde yapılmasını istiyor; ahırı bu kadar iyi gözden saklıyacak, ama bu kadar da el altında bir başka yer bulamıyordu.

Bütün yazı yılmadan balçık zemine kaya doldurtmakla geçirtti; ama sonbaharda zeminin sabitleştiğinden hâlâ emin değildiler. Karların erimesinden sonra balçığın ne vaziyet alacağını anlamak üzere temel çıkma işini bahara kadar bekletmeyi kararlaştırdılar.

Baharda çayırların karı eriyince Teğmen, doldurulan yere bakmak üzere yapı yerine gitti. Set sağlam ve çatlaksız, duruyordu durmasına; ama zemin henüz tamamen donlardan kurtulmamıştı.

Her gün, hattâ günde birkaç kere Teğmen gidip bakıyordu. Set duruyordu. Nihayet dipte donların çözüldüğü kanaatine vardılar. Ana temel henüz sapasağlam duruyordu. Bu durum karşısında Teğmen cesaretlendi; duvarcı ustalariyle kalfalara selâm gönderip gelmelerini, işe başlamalarını bildirdi.

Geldiler, önce doğu ve kuzey yüzlerinde cephe duvarlarını çıkmaya başladılar. Çünkü vakit bırakalım da batı yüzündeki sallantı zemin iyice otursun diye düşünmüşlerdi.

Sıcaklar artınca tehlikeli tarafta da duvar örülmeye başlandı, işler yolunda gidiyora benziyordu. Temmuz ortasında duvarın çıkılması bir hayli ilerlemişti, çünkü duvarcılar gayretliydiler; ama birdenbire duvarda çatlaklar belirdi. Koskoca yapıda birden göçme tehlikesi başgösterdi. Göçüğü önlemek üzere çarçabuk duvarların bir kısmını yıkmak icabetti.

İşe ara vermek icabettiği vakit kayınpederin ahır inşaatı için vermiş olduğu paralar da tükenmişti. Ama Wallroth eli açık ve mâkul bir adamdı; Teğmen birkaç gün öncesinden yazsaydı da ona yapının ne sebepten, takdir ve tahminden daha pahalıya çıktığını bildirseydi, inşaatın ikmali için yeni yardımlar rica etseydi istekleri yerine getirilirdi şüphesiz. Fakat bu yeni göçme karşısında Teğmen, kayınpederine yazmakta tereddüdetti. Ahırın henüz hem tabandan, hem tavandan mahrum olduğunu itiraf etmesi gerekiyordu; duvarlar bile

tamamlanmamıştı; temel işlerine ta baştan başlamak icabediyordu.

Kaynatası; Teğmenin işlere ters tarafından başladığını düşünecek, damadına karşı beslediği bütün itimadı kaybedecekti.

Teğmen bu yapıdan bütün bütün vazgeçmeyi hem çok istiyor, hem de bundan çekiniyordu. Bütün tasavvurları boşa gitmişti. Eski ahırın hali de yürekler acısıydı üstelik. Çok daha önce, şimdiki yerinden vazgeçip yapıyı bir başka yere kurmalıydılar. Duvarların yarı yarıya yükseldiği şu anda mı yapmalıydı bunu? Her şeyden önce hangisinin daha ucuza çıkacağını hesaplamak lâzım: İnşaata eski yerinde mi devam etmek, yoksa bir başka tarafta işe yeniden mi başlamak?

Doğu Aemtervik'te Gardsjö adında küçük bir demirhane vardı, Morbacka'dan ancak yarım mil uzakta. Bayan Lagerlöf'ün erkek kardeşi, maden ustası Karl Wallroth orada bulunuyordu. Teğmen Lagerlöf, dünyada herkesten çok, zeki ve tedbirli bir adam olan bu kayınbiraderini takdir ederdi. Dert yanmak, akıl danışmak için kalktı, ona gitti.

Demirhane sahibi, ona katî olarak bu işten vazgeçmesini tavsiye etti.

"Babamdan bu inşaat için tekrar para istemen akıl kârı değil!" dedi. "Yardım eder etmesine, ama parasının boşa gitmemiş olmasını da ister. Ben sana ahırın tamamlanması için borca girmeni de tavsiye etmem. Binaya daha

kaç kere duvar çıkılacağı bilinmez çünkü. Bu yüzden sefil, perişan olabilirsin!"

Teğmen, akşamı Gardsjö'de geçirdi, kayınbiraderi ve yengesiyle çene çaldı. Hiçbir şekilde akşam yemeğini yemeden gitmesine müsaade etmiyorlardı. Her zamanki gibi olmaya çalışıyor, karı kocayı eğlenceli sözleriyle neşelendirmeye uğraşıyor, ama ruhan kendini bitkin hissediyordu. Kayınbiraderinin haklı olduğunu görüyor, ona hiç kızmıyor, fakat başlanmış bir ahırı sona erdiremeyişin izzetinefsi için korkunç bir hezimet olduğunu da hissediyordu.

Morbacka'ya dönerken yolda garip ve karanlık duyguların hücumuna uğradı. Neye el atsalar bahtsızlığa uğrıyan insanlardan biri miydi acaba?

Evvelce kendine talihli bir insan göziyle bakardı. Evlendiği ve Marbacka'ya yerleştiği zaman böyle düşünmüş, ama o gün bugün hayli şanssızlıklara da uğramıştı.

Selâm vermekte geciktiği için âmirinden aldığı bir tekdir yüzünden subaylıktan istifa etmiş, bu işte çabuk karar vermiş olmakla beraber bir pişmanlık duymamıştı. Canını sıkan asıl nokta, kendisini de babası gibi alay mutemedi yapmamış olmalariydi. Bu vazifeyi dört kâtibe taksim etmişlerdi. Bir kısmı da ona verilmiş, ama bu gayet ehemmiyetsiz bir iş olduğu için aldığı ücret de ona göre devede kulak kabilinden olmuştu.

Sonra Aemt deresi işini bir yoluna koymaya kalkışmış, fakat bunda da şanssızlığa uğramıştı.

Morbacka ile Gardsjö arasında yarı yolda As kaplıcası vardı; bu eski ılıcayı modern bir hale sokmak istemişti. Yeni bir kaplıca binası yaptırmış, adamlar tutmuş, hastaların buraya akın edeceklerini ummuştu; bu gayretleri de boşa gitti. Tektük birkaç hastanın geldiği oluyor; fakat bu, kaplıcanın masraflarını zarzor çıkarıyordu.

Şimdi de bu büyük yapı plânı suya düşmüştü. Kendinde bir kusur vardı herhalde. Başkaları kadar becerikli olamıyordu. Kabuğuna çekilmek, tasavvurlarından vazgeçmek, salıncak koltuğuna yan gelip gazetesini okumak, her şeyi eski gidişatına terk etmekti en iyisi!

Morbacka'ya vardığında karısını verandada oturmuş, kendisini bekler buldu.

Karısı, Gardsjö'deki kardeşine benziyordu. Aynı zeki çehre, aynı uyanık kafa, aynı ciddiyet, aynı enerji, eğlencelere karşı aynı kayıtsızlık; şüpheli maceralara karşı aynı nefret.

Teğmen, karısını seviyor, kyaınbiraderine beslediği saygıyı ona karşı da besliyordu. Ama o akşam karısı kendisini beklemeseydi de yatmış olsaydı Teğmen çok daha memnun olurdu. Çünkü karısı da kayınbiraderi gibi ondan taraf çıkmıyordu.

Beraberce yatak odasına girerlerken: "Kalle ne dedi?" diye sordu bayan Lagerlöf.

"Senin, sizlerin dediğinizi! Bu işten vazgeçmemi!" dedi Teğmen.

Bayan Lagerlöf hiç cevap vermedi. Dikiş masası başındaki her zamanki yerine oturmuş, soyunmayı düşünmiyerek dışarıya, aydınlık yaz gecesine bakıyordu.

Teğmen ceketini çıkarmıştı.

"Yatmıyor musun?" diye sordu. Ne kadar sinirli ve öfkeli olduğu sesinden anlaşılıyordu.

"Bence," dedi karısı hafif bir sesle ve dışardaki karanlığa bakarak. "Sen bu yapıyı tamamlamalısın."

Sabırsız bir sesle: "Anlamadım!" dedi Teğmen. Karısının ne söylediğini anlamıştı pekâlâ, ama yanlış anladığını sanmıştı.

"Bence," diye tekrarladı karısı. "Sen bu yapıyı tamamlamalısın!"

"Ahırdan mı bahsediyorsun?" diye sordu Teğmen ve karısına yaklaştı. Karısının sözleri, ruhunda hafif bir ümit uyandırmıştı. Ama karısını doğru anlayıp anlamadığında tereddüdediyordu.

Bayan Lagerlöf, bütün akşam bu meseleyi düşünmüştü. Kendi kendine kocasının bu tasavvurunun olsun başarısızlıkla neticelenmemesi gerektiğini düşünmüştü. Menfi bir netice kocasının tahammülünü aşan bir şey olurdu. Yapıyı yüzüstü bırakmak daha akıllıca bir işti belki, ama kocasının müthiş üzülmesi demekti

bu! Babası ve kardeşi bunu anlıyamazlardı belki; fakat o, karısı sıfatiyle bunun böyle olduğunu biliyordu.

Sevdiği kocasının kalbindekileri okumak, bayan Lagerlöf için bir kitap okumak kadar kolaydı; ama böyle heyecanlı dakikalarda kendi fikirlerini söylemek, İbranice konuşmak kadar zordu onun için.

"Ben, Kalle'nin fikrinde değilim!" deyip sustu.

"Fakat ne demek istiyorsun, neden bahsediyorsun?" cevabını verdi Teğmen. Sabırsızlık içinde titriyordu âdeta. Karısının fikir değiştirdiğine, kendinden tarafa geçtiğine inanmaya cesareti yoktu henüz.

"Ben, Kalle'nin fikrinde değilim!" diye tekrarladı karısı. "Ahırın inşaatını bitirmelisin diyorum. Ahır, senin istediğin yerde, şimdiki yerinde yapılmalıdır. Bence çiftliğimizi rehine koyarsak kendi işimizi kendimiz görmüş, babamdan yeni para yardımları istemekten kurtulmuş oluruz."

Teğmen ancak o zaman anladı. Kalbi sevinçle doldu. Karısı da kendisinin istediğini arzuladıktan sonra artık hiçbir güçlük kalmamıştı. Bu takdirde temel sağlamlaşacak, duvarlar yükselecekti.

"Bu sözlerin için Allah senden razı olsun, Luise!" dedi.

Bu anlaşmadan sonra ikisi daha büyük bir aşkla birbirlerine bağlandılar. Ahırın yapılma-

siyle ilgili her hususta o andan itibaren evin hanımına akıl danışıldı.

Sonunda yeni ahırın kapıları ardlarına kadar açılıp da inekler peş peşe ve tantana ile içeri alınıp sırıklara bağlandıkları; tavuklar, horozlar, kazlar, hindiler, ördekler kümeslerine, buzağılar bölmelerine yerleştirildikleri; yüksek pencerelerden gün ışığı içeri dolduğu; karı koca Lagerlöf'ler ahırın gıcır gıcır, tertemiz yollarında yürüdükleri vakit burada iyi bir iş yapılmış olduğunu hissettiler; bu eserin ortak emekleri neticesinde meydana çıkmış olmasına sevindiler.

BAHÇE

Matmazel Lovisa Lagerlöf, ağabeysi teğmen Lagerlöf'ü seviyor, ona karşı hayranlık duyuyordu; bunda şüphe yok! Ama onun bunca değişiklik yapmasını, çiftliğe yenilikler getirmesini de aklı almıyor; Morbacka'nın anasının, babasının zamanındaki haliyle kalmasını istiyordu.

Teğmen, Aemt deresinin yatağını derinleştirmek isteyince hayli kahırlanmış, fakat bundan bir netice çıkmayınca rahat bir nefes almıştı.

Dere, kıyılara taşıp da çayırlarda yer yer göller meydana getirince güzel olmuyor muydu sanki?

Ya ağabeysi, eski çayırlardaki çiçekleri ortadan kaldırınca matmazel Lovisa'nın sızlanışları? Çayırın birinin sarı papatyalarla, bir ikincisinin menekşelerle, üçüncüsünün sarı sarı düğün çiçekleriyle dolu oluşu, gözler için tam bir ziyafet teşkil ediyordu.

Hele ineklerin artık ormanda otlamalarına müsaade etmemek, felâketti doğrusu! Çünkü herkes bilirdi ki ineklerden, ormanda otladıkları zamanlar aldıkları o kalın kaymaklar, o altın sarısı tereyağlar çayırda otlatıldıkları takdirde alınabilir miydi hiç?

Babasının zamanında ve şüphesiz ondan yüzlerce sene önce ormanın taze sürgünlerini kesmek, kurutmak, sonra da yakmak âdeti vardı; bu küllerin içine ilk sene çavdar ekilir, böyle yakılmış bir tarlada daha sonra çilek ve ahududu yetiştirilirdi.

Matmazel Lovisa, ağabeysinin bu gibi kesikleri artık yaktırmadığını görünce bunu hayra yormadı.

"Dediydi dersin!" diye ağabeysine çıkıştı. "Ormanda çilek namına bir şey kalmaz yakında. Ormanda kül olmayınca çilek kısmı büyür mü? Herkes senin gibi yapmaya kalkışsa bu işin sonu neye varır? Yaz geceleri orman kenarlarında çepçevre güzel ateşlerin yandığını görmek zevkinden oluruz!"

Matmazel Lovisa'ya kalırsa yeni ahır da mânasızdı doğrusu! "Ben bu işten anlamam ama şimdiye kadar duvarları taş bir ahırda

hayvan üremez dediklerini çok duydum!" diyordu. Ağabeysinin bu yapı yüzünden bunca zarara uğraması karşısında müthiş hırslanmıştı.

Ama Teğmen yeni ahırı bitirdikten sonra eskisini yıktırıp da bu sefer bir bahçe yaptırmak lâfını edince matmazel Lovisa küplere bindi.

"Ne yaptığının farkındasın herhalde!" dedi. "Büyük bir bahçe çok bakım ister. Hemen bir bahçıvan tutman lâzım. Bir bahçe iyi bakılmadıktan, emek verilmedikten sonra hiç olmasın, daha iyi!"

Kızkardeşinin inatları Teğmenin bir kulağından giriyor, öbüründen çıkıyordu. Sonbahar gelince ilk iş olarak, ta rahip Wennervik zamanından kalma beyaz tahta perdelerin hepsini söktürdü; hem sade sebze bahçesiyle güllerin etrafını çevirenleri değil, ön ve arka avluda ne var, ne yok, hepsini!

"Artık buranın tadı tuzu kalmadı!" diyordu matmazel Lovisa. "O beyaz tahta perdelerin gerisinde oldukça insan kendini emniyette hissederdi. Çocuklar, gelen misafirlere hemen koşup çit kapılarını açmaktan ne çok hoşlanıyorlardı."

"Bütün o kapıları kollamak zorunda olanlar gibi!" cevabını verdi Teğmen.

Sonra da işe nasıl başladıysa öylece devam etti. Tahta perdeleri söktürünce eski sebze bahçesini, güllerin olduğu kısmı, çiğnenmekten cıl-

lığı çıkmış çimenliği, eski ahırdan açılan yeri, hayvan otlağını toptan sürdürdü. Bütün buraları gelecek baharda bahçe tesislerine hazır bir hale soktu.

"Sebze bahçesinin de yerini sahiden değiştirecek misin?" diye sordu matmazel Lovisa." Ben bu işten anlamam ama çok duydum, elma ağaçları sebze tarhları arasında oldukça bol meyva verirlermiş. Onları götür, bir de çayırlara dik; nerde meyva verdiklerini görürsün, derler!"

"Lovisa'cığım!" cevabını verdi Teğmen. "Güzel bir bahçemiz olunca sen de sevineceksin, şüphesiz!"

"Sevinmek mi?" diye bağırdı matmazel Lovisa. "Sen bütün o eski şeyleri yık, boz; ben de sevineyim, öyle mi? Morbacka'da insan şaşkına dönecek nerdeyse!"

Bu işte matmazel Lovisa hiç uysallaşacağa benzemiyor; Teğmen onun çiçekleri çok sevdiğini, evde saksılar içinde sürü sürü çiçek yetiştirdiğini bildiği için buna büsbütün hayret ediyordu. Ama onunla çekişmek istemiyor, çünkü nişanı daha yakınlarda bozulduğu için kardeşinin acısı henüz devam ediyordu. Günlerdir mutfağa bitişik odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor; Teğmen onun huzursuz adımlarının sesini ta gazetesini okumakta olduğu salondan duyuyordu. Kızkardeşinin sırf henüz kendine hâkim olamadığı için bu kadar sinirli olduğunu görüyordu Teğmen. Kardeşinin, fe-

lâketinden başka bir mevzula meşgul olmasını hattâ hayra yoruyordu. Tutup da nişanı bozmakta acele mi ettim, yoksa nişanlım Kajsa Nilsdotter'in tacına yaban mersini yaprakları koyduğum için mi benden soğudu diye düşünüp kahırlanacağına varsın ağabeysinin yapacağı bahçeye itiraz etsin, daha iyiydi bu!

O sıralarda Fryken vâdisinde ihtiyar bir bahçıvanbaşı yaşıyordu; gençliğinde birçok büyük çiftliklere bahçeler yapmıştı bu adam. Şimdi ihtiyarlık günlerinde artık başkalarına çalışmıyor, ama bahçe işlerinde erbap diye tanınıyordu. Birisi bir bahçe yaptırmak istedi mi yardımını rica etmek üzere hemen ona koşuyorlardı.

Teğmen de ondan Morbacka'ya gelmesini rica etmişti. Baharda karlar kalkar kalkmaz adam, plânlarını, şekillerini alıp geldi. Direktiflerini bildirmesi için emrine bir sürü işçi verildi. Göteborg'daki bahçıvanlar derneğine ısmarlanmış olan fidanlar, ağaçlar gelmiş, duruyordu. Çalışmaya başladılar.

Toprak tesviye edildikten sonra Teğmenle bahçıvanbaşı, bütün gün ordan oraya giderek bahçenin yollarını, çimenliklerini işaretlediler.

Bahçıvanbaşı, Teğmene o mazbut Fransız usulünün artık moda olmadığını anlattı; şimdi bütün yolların dolambaçlı, çimenliklerin, çiçek tarhlarının değirmi yapıldığını söyledi. Bahçıvanın, Morbacka için düşündüğü bu usule İn-

giliz tarzı deniyordu. Fakat teğmende bu tarzın, ihtiyarın kendi buluşu olduğu, yabancı tarzlarla bir münasebeti bulunmadığı şüphesi uyandı.

Bahçenin tam ortasına büyük, yuvarlak bir çimenlik yapıldı; çimenliğin sağında yumurta, solunda da boynuz biçimi birer fidanlık meydana getirildi. Tam ortaya bir dişbudak dikildi. Verandanın karşısına yıldız şeklinde bir çiçek tarhı hazırlandı. Etrafına ufacık yataklar açılarak birer nöbetçi gibi dört gül fidanı yerleştirildi.

Mutfak penceresinin önündeki çakıllı sahaya büyük bir üçgen hazırlanarak eski bahçenin gülleri buraya dolduruldu. Güllerden bıkmıyorlardı. Ev boyunca bodur güllerden bir dizi meydana getirilmiş, yatak odası penceresiyle salonun önündeki şeref mevkilerine beyaz güllerden bir küme teşkil edilmişti.

Teğmen bu işten son derece hoşlanıyor, bütün gününü bahçıvanbaşiyle birlikte dışarda geçiriyor, bayan Lagerlöf de olup bitenleri görmek için dikiş masasını bırakıp saatlerce dışarda kalıyordu. Matmazel Lovisa ise odasından dışarı adım atmıyordu. Bu eğlenceli bahar faaliyeti, huysuzluğunu daha da artırıyordu, o kadar! Mutfak pencerelerinin önündeki o eski çimenlikle üzerindeki birkaç kartopunu tercih ederdi o. Bütün bu yenilikler lüzumsuzdu tamamen.

Gelgelelim düşüncelerine, sözlerine kulak asan bulunmadığını biliyordu; ama Morbacka'da eskiden yaşanmamış mıydı sanki? Bu yeni işler zahmetten, eziyetten, büyük masraflardan başka bir şey temin etmiyordu.

Fakat o ne düşünürse düşünsün, ne söylerse söylesin, işler ilerliyordu. Bahçıvan beygir ahırı önüne bir leylak tarhı, hizmetkârlar odasının önüne çayır melikeleri tarhları; evin kuzey, batı ve doğu cephelerine keza leylak tarhları yaptı. Teğmenle bahçıvan daha sonra rahip Wennervik'in eski meyva bahçesine daldılar. Canım elma ağaçları oldukları yerde kaldılar, ama altlarındaki toprakta ihtiyarın İngiliz tarzı dediği usule göre dolambaçlı kum yollar açıldı; etrafları yuvarlak, üç köşe veya yumurta biçimi ot tarhlariyle süslendi; bu tarhlara her sene yeniden açan çiçekler dikildi. Sarı duvar şebboylarının ortasına mor süsenler kondu, sarı imparat ortaçlarının etrafı koyu mavi ysop'larla çevrildi; kırmızı karanfiller pembe koyungözleriyle sarıldı.

Bütün evin etrafı çiçek tarhlariyle kuşanmıştı. Bahçenin kuzeyle güneye düşen son kısımlarında bektaşi üzümleri, firenk üzümleri, çilekler, armutlar, erikler ve hele sürü sürü kirazlar için yerler ayrıldı. Güney tarafında ta uca, gözlerden uzak bir yere sebze bahçesi yapıldı.

Kuzey tarafında en yukarda da ince ve sık ak kayınlar ortada bir küme teşkil ediyorlar,

etraflarını isfendanlar ve yaban akdikenler çeviriyordu. Bahçeye biraz da bir park manzarası vermek maksadiyle bahçıvanbaşı, yaptığı tesisler arasına da bu ağaçlardan serpiştirmişti. Sanatkârca bir tertiple dar çakıl yollar döşemiş, yolların iki tarafına fidanlar dikmişti. Sıralara, masalara saha kalması için üç boş yer bırakmış, buralara ağaç mağaç koymamıştı. Bu alanların ilki uzunlamasına açılıyor, dört bir tarafına rahat sıralar konmuş bulunuyordu. Evin hanımı misafirlerini burada kabul edecekti, onun için buraya çay köşesi adını verdiler. Öbür alan dörtköşeydi; oraya dört sıra ile bir yuvarlak masa konmuş, burası evin beyi ile beyin misafirlerine ayrılmıştı; şakacı bahçıvan bu yüzden buraya punç köşesi adını taktı. Üçüncü alan biraz üvey evlât muamelesi görmüştü, sadece bir sıra vardı. Burası çocukların oluyor, çocuk köşesi adını alıyordu.

Bütün bu ekip dikmeler karşısında matmazel Lovisa kayıtsız kaldı; hattâ bu yeni bahçeye dudak büküyor, ondan nefret ediyordu. Bahçeye henüz hiç adım atmamıştı.

Çok geçmeden açık yeşil filizler topraktan başvermeye başladılar. Yeni dikilmiş fidanlar ince, çekingen yapraklarını açmaya; tarhlarda mevsimlere dayanıklı bitkiler boy atmaya; eski inek ahırının yerinde meşeler, kestaneler, kavaklar tomurcuklanmaya, henüz içlerinde hayat bulunduğunu göstermeye başladılar.

Ama işin en civcivli bir zamanında ortaya beklenmedik bir engel çıktı. İhtiyar bahçıvan başının, kendi bahçesini bir yoluna koymak üzere birkaç gün için evine gitmesi icabetti. Tarhlara dikmek için yıldız çiçekleriyle şebboy yetiştirmek üzere bir camekânlı fidelik hazırlamamış olsaydı zararı yoktu bu gidişin.

"Ben yokken fideliğe kim bakacak?" diye sordu ihtiyar. "Fideliğin gayet dikkatli bakım istediğini bilirsiniz, Teğmenim!"

"Ben bakarım!" dedi Teğmen; çünkü artık kendini aşağı yukarı bir bahçıvandan farksız görüyordu. Bahçıvanbaşı ona fideliğin nasıl havalandırılacağını, nasıl sulanacağını gösterdi.

Ama daha bahçıvanın gittiği gün kızgın bir güneş çıktı, öğleye doğru Teğmen telâş içinde eve koşup karısının nerde olduğunu sordu.

Karısını hiçbir yerde bulamayınca hemen matmazel Lovisa'nın odasına koştu: "Aman, gel benimle, Lovisa, fideler tehlikede, bana yardım et!" dedi.

Ama o anda matmazel Lovisa'nın bahçesiyle hiç alâkalanmadığını, bahçede çalışmak da istemediğini hatırladı. Fakat söz ağzından çıkmıştı bir kere; kardeşi olsa olsa hayır diyecekti, o kadar.

Ama matmazel Lovisa, hayır diyeceğine hemen yerinden kalkıp ağabeysi ile birlikte gitti. Fideliğe bir göz atıp da fidelerin solmuş,

pörsümüş olduklarını görünce: "Güneş kavuruyor, üzerlerini örtmek lâzım!" dedi.

Sonra bir örtü bularak fideleri bu seferlik güneşten kurtardı.

Ertesi gün Teğmenin, bir okul imtihanında hazır bulunmak üzere çiftlikten ayrılması icabetmişti. Teğmen bir hayli yol almıştı ki aklına fideler geldi. Dünkü gibi yakıcıydı güneş; küçük bitkiler yanıp kavrulmuşlardı ihtimal.

Çiftlikten içeri girer girmez hemen fideliğe koştu. Hepsini mükemmel bir halde buldu: Fideler ayakta ve diriydiler.

Teğmen afallamış, düşüncelere dalmış bir halde fideliğin önünde kalakalmıştı. Kendisinin unuttuğu zavallı çiçekleri, kızkardeşi unutmamıştı demek! Hemen o akşam da fideleri sulamayı, camekânı kapamayı unutmaya karar verdi.

Akşam yemeğinden bir hayli sonra telâş içinde yerinden fırladı.

"Hay Allah!" diye bağırdı. "Fideleri yine unuttum. Camekânın çoktan kapatılması lâzımdı."

Matmazel Lovisa sesini çıkarmadı, Teğmenin gidip de fidelere bakmasına mâni olmadı. Teğmen fidelerin yanına varınca camekânı kapatılmış, hasırları örtülmüş buldu.

Ertesi gün Teğmen gidip de fidelere bakmadı bile. Sözde, fideler tamamen aklından çıkmıştı. Ama çiçekler hiçbir zarar görmediler. Matmazel Lovisa onlarla meşgul oluyor, top-

raklarını kabartıyor, sulayor, dikkat ediyordu.

Garip şeydi doğrusu. Matmazel Lovisa hariç, hepsi fideleri tamamiyle unutmuşlar, bundan hiç bahsetmez olmuşlardı; oralı değildi kimse. Matmazel Lovisa da olmasaydı fidelikte ne var, ne yok hepsi mahvolup giderdi.

Matmazel Lovisa, üzerinden bu işin kalkması için ihtiyar bahçıvanın dönüp gelmesini bekliyordu tabiî; ama bahçıvan olmadığı müddetçe fidelere bakmak ona düşerdi herhalde.

Bahçıvanın gelmesi tahminden çok daha uzun sürdü; fideler boy atmaya başlamışlardı. Matmazel Lovisa için, onları çıkarıp bahçedeki yerlerine dikmekten başka çare kalmadı.

Bu kadarını yaptıktan sonra da bütün yaz boyunca otlarını ayıklamaktan, sulamaktan artık geri durmadı; derken şebboylar, petunyalar, yıldız çiçekleri, aslanağızları hepsi serpilip açtılar.

Ama dış merdivenin önüne bilhassa itina ile yapılmış yıldız biçimi tarhtaki çiçekler de ışıl ışıl açıverince, gariptir, matmazel Lovisa'nın hasta kalbindeki en azaplı acı da yok oldu. Küçük çiçekler, matmazel Lovisa'nın kendilerine harcadığı emeklerin karşılığını vermişler; ona yeni bir meşguliyet sahası, yeni bir alâka mevzuu kazandırmışlardı.

Teğmen Lagerlöf'ün Morbacka'ya bir bahçıvan tutmasına artık hacet kalmadı. Matmazel Lovisa, Wennervik'teki kabiliyeti tevarüs etmiş, bahçenin bakımını üzerine almıştı. Çi-

çekler onun samimî dostlarıydı. O çiçekleri sevdiği gibi çiçekler de bakıcılarını seviyorlardı. Ta uzaklara kadar o havalide Morbacka'dakinden daha güzel çiçek yetişmediğini görenler, matmazel Lovisa'nın bu işi nasıl başardığına hayret ediyorlar; ama bu çiçeklerin, renklerini, matmazel Lovisa'nın kayıp saadet hülyalarından aldıklarını hiçbiri bilmiyordu.

ÇATI GÖVDESİ

Teğmen Lagerlöf'le küçük kızları, bahçede beraberce dolaştıkları yahut tarlalarda gezindikleri vakitler, bazan, günün birinde Kıral Morbacka'ya geldiği takdirde neler olacağını hayal ederlerdi.

O sıralarda Kıral senede birkaç kere Norveç'e giderken arabasiyle Wermland'dan geçiyor; bu münasebetle yemek yemek, uyumak üzere yolda bir yerde mola veriyordu. Çokluk Karlstadt'ta valinin evinde misafir kalıyor, ama zaman zaman kendisini ağırlıyabilecek zenginlikte ve rahat, büyük çiftlikleri de şereflendirdiği oluyordu.

Kıralın Morbacka gibi küçük ve tanınmamış, üstelik anayoldan bir hayli uzakta bir çiftliğe de gelebileceği hususunda en ufak bir ihtimal bulunmamakla beraber bu, Teğmenle küçük kızları için asla bir engel sayılmıyordu. Ümitlerinin gerçekleşmesi ihtimalleri kuvvetli

olsaydı böyle hayaller kurmak, o kadar zevkli olmazdı belki de.

Arabasiyle Morbacka'ya doğru gelecek olursa Kıralın, etrafı daha iyi görebilmek için elini gözlerine siper edeceğini düşünmekten hoşlanıyorlardı.

"Aman, neler de görüyorum!" diyecekti Kıral. "Çayırın ortasına kurulmuş şu beyaz, büyük bina da ne? Bu nahiyede iki kilise mi var?"

"Hayır, Majeste!" diye cevap verecekti teğmen Lagerlöf. Çünkü Teğmen de arabada olacak, Kıralın karşısındaki kanapeye oturmuş bulunacaktı. "O beyaz bina kilise değil, benim çiftliğim!"

Kıral hayretle Teğmene bakacak: "Böyle bir çiftlik kurduğun için yaman adamsın, Erik Gustav!" diyecekti.

Kıralla maiyetinin, Morbacka'nın tek katlı ufak evine nasıl yerleştirileceği içinden çıkılamaz bir meseleydi âdeta. Ama Teğmen eve bir kat daha çıkmaktan bahseder dururdu; bu iş yapılmış olsaydı Kıralı ağırlamakta, başka hiçbir zorluk kalmaz, diyorlardı.

Bir yer darlığı olacaktı şüphesiz. Anneleri, babaları o gece samanlıkta yatacaklar, çocuklarsa tavşanların yanına gideceklerdi.

Tavşanlarla yatmak, ah, ne eğlenceli olurdu bu! Bu tasavvur, küçük kızları sevinçten deliye döndürdü.

Ya bahçeleri için ne diyecekti Kıral?

Böyle Allahın kırında İngiliz tarzında bir bahçe ile karşılaşınca az hayret etmiyecekti şüphesiz.

Hayretini ifade ettiği takdirde Teğmen hemen ihtiyar bahçıvanı çağırtacak; ona Kıralın tarhları, yolları çok beğendiğini bildirecekti.

Kıral, Morbacka'dan ayrılırken bayan Lagerlöf'e altın bir broş, matmazel Lovisa'ya altın bir bilezik, kâhya nineye de büyük ve gümüş bir atkı iğnesi hediye edecekti.

Yoluna devam etmek üzere arabasına binerken Teğmenin elini sıkacak ve ona: "Teşekkür ederim, Erik Gustav Lagerlöf!" diyecekti. "Topraklarımın büyük bir kısmına sahipsin, ama bu arazinin iyi ellerde bulunduğunu görüyorum!"

Bu sözler Teğmeni ömrünün sonuna kadar bahtiyar edecekti.

Teğmenle çocuklar, hayalen bile olsa bu şekilde bayram yapmaktan çok hoşlanıyorlardı.

Kıralın ziyaretinin hakikat olmamasına üzülüyorlardı belki, ama eve bir kat daha çıkılmadıkça imkânsızdı bu.

Derken 1860 yılının sonlarında, bütün öbür işler yapılıp tamamlanınca Teğmen evlerine yeni bir kat çıkmanın zamanı geldiğine kanaat getirdi. Kıralın ziyareti bir yana, rahip Wennervik zamanından kalma tek katlı küçük evde sıkışarak oturmakta oldukları için Teğ-

men, yeni bir kat ekliyerek evi büyültmek istiyordu.

Ev eski şeklini muhafaza etmiyordu şüphesiz. Sekiz on sene önce Teğmen büyük pencereler açtırmış, ufak camlı eski pencereleri kaldırmıştı. Yeni sobalar kurdurmuş, oturma odasiyle salona duvar kâğıtları döşetmiş, evin önündeki eski sahanlığı kaldırarak yerine büyük, geniş bir veranda yaptırmıştı.

Ama şimdi daha büyük tadilât gerekiyordu: Bütün çatı yıkılacak, yeni ve geniş bir çatı gövdesi yapılacak, duvarlar yükseltilecekti.

Eski çatının yıkılabilmesi için bir yıl önceden Teğmen Morbacka'ya iki dülger getirtmiş, onlara yeni çatı gövdesini yaptırmıştı. Şimdi gövdesinin yukarıya alınması, üzerinin kaplanması kalıyordu.

Çatı gövdesi yapılıp ortaya çıkmıştı ki teğmen Lagerlöf, kaynatasının öldüğü haberini aldı.

Bu büyük bir acıydı, üstelik de ağır bir darbe! Çünkü Teğmen kaynatasını kaybetmekle en kuvvetli dayanağını kaybettiğini biliyordu. Artık kendi başına kalmıştı. Kaynatasının bıraktığı mirasla borçları ödedi. Oğulları büyümüşler, Upsala'ya tahsile gönderilecek çağa gelmişlerdi. Bu yüzden binada yapılacak tadilâtı bir iki sene sonraya bırakmayı akla uygun buldu.

Fakat bugünün işini yarına bırakma, derler ya, doğru! Yapı işinin karşısına yeni yeni

engeller çıkıyordu. Bu sene Teğmen hastalanıyor, ertesi yıl o zamana kadar zengin bir adam olduğu halde şimdi yardıma mühtaç bir kayınbiradere yardım etmesi gerekiyordu. Teğmen çiftliğinde didinip uğraşır, her şeyi yoluna düzene sokup dururken seneler geçip gitmiş, o bunun farkına bile varmamıştı. Şimdi elli yaşını bulmuş, o eski yaratma enerjisini ihtimal biraz kaybetmişti.

Ama Morbacka'da tadilât yapmak tasavvurundan kolay kolay vazgeçmiyordu. Bütün çalışmalarının taçlandırılması olacaktı bu. Bütün ömrü boyunca sevgili çiftliğinde hakiki bir malikânenin ortaya çıktığını görmek hayaliyle yaşamıştı.

Yapılmış çatı gövdesi, o iskelet haliyle senelerdir arka avluda duruyor, ama Teğmen ona bakmaktan çekiniyor, yanından geçmek icabettikçe yüzünü başka tarafa çeviriyordu.

O bu çatı gövdesini yaptırmaya başlayınca küçük kızları ne kadar çok sevinmişlerdi. Kıral gelecek diye değil sade; ondan daha mühim olarak, içinde dans edilebilecek bir misafir odaları olacağını, iki katlı bir evin Gardsjö'deki demirhane sahibi Wallroth'un, yahut Herrestad'taki mühendis Noreen'in evleri gibi muazzam görüneceğini düşünmüşlerdi.

İnşaatın bir seneden ötekine bırakıldığını gördükçe üzülüyorlardı. Nihayet içlerinden biri, cesaret edip babasına çatı gövdesinin ne zaman yerine konacağını sordu.

"İhtimal hiçbir zaman, yavrularım!" dedi Teğmen, bunu söylerken de yüzünde bir gerilme oldu, nerdeyse ağlıyacakmış gibi sesi titriyordu. Ama hemen kendine hâkim oldu. "Fakat zararı yok!" diye şakacı bir sesle ilâve etti. "Norveçe şimdi demiryolu yapıyorlar. Kıral bundan sonra konaklamak için bir yer istemez artık; ne Morbacka'da, ne de Wermland'ın öbür çiftliklerinde!"

İŞ GÜNÜ VE BAYRAM

ÖĞLEN UYKUSU

Teğmen Lagerlöf, ömürleri boyunca sıhhatli, sağlam kalabilmeleri; büyüyüp faydalı, çalışkan birer insan olabilmeleri için çocuklar, başka şeylerin hepsinden önce, öğleleri bir güzel uyumayı öğrenmelidirler, diyor; bu hususta sarsılmaz bir kanaat taşıyordu.

Bu nokta çocukların zihinlerine iyice yerleştirilmişti ve bu maksatla Teğmen her öğle yemek yenir yenmez iki küçüğü alır, çiftliğin sağ bölüğündeki yazıhanesine götürürdü.

Bu yazıhane hayli geniş bir oda idi; eski rahipler tarafından çalışma odası olarak kullanıldığı zamanlardaki halini de muhafaza ediyordu şüphesiz. Kapının tam karşısındaki duvarda bir pencere, pencerenin altında büyük, meşin bir kanape, kanapenin önünde beyzi bir masa bulunuyordu. Kuzey tarafına düşen duvar boyunca önce bir karyola, sonra siyah, meşin bir koltuk, daha sonra büyük, siyah yazı masası ve chiffoniere dedikleri bir sürü çekmesiyle yüksek bir dolap görülüyordu. Güney tarafına düşen uzun duvarın önünde yine bir

karyola, siyah, meşin bir sandalye duruyordu. Sonra soba geliyor; sobanın yanında duvarda üç avcı filintası, fok derisinden yapılmış iki avcı çantası, bir büyük süvari pistolü, iki barut boynuzu asılı bulunuyordu. Ucu kırık bir kılıçla bir filöre çaprazlamasına konmuş, bu silâh çelengi ortasına kocaman bir sığın boynuzu yerleştirilmişti.

Doğu tarafına düşen duvarda bir ara kapı, kapının bir yanında duvara mıhlı bir elbise dolabı, öbür yanında bir kitap dolabı bulunuyordu. Elbise dolabının içinde altta Teğmenin hususi kilitli, muhkem çemberli o güzel para kutusu vardı; bir vakitler alay mutemedinin kullandığı, bir ara yanmak tehlikesi atlattığı için bir köşesi hafif kararmış kutuydu bu.

Teğmen Lagerlöf kalın hesap defterlerini kitap dolabında saklıyor, iki neslin bütün okul kitapları yine bu dolapta duruyordu. "Europaeische Feuilletons" un birçok ciltleri burada Homeros, Cicero, Livius'la yan yanaydılar. Büyük Petro'nun, İkinci Friedrich'in biyografileri de basit ve gri renkte mukavva ile ciltli oldukları için buraya atılmışlar; Wilhelm von Braun'un eserleri de, ciltleniş tarzlarından dolayı değil de başka sebeplerden aynı âkibete uğramışlardı. Dolabın en altında teğmen Lagerlöf'ün dereyi temizlemekle uğraştığı zamanlardan kalma mesaha aletleri duruyor; ayrıca olta takımları, iskandil ipleri ve öteberi ile dolu kutular da yine orada bulunuyordu.

Teğmenle iki küçük kızı odaya girer girmez yaptıkları ilk iş sinekleri kovmak olurdu. Pencere ve kapılar ardına kadar açılır, teğmen Lagerlöf eline bir havlu alarak sinekleri kovmaya başlar, iki küçüklerse önlüklerini çıkararak sağa sola hızlı hızlı sallamaya koyulurlardı. Yelpazelerler, kovarlar, masalara, koltuklara tırmanırlardı. Sinekler oraya buraya uçuşurlar, vızıldarlar, odadan çıkmak istemezler, ama sonunda teslim olur, giderlerdi.

Odada sinek kalmayınca teğmen Lagerlöf havluyu yine duvara yerine asar, kızlar önlüklerini yine bellerine bağlarlar, pencere ve kapılar kapanırdı. Ama yine de bir sinek, "yazıhanenin ihtiyar sineği" odada kalmış olurdu. Günlük kovalamacaya alışmıştı bu; takip devam ederken gizlenmesini bilir, fakat ortalık sütliman olunca meydana çıkarak odanın tavanına konardı.

Fakat bu sinek için yeni bir kovalama başlamaz, çünkü bu sineğin çok kurnaz olduğunu, onunla başa çıkamıyacaklarını Teğmen de, çocuklar da pek iyi bilirler; bu yüzden şimdi öğlen uykusundan önce yapılması lâzım ikinci işe geçerlerdi.

Meşin kanapeye yine meşin iki minder konur, baş altına kuş tüyü bir yastık yerleştirilir, teğmen Lagerlöf'ün yeri hazırlanırdı. Teğmen buraya yatar, gözlerini kapayıp uyuyormuş gibi yapardı.

Fakat hemen küçük kızlar Teğmenin üzerine saldırırlar, bağıra çağıra kucağına atılırlardı. Ufak toplar gibi gerisin geri odanın ortasına fırlatılır, ama inatçı yavru köpekler gibi hemen koşup yine gelirlerdi. Teğmenin bıyıklarını çeker, saçlarını çekiştirir, kanapeye tırmanıp olmadık haşarılıklar yaparlardı. Üçü de adamakıllı keyiflendiler mi teğmen Lagerlöf ellerini çırpar ve: "Artık yeter!" derdi.

Ama bu ihtar para etmez, çocuklar eğlencelerine devam ederlerdi. Kanapeye çıkar, sürünür, yine top gibi yere atılır, tekrar gelir, bağrışıp çağrışırlardı.

Bir müddet de böyle geçtikten sonra teğmen Lagerlöf ikinci defa el çırparak: "Ama artık sahiden yetişir!" derdi.

Gelgelelim bu da para etmez, çocuklar kahkahalar ve bağırışlar arasında saldırır, geri püskürtülür, fakat bir türlü pes demezlerdi.

Fakat bu artık fazla sürmez, teğmen Lagerlöf üç kere el çırpıp da: "Artık tamam, cidden tamam!" dedi mi her şey dururdu.

Bunun üzerine iki kız hemen yataklarına girerlerdi. Yastıklarını başlarının altına çekerler, uyumak üzere boylu boyunca uzanırlardı.

Fakat bu da ne, az sonra teğmen Lagerlöf horlamaya başladı. Bu horlayış gök gürültüsünü andırmaz, ama yine de daima, yemekten sonra uykuya alışmaları istenen çocukları uyutmıyacak derecede sesli olurdu.

Kalkmaları, kımıldamaları yahut konuşmaları yasak olduğu için yerlerinde gayet sessiz yatmaları gerekirdi.

Yerdeki çul keçeyi seyrederler; yama parçalarında bayan Lagerlöf'ün, matmazel Lovisa'nın ince ince kesilip dokunarak yok keçesi haline girmiş eski espaplarını tanırlardı. Bakışlarını duvarda iki harb tablosu arasında asılı, general Malmberg'in portresine çevirirler; mürekkep hokkasını, mürekkep kalemini, sığın boynuzunu, avcı çantalarını, filöreyi, tavşan öldüren adiyle şöhreti dillere destan filintayı gözden geçirirlerdi. Tavandaki süslere bakarlar; duvar kâğıtlarındaki yıldızları, döşemedeki çivileri, perdelerdeki kareleri sayarlardı. Zaman geçmek bilmezdi bir türlü!

Dışarda pencerenin önünde, artık öğle uykusu uyumak külfetinden kurtulmuş ağabeylerinin şen seslerini işitirlerdi. Ah, ah, dışardakiler kiraz, bektaşi üzümü, ekşi elma yiyorlardı şimdi... Hür ve mesuttu onlar!

Küçükler biricik ümitlerini yazıhane sineğine bağlarlardı. Çünkü sinek habire teğmen Lagerlöf'ün yüzünde vızıldar, vızıldar, taciz ede ede varlığını duyurur; bu işten yılmadığı takdirde uyuyan Teğmeni nihayet uyandırmaya muvaffak olurdu.

MATMAZEL BROSTRÖM

Aşağıdaki hâdise bizim zamanımızda olmadı. Bu iş çok, çok öncelere, on dokuzuncu

yüzyılın ilk otuz senelerinden birine raslar. Karlstadt'taki liseliler sonbahar sömestiri başında gayet usluydular. Ne sokak çocuklariyle dövüşmüşler, ne de bir başka taşkınlık yapmışlardı. Bu işe bütün şehir hayret ediyordu; yine de bir eksiklik hissetmesine rağmen memnun ve minnettardı herkes.

Fakat bütün Wermland halkının vilâyet merkezinde beklendiği sonbahar panayırı yaklaşırken liseliler, itibarlarını kuvvetlendirmenin artık tam sırası olduğunu anladılar. Çünkü şimdi işin içine sadece bir Karlstadt değil, bütün eyalet giriyordu. Aralarında görüşmeler yaptıktan, çeşitli teklifler üzerinde durduktan sonra liseliler, Friedrich Sandberg adında bir ilkokul öğrencisini çağırdılar.

Tabiî, o zamanlar liselilere kafa tutmak bir öğrencinin harcı olmadığı için bu çocuk davete derhal icabet etti. Liseliler şeftiler; onlardan sâdır olacak bir emre itaat etmemek insanın başına iş açardı.

Friedrich Sandberg karşılarına gelince liseliler ona yakası ve dantelâsı sert kolalı bir gömlek, iri iri çiçekli ipek bir yelek, parçaları bağlı gri bir pantalon, düğmeleri pırıl pırıl mavi bir fırak, ince zarif rugan iskarpinler giydirdiler. Saçlarını lüle lüle, kıvrım kıvrım yaptılar, ellerine eldiven ve baston verdiler; son olarak da başına, kenarları kavisli, yüksek bir silindir şapka oturttular. Friedrich Sandberg o kadar küçük olmasaydı da pantalonu kıvrım-

lar peyda etmeseydi, fırakının etekleri pek öyle yerde sürünmeseydi, şapkası da kulaklarından aşağı sarkmasaydı şehrin sokaklarında şöyle bir dolaşmaya çıkmış yaman bir Don Juan olabilirdi.

Friedrich Sandberg'in giydirilmesi bitince kendisine, matmazel Broström'e gitmesi emredildi.

Frierich Sandberg, matmazel Broström'ün bir tavan arasındaki odasına çıktığı vakit Matmazel, ocağın önünde çörek pişiriyordu. Doğru dürüst giyinik bile değildi. Ocağın önünde iç yeleği, iç etekliği ile duruyordu. Küçük öğrenci hiç böyle kollar, böyle bacaklar, böyle eller, böyle ayaklar; bu kadar cüsseli bir vücut görmediğini düşündü.

"Adım, Friedrich Sandberg!" diye söze başladı çocuk. "Kulunuz, acaba matmazel Broström'ü, masonlar locasında verilecek panayir balosuna davet edebilir miyim diye sormaya geldim."

Matmazel Broström, öyle sosyeteye mensup olmadığı gibi panayir balosuna da gitmeyi düşünmemişti ihtimal. Ama şimdi böyle uçarı bir kavalye tarafından davet edilince reddetmeyi aklından bile geçirmedi; aksine, Friedrich Sandberg'in önünde bir reverans yaparak gayet müteşekkir olduğunu, şeref duyduğunu, büyük bir memnuniyetle masonlar locasında hazır bulunacağını söyledi.

Friedrich Sandberg bu dostça karşılanmadan pek memnun olmuştu, aksi de olabilirdi çünkü. Muradına nail olur olmaz vedalaşarak bir koşu liselilerin yanına gitti, olanı biteni bir bir onlara anlattı.

Aradan bir hafta geçince liseliler, tekrar Friedrich Sandberg'i çağırdılar; ona yine yakalı, dantelâlı, boyunbağlı, kolalı gömlek, tokalı gri pantolon, düğmeleri pırıl pırıl mavi bir fırak ve rugan iskarpinler giydirdiler. Saçlarını lüle lüle, kıvrım kıvrım yaptılar; ellerine eldiven ve baston verdiler; son olarak da başına kenarları kavisli, yüksek bir silindir şapka oturttular. Giyinmesi bittikten sonra onu tekrar matmazel Broström'e yolladılar.

Friedrich Sandberg'in, odasına bu sefer girişinde matmazel Broström ayna önünde kırmızı tül bir elbise prova ediyordu. Boynuyla kollarını açıkta bırakıyordu elbise. Matmazel, ayna önünde sabırsız sabırsız sağa sola dönüyor ve heyheyleri üstündeye benziyordu.

Friedrich Sandberg kırmızı tülden taşan kalın kolları seyrediyor, kısa entarinin altından görünen kaba kıyım bacaklara bakıyordu. Bu cüsseli kadının, kendinden iki misli uzun, iki kat şişman olduğunu seyrediyordu. Bakışlarını, matmazel Broström'ün, hep ocağın önünde durduğu ve çörek pişirdiği için bakır kızılı bir renk bağlamış o tombul yanaklarına dikmişti. Matmazelin yüzünü darma dağınık çevirmiş olan gümrah siyah saçlara da bakı-

yor, kızarık gözlerinin keskin bakışlariyle karşılaşıp gürleyen sesini duydukça yüreğini bir korkudur bürüyordu. İyisi mi buradan kaçıp gitmek istiyor, ama liseliler tarafından gönderildiği için itaatsizlik ettiği takdirde şeflerden neler işiteceğini biliyordu.

Bunun için matmazel Broström'ün önünde reverans yaparak: "Kulunuz, panayır balosunda matmazel Broström'ün ilk valsi benimle yapmasını rica edebilir miyim?" dedi.

Matmazel Broström, o sabah düşünceliydi oldukça; peki deyişine pişman olmuş, baloya gitsin mi, gitmesin mi, bir karar verememişti. Şimdi Friedrich Sandberg gelmeseydi de ilk vals için ricada bulunmasaydı baloyu falan unutup gidecekti ihtimal.

Ama bir kavalyeyi garantilediği şu anda birdenbire keyfi yerine geldi ve Friedrich Sandberg'e memnun olduğunu, şeref duyduğunu, büyük bir zevkle kendisiyle dans edeceğini söyledi.

Panayır balosu o gün veriliyordu. Matmazel Broström, masonlar locasına giderek Karlstadt'lılarla panayır ziyaretçileri arasına karıştı. Bayanların salonundan geçerek balo salonuna girdi. Duvar kenarlarına sıra sıra yerleştirilmiş ufak koltuklardan birine oturdu.

Matmazel Broström kırmızı tülden bir elbise giymişti; buradaki elbiselerin en güzeli benimki, diye düşünüyordu; kendinden pek memnundu Matmazel. Gözler ona dikilmişti; o

da bunu görüyor, ama aldırış etmiyordu. Mademki davet edilmişti, şu halde öbürleri gibi burada, bu panayır balosunda dans etmek onun hakkı olmuştu. Öbür bayanların, yanlarında konuşup görüştükleri ahbapları, tanıdıkları olduğunu gördü, ama buna da boşveriyordu; çünkü müzik dans havası çalmaya başlar başlamaz bir kavalyesi, hem de öbür bayanlarınki gibi kibar bir kavalyesi olduğunu göreceklerdi, dur hele!

Alay bandosu ilk dans havasını çalarken Matmazel; maden ocaklarının muhasiplerinin maden ocakları sahiplerinin kızlarını, subayların subay hanımlarını, dükkâncı kalfalarının tüccar kızlarını angaje ettiklerini gördü. Her biri kendi damını, bazıları da başkalarınınkini alıyor; ama herkes ortaya çıkıp dönüşler, figürler yapıyor; sadece matmazel Broström olduğu yerde kalmış, duvar kenarında oturarak Friedrich Sandberg'i bekliyordu.

Liseliler yukarda mızıkanın olduğu galeride oturmuşlar; matmazel Broström'ün kırmızı tül elbisesi içinde ve beklediği kimse kendisini kolayca görebilsin diye uzun duvarların biri önünde oturuşuna bakıyorlardı.

Yüzbaşının karısı dürbününü çevirip baktı ve salonun uzun kısmında iki dirhem bir çekirdek oturan şişman kadının kim olduğunu sordu. Maden ocakları sahiplerinin kızları burun kıvırdılar, yüksek sosyeteye mensup küçük hanımlar böyle bir kadının buraya, panayır balo-

suna nasıl gelebildiğiğini sordular. Fakat matmazel Broström tek başına, hep olduğu yerde oturuyordu. Friedrich Sandberg görünmüyor, bir başka erkek de dönüp ona bakmıyordu.

Sonra akşam yemeği verildi, peşinden tekrar dans başladı; sonra kibar aileler yavaş yavaş kalkıp gitmeye koyuldular. Erkekler kızışmaya başlamışa benziyorlar, matmazel Broström ise hâlâ hep aynı yerde oturuyordu.

Nihayet debbağ Grunder, Matmazelin yanına geldi, onu polkaya davet etti.

"Tam da zamanı!" dedi matmazel Broström.

Bunu öyle yüksek sesle söyledi ki bütün salon işitti ve bu lâf, bütün Warmland'da meşhur bir söz oldu.

Debbağ, bütün bu müddet zarfında küçük odalarda iskambil masası başında oturmuş, hele bir de gidip bir dans edeyim, diye düşünmüştü. Boşta başka kadın göremeyince matmazel Broström'ün ne halde bulunduğunun farkına bile varamamıştı.

Matmazel Broström, dans edenlerin kalabalığına karışmak üzere ayağa kalkınca debbağ nazik ve mültefit görünmek istiyerek sordu:

"İleri ileri mi, yoksa geri geri mi dans edelim, matmazel Broström?"

"Olsun da nasıl olursa olsun!" dedi matmazel Broström.

Bu sözü de öyle yüksek sesle söyledi ki bütün salon işitti, keza bu söz de Wermland'da meşhur bir söz oldu.

Panayır balosunun ertesi günü Friedrich Sandberg tekrar liselilerin huzuruna çağrıldı. Çocuğa kolalı, yakalı, dantelâlı, boyunbağlı gömlek, ipek yelek, tokalı gri pantolon, düğmeleri pırıl pırıl mavi fırak ve rugan iskarpinler giydirildi. Saçları lüle lüle, kıvrım kıvrım yapıldı; ellerine eldiven, baston verildi; sonra da başına kenarları kavisli, yüksek bir silindir şapka oturtuldu. Sonra çocuk tekrar matmazel Broström'e gönderildi.

Friedrich Sandberg, Matmazelin tavan arasındaki odasına girdiği vakit tıpkı ilk ziyaretindeki gibi Matmazel ocağın önüne geçmiş, çörek pişiriyordu. Üstünde kırmızı tül elbise yoktu bu sefer; ilk defada olduğu gibi iç yeleği, iç etekliği ile duruyordu. Öğrenci hiç böyle eller, ayaklar; böyle kollar, bacaklar; böyle asık bir surat, böyle fırça gibi saçlar ve böyle iri yarı, kuvvet fışkıran bir vücut görmediğini düşündü.

Kelimeler boğazında takılıp kalıyor, fakat liselilerin en azılı üç tanesi kapı gerisinde içeriyi dinlemekte oldukları için Friedrich Sandberg şeflerin gözünden düşmenin ne demek olduğunu biliyordu.

Bir reverans yaparak: "Kulunuz, matmazel Broström'ün dünkü panayır balosunda eğ-

lenip eğlenmediğinizi öğrenmeye geldim!" dedi Friedrich Sandberg.

Anlatacak başka bir şey yok burda. Çünkü Friedrich Sandberg odadan dışarı nasıl çıktığını; tavan arasından, merdivenlerden aşağı, sokağa nasıl fırladığını kendi de bilmiyordu; kapı arkasında gizlenmiş liseliler de aynı âkıbete uğradılar. Merdivenlerden aşağı kaçmalarına kimin yardım ettiğini onlar da bilmiyorlardı. Fakat onların da orada oluşları cidden isabetli olmuştu: Ziyafetten hisse alan sade Friedrich olmadı hiç değilse. Hem ona, hem de ötekilere yetecek kadar zengindi ziyafet.

. . . .

Fakat bu macera, o zamanlar Karlstadt'da okuyan teğmen Lagerlöf'ün hâtırasında silinmez bir iz bırakmıştı. Geceleri salıncak koltuğuna oturur, çocuklarına bu olayı anlatırdı. O gayet iyi, kötülükten kaçınır bir adamdı ama ne çare, böyle yaman bir oyunu anlatmaktan da her defasında zevk duyardı.

BLOCKSBERG'E GİDİŞ

Büyük annenin zamanında Morbacka'da muzır otları ayıklıyan gündelikçi bir ihtiyar kadın vardı. Kışın çokluk mutfak odasında yatıyor; ama buranın kâhya kadınla beş hizmetçi kıza bile zaten dar geldiğini düşünüyordu herhalde. Netekim yaz gelir gelmez ahıra taşınıp orada yatmaya başladı.

Ahırda mükemmel, âlâ bir yatak bulmuştu: Emekliye ayrılmış, hurda demir bir kızaktı bu. Nice kışlar maden oacğı bölgesindeki demirhanelerden aldığı ham demirleri Kymsberg'deki dökümhaneye taşımıştı.

Kadıncağız bu kızağın içinde haftalarca rahat, sakin uyudu; ama bir gece sıçrıyarak uyandı, çünkü altındaki kızak kımıldıyordu. Kızağın içinde oturdu, etrafına bakındı. Morbacka'da bugün de mevcut samanlıkta değil de rahipler devrinden kalma o eski samanlıkta bulunuyor; burası ise ancak dar birkaç tahta aralığından az buçuk ışık alıyordu. Dışarda aydınlık bir yaz gecesi olmasına rağmen kadıncağız âdeta zifiri karanlıkta bulunduğundan hiçbir şey fark edemiyordu.

Rüya gördüğünü sandı, tekrar yattı. Etrafta çıt çıkmıyordu; çok sürmedi, o da yine hafif tertip uyumaya başladı.

Fakat garip değil miydi? Tam uyku bastırıyordu ki birden yine uyandı; çünkü kızak yeniden sarsılmıştı. Hem bu sefer tek bir sarsılma ile de kalmadı; nerde, kızak ileriye doğru hareket ediyordu. Gerçi gayet yavaş ve ihtiyatlı gidiyordu, ama olsun, canlanmıştı ya, bunda hiç şüphe yok!

Kadın, kızağın içinde doğruldu, her iki eliyle kızağın kenarlarına yapıştı. Saçları diken diken olmuştu, dişleri birbirine vuruyordu.

"Ey merhametli Tanrım!" diye inledi. "Ey merhametli Tanrım, kızak yürüyor!"

Bunu neye yormalıydı acaba? Herhalde bunca kış ham demir yüklü olarak maden ocakları bölgesiyle Kymsberg arasında mekik dokumuş böyle emektar bir kızak geceleri rahat edemiyor, arada bir biraz da kımıldamak istiyordu.

İşte şimdi daha hızlı gidiyordu. Yerdeki yamrı yumru taşlar üzerinde sarsılarak gidiyor; yarıklardan, tepelerden geçiyormuşçasına sekerek, ot ve saman demetleri üzerinden geçiyordu.

"Ey Rabbim, merhamet et!" diye inledi kadıncağız. "Ey merhametli Rabbim!"

Ama yalvara yakara Tanrıya ne kadar seslenirse seslensin para etmiyor, kızak durmuyor, tuttuğu yoldan dönmiyerek o uzun samanlığı katediyor; yaz olduğu, samanlıkta öyle fazla ot bulunmadığı için de karşısına bir engel çıkmıyordu.

Nihayet kızak bir duvara tosladı ve ansızın durdu.

Eh, hiç değilse burada durur, kalırdı artık. Nerde! Durmadı. Bir iki saniye dinlendikten sonra yine önceki köşesine çekildi.

Kadın, sonradan anlatttığına göre, bu kızağa ne olduğunu o anda anlamasaymış lâmı cimi yok aklını oynatıyormuş.

Kadıncağızın aklınca ham demir kızağının tekinsizliği, maden ocağı bölgesindeki eski seferlerinden ileri gelmiyordu; hayır; birisi tutmuş, onu yağlamıştı besbelli.

Çiftlikte veya o havalide bulunan cadılardan biri — kadıncağız ne katî bir isim vermek, ne de falancadır diye bir tahmin yürütmek istemiyordu — bu kızakla Blocksberg'e bir süpürge sopasından yahut bir kapı kanadından daha rahat, daha iyi giderim diye düşünmüştür, diyordu.

Bu musibet cadı, onun geceleri bu kızakta uyuduğunu bilmiyordu anlaşılan. Bir an içinde bunları düşünmeseydi kadıncağızın hali neye varırdı? Ama hiç şüphe yok, kızak dışarı çıkmak, sonra da çekip gitmek istiyordu. Bu takdirde Blocksberg'e asıl cadıyı değil, kendisini götürecekti kızak.

Hey merhametli Tanrı, samanlığın duvarı önlemeseydi şimdi çoktan köyün çayırlarını geçmiş, kilise istikametinde yolu tutmuş olacaktı.

Kızak geri geri çekiliyor; fakat şimdi kadıncağız, dışarı çıkmak üzere bir yol bulmak için kızağın yeni bir hamle yapmaya hazırlandığını anlıyordu. Bir çaresini bulup dışarı çıkmaya görsün, ağaç doruklarından, yassı tepelerden şimşek gibi uçar, giderdi kızak. Ta yukarda, göklerde en ufak bir korku duymaksızın, ayna gibi denizin üzerinde uçar, bir alakarga gibi kilise kuleleri etrafında dolanırdı. Büyük Kil'in, mezarlıklar sahasının üzerinden geçerdi; bütün buraları aştıktan sonra kadın, nereye varıp nerde duracaklarını, bu kısmı düşünmekten korktu.

Hey merhametli Tanrı, işte kızak yeniden hamle yapıyordu! Öyle, öyle, bu kızak eninde sonunda uçacaktı; samanlıktan dışarı bir çıkmasın yoksa! Şimdi kızak büyük bir hızla ileriye atılmıştı, bu duvar bu darbeye dayanamazdı, imkânsız. Kadıncağız, kızağın içinde arkaya çekildi; kızak duvar tahtaları arasından sıyrılıp giderse ortada kalıp ezilmek istemiyordu.

Derken korkunç bir toslama ve çatırdı oldu. Fakat bak hele, duvar yine mukavemet etti. Kızak hiç değilse şimdi dışarı çıkamıyacağını anlasaydı da dursaydı!

Fakat ne gezer! Kızak yine geri geri gitti. Öyle, öyle, içinde bulunduğu bu kızak yaman bir macunla yağlanmış olsa gerek. Kızak bu işi bir üçüncü defa daha denedi mi başarırdı şüphesiz.

O cadı güruhu, o karanlıklar sekenesi içine düşerse ne yapardı kadıncağız?

Bu gibi şeyleri çok işitmiş, ama hiçbirine hiçbir zaman inanmak istememişti. İnsanın gerçek olduğunu kendi gözleriyle görene kadar inanmadığı çok şey var bu dünyada.

Ey merhametli Tanrı, bizi şeytan şerrinden hıfzeyle! Hayatı boyunca sefalet çekmiş, itilip kakılmış, ama hiç şikâyet etmemişti. Fakat şimdi ona, dile benden ne dilersin deseler, para mı, saltanat mı; istemem diyebilir miydi acaba? Ah, ona sadece şeytan şerrinden ko-

runmak, ruhunun selâmetini korumak kuvvetini verselerdi!

Evet, kızak şimdi üçüncü defa bir hamle yaptı, ileriye atıldı; kadıncağız artık işitmez, görmez olmuştu. Başım dönmesin diye gözlerini yumdu. Ah, ah, bir an sonra samanlıktan dışarda olacağını; tarla kuşları, kırlangıçlar gibi yeryüzünün ta üstünde uçacağını pekâlâ biliyordu.

Derken korkunç bir çatırtı oldu, şiddetli bir gümbürtü duyuldu. İşte şimdi duvar yarılmıştı muhakkak.

Fakat hamdolsun, sena olsun Allaha! Mert duvar bölmeleri mukavemet etmişlerdi. Yalnız kızak; kızak ikiye bölünmüştü. Kızağın yolculuk hevesi de aynı anda geçmiş olmalıydı; çünkü şimdi kütük gibi serilmiş, kalmıştı. Kadıncağız kızağın içinden tırmanıp çıkarak yol yorgunluğunu gidermek üzere bir saman yığını üzerine kıvrıldı.

Kadıncağız, ertesi günü olup bitenleri anlatıp da hâdise nihayet büyük annemin kulağına erişince bu hikâye ihtiyar kadının pek tuhafına gitti. O, tabiatüstü olaylara inanırdı ama yine de bunların bir aslı, esası olması gerekirdi. Böyle aydınlık bir yaz gecesinde üstelik bir kızakla Blocksberg'e gidilebileceğini hiç mi hiç duymamıştı. Büyük anne aşağı inip samanlığa gitti; kızağı gözden geçirince üzerinde iki uzun ip bağlı olduğunu gördü.

Bunun üzerine fazla düşünmeyip seyisle seyisin arkadaşlarından ikisini çağırdı; her üçünü bir güzel sorguya çekti, bir güzel cezalandırdı.

. . . .

Teğmen Lagerlöf'ün yaramazlık hikâyelerinden biri de buydu işte. Haha! daha nice nice hikâyeler bilirdi o. Ama bunu, yahut matmazel Broström hikâyesini anlatıp bitirince bayan Lagerlöf: "Bu gecelik bu kadar yeter!" derdi. "Çocuklar, hadi hayırlı geceler dileyin de gidin, yatın!"

BELLMAN'IN ŞARKILARI

Sabah saat altı buçukta Morbacka'daki dadı çocukların odasında sobayı çıtır çıtır yakar, saat yedide çocuklar yataklarından kalkarak giyinirlerdi.

Saat yedi buçuk sularında her şey tamam olup yataklar da çarçabuk düzeltiliverince mutfaktan bir tepsi gelir; tepside üzerleri gül biçimi krema ile süslü sabah çorbasiyle dolu tabaklar, tereyağlı iri iri ekmek dilimleri bulunurdu. Günün ilk yemeğiydi bu.

Sonra sekize kadar çocuklar, pencere yanındaki büyük, siyah masa başında otururlar, derslerini gözden geçirirler, böylece bu işe yarıyacak başkaca münasip bir yer olmadığı için aynı zamanda dersane vazifesi gören odalarında kalırlardı.

Saat sekizi vurunca kitaplarını kaparlar, paltolarını giyerler, dışarıya yeni yeni ışıyan kış sabahına çıkarlardı. Hava durumuna bakmazlar; gölün üstü patinaj yapacak kadar buz tutmuş mu yahut ağaçlıklı yolda kızak kaymak daha münasip değil mi görmeye veya başkaca bir eğlence fırsatı yoksa ahıra tavşanlara bakmaya, çoban köpeği ile oynaşmaya koşarlardı.

Saat dokuza doğru yumurta yahut omlet, yahut patatesi buğuda pişmiş ringa kızartması veya yağlı yahut salçalı pudingden ibaret kahvaltı yenirdi. Kahvaltı esnasında yemek masasına oturulmaz; gidilir, sıra ile yiyecek alınır, sonra küçük masaların önüne oturulup tabakta ne varsa orada yenirdi.

Saat dokuzda kahvaltı tamamlanmış olur, derse başlanırdı. Bunun için yine yukarıya çocuklar odasına gidilir, büyük siyah masanın başında okunur, yazılır, hesap yapılır ve bu işler öğlenin on ikisine kadar sürerdi. Küçük kızlar artık bay Tyberg'den ders almıyorlar, şimdi onları okul öğretmeninin en büyük kızı olan ve babasından iyi bir kafa ile öğretme kabiliyeti almış bulunan Ida Melanoz yetiştiriyordu.

Saat on ikide salondaki büyük ve yuvarlak masa başında öğle yemeği yenirdi. Küçük kızların biri yemeğe başlamadan, öteki de yemek bitince sofra duasını okurlardı. Yemeğin sonunda çocuklar babalarının, annelerinin ellerini öperler; afiyet olsun derlerdi. Yemek hiç

de sessiz geçmez, çünkü teğmen Lagerlöf konuşmanın bir yerde kesilip kalmasını daima önlerdi. Hep yeni konuşma mevzuları bulması şaşılacak şeydi doğrusu. Sabah gezintisinde meselâ sadece ihtiyar bir kadına raslamış olsa bundan bile büyük bir hikâye çıkarmasını bilirdi.

Saat ikiden üçe kadar çocuklar yine dışarıda kalabilir, ama çok kere öğleden sonraki derslere eksik vazifelerini yetiştirmek üzere daha saat iki olmadan nefes nefese döner, gelirlerdi.

İkiden dörde kadar dersleriyle meşgul olurlar, saat dört olunca ertesi güne ne gibi vazifeler hazırlıyacaklarını öğrenirlerdi.

Çalışmaları en çok saat beşe kadar sürerdi. Salon ısıtılmış, açılmış oyun masasında tereyağı, ekmek ve bardaklar hazırlanmış olurdu. Çocuklar için bambaşka bir sevinç kaynağiydi bu saat! Ateşin çıtırdadığı, alevlendiği sobanın önüne oturur yahut uzanır, tereyağlı ekmeklerini yerlerdi. Cıvıl cıvıl sohbet ederler, çeşitli plânlar kurarlardı. Gündüzün yalnız kendilerine ait biricik saati, bu saatti aslında.

Sobadaki son kor da kararınca kanapenin önündeki yuvarlak masada lâmba yakılırdı. Şimdi öğretme sırası bayan Lagerlöf'e gelir; anneleri küçük kızlarına dikiş dikmesini, tığ işlemesini, çorap örmesini gösterirdi. Yanında ayrıca H. C. Andersen masallarının bir baskısını bulundurur, çocuklar iyi iş gördükleri tak-

dirde mükâfat olarak onlara yol arkadaşları yahut çakmak yahut yaban kuğuları masallarını anlatır veya okurdu. Kitapta gayet güzel ve hoş birçok resimler bulunur, bu resimleri seyretmek çocukların masal dinlemek kadar hoşlarına giderdi.

Saat sekizde akşam yemeği yenir, teğmen Lagerlöf de ancak o vakit ortaya çıkardı. O saate kadar Teğmen aşağıya, yazıhanesine kapanır, koca koca hesap defterleriyle meşgul olur, yazar, çizerdi.

Bu kadar faaliyetli, disiplinli geçen bir günden sonra nihayet sıra eğlenmeye gelirdi. Teğmen salıncak koltuğuna yerleşir; matmazel Broström gibi eğlenceli yaramazlık hikâyeleri anlatır yahut Norma veya Alayın Kızı rolünde o harikulâde Jenny Lind'i ve Orlean kızı rolünde Emilie Högquist'i tasvir ederdi.

Yahut da canı konuşmak istemiyorsa bayan Lagerlöf'e veya matmazel Lovisa'ya Tegnér'den parçalar okuturdu. Teğmen, Fritjof ile Ingeborg'un aşkını terennüm etmiş olan bu Lund'lu profesörü, Fransız İmparatorundan, Rus Çarından daha çok seviyordu. Runeberg'e karşı da sevgi, saygı besliyor; onun Sancaktar Stahl'in Hikâyeleri isimli eseriyle epik şiirlerinden parçalar okunmasından da hoşlanıyor; fakat birisi çıkar da bu Fin şairinin, Tegnér'den büyük olduğunu söylerse canı sıkılıyordu.

Arasıra, hepsinin en güzeli de buydu, eski

piyanonun başına geçiyor, bir iki şey çalıp akorduna bakıyordu.

"Gelin, çocuklar, gelin!" diye sesleniyordu. "Şimdi sıra Bellman'ın Şarkılarında!"

Küçük kızlar bu ricayı tekrarlatmıyorlar, hemen babalarının yanına koşuyorlardı. Şimdi sevgi ve sevinç içinde sıra şair Bellman'a geliyordu. Şarkıya daima o eski "Noak" la ve "Babil'li Joakim" le başlıyorlardı. Sonra Bellman'ın "Moritz Baba", "Muter, po Truppen", "Dans Hocası Mollberg ve Rostock Meyhanesindeki Üzüntülü Maceraları" gibi başka şiirlerine geçiliyordu.

Teğmen Lagerlöf piyano başında oturuyor, tuşlara sert sert basarak şarkıya refakat ediyor, mezür ve melodinin bozulmaması için hafif sesle kendi de beraber söylüyordu. Küçükler seslerini ayarlıyarak var kuvvetleriyle devam ediyorlar, şarkılarından bütün ev çın çın ötüyordu.

Hayat, hareket dediğin böyle olurdu! Çalışmakla geçen günün sonunda eğlenmek diye buna denirdi! Söylediklerinin mânasını gerçi pek anlamıyorlar, fakat melodiler içlerinde uyuyan hayatiyeti ısıtıyor, uyarıyordu. "Tüller, püsküller altında — Dans ediyordu Ulla" yı söylerlerken yahut Fredman:

"Kuzeyden de, güneyden de uzakta
Doğacak gün ötelerdedir daha!"

dedikçe ne güzeldi çıkan ses.

O daima bahtsız Mollberg'in, meyhaneci kadının salamuraya koyduğu balıklarla dolu fıçıya sıçraması; yahut o deniz yolculuğunda üzeri şeker, tarçın ve ançuez serpili kocaman pastanın ortaya çıkması onları hiç eğlendirmez olur muydu?

Fakat işin en güzel tarafı, çocukların istedikleri kadar şarkı söyliyebilmeleriydi herhalde. Teğmen bunu onların keyfine bırakıyor, mâni olmuyor, azarlamaya kalkışmıyordu. Modülâsyon denen, akort denen bir şey olduğunu hatırlatmak için bile onları durdurmuyordu. Onlar da Bellman'ın şarkılarını gayet düzgün terennüm ettiklerinden, Bellman'ın bizzat söyliyeceği şekilde söylediklerinden emindiler.

Teğmen Lagerlöf, tam karşısına, piyanonun üstüne, duvara, kucağında saziyle Karl Michael Bellman'ın bir resmini asmıştı: İkide bir başını kaldırıp şaire bakıyor, sanki eşsiz saz şairinin kendisine takdirkâr bir gülümseme lûtfetmesini bekliyordu.

Derken günün birinde astsubay von Wachenfeldt, Morbacka'yı ziyarete geldi. Her zamanki gibi sobanın olduğu köşede rahatça oturmuş, matmazel Lovisa ile samimî bir konuşmaya dalmıştı. Teğmen Lagerlöf, piyano başında oturuyor, etrafını sarmış çocukları var kuvvetleriyle Bellman'ın şarkılarını söylüyorlar; gayet güzel, gayet düzgün söylediklerinden emin bulunuyorlardı.

Matmazel Lovisa, astsubaya: "Ne tuhaf, çocukların hiçbirinin sesi, şarkıya müsait değil!" diye fısıldadı.

Keza hafif bir sesle von Wachenfeldt: "Sesleri müsait değilse ellerinden ne gelir?" cevabını verdi. "Hiç değilse kulakları müsait olsaydı!"

"Anneleri, babaları müzikten anladıklarına göre bu iş pek garip! Sizin de dikkatinize çarpmadı mı, bay Wachenfeldt?" dedi matmazel Lovisa içini çekerek. "Gustav bunlara nasıl tahammül ediyor, anlıyamıyorum doğrusu!"

"O bu sesleri bizim duyduğumuz şekilde duymaz ki, çünkü çocuklarını her şeyden çok sever!" dedi Wachenfeldt.

"Evet, meşhur sözdür: Aşkın göziyle görmek!" dedi matmazel Lovisa. "Tıpkı onun gibi: Aşkın kulağiyle duymak da var herhalde!"

"Çok doğru!" diye tasdik etti Wachenfeldt. Bununla ne demek istediğini gayet iyi biliyordu.

Fakat ne fena, küçük şarkıcılardan biri bu konuşmayı duymuş, duyduklarını ötekilere de anlatmıştı. Bu, şu neticeyi verdi: Bellman'ın şarkıları Morbacka'da gitgide artık söylenmez oldu.

Ama uzun, çok uzun zaman, hattâ hayatları boyunca Bellman'ın şarkılarına karşı duyulan sevgi, Morbacka çocuklarının ta kalbinde dipdiri kaldı. Onlar bu şarkıları sade içlerindeki neşeden, hüzünden, taşıdıkları tesirli gü-

zellikten, şarkı oluşlarından değil de en hafif melodisi hâtıralarında çocukluklarını bunca saadetle doldurmuş o asla kurumıyan muhabbetleri uyandırdığı için seviyorlardı.

OĞLANLARLA KIZLAR

1866 yazında Morbacka'da ne çok çocuk toplanmıştı.

Başta evin oğulları Daniel'le Johann Lagerlöf; sonra anne ve babalariyle Morbacka'ya yaz tatilini geçirmeye gelmiş amca oğulları Theodor, Otto ve Hugo Hammargren; daha sonra Morbacka'ya keza yazlığa gelmiş dayızadeler Ernst ve Klas Schenson! Bununla da bitmiyor, komşu çiftliğe yerleştirilmiş Hermann, Bernhard ve Edwin Milén'i de hesaba katmak gerekiyor; aşağıda Herrestadt'ta kilise yakınlarında oturduğu halde bu gençlerle haşarılık etmek ve eğlenmek üzere haftada birkaç kere Morbacka'ya gelen Adolf Noreen de bu topluluğa dahil bulunuyordu.

Ayrıca Anna, Selma ve Gerda Lagerlöf de oradaydılar; Gerda ancak üç yaşında olduğuna göre asla hesaba katılamıyacağı gibi oğlanlar sürüsüne kıyasla Anna ile Selma'nın da hiç lâfı mı olurdu?

O yaz gençler, kendilerine geçen senelerdekinden daha hoş, daha mükemmel bir eğlence bulmuşlardı. İlk haftaları her seneki gibi

geçirmişler, böğürtlen toplamışlar, salıncakta kolan vurmuşlar, yeşil çimenler üstünde uyumuşlar, ok atmışlar, suda taş sektirmişler, koşmaca oynıyarak eğlenmişler, ama günün birinde artık bunların hiçbirinden zevk alamaz olmuşlardı. Herhalde vakitlerini avarelikle, bomboş eğlencelerle öldürmektense faydalı bir işe girişmenin daha yerinde olduğunu düşündülar.

Bakışlarını, bir yanı yolla, yol kenarındaki hendekle; öte yanı dimdik yükselen As dağiyle çevrili ve ağaçlıklı yolun hemen yanında bir orman parçasına çevirdiler. Kuzeyde ufak bir kaya duvarı, güneyde büyük bir çakıl çukuru sınırı teşkil ediyor, kocaman bir arazi kapanık ve ıssız öylece duruyordu.

Gençler araziyi yakından tetkik edince bir sürü iri iri kayalar gördüler; bitki olarak sadece ardıç fidanları, genç çamlar ve eğrelti otları vardı. Kuzeydeki ufak hali araziden bir dere geçiyor, bu yaz mevsiminde kurumuş olduğu halde kıyılarında güzelim kızıl ağaç fidanları bulunuyordu. As dağı üzerindeki kayalık boğazlarda gençlerin pek beğendikleri meyen kökleri büyüyor, güney bitiminde dört lâdin ağacı görünüyor, bütün bu alanın ortasında da geniş tepeli yüksek bir çam ağacı duruyordu. Tekmil bu saha her türlü kültürden uzak kalmış görünüyor; sincaplardan, ağaçkakanlardan ve kırmızı karıncalardan başka oturanı yoka benziyordu.

Gençler işte bu mükemmel yeri medeniyetin nimetlerinden faydalandırmayı düşündüler, göçmen olarak buraya yerleşmeye karar verdiler. Her şeyden önce oturulacak yerler seçildi. Teşebbüsü asıl idare eden on altı yaşındaki Theodor Hammargren; derhal, bir kule gibi dikilen ve bütün koloniye şahane bir nezareti olan yüksek bir kayaya el koydu.

Yaşça ve nüfuzca Theodor Hammargren'den sonra gelen on beşindeki Daniel Lagerlöf, gerilerindeki güzel bir kaya duvariyle birlikte, eflâke ser çekmiş dört lâdin ağacına sahip çıktı. Aralarından su sızmıyan, üstelik de okul arkadaşları olan Johann Lagerlöf'le Otto Hammargren birleştiler ve kurumuş deresi, kızıl ağaçlariyle en kuzeyde kalan parçayı almaya karar verdiler. Henüz on iki yaşlarında Ernst Schenson, ötekilere göre pek matah bir şey olmıyan, kütük gibi bir kaya blokuyla kanaat etti. Kardeşi küçük Klas kendisine keza bir kaya seçti; ama o ne de olsa ağabeysinden daha talihli çıkmışa benziyor, çünkü kayasının yakınında gölge saçan bir kızılağaç bulunuyordu. Hugo Hammargren, şahsı için o yüksek çamı istedi; ötekilerin hiçbiri bunu ondan esirgemediler. On yaşındaki Hermann Milén kendisine büyük, devrilmiş bir lâdin ağacı buldu: Bol dallı gövde, boylu boyunca yerde yatıyor, köklerse ta havaya uzanıyordu. İki küçük kardeşi, sekizer yaşında ikiz oğlanlar, Bernhard ile Edwin neredeyse açıkta kalıyorlardı; fakat

sonunda her ikisine de birer kesilmiş lâdin kütüğü verildi.

Yerlerin paylaşıldığı gün Adolf Noreen, Morbacka'da değildi; gelip de yağmadan kendi payını isteyince büyük bir gürültü koptu: iyi yerlerin hepsi tutulmuştu çünkü. Bereket versin, Theodor Hammargren, Adolf'a kaya duvarında bir oyuk götsermek suretiyle bu işe bir çare buldu da ortalık sütliman oldu.

Göç yerinde kendilerine de birer barınak verileceğini ummuş olan Anna ile Selma haincesine aldatıldılar. Hem canım, kızdı onlar! Oğlanların bir tanesi bile, şöyle üstünkörü dahi olsun, bu iki kızın kendileriyle beraber çalışmak istiyebileceklerini hiç düşünmemişlerdi.

Gençler, yeni yurtlarında beyler gibi eğleniyorlardı. Theodor Hammargren, kulesine yosun tedarik etti ve oturacak rahat bir yer hazırladı; kulenin önüne taş basamaklar yaptı; şimdi artık kuleye kolayca çıkıp inebiliyordu. Daniel Lagerlöf, lâdinlerle kaya duvarı arasında kalan toprağı temizledi ve bir tarafı yosun örtülü taş banklarla donatılmış ufak bir misafir odası vücuda getirdi: Yeşil sahalar içinde en şirini de bu olmuştu. Johann'la Otto, kızılağaç fidanlığında yarı yuvarlak bir çimenlik yaptılar; bu bahçe de gayet başarılı bir oturma yeri diye övüldü. Ernst Schenson, bir kayayı arka duvarı olarak kullanmak suretiyle geniş bir yosun döşek meydana getirdi. Küçük kardeşi Klas ise tembelin biriydi; ağaçların

altına, toprağa uzanıyor, taş ve yosun taşıyıp da kendisine bir yatak hazırlamaya boşveriyordu. Hugo Hammargren, yalvara yakara teğmen Lagerlöf'ün marangozundan kopardığı birkaç tahtayı çamın doruğuna çivilemiş ve şahane bir koltuk elde etmişti. Adolf Noreen sahibi olduğu kaya yarığına yosun yatak yaptı, sağ salim yukarı tırmandı mı keyfine doyum olmuyordu. Hermann Milén, devrilmiş ağacının köklerine bir oyuk kazmış, hattâ ikiz küçükler bile kendi ağaç kütüklerini yosunla örtmüşlerdi.

Ya Anna ile Selma? Ah, onların yapacak, düzeltecek bir şeyleri yoktu ki! Garip garip, terk edilmiş bir halde çiftlikte geziniyorlar, vakit geçirmek için ne yapacaklarını bilmiyorlardı.

Yeni yurtları geliştikçe gençler günden güne açık havadan daha çok hoşlanıyorlardı. Çok geçmeden disiplinli bir idare ve adalet mekanizması ihtiyacı başgösterdi: Theodor Hammargren hem başkan, hem yargıç seçildi. Daniel Lagerlöf darphane müdürü oldu, tedavüle kâğıt para çıkardı. Johann vali, Otto Hammargren ise polis müdürü oldular. Alış veriş için paraları da olduktan sonra taş, çakıl, yosun, kaya parçası ve toprak satmaya başladılar. Bazıları iyi satış yapıp zengin oldular. Hugo Hammargren'le Hermann Milén ise batakçıydılar; üstelik de birçok kereler başkalarının arazisindeki meyan köklerine tecavüz suçunu iş-

ledikleri için polis müdürü onları hapse tıkmak zorunda kaldı: Yol kenarında emre âmade eski demirhane, hapishane vazifesi görüyordu.

Anna ile Selma ise hâlâ garip garip, çiftlikte dolaşıyorlardı. Anna Lagerlöf, bu oğlanlar kendisinden yine bir top örmesini rica ederlerse olmaz diyeceğini, şuruplu bonbon pişirilirken de onlara yardım etmiyeceğini söylüyordu.

O zamanlar ancak yedi yaşında olan Selma Lagerlöf'e gelince oğlanları bir güzel kızdırmak için hangi çareye başvuracağını bilemiyor, ama kendi küçük el arabasiyle çakıl taşımalarına asla müsaade etmemeyi düşünüyordu.

Göç yerinde yaşayış, günden güne heyecanlı oluyor, gençlerin hepsi bugüne kadar hiç böyle eğlenmediklerini söylüyorlardı. Muayyen saatlerde toplanıyor, meclis aktediyor, devletin umurunu istişare ediyorlardı. Yeni yollar inşası, göç yerini dış dünyadan ayıran yol kenarındaki hendekler üzerinde büyük bir taş köprü yapılması hakkında kararlar aldılar.

İş bölümü şu şekilde yapıldı: On iki yaşından büyük çocuklar taş kıracak, toprağı düzliyecekler, küçüklerse çakıl taşıyacaklardı. Fakat bakın şu işe: Hermann Milén ile Hugo Hammargren bu faaliyete yardım etmek istemediler; bu yüzden çeşitli ve ciddî güçlükler başgösterdi. Hugo ile Hermann'ın, yeni devletin huysuz çocukları, oyun bozanları oldukla-

rında şüphe yoktu; kanunlara, nizamlara aldırmıyorlardı çünkü. Demirhaneden bile yılmıyorlar, böylece bunlara karşı ne gibi tedbirler alınması gerektiği bilinemiyordu.

Beri yanda, çiftlikte kalmış olan Anna ile Selma ise, kendi kendilerine karınca kararınca eğlenmeye çalışıyorlardı. Onlar da oğlanların bıraktıkları oklarla, yaylarla oynuyor, ok atıyor, onların çemberlerini çeviriyorlardı. Kışın oğlanlar okulda oldukları zaman Morbacka'nın yazdaki kadar güzel olacağını konuşuyorlardı. Anna kurula kurula, halalarının hediye ettiği kocaman bebeği, oğlanların hiçbirine göstermiyeceğini söylüyordu. En aşağı bir arşın boyundaydı bebek: Çorapları, patikleri, bir korsesi, bir etekliği; çarşaflı, yastıklı, yorganlı hususi bir yatağı; hususi bir elbise dolabı, akla gelebilecek her şeysi vardı.

Ötede, göç yerinde ise hayat daima daha zengin bir şekilde gelişiyordu. Günün birinde toplantıda bir de gazino açılması teklif edildi.

Teklif kabul edildi ve darphane müdürü Daniel Lagerlöf, en geniş ev onun evi olduğu için gazino müdürlüğüne tâyin edildi.

Fakat göçmenlerin istediği limonata, ağaç çileği, ham elma, meyan kökü gibi stok maddeleri temin etmek yeni müdüre herhalde zor geldi ki birdenbire iki de kızkardeşi olduğunu hatırladı.

Derhal onları aramaya, çiftliğe gitti. İkisini de göl başında buldu: Suda ağabeylerinin

kayıklarını yüzdürüyorlar, ateşli ateşli bir daha o oğlanların hiçbiriyle oynamamayı kararlaştırıyorlardı. Hayır, hayır, oğlanların olduğu tarafa artık başlarını bile çevirmiyecekti onlar!

"Hadi kızlar, göç yerine siz de gelip benim gazinoda garson olun!" diye seslendi ağabeyleri.

Peki, Anna ile Selma ne yaptılar? Ellerindeki kayıkları başıboş, suya bıraktılar. Şimdiye kadar unutulmuş olduklarından, yüzüstü bırakıldıklarından bahis bile etmediler. Hiçbir şey olmamış gibi, ağabeyleriyle birlikte, göç yerine oğlanların yanına gittiler; çok memnun ve bahtiyardı ikisi de.

İHTİYAR ASKER

Güzel bir sonbahar akşamı, artık Morbacka'daki dadılığından ayrılmış, geçimini bez dokuyarak kazanmakta olan Back-Kajsa, ormanda yürüyordu.

Teğmen Lagerlöf'ün bir emrini yerine getirmek üzere ormanın ta yukarsında doğup büyüdüğü ufak kulübeye gidiyor, küçük Selma Lagerlöf'le eski dostlukları devam ettiği için bu gezintiye onu da götürüyordu.

İkisinin de acelesi yoktu. Yol kenarlarındaki yaban mersinlerinden yiyorlar, iri iri sinek mantarlarına hayran oluyorlar; eteklerine,

eve götürüp çocukların odasındaki pencere çıkmalarına zarif bir süs diye koymak üzere güzel yosunlar topluyorlardı. Back-Kajsa tekrardan ormanda oluşuna seviniyor; çimenlik tepeleri, kayaları bir bir tanıyordu.

Kulübenin bulunduğu alanın etrafını çeviren dikenli çite gelip de çitin üzerinden geçmeye hazırlandıkları sırada Back-Kajsa: "Selma, sakın unutma, harb lâfı etmiyeceksin!" dedi.

Bu, Selma'nın pek garibine gitti. Back-Kajsa'nın babasının bir zamanlar asker olduğunu, Leipzig savaşında Napoléon'a karşı çarpıştığını, ama onunla bu mevzuu konuşmasına pıştığını biliyor, ama onunla bu mevzuu konuşmasına niçin izin verilmediğini anlıyamıyordu.

"Ona niçin harb lâfı etmiyeyim?" diye sordu.

"Hakiki bir savaşta bulunmuş olanlarla bu mevzuu konuşmak hiçbir zaman doğru değil!" diye Selma'yı aydınlattı Back-Kajsa.

Küçük kızın hayreti arttıkça artıyordu. Fritjof'u, Hjalmar'ı, Hektor'u, aklına gelen bütün eski tanrıları, kahramanları düşünüyor; bunlar hakkında kendi tarih kitaplarında okuduklarını, zihninde kalmış bilgileri hatırlıyordu.

Bu aralık kulübenin ufacık odasına girdiler; Back-Kajsa'nın babası ocağın kenarına oturmuş, ateşe sırtını vermiş, ısınıyordu. Bir eski zaman adamı olduğu, daha ancak dizlerine kadar inen pantolonuna bakınca anlaşılıyor, ayaklarında da çizme yerine ayakkabı bulunu-

yordu. Sırtına gayet pis bir koyun postu almış; uzun boylu, zayıf, kaba kıyım ve aptal yüzlü bir adamdı bu. Fakat aslında bildiğimiz köylülere benziyordu.

Kızcağız odada kaldığı müddetçe gözlerini, yanında harbden bahsedilmesine tahammül edemiyen ihtiyardan ayıramadı. Küçük kız için duyup okuyabildiği hikâyeler içinde en güzelleri harb hikâyeleri olmakla beraber ne yazık ki şimdi Back-Kajsa'nın babasına, başından neler geçtiğini sorup öğrenmek yasaktı işte!

Hayır, kızcağız kulübede oturduğu müddetçe ne bir şey sormaya, ne bir şey söylemeye cesaret edebildi; çünkü ağzını açacak olursa yanlışlıkla harb lâfı edeceğini, edince de ihtiyar askerin kendisini herhalde öldüreceğini biliyordu.

Gözlerini uzun zaman ihtiyara dikip baktıktan sonra onu pek korkunç buldu. Yanında niçin harbden bahsedilemesindi, buna aklı ermiyordu doğrusu. Bunun gerisinde müthiş bir sır gizliydi anlaşılan. Evet, tehlikeli bir adamdı ihtiyar; kız bunu iyiden iyi seziyordu. Ah, kendisini bir dışarı atabilse! Kapıdan kaçabilmek için tetikte duruyordu.

Vaziyet gittikçe kötüleşmiş, nihayet Back-Kajsa işini bitirip de her ikisi vedalaştıkları vakit kızcağız, ihtiyar adamın korkusundan âdeta bayılma derecesine gelmişti.

Eğer o da başka ihtiyar askerler gibi olsaydı da harbi dünyanın en parlak hâdisesi di-

ye gösterseydi; yüzlerce adam öldürdüğünden, nice nice köyler, kasabalar yaktığından dem vurup övünseydi, evet, işte o zaman kızcağız onun karşısında zerre kadar korku duymazdı şüphesiz.

ÜMİT DİYARI

Ne de çoktular: Lars Londra, Sven Paris, Magnus Viyana, Johann Prag, Per Berlin, Ole Maggebysaeter, seyis ve yamağı.

Lars Londra, Sven Paris, Magnus Viyana, Johann Prag, Per Berlin; birer yabancı seyyah değildiler, hayır, Morbacka'daki gündelikçilerdi bunlar. İşin iç yüzü şuydu aslında: Teğmen Lagerlöf şaka olsun diye yanaşmalarını, Avrupa başşehirleriyle lâkaplandırmıştı.

Lars Londra ile Magnus Viyana, bütün gün tarlalarda çift sürmüşlerdi. Sven Paris sığırları yemlemiş, ayrıca patates tarlasındaki işlere yardım etmişti. Johann Prag patates çapalamış, ama Per Berlin hiçbir iş yapmamıştı. Sırtı ağrıdığı için çalışamamış, biraz oyalanmak için aşağıki çiftliğe kadar gidip gelmişti. Seyis atlara bakmış, sonra da odun kırmıştı. Yamak, ötekilerin yanısıra, patates tarlasında iş görmüştü. Ole Maggebysaeter aslında çiftlikte çalışmamış, o sadece bir çeyrek ölçü çavdar almaya gelmişti.

Sonbahardı ve yağışlıydı hava. Şimdi dört buçukla beş arası ikindi molası verilmiş; böy-

lece hepsi çamurlu çizmeleri, ıslak espapları ve asık suratlariyle hizmetkârlar odasında toplanmışlardı.

Ocakta kuru odunlarla bir ateş yakmışlar, etrafını çevirmişlerdi. Yanaşmaların en boylusu ve bütün işçilerin en beceriklisi olan Lars Londra, tam ateşin karşısına, odun kütüğüne yerleşmiş; hemen hemen onun kadar iyi bir işçi olan Magnus Viyana, onun yanına, üç ayaklı kunduracı taburesine çökmüştü. Çiftlikte sırf sığırlara bakmak işiyle görevli olduğu halde kendini ötekilerden hiç de aşağı görmiyen Sven Paris, hattâ ocağın önündeki malta taşına oturup sırtını ateşe vermiş, ötekilerin sıcaklığına mâni olup olmadığını sormamıştı bile. Johann Prag, öbür kunduracı taburesine oturmuş, Per Berlin onların biraz gerisinde marangoz tezgâhına yerleşmişti. Seyis karyola kenarında oturuyor, ayaklarını sallıyordu; yamak rende tezgâhına çıkmış, Ole Maggebysaeter ise kapı yanında kırmızı bir fıçının tepesine kurulmuş, ayaklarını da az önce satın aldığı çavdarla dolu çuvala dayamıştı.

Lars Londra, Magnus Viyana, Johann Prag; dağarcıklarını açarak içinden, üstünde biraz tereyağı bulunan çavdar ekmeği dilimlerini aldılar. Sonra her biri, deri önlüklerinin altında bir kayışa bağlı bıçaklarını çıkardılar. Pantolonlarına sildiler, sonra yağı bütün dilimin üzerine yaydılar, lokma lokma keserek tadını çıkara çıkara çiğnediler, yediler.

Yamak, kendisiyle seyis için kahvaltı almaya mutfağa gönderildi. Yarımşar çavdar ekmeği, iki parçacık tereyağı ve iki dilim peynirle döndü, geldi. Ama bugünü boş geçirmiş olan Per Berlin'le, çavdar almaya gelmiş Ole Maggebysaeter'in dağarcıkları yoktu yanlarında. Bu ikisi tembel tembel oturuyor, ötekilerin kahvaltı edişlerine bakıyorlardı.

Ateş yanıyor, çıtırdıyor, etrafa tatlı bir sıcaklık yayıyor; ıslak elbiseleri kurutup kaba çizmelerin çamurlarını düşürüyordu.

Kahvaltılarını bitirdikten sonra Lars Londra, Magnus Viyana, Sven Paris, Johann Prag, seyis ve yamağı; pantolon ceplerinden ufak tütün tomarları çıkardılar. Per Berlin onlardan geri kalmazdı artık, ötekiler gibi o da bir tomar tütün çıkardı. Fakat Maggebysaeter'li ihtiyarın bir tomarcık tütünü bile yoktu cebinde.

Yine bıçaklarını çıkardılar, kestikleri bir parça tütünü deri önlüklerine koydular, ince ince kıydılar, sonra da yine önlüklerinden kısa saplı çubuklarını çıkarıp tütünle doldurdular.

Lars Londra yerden bir yonga aldı, ocak alevinde tutuşturup çubuğunu yaktı, sonra yongayı Magnus Viyana'ya devretti. Magnus Viyana, yongayı Sven Paris'e geçirdi; Sven Paris, Johann Prag'a uzattı. Johann Prag, gerisinde marangoz tezgâhında oturmakta olan Per Berlin'e uzattı. Per Berlin, seyisin ateşe uzanabilmesi için arkasına kaykıldı. Seyis yon-

gayı alıp çubuğunu yaktı; yanmakta olan yonga elinde durup duruyordu; yamak odanın öbür ucundan koşup geldi de yongayı onun elinden alıp ocağa götürdü. Tabiî, ne çubuğu, ne de tütünü olmadığı için Ole Maggebysaeter'e ateş lâzım değildi.

Berikiler ısınmışlar, karınlarını doyurmuşlardı; dünyaya başka gözle bakıyorlardı şimdi.

Ole Maggebysaeter, yetmişlik bir ihtiyardı. Nıkris ağrıları yüzünden iki büklüm olmuştu. Parmakları kanca gibi uzamış, başı omzu üzerine yatmıştı. Sırtı kamburlaşmıştı, gözleri artık hemen hemen görmüyordu. Bir bacağı kısaydı öbüründen; kuvveti de kafası gibi zayıflamıştı. Hayli çirkindi de; ağzında tek dişi kalmamıştı. Şu son altı ay içinde ne yıkanmış, ne de taranmıştı besbelli; sakalında tohum zarları, saman çöpleri sallanıyordu.

Ormanın ta yukarsında bir kulübeciği vardı; ama hiçbir zaman işe yarar bir ırgat olamamış, sefaleti kulübesinden uzaklaştırmak kudretini gösterememişti. Bu arad, oldum olası nobran, asık suratlı bir tuhaf adamdı o; hiçbir zaman bir dost da edinememişti.

Ötekilerin tütün dumanları havayı doldururken kendi kendine söylenir gibi konuşuyordu:

"Ömrüm benim hep sıkıntı, hep mihnetle geçti; ama işittim ki Amerika derler bir memleket varmış, ben de şimdi oraya gitmek istiyorum."

Ötekiler tatlı hayallere daldıkları için ihtiyara cevap vermediler.

Ole Maggebysaeter ise devam etti:

"Amerika nasılmış, biliyor musunuz: Bir kayaya bir sopa vurdun mu kayadan hemen konyak akarmış. Ölmeden önce ben de bir göreyim, diyorum."

Ötekiler hâlâ bir şey söylemiyorlardı. Sessiz sessiz oturmuş, önlerine bakıyor, gülümsüyorlardı.

Ole Maggebysaeter ise henüz boşalmamıştı.

"Kimse beni bu fakirlik, bu yoksulluk içinde daha fazla yaşamaya zorlıyamaz; dağları konyak dolu bir memleket biliyorum madem; artık paso!"

Öbürleri hâlâ tek lâf söylemiyorlar, ama Ole'nin sözlerinden hiçbirini kaçırmıyorlardı.

"Ordaki ağaçların yaprakları sırf altınmış, altın!" diye devam etti biçare ihtiyar. "İnsanın bir çiftliğe kapılanıp da ırgatlık, yanaşmalık etmesine lüzum yok! Gidersin ormana, toplarsın bir kucak yaprak, hoşuna giden şeyi ver parayı al, al, dur ondan sonra! Yaşım ne olursa olsun kaçırmam bu fırsatı!"

Hizmetkârlar odasının sıcaklığı kıvamını bulmuş, hepsinin keyfi tam yerine gelmişti. Dağlarından konyak çekilen, ağaçlarından altın koparılan diyarı gözleri önünde görüyorlardı âdeta.

Ne çare, şimdi de ikindi çanı çalmaya başlamış, dinlenme paydosu sona ermişti.

Tekrar rüzgâra, yağmura çıktılar. Lars Londra sabanının başına, Magnus Viyana onun peşisıra gitti. Sven Paris, Johann Prag ve yamak, patates çapalamaya koyuldular. Per Berlin kulübesinin yolunu tuttu. Seyis, odun kırmaya yöneldi. Ole Maggebysaeter, sırtında çavdar çuvalı, ormanı tırmanıyordu.

Ama hiçbiri yarım saat öncekinden daha neşesiz görünmüyorlar, aksine hepsinin de gözleri ışıldıyordu.

Çünkü hepsi de, bilmek iyi şey... diye düşünüyorlardı. Evet, ne kadar uzakta olursa olsun, isterse hiç gidilemesin, yine de dünyada, dağları konyak, ormanları altın dolu bir memleket bulunduğunu bilmek iyi şey!

SLOM MEVSİMİ

Morbacka'nın doğusunda ağaçlıklı bir dağ yükselir, bu dağın da doğusunda Gardsjö adında bir ufak göl vardır. Bu gölde slom denilen bir balık yaşar. Aşağı yukarı iki pus kadardır boyu; rengi maviye çalar beyazdır; ince mi incedir, şeffaftır âdeta.

Ama ne kadar minik olursa olsun yenerlidir. Teğmen Lagerlöf'ün Morbacka'da oturduğu, her şeyin bugünkünden kat kat iyi olduğu çağlarda bu balık, sürü sürü tutulurdu.

Yumurtlama zamanı ilkbahara raslar, buzların çözüldüğü zamana. O vakit bu balığı sudan kova kova, gerdel gerdel almak kaabil olur; ağlarla avlamaya kalkışmak zahmetine girmek, kimsenin aklından bile geçmezdi.

O da sade yumurtlama mevsiminde tutulur, satışa çıkarılır; bu yüzden bir Gardsjö balıkçısı ilk slomlarla Morbacka mutfağına girdi mi bu, baharın sahiden geldiğine bir işaret sayılırdı. Adam da ne kadar makbule geçen bir mal getirdiğini bilirdi. Mutfak kapısının mandalına basar — çünkü çok eskiden anahtarlı kilitler yoktu Morbacka'da —, kurula kurula, meydan okurcasına içeri girerdi. Ne başka zamanlardaki gibi kapı önünde durup bekler, ne de günaydın derdi; ne istediğinin sorulmasını da beklemezdi. Hayır, uzun adımlariyle mutfak masasına yaklaşır, masanın üzerine mavi satrançlı bir pamuk mendile sarılı ufak bir paket bırakırdı.

Bu iş bittikten sonra kapı yanına çekilir, orada başını gururla kaldırarak kızların gelmesini beklerdi.

Eğer mutfakta kâhya kadınla hizmetçiden başka kimse yoksa oracıkta uzun zaman dikilir, kalırdı; çünkü bu ikisi sabırsız veya mütecessis görünmeyi bir kusur, bir ayıp sayarlardı. Fakat tesadüf bu ya, Teğmenin küçük kızları mutfağa uğrayıverirlerse paketin üzerine atılırlar, hemen açıp içine bakarlardı. Paketin dibinde seneden seneye görüp tanıdıkları ve

kenarları mavi manzaralarla süslü bir ufak porselen tabak bulurlardı. Tabakta bir küçük yığın slom olurdu, en çok yirmi ile elli arası, bundan fazla değil, asla!

Slom, iyi pişirildi mi tadına doyum olmaz bir ufak balıktır; ama onu yemek, pek öyle kibarlık sayılmaz nedense. Civarın öbür çiftlikleri slom yemeğine fakir fukara taamı gözüyle bakarlarsa da Morbacka'daki kanaat, bunun tam tersinedir. Teğmen Lagerlöf, balık delisidir; bütün bir yıl en çok balık yemekten hoşlanır; fakat şubatta yayın balıklarının yumurtlama mevsimi geçtikten sonra tuzlu ringayı bulmak şöyle dursun, öbürleriyle, kurutulmuş morina, turna, tuzlu yılan balığı ile kanaat eder ve günden güne artan bir sabırsızlıkla slomun çıkmasını beklerdi.

Bu yüzden küçük kızlar sloma saygı, tâzim gösterirler; tabaktaki şeyin ne olduğunu anlayınca sevinçten deliye dönerlerdi. Kâhya kadınla hizmetçiyi çağırırlar, onlar da bir koşu gelip bakarlardı. Ah, slom çıkmış! Lasse, slom getirmiş! Hiç bu, muazzam bir hâdise olmaz mı? Hiç bu, mühim bir yenilik sayılmaz mı?

Ve mutfakta şenlik, bayram edilirdi. Kâhya kadın hemen yemek odasına gider; balıkçıya, kendilerini ne kadar sevindirdiğini anlasın diye tereyağlı ekmek getirirdi. Ekmeği uzatırken de artık lûtfeder, balık avının bol olup olmıyacağını sorardı. Balıkçı o gün kendisinin zafer ve saltanat günü olduğu için kurulur,

böbürlenir; hattâ Morbacka'nın kâhya kadıniyle şakalaşmaya bile cesaret ederek: "Slom o kadar bol ki Bay Teğmen olanca parasını dökse yine hepsini satın alamaz!" derdi.

O sırada matmazel Lovisa Lagerlöf de ordaki bu çene yarışının ne olduğunu sormaya gelmiş bulunur, hızla kapıyı açarak mutfağa girerdi.

Fakat balıkçıyı ve tabaktaki slomları görür görmez bağırırdı: "Hey Allahım, bu rezalet yine mi başlıyor?"

Çocuklar için bu, büyük bir hayal kırıklığı olurdu. Lovisa hala, toptan şenliğe açıkça iştirak etmez; fakat olayın önemi karşısında tamamen de duygusuz kalmazdı; çünkü kâhya kadına bir şeyler fısıldar, kâhya kadın da başını sallıyarak memnun memnun gülümserdi.

Bunun üzerine çocuklarla hizmetçilere bir tembih geçilir, eve slom geldiğini Teğmene duyurmamaları söylenir, akşam yemeğinde ona sürpriz yapacağız, denirdi.

Üç küçük kız, vaziyeti kavrar kavramaz daha da sevinirlerdi. En iyi dostları ve oyun arkadaşları babalariydi çünkü; hep onun memnun olmasını isterlerdi. Artık aralarında bir hamaratlıktır gider, ne pahasına olursa olsun mutfaktan çıkmak istemezlerdi. Yalvara yakara balıkları temizlemelerine izin verilmesini rica ederlerdi. Bu işin nasıl yapılacağını geçen yıldan pek iyi biliyorlardı, canım, Birinci harekette balığın başı koparılacak, ikincide bağır-

sakları çıkarılacaktı, işte bu kadar. Bu balıklar öyle minik şeylerdi ki ötekiler gibi ne kalın derileri, ne de sivri kılçıkları vardı; kuyruk kanadını bile kesmeye hacet yok. Eğer keserseniz slomdan zerre miktar anlamadığınızı ispat etmiş olurdunuz.

Balıklar temizlendikten sonra işin geri kalan tarafını kâhya kadın üzerine alır, fakat küçük kızlar gözlerini ayırmaksızın balıkların nasıl hazırlandığına bakarlardı. Balıklar suda yıkanır, una bulanır ve tavaya konurdu. Fakat tavaya gelişigüzel atılıp da olduğu gibi kızartılmazdı. Hayır, tavanın dibine yan yana ve özene bezene dizilmeleri gerekirdi. Kâhya kadın büyük bir sabırla teker teker alır, üst üste gelmemelerine dikkat ederdi.

Sonra minik slomlar öyle kıtır kıtır kızartılırdı ki çörekler gibi birbirlerine yapışır ve kâhya kadın onları omlet gibi bir silkişte tersyüz edebilirdi. Balıkların öbür tarafları da kızarıp baston gibi sert, sağlam oldular mı kâhya kadın kıtır kıtır bir pide; ince, gevrek, değirmi bir yulaf pidesi alır, balıkların üzerine kapar ve tavayı çevirdiği gibi balıkları pidenin üzerine boca ediverirdi. Bu işi yalnız bu balık için yapar, fakat çocuklara büyük annelerinin her zaman böyle yaptığını söylerdi. Büyük annenin zamanında sofrada herkesin önüne böyle bir pide ve slom kızartması konur, çünkü o vakitler bugünkü gibi bol tabak bulunmazdı.

Balıkların tavada kızardığı bu müddet zarfında, babaları teğmen Lagerlöf gelecek de yemeği görecek diye çocukların ödü kopardı. Arasıra içlerinden biri sofaya koşar, salon kapısını aralayıp babasının, salıncak koltuğunda sessiz sadasız oturup Wermland gazetesini okuyup okumadığına bakardı. Teğmen Lagerlöf her zamanki akşam gezintisine kalkacak olsa çocukların korkudan yürekleri ağızlarına gelirdi. Ya mutfağa uğrarsa? Ya kâhya nineye bir hal hatır sormak isterse?

Nihayet saati gelip de babaları akşam yemeğine, salondaki yuvarlak masa başına oturacak oldu mu, ciddiyetlerini muhafaza etmek küçük kızlar için âdeta imkânsızlaşırdı. Babalarının yüzüne bakar bakmaz kikirdeşirlerdi. İşin kötüsü, en küçüklerinin sofra duasını okumak zorunda oluşuydu. Duanın yarısında, bir serçe bir yulaf tanesi görmüş gibi bir vıcırtı tutturur ve Teğmen tam ne oluyor diye soracağı sırada bereket, kendi sofra takımının yanında slom dolu bir ufak kab görürdü.

Teğmen Lagerlöf'ün yüzü birden ışıyıverirdi. "Allaha şükür, evimize yine sahici bir yemek girdi!" derdi sevinçle. Ve bunu samimî söylerdi; çünkü onun için ne sığır, ne de domuz eti değil, yalnız balıktı sahici yemek!

Çocuklarsa bunca nefis mücadelesine mal olmuş bu sessizlikten sonra bol kahkahalar atarlar; fakat babaları parmağile onları tehdideder, başını sallardı: "Sizi haylazlar sizi!"

derdi. “Yemeğe kadar bir içeri, bir dışarı koşup durmanız, demek bunun içinmiş; gazetemi rahat rahat okutmadınız bana!”

Gayet neşeli bir akşam yemeği olurdu bu. Teğmen hemen her vakit konuşurken ve neşeli bir adamdı zaten, ama bir şeye de sevinmiş oldu mu değme keyfine! Bir sürü, öyle komik hikâyeler bulur, anlatırdı ki sofradakiler gülmekten kırılırlardı.

Sofradaki slomlar fazla değildi tabiî, ancak bir kişinin bir başına yiyebileceği kadar olmasına rağmen Teğmenin gönlü el vermez ve bu güzelim yemeği dört bir tarafa üleştirirdi: Bayan Lagerlöf’ün, matmazel Lovisa’nın, mürebbiyenin, üç küçük kızın hisselerine birkaç balık düşer, hepsi de böyle minik bir balığın bu kadar lezzetli oluşuna şaştıklarını söylerlerdi.

Teğmen, kendisinin balık düşkünlüğü derecesinde et âşıkı olduğunu bildiği kızkardeşine: “Ne dersin, Lovisa, gayet lezzetli değil mi?” diye sorardı.

Lovisa hala, arasıra, meselâ anlattığım vaziyette, henüz bol bol yiyemediğimiz zamanlar, doğru, derdi.

Teğmen, peçetesini katlayıp da sofradan kalkmak üzere iken bir merasim edasiyle: “Şimdi çocuklar!” derdi. “Söyliyeceklerime dikkat edin! Stockholm sarayındaki kıral bile bizim yediğimiz bu akşam yemeğinden daha iyi bir yemek yiyemez! Öyle ise bize bu nimeti

verdiği için Tanrıya bütün kalbimizle şükretmeyi, bunun için de sofra duasını okumayı unutmamalıyız!"

Slom mevsiminin ilk günü işte böyle geçerdi.

Ertesi gün Gardsöj balıkçısı tekrar gelir, bu sefer yarım kilo slom getirirdi. Tabiî güler yüzle karşılanır ve getirdiğine, iyi para demek olan on iki şiling alırdı. Parayı bizzat Teğmen, mutfağa kadar getirirdi. Balıkçı ile konuşur, slomları Morbacka'ya getirdiği için ona teşekkür eder, muntazaman getirmesini tembih ederdi.

"Sadece rahibin ve demirhane sahibinin evine götürmekle kalma!" derdi.

Üç küçük kız, yine kendiliklerinden balıkları ayıklamaya girişirler, fakat emeklerine karşılık onlar da ücretlerini alırlardı. Bu defa slom, akşam yemeğinde herkese yetişirdi. Hattâ bazan artar, artanı da Teğmen ilk kahvaltıda yerdi. Mutfakta çalışanlara hisse ayrılmaz, slom henüz turfanda bir yiyecek sayılırdı.

Ertesi gün balıkçı öyle çok slom getirirdi ki bir koca çömlek dolar, taşardı. O günden itibaren slom sofraya hem kahvaltıda, hem akşam yemeğinde gelir, mutfakta başyanaşmaya biraz verilir, ama ne seyis, ne de yamağı henüz yiyemezlerdi.

Daha ertesi günlerde Gardsjö çevresindeki kulübeciklerde oturan bunca erkek gelirler, slom satalım derlerdi. Teğmen, gelenlerin hepsinin malını alırdı. Kilerde mevcut bütün büyük çömlekler ağızlarına kadar dolardı. Balıkları büyük bakır kazana koymak icabederdi. Derken bu da dar gelir ve balıklar bir büyük fıçıya boşaltılırdı.

Ev böyle tılar gibi balıkla dolunca bunların temizlenmesi öyle kolay bir iş olmaktan çıkardı. Artık hizmetçi kızlar dokuma tezgâhlarının, çıkrıklarının başına gidemezler, slom temizlemeye mecbur kalırlardı. Küçük kızlar artık dersleri başında oturmazlar, slom ayıklarlar, ama bu işi şimdi eğlence olsun diye değil, büyüklere yardım için yaparlardı. Bayan Lagerlöf'le matmazel Lovisa, ellerindeki işleri bırakırlar, slom temizlenmesine yardıma gelirlerdi. Fakat çok hoş, çok eğlenceli bir işti bu. Ufak bir değişiklik olur, onlar da bunu isterlerdi.

Kâhya kadın slom temizlemez, fakat bütün gün balıkları kızartmak için ocak başında dururdu. Çok geçmeden fazla yağ gittiğinden şikâyete başlar, daha birkaç gün önce yağ fıçısının dolu olduğundan, şimdiyse dibi görünmeye başladığından dem vurur, bu ise umumi sevince inen ilk darbe olurdu.

Aile sofrasında kahvaltı ile akşam yemeklerinde hiç değişmeden slom yenir, öğle yemeklerinde ise alışılmış Wermland yemekleri-

ne dönülürdü: Tuzlu, salamura et yahut ringa köftesi yahut kızartma jambon yahut sucuk yahut da başka şeyler.

Fakat Teğmenin gönlünce değildi bu yemekler. Günün birinde önüne kasımdan beri salamurada kalmış et çıkardıkları vakit sabrı tükenirdi.

"Aklım almıyor," derdi. "Kiler taze balık dolu olsun da biz hâlâ burada tuzlu et yiyelim. Evin asıl kâhyaları böyle yaparlar işte. Ev halkı salamura yer, taze gıda da raflarda durup bir misafir gelsin diye bekler, çürür, gider."

Teğmen, bu sözlerle kardeşine taş atmış olur, kardeşi ise hâdiseyi sükûnetle karşılardı. Ağabeysini o kadar severdi ki ona hiçbir zaman kızmazdı. Misafirlere slom ikram edildiğini ömründe duymadığını söylerken sesi gayet uysal çıkardı.

"Öyle, öyle! Sen slom yiyemiyecek kadar kibarsın, bunu biliyorum, Lovisa!" cevabını verirdi Teğmen. "Sen büyük şehirlerde bulundun, oraların âdetlerini bilirsin. Fakat Karlstadt'ta yahut Amal'da ne yaparlarmış; bizim burada, Morbacka'da bu gibi şeylere zihin yormamıza ne lüzum var, anlıyamıyorum!"

Matmazel Lovisa, ağabeysinin neye böyle öfkeli olduğunu birden anlayıverirdi.

"Öğlen yemeklerinde de mi slom yemek istiyorsun yoksa?" derdi. Bu sözleri de ömründe

böyle bir şey yapmamış gibi bir eda ile ve yüksek sesle söylerdi.

"Yiyebileceğim kadar yemek isterim şüphesiz!" derdi Teğmen. "Yiyemedikten sonra her gün bunca slomu ne diye alıyorum sanki?"

Aile sofrasında o günden itibaren sabah, öğle, akşam slom yenirdi. Fakat Teğmen bu yemek listesini yaparken pek isabetli düşünmezdi ihtimal. Slom, şüphesiz lezzetli bir balıktır, ama bir kusuru vardır: Fena kokar. Bozulduğu zaman kokması başka, benim dediğim sudan çıkınca da fena kokar. Ama kızarınca kokusu kaybolur, fakat onu temizliyen duyar bu kokuyu. Kalan, uçmıyan bir kokudur bu. Ne yaparsanız yapınız, üstünüzden uzaklaştıramazsınız. Elinizi sürdüğünüz her şey slom kokar. Balığın ancak birkaç kere hakiki bir iştahla yenmesinin suçu, bu kokudadır.

Evde hemen herkes slom ayıklanmasına iştirak ettikleri için üstelik sabah, öğle, akşam slom yemek aşırı kaçardı. Slomdan bıkılırdı. Tabaklara alınan porsiyonlar günden güne küçülürdü. Sofraya oturulurken iç çekilir, varsa yoksa slom yenirdi.

Fakat Teğmen her zaman için büyük bir memnunluk duyar, slom almaya devam ederdi. İlk slomu getirmiş olan Gardsjö balıkçısı sözüne sadık kalır, her Allahın günü gelirdi. Hattâ bazan günde birkaç kere! Fakat artık o ilk günkü balıkçı olmazdı o. Artık kapı mandalını

gayet hafif basar, mutfağa girince de dudaklarında sıkılgan, muti bir gülümseme belirirdi. Getirdiği balıkları da artık mutfak masasının üzerine koymaz, dışarıya kapı önüne bırakırdı. Ayrıca günaydın der, kasketini çıkarırdı. Görürler, ama görmezden gelerek onu yarım saatten fazla bekletirlerdi.

Çünkü her zamanki işlerden ayrılıp balık temizlemek, hizmetçiler ve çocuklar için başlangıçta eğlenceli de olsa zamanla canlarına tak der, hepsi asıl işlerine dönmeyi özlerlerdi. Balıkçının yüzünü bile görmek istemezlerdi.

"Canım, bu da olur şey mi; Lars bugün yine mi balık getirmiş" derdi nihayet kâhya kadın. Bunu da sanki adamcağız çaldığı bir malı satmaya kalkışmış gibi bir eda ile söylerdi.

Balıkçı gözlerini kırpıştırır, öyle mahçup olurdu ki söyliyecek söz bulamazdı.

Kâhya kadın: "O kadar çok balığımız var ki yiyip bitiremiyoruz bile!" derdi. "Teğmen, bu saçma sapan şeyden artık almaz istemez herhalde; hiç zannetmiyorum!"

Fakat işin içine slom girince Teğmenin şakası olmadığını bilirdi kâhya kadın ve içeri gidip balıkçının geldiğini haber vermekten başka elinden bir şey gelmezdi.

Bir gün Teğmen dışarı, tarlalara gitmişti. Balıkçı geldi, kâhya kadın fırsattan istifade ederek onu balıklariyle birlikte geri çevirdi. Mutfak halkı bayram yapıyordu: Balık temiz-

lemekten kurtulmuşlardı! Fakat felâkete bakın ki balıkçı yolda Teğmene rasladı. Teğmen bir kasa dolusu balığı derhal satın alarak balıkçıya, balıkları mutfağa götürmesini söyledi.

Böylece birkaç hafta geçer, Teğmen hariç hepsi bezginlik getirir, slomdan illallah derlerdi. Teğmense her yemekte minik slomları över; iyi yemek, kuvvetli yemek olduğunu söyler; Bohuslaen balıkçılarını misal getirirdi: Onlar her gün balık yerlermiş; bu yüzden bu memleketin en kuvvetli, en sağlam yiğitleri onlarmış.

Matmazel Lovisa bir akşam Teğmenin slomdan vazgeçmezlik derecesini bir denemek isterdi. Kâhya kadına domuz yağında lokma kızarttırırdı. Teğmenin çok sevdiği bir yemekti bu. Yerden göğe de haklıydı Teğmen, çünkü kâhya ninenin yaptığı lokmayı başka kimse yapamazdı. Fakat o sırada her zamanki tesirini gösteremezdi lokma.

"Hizmetkârlara bol slom kalmasını istiyor, benimse lokmaya kanaat edeceğimi sanıyorsun herhalde!" derdi Teğmen ve kokusu üstünde, kıtır kıtır lokmalarla dolu kayık tabağından kendi tabağına lokma almazdı.

"Hayır, ben bunu düşünmedim!" cevabını verirdi matmazel Lovisa. "Hem hizmetkârlar slomdan gitgide o kadar usandılar ki artık onlara slom yediremiyoruz!"

Teğmen gevrek gevrek güler, fakat lokmalara elini sürmezdi. Ona mutfaktan slom getirmek zorunda kalırlardı.

Aradan bir hafta daha geçince ev halkı isyan ederdi. Kâhya kadın yağ sarfiyatının çokluğundan dolayı küplere biner; hizmetçiler, hizmetkârlar böyle devamlı slom yenen bir evde artık duramıyacaklarını söylerlerdi. Nihayet Teğmen mutfağa uğramaya cesaret edemez olur, çünkü asıl isyan havası orda eserdi.

Sofra başları da intizamını kaybederdi artık. Rahatları, huzurları kaçardı. Mürebbiye yemeğe elini sürmez, daima babalarının yolunda yürüyen çocuklar bile alttan alta itiraza kalkışırlardı.

Sonunda bayan Lagerlöf işe müdahale ederdi. Matmazel Lovisa'ya, kâhya kadına akıl danışır, bunlarsa ağız birliğiyle, bu maceraya son verecek olan, o tecrübe edilmiş ve emin, çareye başvurmanın tam zamanı olduğunu söylerlerdi.

İlk öğle yemeğinde sofraya yine slom gelirdi; ama kızarmış değil, haşlanmış slom.

Haşlanmış slom ise bir acayip olur: Yiyene tiksinti verir. Zerre kadar lezzeti olmadığı gibi beyazımtırak bir kadavra rengindedir. Tadına bakmaya bile hacet yok, manzarası iştahı kapamaya kâfi gelir.

Hablanmış slomu görünce ötekiler gibi Teğmenin de artık slomdan sıtkı sıyrılırdı.

"Yağımız bitti de!" derdi matmazel Lovisa, özür diler gibi. "Sen de hâlâ her yemekte slom istediğin için haşlamaktan başka çare bulamadık."

"Ben kendi hesabıma," diye de ilâve ederdi. "Balığın, bu şekilde pişince kızartmadan daha lezzetsiz olduğunu hiç zannetmiyorum."

Teğmen hiç cevap vermez, böylece matmazel Lovisa ağır basmış olur, herkes de bunun farkına varırdı.

Teğmen kilere gidip yağın sahiden bitip bitmediğine bakabilir, hem sonra yeni bir parti yağ da alabilirdi pekâlâ. Ama ne onu, ne ötekini yapmazdı Teğmen.

Bu öğle yemeğinden sonra Teğmen, slom almazdı artık. "Balıkları usulünce temizlemekten, pişirmekten yana kadınlar bu kadar üşengeç olduktan sonra satın almaya değer mi?" derdi. Artık slom yemekten kurtulduğuna kendileri kadar Teğmenin de sevindiğini gayet iyi bildikleri halde hiç kimse, onun bu sözüne itiraz etmezdi.

ON YEDİ AĞUSTOS

1

Teğmen Lagerlöf'ün doğum günü olan 17 ağustosun nasıl da böyle büyük bir bayram şekline girdiğini anlatmak, pek kolay değil. Ama sade şunu düşünelim kâfi: Bunca mühim

şahsiyet, Doğu Aemtervik gibi bir yerde bir araya toplanmış olursa bunlar hiç değilse yılda bir kere nelere muktedir olduklarını göstermeden duramıyacaklardır.

Meselâ birincisi patetik, ikincisi vakur, üçüncüsü şairane bir ifadeye sahip Herrestadt'lı mühendis Noreen, Baevik milletvekili Nils Andersson, Visteberg'li tüccar Theodor Nilsson gibi üç büyük hatip; ufak tefek törenlerde, cemaat toplantılarında da söz söylemezlerse çok yazık, çok ayıp olur.

Hela öğretmen Melanoz gibi bir şair varken! Bu zat her gün öğrencilerinin kekeleyişlerini, İsveç dilinin labirentleri içinden sendeliye topallıya geçişlerini dinler. Bunun için yılda bir olsun, bu hırpalanan dili tantanalı kasidelerle terennüm ve teganni etmelidir.

Üstelik eski mızıkacılar soyundan Gustav ve Jan Asker ile, kilise yanındaki dükkânın sahibi Alfrede ve Tage Schullström kardeşler gibi okuyuculardan mürekkep bir kuartet olduktan sonra! Bu dördü ne zaman şarkı söyleseler minnet toplarlar; ama müşkülpesent ve tenkidçi dinleyicilerin bulundukları törenlerde söyliyebilmeyi şahısları için bir şeref sayarak ancak o zaman coşarlardı.

Köy düğünlerinde oyun havaları çalan ve ahengi, temposu tamam olduktan sonra klarinetinden ne cevherler döküldüğüne kimsenin aldırış bile etmediği ihtiyar Asker ise 17 ağustosta Morbacka'da gençler için çalmasına mü-

saade edilince sevinçten göklere uçar, çünkü sanatını asıl gençler takdir eder, gençler ona: "Bütün dünyada senden daha iyi oyun havası çalan yok!" derlerdi.

Sonra Gardsjö ispekteri, Tage Schullström, çavuş Johann Dalgren, bir kâtip ve müzik meraklısı iki köy öğretmeninden müteşekkil altı kişilik bir de boru takımı varken; üstelik çalgıları, notaları tedarik ederek marşları, valsleri, üvertürleri, çeşit çeşit seçme halk türkülerini meşk etmişlerken, hepsi bunca gayretlerine mukabil şan ve şeref toplıyabilecekleri bir şenlikten mahrum kalırlarsa doğrusu yazık olurdu.

Üstelik Morbacka'ya yazlığa misafir gelmiş akrabaların içinde, bayan Lagerlöf'ün eniştesi askerî yargıç Oriel Afzelius ile kardeşi Kristofer Wallroth gibi iki kişilik bir şenlik tertip komitesi bulundu mu bu Allahın kırlarında şahane bir eğlenti yapılacağına ve sesinizi dinletebileceğinize memnun olabilirdiniz.

Bundan başka misafirler arasında Stockholm'lu güzel, neşeli bir kadın olan bayan Hedda Hedberg gibi, aslında sırf tiyatro için yaratıldığı halde Wermland'lı fakir bir teğmenle evli bulunan, doğuştan prima donna, okuyucu ve artist birisi olduktan sonra; yerlilerin ve misafirlerin isabetli bir iş yapmış olmaları için, Morbacka'da 17 ağustosu muhakkak büyük şenliklerle kutlamak lâzım, derdiniz.

2

Teğmen Lagerlöf'ün Morbacka'ya yerleşmesinin ilk yıllarında 17 ağustos, herhangi bir doğum günü gibi kutlanır, kahve masası çiçeklerle süslenir, Teğmenin fincanı bir çelenk ortasına konurdu. En yakın komşular gelirler, tebrik ederler ve âdet olduğu üzere kahve içmeye davet edilirlerdi; masada kendilerine meyva suyu, punç, grog ikram edilir, tam saat dokuzda yenen akşam yemeğine de alıkonurlardı. Malûm sohbetlerle vakit geçirirler, akşam yemeğinden sonra salondaki masa kaldırılır, biraz da dans ederlerdi.

Fakat civarda, bu ufak doğum günü eğlentilerinin çok şirin ve hoş geçtiği; fakat hususi davetiye yollanmadığı, bilâkis arzu edip gidene buyurun dendiği yayılmış olacak ki bu eğlentilere iştirak eden misafirlerin sayısı seneden seneye çoğaldı.

Bir taraftan da aile fertlerinin sayısı artıyordu; küçük çocuklar yürümeye, koşmaya başladılar mı Teğmenin kutlanmasında yardımları olsun diye birlikte Morbacka'ya getiriliyorlar, ta ilk seneden beri gelmek âdetinde olan eski komşular da misafirleri olursa tabiî onları da alıp geliyorlardı.

Biraz dans etmek için o vakitler fersahlarca uzaklara gitmek zorunda genç bekârlar; 17 ağustos oldu mu teğmen Lagerlöf'ü ziyaret etmeye, uzaklarda oturup da her yaz bir

kere Morbacka'ya gelen akrabalarsa zamanla, bu gelişlerini doğum gününe göre ayarlamaya başladılar.

Teğmenin sağlığında 17 ağustos günleri hava hep de güzel olduğu için misafirler gezinti ile vakit geçirirler, bütün çiftliği saatlerce dolaşırlardı. Samanlıklar, ahırlar, bahçeler, fidanlıklar iyice gözden geçirilirdi. Gençlerin sayısı çok olursa daha akşam yemeğinden önce dansa başlanırdı. Bir neşedir, bir memnuniyettir gider, ama bu eğlence başka yerlerdekinden daha parlak olmazdı tabiî.

Derken Teğmen Adolf Hedberg'le genç ve güzel karısı, hangi sebeptense Doğu Aemtervik'e yerleştiler. Bunu takibeden ilk doğum gününde misafirler toplanmışlardı ki ihtiyar bir köylü kadını, elinde bir sepet yumurta, Morbacka mutfağına geldi, yumurtaları satmak istedi. Yemek hazırlıkları esnasında alışverişe vakitleri olmadığı için kadını deflediler. Fakat kadın bildiğinden şaşmadı, elinde sepet doğru verandaya gitti. Teğmen, yanında bir sürü erkek misafir, orada oturuyordu. Hiç de çekingen değildi kadın; öyle çeneli ve becerikliydi ki Teğmen, sırf kadını başından savmak için yumurtaları satın almak zorunda kaldı. Parayı alıp eteklik cebine attıktan sonra kadın çekip gitse ya, kıpırdamadı bile. Şimdi de orada bulunan beylerin kim olduklarını soruyordu, kılık kıyafetlerine dil uzatmaya başlamıştı. Nihayet erkeklerin arasında oturmakta olan genç teğ-

men Hedberg, şakanın aşırı kaçtığını düşündü ve pek konuşkan bir insan olmadığı halde açtı ağzını: "Ama artık yetişir, Hedda!" dedi.

Bunun üzerine köylü kadını, teğmen Hedberg'e doğru yürüdü, ona hafif bir tokat aşkederek: "Fakat Adolf, ben olduğumu söylemen ne ayıp!"

Hakikaten de yazık olmuştu; çünkü Teğmenin karısı öyle ustaca kılık değiştirmiş, öyle mükemmel bir Wermland ağziyle konuşmuştu ki bu kadının, o şirin Stockholm'lu olduğu kimsenin aklına bile gelmemişti.

Şu var ki bu ufak şaka, öteki istidatları harekete geçirdi; akşam ilerlerken Kristofer Wallroth, Erik Bögh'ün şarkılarını okumaya başladı. Sesi doğru dürüst çıkmıyordu bile; fakat şarkılar bu yüzden daha da tesirli oldu; dinleyiciler gülmekten kırılıyorlardı. Nihayet askerî yargıç Afzelius, başına ipek bir örtü sardı, omuzlarına bir atkı aldı ve "Emilie'nin kalb çarpıntıları" nı hem güftesini okudu, hem de bestesiyle söyledi. Akşamın en parlak numarası bu oldu tabiî; çünkü genç, gönlünden yaralı bir taze rolünü yaparken coşturuyordu yargıç.

Bütün bunlar olurken öğretmen Melanoz, Teğmenle misafirlerini, sadece bu şehirlilerin eğlendirmesine gizli gizli içerlemişti. Şerefiyle oynanmakta olduğunu düşünmüştü.

Ama ertesi sene o da turnayı gözünden vurdu.

Teğmen, Ostanby okuluna, öğrenciler nişan talimine çalışsınlar diye Morbacka'da yapılmış bir miktar ufak tüfek hediye etmiş, çocuklara tüfek hareketlerini öğretmesi için okula bir de ihtiyar bir çavuş göndermişti. Öğretmen bunu fırsat bilerek bütün öğrencilerini, topladığı gibi kıta halinde Teğmenin doğum gününe getirdi.

En önde bir sancak taşınıyor, bir trampet çalıyor ve çocuklar, tüfek omuzda yürüyorlardı. Ağaçlıklı yoldan doğru gelişleri, kol nizamında bir birliğin gelişini andırıyordu. Ne kadar da çok çocuk vardı: Kafile hizmetkârlar odasının önünden ta verandanın altına kadar uzanıyordu. Alayı idare eden öğretmen, verandanın önünde: "Kıta, dur!" komutunu verdi.

Sonra küçük bir hitabe iradetti. Bu çocukların, dimağları kadar vücutlarının da işlemesini düşündüğü için teğmen Lagerlöf'e teşekküre geldiklerini söyledi. Bunun peşinden, kıta marş, sağa dön, sola dön, silâh omuza komutları vererek misafirlere, çocukların bu hareketleri nasıl yaptıklarını gösterdi.

Öğretmenin akıl ettiği bu gösteri, pek parlak bir sürpriz oldu. Teğmen çok memnun kalmış, misafirler de hoş vakit geçirmişlerdi.

Kâhya nine ile matmazel Lovisa'nın bayan Lagerlöf'ün; o muazzam akşam yemeği telâşı içinde bir de altmış çocuğa kahve ve bisküvi yetiştirmeye mecbur kalınca neler düşündüklerini bir tasavvur edin siz! 17 ağustos olmaz

mı bu çocuk alayını dehşetle hatırlarlar ve öğretmenin bir daha asla bu kadar uzun bir kuyrukla gelmemesini temenni ederlerdi.

Öğretmenin öğrencileri toplayıp getirdiği gün, beri yanda mühendis Noreen'le karısı da düşünmüşler, kendi kendilerine: "Teğmen Lagerlöf'ün doğum gününe gösteriler hazırlamak, yalnız çiftlikten olmıyanların harcı mı, ne münasebet!" demişlerdi. O gece nefîs bir ayışığı vardı; mühendis omuzlarına siyah bir yazlık pardesü aldı, başına kuş tüyleriyle süslü bir takke geçirdi; karısı Emilie de kabarık kollu eski moda bir elbise giydi. Böylece karı koca, veranda önündeki kumluk meydanda Börjesson'un Erik XIV. piyesinden bazı sahneler temsil ettiler.

Ayışığındaki bu temsil, tahmin edildiğinden de güzel oldu; çünkü Erik Noreen, kıral rolünü o kadar benimsemişti ki her kelimesi sanki kendi kalbinden kopuyor ve karısı, sevimli, utangaç ve biraz ürkek haliyle tıpkı Karin Man'ın kızına benziyordu.

Ertesi yıl Morbacka'da 17 ağustosta her zamankinden de fazla insan birikti. Peş peşe bir araba, bir kabriolet, bir taşıt geliyordu. Az vakitte yetmiş, seksen kişi toplanmıştı. O gün Moracka'da başka hiçbir yerde raslanmıyan eğlenceler bulunduğu haberi, dört bir yana yayılmıştı anlaşılan.

Fakat bu defa Teğmen, büyük bir hayal kırıklığına uğradı; misafirlere hiç de öyle fevkalâde tarafından bir şey gösterildiği yoktu çünkü. O gün herhangi bir şenlikten farklı bir şey görülmüyordu ortada: Gençler öğle yemeğinden sonra erkenden dansa başlamışlar; erkek misafirler, önlerinde birer bardak grog, sohbete dalmışlar; yaşlıca bayanlarsa salonda meyvaların, şekerlemelerin başına çökmüşlerdi. Kimsenin canı sıkılmıyor; çünkü bir yanda askerî yargıç Afzelius'la başrahip Hammargren, öte yanda bayan Hedda Hedberg'le Nana Hammargren meclisleri eğlendirmeyi iyi beceriyorlardı. Fakat herhangi bir gösterinin hazırlandığına dair bir emare yoktu görünürde. Hattâ doğum günü münasebetiyle birkaç beylik söz bile söylenmemişti.

Teğmen Lagerlöf, dört bir tarafa göz gezdirdi. Hiçbir yerde mânalı çehre ifadelerinden yahut telâşlı hazırlıklardan eser görünmüyordu.

Hava kararırken Morbacka'ya civardan bir yığın insan daha geldi. Kalabalık kitleler halinde evin önündeki geniş yolda duruyor ve bekliyorlardı. Zahmet edip gelmiş olmalarına üzülüyordu Teğmen: görecekleri bir şey yoktu ki!

Fakat akşam yemeğinden sonra misafirlerin halinde sabırsızlanmaya, bekleyişe benzer bir şey sezdi.

Ve işte, çiçeklerle donatılmış bir koltuk ortaya çıktı; Teğmen Lagerlöf'ten koltuğa oturması rica edildi. Teğmenin oturmasiyle koltuğun, güclü kuvvetli kollar tarafından havaya kaldırılması bir oldu. Jan Asker bir marş idare ediyor, baylar bayanlara kollarını uzatıyorlar ve uzun bir kafile halinde karanlığa doğru gidiliyordu. Fakat karanlıkta çok kalmadılar. Adımlar bahçeye yönelmişti, evin köşesi dönülür dönülmez her tarafın renk renk lâmbalarla aydınlatılmış olduğu görüldü.

Teğmeni ışıklandırılmış yollardan geçirerek ufak parka taşıdılar. Morbacka'da böylesine bir donanma ilk defa yapılıyordu. Bu ışıklar içinde bahçenin bu kadar güzel görünüşüne Teğmen hayran oldu. Daha birkaç sene önce ihtiyar bahçıvanbaşiyle birlikte dolaşıp, ölçüp biçip tanzim ettiği topraklar, bu topraklar mıydı?

Dört bir taraftan hayran sesler yükseliyordu. Neydi kubbeleşmiş fidanların o melânkolik ve esrarlı hali! Yaprakların altındaki yolların o derin, o sonsuz derecede uzun görünüşü! Işık değişmeleri içinde çiçeklerin o harikulâde parıltısı! Ya ağaç tepelerindeki yaprak hevenklerinin, alacalı bulacalı kıymetli elbise kıvrımları gibi sarkışı!

Kafile parktaki alanlardan birinde durdu. Teğmenli koltuk yere kondu ve Teğmenin kamaşmış gözleri, yapraklarla, çiçeklerle donatılmış bir oyuğa gitti. Bu mağaramsı yerde,

etrafında bir sürü küçük su perisi, bir kaide üzerinde bir bahar tanrıçası duruyor ve ilâhî bir sesle bahçenin yaratıcısına bir şükran kasidesi okuyordu.

Bu güzel çiçek tanrıçasına: "Ah, düşünmüştüm, Hedda!" diye seslendi Teğmen. "Beni unutmıyacağını düşünmüştüm!"

3

17 ağustos, ikindi üstü, saat dört suları. Morbacka'nın en küçük kızları Selma ile Gerda, bayramlıklarını giymek üzereler; oda hizmetçisi onların yanına, çatı altı odasına geliyor; çünkü asıl odalarını yazlığa gelen akrabalarına vermişlerdir.

"Selma, Gerda; aşağı gelin de misafirleri karşılayın!" diyor hizmetçi. "Daha kimse hazır değil, yolda arabalar göründü!"

Bunun üzerine iki kızcağız ellerini çabuk tutuyorlar, kalbleri de sevinçle çarpıyor. Şimdi sahiden başlıyor! 17 ağustos başlıyor.

Elbiselerini ilikliyor, boyunlarına yakalarını takıyor ve aşağı koşuyorlar. Görünürde büyüklerden kimseler yok. Misafirleri karşılamaya ablaları bile yok ki yardım etsin; ablaları bir piyesin son provasını yapmakla meşgul.

Misafirler çoktan verandaya oturmuşlar bile. Visteberg'li bay Nilsson, karısı ve üç,

dört çocuğu! Onlar her davete vaktinden önce gelirler, fakat 17 ağustos oldu mu bütün bütün acelecidirler. Küçük kızların da garibine giden bir şey değil bu; çünkü böyle bir günde herkes Morbacka'ya gelmeye can atar.

Yeni bir arabanın kapı önüne kadar gelmesi ve içinden nihayet akrabaların çıkması; hem misafirler, hem de küçük karşılayıcılar için belki biraz uzun sürüyor. Ama bugün 17 ağustos olduğuna göre böyle ufak tefek şeylere bakılmaz tabiî.

Yeni misafirler uzaktan geliyorlar. Gelenler, Batı Aemtervik'ten rahip Alfred Unger'le ailesidir. Çift atlı arabayla iki millik bir yoldan gelmişlerdir. Arabanın içi kadınlarla, çocuklarla dolu. Rahip arabacı kerevetinde oturmakta ve arabayı attan anlar, meslekten bir adam gibi idare etmektedir.

Teğmen Lagerlöf nihayet hazırlanmıştır; tam rahip Unger'in, arabayı evin önünde durdurduğu sırada verandada görünüyor.

"Ba khele!" diye bağırıyor Teğmen. "Sen bu atlara ne yaptın böyle, Alfred? Birbirlerine ne kadar benziyor bunlar!"

Başını arkaya çevirip: "Sesini çıkarma da doğum gününde sırlarımızı ortaya dökme!" diyor rahip Unger.

İşin aslı şudur: Bir tanesinin alnında beyaz bir leke olmasa birbirine tıpatıp benziyen iki güzel atı vardır rahibin. İşte aklına esmiş, öteki atın alnından geçen kayışların arasına

beyaz bir deri parçası yerleştirmişti. Artık hiç kimse atları birbirinden ayırdedemiyordu.

Bu marifet kimin aklına gelirdi ki! Rahip Unger buluşuyla gururlanmış, bunu dünya âleme duyurmuş, böylece havadis çoktan teğmen Lagerlöf'ün kulağına da çalınmıştı.

Batı Aemtervik'teki rahip çiftliğinden sadece bir araba dolusu misafir gelmişti, arabanın arkasında gençlerle dolu bir saman arabası daha vardı ayrıca. Karlstadt'lı akrabalardı bunlar. Tam vaktinde yetişmişler, rahibin peşine takılıp Morbacka'ya gelmişlerdi.

Çiftliğe peş peşe arabalar sökün ediyordu. Bütün misafirlerin en kıymetlileri, Gardsjö'deki akrabalar, katar halindeki arabalarla geldiler. En çok bunlara sevindiler; çünkü bir kere çokluktular; sonra yanlarında oturan Oriel'i, Georgina Afzelius'u, Kristofer Wallroth'u da beraber getirmişlerdi.

Gardsjö'den gelen arabalardan birine koca koca, tuhaf, beyaz çıkınlar yüklenmişti; bunları temsil verilecek yere taşıdılar. Selma ile Gerda meraktan ölüyorlardı. Wallroth'un küçük kızlarına çıkınların içinde ne olduğunu sordular. Ama berikiler hiçbir şey söylememeye yemin etmişlerdi; yalnız şu kadarını çıtlattılar: Oriel amca, çok eğlenceli bir oyun hazırladı!

Derken genç, güzel kızlarla dolu bir kabriolet içinde yaşlı mühendis Ivan Warberg görünüyor.

Verandada bir sevinç avazesiyle karşılanıyor! O, ne ıslah olmaz bekârdır o! Acaba yine hangi akla uydu?

Bu genç kızların, yaz dolayısiyle kendisini ziyarete gelmiş yeğenleri olduğunu herkes pekâlâ bilir, ama yine de Ivan'ı mahcubetmek lâzımdır.

Teğmen Lagerlöf'ün küçük kızları, bayan Hedda'nın olmayışına pek şaşmaktadırlar; bayan Hedda şimdi Aemtervik'te oturmuyor, ama gelir de hoş bir gösteri yapar diye ümidetmişlerdi. Küçük kızlar, 17 ağustosun onsuz bir şeye benzemiyeceği fikrindedirler.

İşte şimdi en yakın komşular geliyorlar; rahip Milén'le çocukları bir başka bölgeye göç ettiler. Bunun için rahip çiftliğinden bugün gelenler, uzun boylu, yakışıklı rahip Lindegren'le kısa boylu, sevimli karısıdır. İşte öteki çiftlik "Daer Naer" den Olov baba ile Kerstin anne de göründü.

Teğmeni tebrike gelen köylüler sade bunlar değil. O bölgenin en zengin köylüsü olan Güney As'lı Jan Larsson baba da kıziyle birlikte geliyor. Baevik milletvekili ile Vaestmyr kilisesinin başkanı, karılariyle göründüler.

Önceden kimseye davetiye yollanmış olmadığı için verandada Teğmenin yanında durup kimlerin geldiğini görmek, küçük kızlar için çok meraklı bir şey! Büyük bir sabırsızlıkla

beklenen biri de Jan Asker'dir. Allah vere de bir yere takılıp kalmamış olsa! Muhakkak gelse bari!

Küçük kızlar gelenleri saymak istiyorlar, ama imkânsız bu. Dört bir taraftan sel gibi insan geliyor. Herhalde yüz kişi oldu! Çocuklar bunu öyle istiyorlar ki! 17 ağustosta Morbacka'da tam yüz kişi vardı diyebilmek, parlak bir şey olur da onun için!

Fakat bu karşılayışlar, sonradan olacak şeylere bir hazırlıktır sadece! Çimenlikte kahve içmek de öyle! Hem ne de uzun sürüyor, çocukların sabrı tükeniyor.

Asıl şenlik nihayet başlıyor. Altı kişilik madenî aletler bandosu, ışıl ışıl çeşitli borularla veranda basamakları yanında sıraya giriyor. Baylar, bayanlara kollarını uzatıyorlar; bir marş çalıyor, kafilenin başında mızıka olduğu halde çiftler bahçeden geçerek küçük parka gidiyorlar.

Bir masa etrafında toplanıyorlar. Masanın üzerinde sürü sürü bardak. Morbacka'da sırf şarap içilmediği için içleri ya punç ya da bol dolu. Bardaklar halkayı teşkil edenlere uzatılıyor. İşte doğum günü söylevinin verileceği, Teğmenin şerefine kadeh kaldırılacağı an geldi. Herkes anlıyor bunu.

Mühendis Erik Noreen, Baevik milletvekili Nils Andersson, Vaerberg'li bay Nilsson, üçü de ayaktadır; birer hitabe hazırlamışlardır. Birbirlerine bakıyor, tereddüdediyor ve düşü-

nüyorlar; çünkü hiçbiri ötekinin sözünü kesmiş olmak istemiyor.

"Çabuk olun, canım!" diyor Teğmen. Böyle tantanalı nutuklardan hoşlanmaz o, programın bu kısmını acele geçiştirmek ister.

Teğmen, birdenbire, arkasında, güzel bir Stockholm şivesiyle konuşan tatlı bir ses işitiyor. Başını çevirince fidanların arasından güzel bir çingene kızının çıktığını görüyor; çingene dilberi Teğmenin falına bakmaya izin istiyor. Teğmenin sol avucunu elleri arasına alarak çizgileri okumaya başlıyor.

Teğmen Lagerlöf, o kış çok hastalanmış, yaz gelince kendini toparlamak için Strömstadt'a ikinci bir seyahat yapmak mecburiyetinde kalmıştı. İşte bu seyahat esnasında ne yaptı, ne ettiyse çingene kızı bir bir elinden okuyor, üstelik de bunları zarif beyitler halinde söylüyordu.

Bu iş alabildiğine eğlenceli, hattâ biraz delidolu, iğneli oluyor, dinleyiciler gevrek gevrek gülüyorlar, teğmen Lagerlöf'se sevinçten uçuyor âdeta.

"Sen bir hârikasın, Hedda!" diye bağırıyor Teğmen.

Bayan Hedda nihayet Teğmenin sıhhatine içtikten, herkes onunla birlikte yaşasın Teğmen diye bağırdıktan, bando da bir hava çaldıktan sonra bayan Hedda üç hatibe bakıyor ve: "Size mâni olduğum, işinizi bozduğum için

affınızı dilerim!" diyor. "Fakat şimdi sıra, buralı olanların!"

Aynı anda bahçenin gerisinden doğru Jan Asker'in klârneti işitiliyor; ağaçların arasında miğferler, zırhlar parlıyor.

Anlaşılıyor ki Jan Asker'le öğretmen Melanoz; Freja, Odin, Thor'a; keza Morbacka'ya gelmekte olan, fakat yollarını şaşırmış bu üç ölümsüz tanrıya raslamışlar, onlara yolu tarif etmişlerdi. İşte şimdi geldiklerine göre pırıl pırıl üç tanrı, arzularını bizzat bildirebilirlerdi.

Fakat tanrılar konuşmuyorlar. Üç Tanrı birlik olmuş, "Gel sevgili Mayıs, gel, gel de..." melodisini söylüyorlar. Teğmen Lagerlöf'ün zamanında Morbacka'da yapılmış, yaratılmış şeyleri sayan, yücelten meşhur bir şarkıdır bu. Her kelimesi doğrudur. Birçoklarının gözlerinde yaşlar ışıldadığı görülüyor. Eski dostunun şiirinden Teğmen de çok duygulanmıştır.

"Bugün sen fevkalâdesin, Melanoz!" diyor. "Öyle, öyle, Hedda, en büyük başarıyı bizim buralılar gösterecek galiba!"

Böylece şenlik mesut ve şahane bir şekilde başlamış oluyor. Misafirler bahçeye dağılıyorlar. Bektaşi üzümlerini, firenk üzümlerini, vişneleri ziyaret ediyorlar, hattâ Morbacka'da pek iyi yetişen Astrachan elmalarının bile, henüz ham oldukları halde, hatırlarını soruyorlar.

Ama çok geçmeden mızıka yeni bir hava çalmaya başlıyor. Baylar, bayanlara tekrar kollarını uzatıyorlar; onları bu bahçeden eve, tavan arasına götürüyorlar.

Tavan arasında kıvrım kıvrım, beyaz bir kumaşla örtülü ufak bir sahnenin önünde bir seyirci salonu yapılmıştır. Bu tiyatro bayan Lagerlöf'ün eseridir; tahminlerin üstünde şirindir de!

Kısa bir bekleyişten sonra perde açılıyor, Oriel Afzelius'un daha bu sabah yazdığı alegorik bir operet oynanıyor, ismi: Keşişle Dansöz.

Olay, teğmen Lagerlöf'ün doğum gününde, 17 ağustos 1819 da geçiyor. Yavrunun beşiği başında bildiğimiz periler değil de iki alegorik şahıs, bir keşişle bir dansöz durmaktadır. Dansöz çocuğun şen şâtır, hayattan kâm alan bir Don Juan, keşiş ise ciddî, münzevi bir adam olmasını istiyor. Hararetli bir münakaşadan sonra anlaşıyorlar: Morbacka'lı yavrunun hayatını paylaşacaklar; birisi bu hayatın bir yarısına, öteki öbür yarısına hükmedecektir. Lagerlöf bir müddet genç bir subay olarak hayatını eğlence, neşe içinde geçirecek; hayatının geri kalan yarısında ise dünyadan el etek çekerek Morbacka'da, bir manastırda gibi, kendini riyazete ve hayırlı işlere vakfedecektir.

Muhteşem ve fevkalâde bir oyundu bu! Keşiş rolünde Oriel Afzelius, dansöz rolünde tüllere, örtülere sarınmış Kristofer Wallroth tanınmış operalardan aryalar, duettolar söylediler; heybetli, heyecanlı bir ifade ile müzakereye giriştiler; jestler, hareketler yaptılar ve münakaşayı nihayet katî bir pas de deux ile bitirdiler.

Perde kapandıktan sonra alkış kesilmek bilmedi. Bağrışılıyor, tepiniliyor, sağa sola, öne arkaya işaretler ediliyordu. Bayan Lagerlöf, döşeme bu alkış tufanını kaldırabilir mi diye endişe içindedir. Teğmen Lagerlöf'se yüksek sesle haykırıyor: "Vay, vay, Melanoz, yabancılar daha baskın çıktılar!"

Morbacka gençleri ufak bir temsil hazırlamışlardır; zaten tiyatro da bunun için kurulmuştu. Ama şimdi başlamaları gereken şu anda gençler cesaretlerini kaybettiler. Oriel amcanın alegorisi yanında onların temsili nedir ki?

Anna Lagerlöf henüz on dört yaşında; hakiki bir role bugün ilk defa çıkıyor. Piyesin adı: "Bir Püro", Anna genç kadın rolünde. Fakat mahçup olmuyorlar, Anna Lagerlöf'ün başarısıdır bu. Bu kızcağız bu serbestliği, bu kabiliyeti nerden aldı böyle? O kadar şirin, öyle sürçmeden oynuyor ki seyirciler hayretten kendilerini alamıyorlar.

"Bu küçük kız, öyle kalbler yakacak ki sorma!" diyor bazıları.

"Bak hele, küçük ne de güzelleşmiş!" diyen bir ses geliyor öteden. "Ne de mükemmel oynuyor!"

Alkışların, perde önüne çağrışların ardı kesilmiyor.

"Görüyorsun ya, Teğmenim!" diye bağrıyor öğretmen Melanoz. "Bizimkiler hiç aşağı kalır mı?"

Nihayet tavan arasından tekrar aşağı iniliyor. Şimdi danslara, sohbetlere, punç içmeye, hikâyeler anlatmaya başlanıyor; o ana kadar bu işlere vakit mi kalmıştı?

Akşam yemeği gece yarısına doğru çıkarılıyor, yine renk renk lâmbalar yakılmıştır. Bu lâmbalar olmadan olmaz tabiî. Her yıl yakılır lâmbalar.

Bu sene değişiklik olsun diye evin önündeki çimenlik aydınlatılmıştı.

Ah, ne güzel, ne güzel! Matmazel Lovisa'nın çiçekleri renk renk ışıklar altında parlıyor; salkım salkım dişbudak ağacı pırıl pırıl nur saçıyor ve loş fidanlıklar ateşten çiçeklerle kaplı görünüyordu.

Canlı cansız her şey donanmayı görmeye akın ediyordu. Bu şâşaa nerden geliyordu böyle? İnsan kendini bir masal diyarında sanıyordu.

Şimdi kuartet de şarkısına başlıyor, sesler duyulan neşeyi daha da artırıyorlar.

Derken garip bir şey oluyor. Hafif, ılık bir rüzgâr esiyor sanki. Bunun ne olduğunu kimse bilmiyor; ama aşağı yukarı on yıllık bir beraberlik içinde birbirleriyle konuşmuş, dans etmiş, oynamış, piyes seyretmiş; şarkılar, nutuklar dinlemiş bunca insan; hepsi şimdi âdeta kâfi derecede hazırlıklıdırlar. Gecenin, şarkının güzelliğini tadarlarken içlerinden tatlı bir coşkunluk, vefalı bir hayranlık geçer. Hayat ne güzel! Bu anlar ne tatlı! Alınan her nefes bir hazdır, haz!

Şarkıcıların söyledikleri her kelime, her ses yankılanır. Sade bu kadar mı? İnsan bütün bu duyguların ortak duygular olduğunu hisseder. Her şey büyük ve tek bir saadet duygusunda birleşir.

Bayan Hedda Hedberg'in aklına bir fikir geldi. Verandanın en üst basamağına çıkıyor ve Wermland şarkısını söylemeye başlıyor: "Wermland, ey güzel, ey yüce yurdumuz!"

İnsan, fidanların, ağaçların da şarkıya katıldıklarını işitiyor âdeta. Morbacka cücelerinin orda büyük isfendan ağaçlarının altında bu güzel melodiye ayak uydurarak hora teptikleri görülüyor sanki.

Herkes el sıkışıyor, bütün gözlerde yaşların parıldadığı görülüyor, ama kimsenin hayret ettiği yok buna. Herkes o anda yaşadığından dolayı gönlünde tarifsiz bir bahtiyarlık hissediyor, göz yaşlarını tutamıyor.

Şarkı sona erince bayan Hedda'nın işgal ettiği yere mühendis Noreen çıkıyor. O da bu saatin hazzını ifade etmek istiyor.

"Bugün 17 ağustos!" diye başlıyor. "Şarkı değil, temsil değil, dans değil, kaynaşan insanlar değil; bizim şu anda hissettiğimiz şey, kalblerimize nüfuz eden sakin ve şahane bahtiyarlıktır; bu geceden taşan muhabbet ve karşılıklı sevgidir.

Adımlarımızı Morbacka'ya çevirirken içimizde duyduğumuz iştiyak buydu işte! Gelecek sene de burada arıyacağımız şey budur işte!

Sebebi ne, aziz kardeşim Erik Gustav, kaderimizle uzlaştığımızı hissetmek üzere her yıl buraya gelişimizin, vatanımızla iftihar etmemizin, kendimizle, yanımızdakilerle bahtiyar olmamızın sebebi ne? Büyük ve mühim bir adam değilsin sen, muazzam işler yapmışlığın yok senin. Ama gönlünde o büyük hayranlık, göğsünde o samimî kalb yatıyor. Biliyoruz ki kuvvetin yetse hepimizi ve bütün dünyayı muazzam bir kucaklayışla sararsın sen!

İşte her sene bizleri birkaç saat bahtiyar edebilmen bu yüzdendir; bir küçük cennettir, bizim Doğu Aemtervik'te kendi dilimizde 17 ağustos dediğimiz şeyin bir parçasıdır bu!"

BİTİRİRKEN

17 ağustos 1919.

Morbacka'da yapılmış, yapılacak çelenkle-

rin en güzelini yaptırmış; bindiğim arabada çelengi önüme alarak, kiliseye gitmek üzere yola çıkmıştım. Bir bayrama giyinir gibi giyinmiştim; araba yeni boyanmış, pırıl pırıl cilâlanmış, atlara da en güzel koşumlar takılmıştı.

İnsanın düşünebileceği günlerin en güzeliydi bu. Güneş berrak nurlarını yeryüzüne saçıyor; hava yaz havası; birkaç güzel, beyaz bulut gökte süzülüyordu. Rüzgâr yok, hattâ sağdan soldan en ufak bir esinti bile yok.

Pazardı; avlularda pazarlıklarını giymiş çocukların oynadıklarını, pazarlıklarını giymiş büyüklerin kiliseye gitmeye hazırlandıklarını görüyordum. Köyden geçerken yola, arabanın önüne, çalışma günlerinde olduğu gibi, inekler, koyunlar, tavuklar çıkmadılar.

Dört bir tarafta o canım eski günlere dönmüşüz gibi bir bereket, bir bolluk görülüyordu.

Önlerinden geçtiğim bütün ot ambarları öyle tıklım tıklım doluydu ki kapılar, tavan pencereleri kapatılamamıştı. Çavdar tarlalarında sıkışık sıralar halinde öbek öbek çavdarlar duruyor; As'taki evlerin önünde elma ağaçları; olgun, al al ışıldıyan meyvaların bolluğu altında kıvrılıyor, yeni ekilmiş tarlalarda filizlenen ekinler boy atıyor, esmer toprağın üstünde yeşil bir örtüyü andırıyorlardı.

Arabada giderken düşünüyorum: bugün doğumunun yüzüncü yıldönümü olan teğmen Lagerlöf bütün bunları görseydi ne kadar memnun olurdu. Refah demekti bu. Vaziyet, hep sadece kuraklığın, kıtlığın hüküm sürdüğü o korkunç 1918, 1917, 1915, 1914 ve 1911 yıllarındaki gibi değildi artık.

Buradaki bu manzarayı görseydi memnun olurdu; başını takdir makamında sallar, memnun ve bahtiyar, bütün Wermland'da ancak kendi bölgesinin böylesine bet bereket içinde yüzdüğünü söylerdi.

Yol boyunca aklım fikrim hep babama gidiyordu. As'tan geçen bu yoldan o kim bilir ne kadar çok geçmişti; bütün değişmeleri ne canlı bir dikkatle fark ettiğini tasavvur ediyordum. Henüz badana edilmemiş her evi, yeni takılmış her pencereyi, kiremitleneli çok olmamış her damı işaret ederek fikirlerini söylemişti muhakkak. As'taki "Daer Fram" a bilhassa sevinmiş olsa gerek, çünkü hiç değişmeden kalmıştı. Ama Jon Larsson'ların orada, zamanının en kibar evi olan o eski konağın yıkıldığını görseydi muhakkak derin bir acı duyar, âdeta bir boşluk hissederdi.

Teğmen Lagerlöf, eski devirlerden kalma birçok şeylere el sürmemekle, bunları olduğu gibi bırakmakla beraber değiştirmelere, yenileştirmelere karşı da hiçbir zaman ayak dirememişti. Yapıldığı günden bugüne hep o yamrılmış, yarılmış duvarlar içinde kalan tek za-

vallıların biz Morbacka'lılar olduğumuzu söylerdi şüphesiz. Yol kenarlarındaki hendeklerin bugün de yabani otlarla dolu oluşu, bu hendekler üzerindeki ufak köprülerin tehlikeli yarıklarla harap bir halde bulunuşu, gübre yığınlarının hâlâ yol kenarlarında bırakılışı; hayır, bunlara memnun olmazdı o.

Köy yolunun bitip de ana şosenin başladığı yol ağzına geldiğim zaman ilerde tepelerin arasındaki o büyük kaplıcayı kendisine gösterebilseydim de şimdi As kaplıcasının her yaz yüzlerce insan uğrağı olduğunu anlatabilseydim bu ne büyük bahtiyarlık olurdu. Evet, buna çok sevinirdi; çünkü orada büyük bir kaplıca kurmak lâzım geldiği düşüncesi üzerinde uzun müddet durmuştu; bu fikrinde ne kadar haklı olduğunu ah, şimdi kendi gözleriyle görseydi keşke!

Ah, şimdi Aemt köprüsünden geçerken arabada benim yanımda olsaydı da ona derenin son yıllarda nihayet kazıldığını, artık yatağında dümdüz aktığını gösterseydim! Aemt artık yağmur yağınca kıyılara taşmıyor, Morbacka vâdisinden buralara kadar her tarafı göl haline sokmuyordu.

Östanby okulunun önünden geçerken onu orada okul avlusunda görüyorum sanki: her zamanki o neşeli, o keyifli haliyle, etrafını sarmış bir yığın çocuğa avuç avuç bakır para serpiyordu sanki.

Ben onun nice nice defalar, okul öğretimi halkımız için bir felâkettir, bizi mahva götürür, dediğini duymuştum. Buna rağmen her imtihan günü arabasına biner, aşağıya Östanby okuluna gider, saatlerce orda kalır, bu esnada aziz dostu öğretmen Melanoz çocukları ilmihalden imtihan eder, onlara dünya tarihinden sorular sorar ve Teğmene, öğrencilerinin hesap ve yazıdaki maharetlerini gösterirdi. İmtihan odasındakilerden hiçbirinin verilen doğru cevaplara, alınan iyi notlara, mükâfatlara teğmen Lagerlöf'ten fazla sevinmiş olduklarını sanmıyorum. Evvelden bu işe zaman zaman nasıl şaşardım, hatırlıyorum. Ama işin içine çocuklar girer girmez niçin bütün prensiplerin bir tarafa bırakıldığını anlıyorum şimdi.

Vaktiyle kilise meydanına arabayla gelişimizi pek iyi hatırlıyordum: halk, teğmen Lagerlöf'ün memnun memnun gülümsiyerek oturduğu ve boyuna elini şapkasının kenarına götürdüğü arabaya, dostça selâmlarla yol verirdi. Şimdi aynı arabada kiliseye yaklaştığım şu sırada etrafım, bana pek ıssız, pek boş göründü. Arabada yapayalnızdım; kiliseye gelmiş bunca insanın içinde, bugünün babamın yüzüncü doğum yıldönümü olduğunu düşünen tek kişiydim ben.

Arabadan indim; karşıya geçip kilise mezarlığına, babamın mezarı başına gittim; çelengi mezara koydum. Dertli gönlüm orada

yatan bütün ölülere, bir zamanlar sevdiğim bunca insana ağlıyordu. Babamı, annemi, büyükannemi, halamı, kâhya nineyi... hepsini, ebedî istirahatleri için toprağa bırakılacakları vakit buraya ben getirmiştim.

Onları ne kadar özlemiştim; dönüp gelselerdi de emekleriyle kurdukları Morbacka'yı doldursalardı!

Ama burada, toprağın altında sessiz, sakin ve yanlarına yaklaşılamaz bir halde uyuyorlardı onlar. Sesimi işitiyora benzemiyorlardı.

Ama belki de sözlerimi duydular. Belki de şu son yıllarda etrafımda uçuşan bu hâtıraları bana onlar gönderdi! Bilmiyorum, ama buna öyle candan inanmak istiyorum ki!

SON

MORBACKA

Çocukluk Hâtıraları